„Vizita mea a fost foarte productivă"

Choi Ho-Joong
ministrul afacerilor externe al Republicii Coreea

În timpul vizitei ministrului de externe sud-coreean în țara noastră, a fost inaugurată ambasada Republicii Coreea. Cu această ocazie, ne-am adresat domnului ministru, care a avut amabilitatea să acorde un interviu, în exclusivitate, revistei „Lumea azi".

■ Sînteți primul ministru de externe sud-coreean care veniți în România, la scurt timp după ce țările noastre au stabilit relații diplomatice. În acest context, ce semnificație acordați vizitei dvs. și cu ce rezultate concrete s-a soldat ?

Așa cum ați menționat și dumneavoastră, la sfîrșitul lunii martie am stabilit relații diplomatice și am efectuat schimbul reciproc de ambasadori. În aceste condiții, am considerat că este un moment prielnic ca, în calitate de ministru de externe, să vizitez țara dvs. și să mă familiarizez cu posibilitățile de dezvoltare ale României. Din acest punct de vedere, consider vizita mea ca foarte importantă și foarte productivă. În această dimineață, am semnat trei acorduri cu România în domeniul comerțului, al investițiilor și cooperării tehnice și științifice ; cu alte cuvinte, începutul este promițător. Pe această bază, cred că, în viitor, vom putea dezvolta relațiile noastre și în alte domenii.

■ Acum, că sînteți în România, ați putea să ne spuneți, domnule ministru, cum se vede România de la Seul și cum se vede ea de la București ?

Deși am stabilit relații diplomatice abia în luna martie, coreenii au avut în permanență sentimente de prietenie față de poporul român. Poporul coreean manifestă multă simpatie față de români, pentru că țările noastre au unele puncte comune. Ați avut dificultăți, în trecut, ca urmare a împărțirii zonelor de influență între unele mari puteri, dar, și în aceste condiții, v-ați păstrat identitatea națională și independența. Și noi am avut aceeași experiență în Coreea. Astfel, eu cred că cele două țări ale noastre, deși foarte depărtate geografic, sînt apropiate prin sentimentele de prietenie, prietenie pe care o putem amplifica și în viitor.

■ Se vorbește tot mai mult în ultima vreme, despre „miracolul economic" al micilor „dragoni" din Asia. Este vorba chiar despre un „miracol" ?

Eu nu cred că este un miracol. Este rezultatul muncii și al eforturilor conjugate. Coreea a fost complet distrusă după războiul coreean, în 1953. Ca să supraviețuim, a trebuit să muncim din greu. Din această perspectivă, eu cred că nivelul nostru de dezvoltare actual este rezultatul nemijlocit al eforturilor și chiar al sacrificiilor noastre. Acum sîntem pregătiți să împărtășim din experiența dobîndită și altor țări în curs de dezvoltare. Pentru că sînt multe țări care încearcă să realizeze un progres economic rapid, să se dezvolte.

■ Ce semnificație acordați, domnule ministru, întîlnirii de la Seul, de la începutul lunii septembrie, dintre cei doi prim-miniștri coreeni ? Cu ce speranțe vă gîndiți la reunificarea țării dvs ?

În primul rînd, consider că nu este normal ca țara noastră să fie divizată : sîntem același popor, omogen, vorbim aceeași limbă, deci sperăm cu îndreptățire să ne reunificăm. Dar, după o separare atît de îndelungată, sînt multe probleme ce trebuie soluționate, înainte de a se realiza reunificarea propriu-zisă. De aceea, noi am propus Coreei de Nord dialogul între factori responsabili din Nord și Sud. Coreea de Nord s-a împotrivit acceptării propunerii noastre. În prezent, însă, cînd, pe plan internațional, asistăm la schimbări în direcția reconcilierii, a acceptat ca prim-miniștrii coreeni să se întîlnească la Seul.

Așa cum am mai menționat, sînt multe probleme de soluționat. Noi considerăm că este foarte important să rezolvăm problemele umanitare. Mulți coreeni din Nord și din Sud sînt despărțiți și nu au nici o posibilitate de comunicare, mulți dintre ei nu știu dacă părinții lor din Nord mai trăiesc sau au murit. De aceea, noi dorim să punem capăt acestei situații nefirești. Acestea sînt probleme foarte importante pentru noi. Premise există : întreținem relații economice cu Nordul. Coreea de Nord este într-o situație economică dificilă și noi sîntem gata să cooperăm cu ei în orice domeniu. În ceea ce o privește, Coreea de Nord pune accent, în soluționarea problemei reunificării, pe aspectele de ordin politic și militar. Sîntem gata să ne adaptăm la dorințele lor și să punem toate problemele pe masa tratativelor. Sîntem dispuși să negociem oricare dintre ele ca să cîștigăm, în felul acesta, încrederea reciprocă și să realizăm o pace trainică în Peninsula coreeană. Apoi, putem continua să negociem chestiunile finale ale reunificării naționale. Nu cred că putem realiza toate acestea dintr-o dată. Trebuie să manifestăm răbdare, consecvență și să depunem eforturi comune. Sperăm ca Coreea de Nord să arate mai multă sinceritate și deschidere atunci cînd discută cu noi.

Miniștrii de externe sud-coreean și român semnează documentele oficiale

Interviu realizat de Mihaela Bruma

Coreea: „războiul uitat“

Conflictul coreean a lăsat o moștenire imensă, ce a modificat însuși cursul evenimentelor mondiale.

A fost postscriptum la ultimul război și, în același timp, prologul următorului : o luptă crudă, ce a început în urmă cu 40 de ani, într-o dimineață umedă, și a durat 37 de luni, făcînd ravagii în această peninsulă asiatică îndepărtată și pustiită. Războiul „rece“ se transformase brusc în război „fierbinte“ : a fost cel mai temerar „război de eliberare națională“ al comunismului și prima, dar probabil și ultima „acțiune de poliție“ a Națiunilor Unite. Cînd a luat sfîrșit, eșuînd în impas, în localitatea „de armistițiu“ Panmunjon din „țara nimănui“, la el participaseră 22 de națiuni, se soldase cu 5 milioane de victime și provocase o serie de seisme politice și economice ale căror efecte încă se fac simțite.

Dar la patru decenii după ce a debutat, războiul coreean rămîne pentru americani la fel de învăluit în ceață ca și peisajul monstruos ce a constituit cîmpul său de luptă însîngerat. Există, de exemplu, vreun monument închinat celor ce au căzut la Pork Chop Hill și la Heartbreak Ridge sau în cursul retragerii de la barajul Chosin ? La care colegii sînt instruiți tinerii în legătură cu „Războiul din Coreea : Origini și obiective“ ? Și de ce cea mai cunoscută operă artistică despre acest război este „M A S H“ care, de fapt, este o alegorie despre războiul din Vietnam ?

Treptat, cei ce au moștenit acest război uitat încep să-și dea seama de măsura în care el greveză asupra posterității. El a încurajat șapte președinți americani să instaleze fronturi de luptă împotriva subversiunii comuniste, din Vietnam și pînă în Salvador, a atras America — putere atlantică — în mod iremediabil în Asia și a ajutat la propulsarea unor cercuri militare, a căror influență era în declin, în primul plan al politicii externe americane. Dacă Zidul din Berlin a fost simbolul divizării Europei, frontiera dintre cele două Coreei este omologul ei asiatic. Cînd s-au întîlnit, în urmă cu cîtva timp, la San Francisco, Mihail Gorbaciov și președintele sud-coreean Roh Tae Woo au inaugurat probabil un dezgheț care, într-o zi, ar putea elimina ultimul și cel mai vizibil vestigiu al războiului rece : divizarea Coreei.

În plus, în această primăvară a reconcilierii în Asia, atît Beijingul, cît și Moscova au făcut noi pași spre o apropiere diplomatică de guvernul de la Seul — guvern pe care ambii giganți comuniști au încercat să-l distrugă în 1950, precum și în cei 40 de ani de cînd îl ignoră, îl demască și încearcă să-l submineze. Chiar și dușmănia permanentă dintre S.U.A. și regimul stalinist al lui Kim Ir Sen a început să se atenueze. În mod discret, diplomați americani și reprezentanți ai Phenianului au ținut o serie de întîlniri de cunoaștere reciprocă care, în luna mai, au avut ca rezultat predarea de către nord-coreeni a rămășițelor pămîntești ale unui număr de cinci militari americani decedați în lagărele de detenție ale Phenianului. „Pentru prima dată în patru decenii — exultă sud-coreeanul Lee Hongku, asistent special al președintelui Roh și fost ministru al unificării — putem privi viitorul cu mari speranțe“.

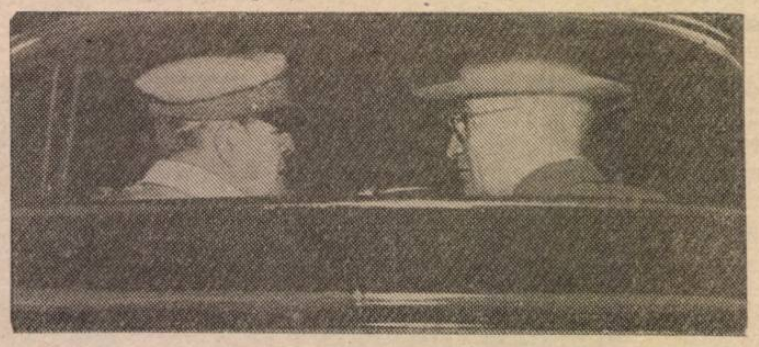

MacArthur îi spune președintelui Truman că va cîștiga războiul pînă la Crăciun

Faptul că a fost nevoie de patru decenii pentru ca asemenea speranțe să se materializeze este un indiciu al schimbărilor epopeice declanșate de conflictul coreean. Acest război nu numai că a salvat jumătatea de sud a Peninsulei Coreea de despotism comunist (deși nu și de autoritarism anticomunist), dar a îndreptat-o pe drumul spre prosperitate și democrație, deși încă precară. El a contribuit totodată la transformarea Japoniei într-o superputere tehnologică, reprezentînd cel mai formidabil concurent economic al Americii. El a înghețat în așa măsură relațiile între S.U.A. și noua Republică Populară Chineză, încît copiii chinezi născuți în timpul războiului pot fi imediat recunoscuți, deoarece poartă nume cum sînt : „Rezistă Americii“ și „Ajută Coreea“.

Efectele războiului au fost resimțite mult dincolo de cîmpurile sale de luptă. Îngrijorată că războiul din Coreea ar fi doar o diversiune anticipînd un atac al sovieticilor asupra Berlinului, administrația Truman a trimis patru divizii americane în Europa pentru a servi ca întăriri celor două aflate deja în misiune acolo și a început să exercite presiuni pentru a transforma Germania occidentală ocupată într-un bastion anticomunist reînarmat.

Un război model

În același timp, Coreea a atras atenția unei Americi eurocentrice asupra Pacificului, unde parțial a mai rămas și acum, deși aceasta îi creează oarecare neplăcere. După al doilea război mondial, S.U.A. începuseră să-și piardă interesul față de Orient ; administrația Truman se îndrepta chiar spre un modus vivendi cu „China Roșie“. „Asia se află în afara puterii militare, controlului economic și influenței ideologice ale lumii occidentale“, scria comentatorul Walter Lippmann.

În timp ce, în prezent, este evident că acest conflict a deschis o breșă, care ulterior a devenit prăpastie, între China și Uniunea Sovietică, la momentul respectiv el a consolidat imaginea comunismului monolitic în marș — impresie care a obsedat ani de zile factorii politici americani. El a ridicat o umbrelă protectoare americană deasupra Taiwanului, dîndu-i posibilitatea să supraviețuiască, și a concentrat atenția Americii asupra altor posibile ținte ale agresiunii comuniste (ca de exemplu, Indochina franceză).

Mai mult ca oricare alt eveniment, războiul coreean a transformat „războiul rece“ dintr-o luptă politică și ideologică într-o luptă militară. El a fost astfel un catalizator nu numai al politicii postbelice a „îngrădirii“, ci și al creării a ceea ce Dwight D. Eisenhower a numit „complexul militaro-industrial“. Alocațiile militare au crescut de la 14 miliarde dolari, cît fusese planificat în anul fiscal 1951, pînă la 54 miliarde dolari în 1953.

Și mai extraordinară a fost militarizarea programului american de ajutor extern: în anul fiscal 1950, ajutorul militar reprezenta doar 12 la sută din bugetul pentru ajutor al Americii ; în 1960, partea reprezentată de ajutorul militar din ajutorul extern era de 41 la sută. În „The Making of America's Soviet Policy“, Ernest R. May scria : „Înainte de mijlocul anilor 1950, îngrădirea părea că implică în principal un efort de a crea condiții economice, sociale și politice considerate a fi nefavorabile comunismului, în timp ce, după mijlocul anilor 1950, politica părea a consta în primul rînd în a menține niște frontiere militare, în spatele cărora ar fi putut evolua treptat condiții nefavorabile subversiunii“. Administrațiile americane ulterioare au încercat să facă în Vietnamul de Sud, Iran, Salvador, Filipine și în alte părți ceea ce Truman făcuse în Coreea de Sud — rezultatele fiind modeste — pentru a-i ține în frîu pe comuniști și a întreține speranța în dezvoltarea democrației.

După cum a afirmat istoricul Arthur M. Schlesinger, trimițînd trupe în Coreea, fără a cere mai întîi Congresului să declare război, Truman a continuat în același timp să extindă prerogativele președinției și a inițiat o relație conflictuală între Casa Albă, Congres și criticii politicii duse de Administrație. Un document intern al Casei Albe din 1951 prevestea Vietnamul și cazul, apărut ulterior, al afacerii Iran-Contra. „Circumstanțele actualei crizei fac ca orice dezbatere asupra prerogativelor și puterii să fie esențialmente sterile, dacă nu chiar periculoase pentru succesul politicii noastre externe“, se afirma în document.

Coreea a introdus și o contradicție fundamentală ce urma să greveze asupra politicii externe americane în toată perioada războiului rece. Pe de o parte, luat în considerare pe fundalul anticomunismului virulent pe plan intern, războiul a încurajat succesiunea la putere a unor politicieni americani care s-au angajat să înfrîngă agresiunea comunistă, oriunde ar apărea. La 30 septembrie 1950, după trei luni de la atacul nord-coreean, Truman a ridicat „îngrădirea“ la rangul de politică, semnînd Documentul 68 al Consiliului pentru Securitatea Națională care, într-un limbaj ce prefigura cuvîntarea inaugurală a lui John Kennedy, un deceniu mai tîrziu, declara că, dată fiind ascensiunea puterii sovietice, „națiunea trebuie să fie hotărîtă să apere democrația, pe plan intern și pe plan extern, indiferent de cost sau sacrificii“. Dar a lua apărarea autocraticului Syngman Rhee cu greu putea fi considerat ca servind cauza democrației.

Foc de la dreapta

Pe un alt plan însă, impasul din Coreea a amintit că în era atomică (U.R.S.S. a anunțat prima ei experiență nucleară reușită cu mai puțin de trei luni înainte de începerea războiului), existau motive categorice de a nu permite escaladarea războaielor. Acest nou concept al „războiului limitat“ nu a convenit însă generalului Douglas MacArthur, care a împins războiul pînă la ultima consecință, folosind armele nucleare în China. În martie 1951, MacArthur a contestat în mod fățiș conceptul războiului limitat al lui Truman, într-o scrisoare adresată parlamentarului Joseph Martin, membru de frunte al lobby-ului pro-chinez din Camera Reprezentanților : „Aici, în Asia, au hotărît comuniștii să-și atingă scopul lor de cucerire globală. Dacă vom pierde războiul în favoarea comuniștilor în Asia, prăbușirea Europei va fi inevitabilă. Trebuie să cîștigăm.

Nu există substitut pentru victorie", a scris el.

Nu există substitut nici pentru supunerea la ordin. În cele din urmă, Truman l-a destituit pe MacArthur pentru nesupunere, dar acesta nu a pus capăt dezbaterii cu privire la necesitatea de „a împinge înapoi" comunismul. Înlăturarea generalului anticomunist, care se exprimase cu sinceritate, i-a încurajat pe demagogi, cum era Joseph McCarthy, senator de Wisconsin, să afirme sus și tare că în Administrația Truman acționează la cele mai înalte niveluri simpatizanți comuniști. După 13 ani, după eșecul de la Playa Giron, din Cuba și în momentul cînd S.U.A. se îndreptau spre un nou „război limitat" în Asia, senatorul Barry Goldwater, făcîndu-se ecoul lui MacArthur, a declarat la Convenția republicană din 1964 că „extremismul în apărarea libertății nu este un viciu". Cel ce l-a prezentat pe Goldwater, Ronald Reagan, a purtat în cele din urmă torța conservatorilor pînă la Casa Albă.

Demonstrînd că pentru S.U.A. era mai ușor să îngrădească agresiunea pură decît subversiunea, că războaiele de eliberare națională erau mai eficient duse cu mijloace discrete și cu răbdare, Coreea a grăbit apariția unui nou gen de „război rece". Americanii erau divizați de un conflict frustrant și, pe măsură ce avea loc erodarea consensului politic, o serie de președinți succesivi au încercat să-și consacre o parte din eforturile lor îngrădirii comunismului cu mijloace secrete : de exemplu în Guatemala, în Iran, în Cuba și în Nicaragua.

Avînd în vedere această veche moștenire, ceea ce este cel mai surprinzător în legătură cu războiul coreean este faptul că a fost atît de complet uitat. În Coreea și-au pierdut viața aproape tot atît de mulți americani (54 000) cît aveau să moară în Vietnam, cu o generație mai tîrziu (58 000), dar niciodată războiul coreean nu a captat în așa măsură sentimentele naționale. Pentru cei ce au obținut capitulările necondiționate ale Germaniei și Japoniei, lupta cu Coreea și China soldată cu un „rezultat nul" nu a constituit ceva memorabil.

Totuși, inițial, americanii au fost norocoși să facă „meci nul" cu nord-coreenii, oprind în cele din urmă invazia în apropierea portului Pusan. „Am trimis trupe care aproape că nu făcuseră nici o pregătire", își amintește fostul secretar de stat Dean Rusk, ulterior secretar asistent pentru problemele Extremului Orient. „Dacă nord-coreenii ar fi continuat invazia, ar fi putut cuceri întreaga peninsulă", a adăugat el.

MacArthur a contraatacat în mod strălucit, realizînd o operațiune de amfibii la Inchon (vest de Seul), și respingîndu-i pe nord-coreeni dincolo de paralela 38. Triumfător, MacArthur a luat avionul și a plecat în insula Wake, pentru a se întîlni cu Truman.

Într-o căsuță de lîngă pista aerodromului, împunătorul general l-a asigurat pe fostul căpitan de artilerie din primul război mondial că, pînă la Crăciun, războiul va fi încheiat. Dacă chinezii ar fi atît de imprudenți ca să intervină — afirma MacArthur cu aroganță — Forțele Aeriene ale S.U.A. s-ar angaja în „cel mai mare măcel din istoria militară". În schimb, chinezii au pus pe fugă atît de categoric forțele O.N.U. încît, disperat, MacArthur a spus Washingtonului că dacă S.U.A. nu vor ataca China, vor risca un Dunkerque asiatic.

Fără un cuvînt

dar sub conducerea generallocotenentului Matthew B. Ridgway, în vîrstă de 56 de ani și erou parașutist, Armata VIII-a americană a început din nou înaintarea spre nord, provocînd grele pierderi chinezilor, ale căror poziții erau supraextinse. Traversarea, din nou, a paralelei 38 nu a făcut prea mare impresie. Negocierile de armistițiu au început la 10 iulie 1951, dar au evoluat lent. La un moment dat, ambele delegații au stat față în față timp de 2 ore și 11 minute fără să scoată un cuvînt. Războiul din tranșee și de pe coline a ajuns la deznodămîntul final în dimineața de 27 iulie 1953, după aproape trei ani de la începere.

Cu toate peripețiile prin care a trecut, Coreea a angajat în război doar o mică parte a populației. Truman a extins recrutările, a majorat impozitele și a impus controale asupra prețurilor, dar, comparativ cu al doilea război mondial, cu cinci ani înainte, sacrificiile interne au fost modeste. Iar comparativ cu Vietnamul, care a fost — să spunem — un fel de spectacol nocturn în culori, Coreea a fost doar o hartă în ziarul de dimineață și fotografii alb-negru, înfățișîndu-i pe David Douglas Duncan și alții. Senatorul John Glenn, care a luptat ca pilot al infanteriei marine în Coreea și a doborît trei avioane MIG, explică : „Coreea nu a făcut parte din viața fiecărui american așa cum a făcut parte Vietnamul, deoarece nu ni se arătau în fiecare seară la televizor acele scene îngrozitoare de sînge și morți".

Mai există un motiv pentru care războiul din Coreea nu a avut același efect fascinant ca Vietnamul : el nu a declanșat ceea ce, în esență, a fost un război civil intern.

Acum, cînd rănile războiului din Vietnam s-au cicatrizat și războiul rece a încetat, există însă — la 40 de ani de la războiul din Coreea — o legătură sesizabilă între sacrificiile de la Pork Chop Hill și nașterea fragilelor democrații de la Praga, Varșovia, Budapesta și chiar de la Seul. „Îngrădirea" a dat rezultate. America și aliații ei au plătit un preț mare pentru a stopa agresiunea comunistă în Coreea. Dar poate a meritat, dat fiind rezultatul final.

(Din U. S. News and World Report)

Traducere și adaptare
Mihaela Oberschi

Jurnalul unei discordii 3

Ecouri ale acestui avertisment se regăsesc și în documentele italiene din epocă. Iată o telegramă a ministrului italian de la Budapesta, Vinci, adresată lui Galeazzo Ciano :

Budapesta, 4 septembrie 1939, ora 15

Întîi. Vorbind astăzi cu ministrul Germaniei a avut ocazia să-mi spună că primise o telegramă de la von Ribbentrop, care preciza atitudinea italiană adoptată în perfect acord cu Berlinul pentru localizarea conflictului.

Doi. În legătură cu atitudinea Ungariei, mi-a spus că aceasta nu va declara neutralitatea, de asemenea fiind gata pentru orice eventualitate.

Trei. A contat pe refuzul Ungariei față de pactul de neagresiune cu România ; este necesar ca Ungaria să nu ia acum inițiative, „cu toate că cercurile militare vor fi mihnite" ; pe de altă parte, mi-a spus că Ungaria nu ar putea să acționeze împotriva României „singură".

● I documenti diplomatici italiani, vol. I, 12 august — 14 octombrie 1939, Roma, 1954, doc. 7.

Nu întîmplător, amenințările ungare se conjugau cu amenințările care planau asupra unei alte frontiere a României. În aceeași zi, de la București, Pellegrino Ghigi îi telegrafia lui Ciano :

București, 4 septembrie 1939

...Informez pentru orice eventualitate că însărcinatul cu afaceri al U.R.S.S., într-o conversație cu un secretar al Legației noastre regale, i-a spus că guvernul sovietic a trimis în aceste ultime zile puternice contingente de trupe de-a lungul frontierei cu Basarabia.

● I documenti diplomatici italiani, I, doc. 13.

5 septembrie 1939. Nu știm dacă și cînd au ajuns la București informațiile despre avertismentul german, dar, profitînd de reculul subit al tensiunii de la frontiera nord-vestică, guvernul român a întreprins o acțiune mai largă de asigurare a condițiilor menținerii neutralității țării. Anume, Grigore Gafencu a propus partenerilor din Antanta Balcanică — Turcia, Iugoslavia și Grecia — precizarea unei atitudini comune față de evenimentele din Europa acelui timp, spre a fi în măsură să-și apere interesele în solidaritate deplină. Acesta a fost primul pas întru transpunerea în practică a ideii constituirii unui bloc al neutrilor în sud-estul european, la care să adere în perspectivă nu numai țările amintite, ci și Italia, Ungaria și Bulgaria. Demersul român a fost acceptat, amorsîndu-se totodată un complex de tratative și tatonări, eșuate din cauze care se vor vădi mai tîrziu. Oricum, deocamdată, bunăvoința și înțelegerea cu care a fost primită propunerea României la Ankara, Atena și Belgrad justifica la București o stare de optimism moderat.

O telegramă expediată de ministrul Italiei la Budapesta era în contrast evident cu această stare de lucruri. **„Grave neliniști** — era înștiințat Galeazzo Ciano — **ar domni la București : viceministru** (ungar — n.n.) **mi-a spus că s-a semnalat că însuși regele Carol, astăzi, ar trebui să se ducă la Hitler pentru a asigura Germania de lealitatea României și de intenția sa de a îndeplini în totalitate termenii tratatelor comerciale. Totuși, informația nu a fost verificată".** Despre ce era vorba ? Desigur, la Budapesta se credea că și regele Carol, asemeni lui Csáky, fusese chemat la ordine la Berlin.

Altă telegramă, expediată de ministrul Italiei în Reich, Attolico, dezvăluia situația destul de jenantă a autorităților ungurești. **„La ce ar fi servit, de exemplu, pentru Germania** — se întrebau cercurile competente de la Berlin — **o Ungarie și o Bulgarie aliate și sub arme decît pentru a provoca dușmănia României și a altor țări din Antanta Balcanică ?"** Cu alte cuvinte, alianța ungurilor nu era indispensabilă pentru Reich. În schimb, petrolul românilor...

6 septembrie 1939. Avertismentul german a consternat și iritat Budapesta. Sub apăsarea umilinței pe care o traversau, autoritățile ungare au recurs din nou la un act de duplicitate, în consens cu o linie adoptată încă de la instituirea dualismului austro-ungar. Din însărcinarea lui Csáky, Frederic de Villani, ministrul Ungariei la Roma, a solicitat o audiență lui Galeazzo Ciano, spre a-l întreține cu comentarii insidioase asupra unui pretins pericol german care amenința țara sa. Într-adevăr, Wehrmachtul solicita permisiunea unui pasaj de trupe spre frontierele sudice ale Poloniei și Csáky Istvan, ipocrit pînă la delir, în mesajul transmis italienilor, se arăta dispus să se opună acestei cereri chiar și prin forță, dacă va fi nevoie, „excepțînd cazul cînd germanii ar consimți să meargă împotriva românilor".

Momentul nu era bine ales. În seara aceleiași zile, Attolico îi va telegrafia lui Ciano :

Berlin, 6 septembrie 1939, ora 21,35

Cu referire la diversele comunicări ministeriale care mi-au parvenit cu ultimul curier, semnalînd — în relație cu conflictul în curs — nervozitate și even-

tuale veleități bulgare și ungare, sunt autorizat să declar că Germania nu are în acest moment altă dorință decît menținerea în Balcani a celui mai absolut calm.

● **I documenti diplomatici italiani, I, doc. 58.**

Demersul ministrului de externe ungar l-a siderat pe omologul său italian. La urma urmelor, ce doreau ungurii ? Ca italienii să comunice germanilor aspirațiile secrete nutrite la Budapesta ? Chiar dacă nu ar fi existat un acord principial între Roma și Berlin în această problemă, germanii nu erau încă interesați să facă jocul ungar. Italienii cu atît mai puțin. Miza petroliferă acorda încă României o efemeră dar certă imunitate. **„Este una dintre obișnuitele fantezii ale lui Csáky** — aprecia Galeazzo Ciano —, **cărora Ducele și eu nu le acordăm mare credit. Totuși, va trebui să stăm cu ochii pe el, fiindcă este un inconștient vanitos și agitat, care poate să ne creeze griji mari.**" Poate și Frederic de Villani a realizat ridicolul situației în care îl plasase superiorul său exaltat.

Molotov semnează Pactul de neagresiune, din 23 august 1939, sub privirea atentă a lui Ribbentrop și amuzată a lui Stalin

La București, atitudinea României în contextul convulsiilor care agitau Europa se preciza la nivelul Consiliului de Coroană, care a decis „observarea strictă a regulilor neutralității, stabilite prin convențiunile internaționale." Relațiile cu Ungaria nu au fost evocate decît în expunerea cumpănită și sobră a lui Grigore Gafencu și într-o intervenție a lui Alexandru Vaida-Voievod, care a deplîns „obrăznicia" ungurilor față de propunerea încheierii unui pact de neagresiune. „Ne vor da și ei garanții — a întrebat consilierul regal — că se respectă această neutralitate ?" Nimeni nu-i putea oferi un răspuns. Între cei trei dușmani ai românilor, Gheorghe Tătărăscu nu credea că Ungaria prezintă întîietatea. Mecanismul avînturilor intempestive ale diplomației ungare, urmate de crize penibile de lașitate, nu mai constituia o necunoscută la București. „Partea mai obscură — a declarat consilierul regal Mironescu — este Rusia." „E singura care mă preocupă — l-a susținut Constantin Argentoianu. Politica de apropiere cu Rusia..." Nici unul dintre participanții la reuniunea de la palat nu își închipuia că și Ungaria era preocupată de o politică de apropiere față de Moscova. Desigur, urmărind alte scopuri decît cel al menținerii păcii în sud-estul european.

Pellegrino Ghigi a transmis imediat la Roma dorința românilor de a se ancora în neutralitate. Și în telegrama expediată lui Ciano a precizat : **„Este, totuși, probabil că în cazul în chestiune asupra atitudinii românești a avut o influență importantă și tensiunea raporturilor cu Ungaria, cu consecutivele măsuri militare adoptate de ambele părți, și comunicarea pe care ministrul de aici al Germaniei a făcut-o, cu autorizația guvernului său, președintele de Consiliu și ministrului de externe, pentru a dezminți oficial zvonul conform căruia Reichul ar fi avut intenția să încurajeze sau să ajute Ungaria într-o ipotetică acțiune ofensivă împotriva acestei țări".** Astfel orientarea de ultimă oră a Budapestei spre Moscova se explica.

7 septembrie 1939. Ceva despre manevrele de culise ale Budapestei a ajuns la urechea Berlinului. „Politicește — nota generalul Franz Halder, șeful statului major al armatei germane de uscat — nu suntem interesați în înaintarea spre România."

Dezideratul menținerii păcii în sud-estul european era pentru germani, în momentul dat, o chestiune prea gravă pentru a fi rezolvată într-o simplă conversație cu Sztojay. Aceasta a fost și rațiunea în virtutea căreia ministrul de externe al Reichului îl convocase pe Csáky. Dacă acesta a plecat spre Germania nutrind oarecari speranțe, cînd a ajuns la destinație dezamăgirea i-a fost dintre cele mai crunte. **„Scopul acestei convorbiri** — specifica Joachim von Ribbentrop, în telegrama transmisă lui Erdmannsdorf, ministrul german de la Budapesta — **a fost de a lămuri atitudinea Ungariei față de România, căci, după anumite zvonuri în circulație, Ungaria ar avea intenția să atace România."** La cartierul general al Führerului, strîns cu ușa de interlocutor, nedispus la concesii, Csáky Istvan a fost nevoit să se angajeze sub cuvînt de onoare că „Ungaria nu nutrește nici o intenție de acest gen față de România și că nu va întreprinde nimic fără să se pună în prealabil de acord cu Germania". Obedient, ministrul de externe ungar a declarat că guvernul său, dimpotrivă, ar fi gata în orice moment să încheie cu România tratatul de neagresiune propus, dacă Germania îl consideră oportun. Însă, constrîns să se pronunțe asupra subiectului survenit în discuție, von Ribbentrop a devenit subit circumspect — nu avea nici un interes să scoată România de sub presiune — și a cerut un răgaz necesar reflecției, probabil spre a obține avizul lui Hitler. Și tot atît de probabil acest aviz a fost negativ.

Nici Csáky nu scontase un alt rezultat. Într-adevăr, Germania dorea liniște în jurul zonei petrolifere. În același timp, relațiile româno-ungare trebuiau să rămînă în continuare grevate de o ambiguitate totală, profitabilă în viitor.

Complexul de măsuri menite să asigure controlul german asupra atitudinii Budapestei era departe de a fi încheiat la toți nasturii. În același scop, Wilhelm Keitel a pus sub embargou livrările de arme cerute de unguri. Cu toate că Sztojay s-a grăbit să-i comunice consilierului de stat Woermann că „rațiunile politice care au determinat hotărîrea nu mai subzistă", guvernul ungar temperîndu-și starea de agitație, embargoul a fost menținut de germani, pretextîndu-se „dificultăți despre care nu se poate vorbi". În realitate, măsura reprezenta și un răspuns punitiv al armatei germane la refuzul pasajului de trupe spre teatrul de operațiuni din Polonia. Beneficiarul acestui pasaj ar fi fost Wehrmachtul...

Nu este mai puțin adevărat că germanii preconizau și un embargou asupra livrărilor de arme spre România, determinat de apropiata invazie sovietică în Polonia. Notațiile lui Franz Halder sunt explicite și în această privință. Dar Bucureștii nu aveau motive să se îngrijoreze prea mult înaintea unei asemenea eventualități. Mai mult, o puteau interpreta ca un avantaj : la data aceea, înzestrarea cu armament a armatei române depindea într-o mult mai mică măsură de livrările din Germania decît aceea a armatei ungare.

La urma urmelor, guvernul român nici nu era prea sirgur în atitudinea sa față de agitațiile de la Budapesta. Din punctul acesta de vedere, o telegramă transmisă de Pellegrino Ghigi contelui Ciano apare ca elocventă :

Telegramă prin curier 116 București, 7 septembrie 1939.

Ministrul afacerilor străine de aici mi-a spus astăzi, în cursul unei conversații, că guvernul român examinează împreună cu cel iugoslav proiectul maximal al guvernului de la Budapesta privind un acord relativ la minorități.

Gafencu a adăugat că textul propus de Ungaria nu a întrunit aprobarea guvernului de la Belgrad, dar că studiază o formulă acceptabilă pentru ambele guverne, român și iugoslav, pentru a face obiectul unei contrapropuneri la Budapesta.

Din partea sa, ministrul Ungariei de aici mi-a spus că, după o discuție rămasă fără concluzie, purtată de el în chestiunea în speță cu președintele de aici al Consiliului, cu cîteva zile în urmă, nu a mai primit nici o comunicare din partea guvernului de aici.

● **I documenti diplomatici italiani,** vol. I, doc. 75.

Telegrama reprodusă de noi a plecat spre Roma în noaptea de 7 spre 8 și va ajunge la destinație la 9 septembrie 1939. Cu același curier, Pellegrino Ghigi i-a trimis lui Ciano și telegrama 117, în care a notat o frază semnificativă : „În jurul intențiilor Ungariei, Gafencu mi-a apărut mai puțin preocupat ca de obicei, probabil ca urmare a asigurărilor primite în chestiune de la legație de aici a Germaniei".

8 septembrie 1939. Cînd titularul ministerului de externe ungar se afla în drum către Budapesta, poziția germană era mai mult decît definită. Instrucțiunile telegrafiate lui Erdmannsdorf erau clare : „Vă rog să-i faceți o vizită lui Csáky și să-i spuneți că, după o matură reflexie, nu cred că încheierea unui pact de neagresiune e oportună și îl rog să lase lucrurile în stadiul lor actual". În rest, cuvinte politicioase, de gratulație : „...am fost fericit să constat că Ungaria, care e legată de noi printr-un destin comun, arată o atitudine atît de realistă în fața situației". Era una din rarele clipe în care von Ribbentrop știa să aibă umor...

Între timp, și Italia se simțea un arbitru al situației din sud-estul european. Iată o telegramă expediată de Ciano ministrului italian din Germania, Attolico :

Telegrama 525 R/339 Roma, 8 septembrie 1939, ora 3,30

Faceți să se știe în mediile competente că numai atitudinea actuală a Italiei poate să satisfacă dorința germană de a face să domnească în Balcani cea mai absolută liniște.

● **I documenti diplomatici italieni,** I, doc. 89.

În restul corespondenței diplomatice italiene a zilei, România nu era mințită decît tangențial și niciodată în relație cu mocnita nervozitate ungară. Într-un fel, se putea socoti că la Roma cazul era clasat. **(Va urma)**

Mihai Pelin

23 august 1944 — o dată care nu poate fi scoasă din istoria României!
Falsificările nu-şi găsesc locul! Istoriografia ne este datoare!
Adevărul despre 23 august 1944!

Ieşirea României din războiul germano-sovietic

general-locotenent (r) Ion Şuţa

Se împlinesc mai bine de patru decenii şi jumătate de cînd România, aflată la cumpăna istoriei, a luat marea decizie din august 1944, a cărei dimensiune internaţională a fost atestată de consecinţele produse asupra desfăşurării ulterioare a războiului din Europa, iar pe plan intern, asupra dramaticei evoluţii a situaţiei politice din ţara noastră.

În ultimele decenii, din motive politico-ideologice, în istoriografia românească, actului de la 23 august 1944 i s-au atribuit alte semnificaţii decît aceea de „lovitură de stat", adică o schimbare bruscă în conducerea statului efectuată prin forţă de către coaliţia B.N.D., a reprezentanţilor palatului şi armatei, aşa cum a fost definită de organizatorii ei şi recunoscută pe plan internaţional.

Stalin nu discută cu comuniştii

Lovitura de stat de la 23 august 1944 a reprezentat momentul final al unui ansamblu de acţiuni organizatorice şi politico-diplomatice destinate scoaterii României din alianţa Axei şi alăturarea ei Naţiunilor Unite, desfăşurate cu mult timp înainte, atît de către forţele de opoziţie, cît şi de către guvernul mareşalului Ion Antonescu, mai ales că cele trei mari puteri aliate manifestau un interes deosebit în înfăptuirea cît mai rapidă a acestei acţiuni.

În istoriografia românească din ultimele decenii, au fost supradimensionate activitatea şi rolul Partidului Comunist din România în pregătirea şi înfăptuirea scoaterii ţării din războiul germano-sovietic. Sursele arhivistice româneşti şi străine evidenţiază, însă, în mod clar, faptul că rolul cel mai important l-au avut nu Partidul Comunist, şi nici opoziţia, ci guvernul şi, personal, mareşalul Ion Antonescu. Partidul Comunist, pe plan extern, a avut o contribuţie nesemnificativă, pentru că Aliaţii, şi în primul rînd Iosif V. Stalin, nu l-au recunoscut ca forţă politică reprezentativă în România şi, ca urmare, nu au acceptat contacte şi tratative cu liderii acestuia aflaţi în ţară, şi nici cu fracţiunea din U.R.S.S., în frunte cu Ana Pauker.

Primele demersuri pe lîngă Aliaţi, privind scoaterea României din războiul germano-sovietic, s-au desfăşurat la Lisabona, la începutul anului 1942, de către guvern, prin noul ministru român în Portugalia, Victor Cădere, şi de către Ion Pangal, care acţiona şi în numele lui Iuliu Maniu. După bătălia de la Stalingrad, cînd Ion Antonescu s-a convins că Germania a pierdut războiul, dialogul româno-britanic de la Lisabona a evoluat favorabil, Ion Pangal, de acord cu Victor Cădere, prezentînd mai multe memorii ambasadei britanice din Portugalia. În decembrie 1943, Mihai Antonescu l-a trimis la Lisabona pe Camil Demetrescu, cu propuneri concrete pentru britanici. Şeful diplomaţiei române, acceptînd principiul „capitulare fără condiţii", lega, însă, acordul de trimiterea de trupe anglo-americane în Balcani şi cerea o informare completă privind frontierele României stabilite la Conferinţa de la Teheran.

Mareşalul Ion Antonescu

Deoarece Departamentul de Stat al S.U.A. nu a considerat utilă continuarea dialogului cu diplomaţii români, iar guvernul sovietic l-a apreciat prematur, tratativele de la Lisabona s-au întrerupt.

Mussolini respinge propunerile guvernului român

În paralel, Mihai Antonescu a iniţiat acţiuni diplomatice şi la Madrid, Ankara, Stockholm, Elveţia şi la Roma. Alexandru Cretzianu în **„The Lost Opportunity"**, scrie că: „pentru a-i face dreptate lui Mihai Antonescu, trebuie să spun, totuşi, că el avea un plan principal care ar fi putut reuşi bine pînă la un punct. Din nenorocire, planul său implica pe Mussolini, care îşi punea propria sa persoană mai presus de interesele Italiei. Mai tîrziu, s-a izbit, de asemenea, de condiţiile nepolitice, rigide, ale «capitulării necondiţionate» care a împiedicat ca cotitura italiană să-şi producă efectul deplin. Pe la sfîrşitul anului 1942, Mihai Antonescu a conceput ideea de a convinge guvernul italian să ia iniţiativa unei acţiuni în sensul căreia Italia, Bulgaria, Ungaria şi România ar fi urmat să înceteze în mod simultan ostilităţile, în înţelegere cu Aliaţii. El a cîştigat pentru această idee pe ministrul italian la Bucureşti, Bova Scoppa, iar acesta din urmă a plecat la 15 ianuarie 1943 la Roma pentru a înfăţişa propunerea lui Antonescu guvernului său".

La 20 ianuarie 1943, Mussolini a respins propunerile guvernului român şi, la scurt timp, l-a demis pe Ciano. După dezastrul armatelor germano-italiene din Tunisia, Mihai Antonescu a reluat propunerea iniţială tot prin Bova Scoppa, dar, în urma înlăturării Ducelui de pe scena politică italiană, iniţiativa guvernului român a rămas nefinalizată.

Un alt canal important al guvernului antonescian l-a constituit cel de la Madrid, unde era ambasador Nicolae Dimitrescu, care a acţionat prin primul secretar de legaţie, Scarlat Grigoriu. Acesta, la 29 octombrie 1943, îi raporta lui Mihai Antonescu că stabilise contacte cu ambasadorul S.U.A., Carlton Hayes, care s-au desfăşurat într-un sens pozitiv. Tratativele din capitala Spaniei au continuat pînă în luna iulie 1944, personajele principale fiind ambasadorul american Hayes şi diplomatul român Scarlat Grigoriu, care, pe parcurs, a fost asistat şi de Camil Demetrescu şi de Giorgie Barbul, secretarul lui Mihai Antonescu. În primăvara anului 1944, Scarlat Grigoriu a fost rechemat la Bucureşti, unde s-a întîlnit cu Mihai Antonescu, C. I. C. Brătianu şi Iuliu Maniu, deci acţiunea guvernului se desfăşura cu ştirea şefilor partidelor Naţional Liberal şi Naţional Ţărănesc.

Despre demersurile diplomaţiei româneşti pentru ieşirea României din coaliţia Axei s-a aflat la Berlin şi, la întîlnirea din 12—13 aprilie 1943 dintre Antonescu şi Hitler, acesta i-a adresat mareşalului un reproş foarte serios, cerînd schimbarea lui Mihai Antonescu şi arestarea lui Iuliu Maniu. Istoricul german Andreas Hillgruber, în lucrarea **Hitler, König Carol und Marschall Antonescu,** menţionează că Hitler ar fi cerut chiar „rechemarea reprezentanţilor români de la Madrid, Lisabona şi Berna, deoarece din telegramele interceptate de germani reieşea clar că aceştia ar fi comis o trădare".

Mareşalul Ion Antonescu nu a dat curs cererilor lui Hitler, afirmînd că acestea ar putea fi adevărate intrigi, subliniind, totodată, ataşamentul României faţă de Axă. Riposta Berlinului împotriva lui Mihai Antonescu s-a extins şi în relaţiile legaţiei Germaniei la Bucureşti cu şeful diplomaţiei române. Au avut loc discuţii aprinse între von Killinger şi Mihai Antonescu, pe tema încheierii păcii cu Aliaţii, acesta din urmă reproşîndu-i diplomatului hitlerist că Berlinul a favorizat fuga lui Horia Sima, pe care îl păstrează ca rezer-

vă împotriva mareşalului, în momentul în care însuşi Anthony Eden recunoştea public că Transilvania întreagă aparţine românilor.

Antonescu acţionează pentru scoaterea ţării din război

Eforturile mareşalului Ion Antonescu privind scoaterea ţării din război s-au făcut şi în capitala Elveţiei, prin Grigore Gafencu, care, ca bun român, şi-a desfăşurat activitatea atît pentru guvern, cît şi pentru opoziţie. Acţiuni importante s-au întreprins şi la Vatican, dar cele mai eficiente au fost pe canalul Istanbul, Ankara, Cairo, precum şi cel din capitala Suediei.

La Ankara, începînd de la 15 septembrie 1943, era şef al Legaţiei române Alexandru Cretzianu, un diplomat de carieră cu multă experienţă şi relaţii în cercurile anglo-americane. Înainte de plecarea la post, Mihai Antonescu i-a comunicat să se considere un reprezentant al naţiunii române şi l-a împuternicit să informeze pe Aliaţi că „actualul guvern se consideră singur a fi în funcţiune numai pentru a asigura ordinea şi că va ceda imediat frînele unui guvern aprobat de către englezi şi americani". Cu prilejul audienţei la mareşal, acesta i-a vorbit în aceiaşi termeni ca şi Mihai Antonescu. „Eu n-am crezut niciodată că Anglia ar putea fi învinsă — spuse mareşalul. A trebuit să mă sacrific şi să fac o politică iniţiată de regele Carol, pe care nu cred că ar fi posibil să o schimb, fără a provoca o ocupaţie germană completă. Datorită mie, cel puţin organizaţia noastră de stat şi economia noastră au rămas intacte. Deşi eu nu pot spune acestea cu voce tare, de teama că germanii ne-ar cere să trimitem trupe proaspete pe front, eu pot să-ţi spun dumitale că am refăcut complet armata noastră după eşecurile de anul trecut şi acum avem 21 de divizii disponibile, complet echipate, cu excepţia blindatelor".

Alexandru Cretzianu şi-a început activitatea în climatul politic determinat de hotărîrile adoptate la Casablanca, apoi la Conferinţa miniştrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. şi Marii Britanii de la Moscova (19—30 octombrie 1943) şi mai apoi la Conferinţa la nivel înalt de la Teheran (28 noiembrie — 1 decembrie 1943). Înapoiat la Bucureşti, Cretzianu a informat că reprezentanţii guvernului britanic nu pot accepta tratative separate şi guvernul român trebuie să se adreseze simultan celor trei Mari Puteri aliate şi să desemneze un reprezentant învestit cu depline puteri pentru a semna proiectul convenţiei de armistiţiu. Maniu şi Brătianu au considerat că o capitulare — aşa cum cereau Aliaţii — este un act militar care depăşeşte competenţa partidelor politice şi, în consecinţă, au apreciat că răspunderea înfăptuirii unui asemenea act trebuie să şi-o asume mareşalul Antonescu.

Poziţia lui Iuliu Maniu şi C. I. C. Brătianu contrastează cu uneltirile acestora în secret, împreună cu reprezentanţii Partidului Comunist, de a-l înlătura pe Antonescu prin forţă, mai ales că acesta l-a informat pe Maniu fără echivoc că nu intenţionează să se cramponeze de putere, dacă aceasta ar fi contrară intereselor celor mai bune ale ţării. „Mareşalul — arată Cretzianu — s-a declarat gata să-i cedeze lui Iuliu Maniu puterea, dacă acesta era în situaţia de a arăta că poate să obţină condiţii acceptabile din partea aliaţilor, garantînd independenţa României. Conducătorul ţărănist a răspuns că el nu are nici o cale de a obţine condiţii onorabile din partea Aliaţilor, atîta vreme cît el însuşi sau un alt purtător de cuvînt al opoziţiei nu va merge să discute cu ei acest lucru".

În cele din urmă, Maniu şi Brătianu, cu acceptul fostului rege Mihai, au căzut de acord să fie trimis prinţul Ştirbey, căruia Mihai Antonescu i-a pregătit plecarea sub pretextul de a cumpăra bumbac din Turcia. Înainte de plecare, Barbu Ştirbey a avut o întrevedere cu Ion Antonescu. Totuşi, ajuns la Cairo, acesta a declarat că reprezintă numai opoziţia, respectiv pe Iuliu Maniu, liderul acesteia.

Cele de mai sus învederează faptul că mareşalul Ion Antonescu nu numai că a desfăşurat cu consecvenţă importante acţiuni diplomatice pe multiple planuri pentru scoaterea ţării din război în condiţii cît mai favorabile, dar a sprijinit permanent şi fără rezerve acţiunile opoziţiei. El a urmărit ca, în acele momente dramatice pentru ţară, să se obţină din partea Aliaţilor cele mai favorabile condiţii pentru poporul român, facilitînd toate iniţiativele şi legăturile opoziţiei cu Aliaţii.

Canalul suedez

Canalul cel mai important l-a constituit cel din capitala Suediei, direct cu ambasada sovietică. Aici au acţionat Frederic Nanu, ministrul român la Stockholm, din însărcinarea guvernului, şi consilierul de legaţie George I. Duca, care vorbea în numele opoziţiei, respectiv al lui Iuliu Maniu. Aceste tratative au fost cele mai fructuoase, mareşalul Antonescu obţinînd, în final, condiţii de armistiţiu mult mai avantajoase decît cele oferite opoziţiei la Cairo.

Tratativele de la Cairo şi Stockholm s-au desfăşurat pe baza principiilor stabilite la Conferinţa de la Casablanca, din ianuarie 1943, respectiv „capitulare necondiţionată" pentru ţările care abandonează alianţa Axei şi ,potrivit hotărîrii de la Teheran, acestea să adreseze demersurile lor deopotrivă celor trei puteri aliate, U.R.S.S., S.U.A. şi Marea Britanie.

Din documentele aflate în Arhivele Departamentului de Stat al S.U.A., rezultă că formula „capitulare fără condiţii" ce urma să se aplice şi României, a fost respinsă de mareşalul Ion Antonescu. În raportul din 8 februarie 1944, adresat de secretarul de stat al S.U.A. ambasadorului american în Suedia, Herschel V. Johnson, se menţionează scrisoarea lui F. Nanu, adresată ambasadorului belgian, în care se arată : „România refuză în mod categoric să fie trecută în rîndul statelor agresoare. O astfel de categorisire este fie o denaturare voită a faptelor, fie se datorează necunoaşterii istoriei ultimilor 25 de ani. Departe de a fi un stat agresor şi fascist, România este ea însăşi o victimă a numeroase agresiuni. Nu se pot, totuşi, nega faptele : primul an de război a costat-o o parte din Dobrogea, aproape jumătate din Transilvania, Basarabia şi aproape întreaga Bucovină. Dacă ea nu s-a opus atunci cu armele acestor agresiuni, a fost numai pentru că era înconjurată numai de duşmani şi nu putea spera la ajutor şi sprijin din nici o parte (...). Există toate motivele să se creadă că, în principiu, România este dispusă să capituleze, adică să se retragă din război, căci ea nu se mai poate aştepta cîtuşi de puţin ca Rusia să fie învinsă, fără ca prin aceasta să recunoaştem în nici un fel că merită să fie trecută printre statele «fasciste» sau agresoare şi cu atît mai puţin epitetele ca «bandit» sau «hoţ» sau «criminal» cu care a gratificat-o şeful statului sovietic (I. V. Stalin)".

Înainte de începerea tratativelor de la Cairo, Statele Unite ale Americii şi-au fixat poziţia faţă de România în două documente, WS-16 şi WS-17, care au cuprins un număr de 27 de principii umilitoare, practic se pregătea ţării noastre o adevărată **debellatio** şi nu o ieşire din război pe bază de armistiţiu potrivit dreptului internaţional. În final, la propunerea părţii engleze, s-a convenit ca U.R.S.S. să iniţieze un alt proiect de armistiţiu cu România, care a fost terminat la 22 martie 1944, sub formă de principii generale, pe baza cărora s-a formulat textul condiţiilor minimale de armistiţiu ce au fost predate de ambasada sovietică din Suedia lui F. Nanu pentru a fi înmînate lui Ion Antonescu. La 13 aprilie au intrat în posesia lor şi Barbu Ştirbey şi Al. Cretzianu.

Spre linia frontului, Tîrnăveni, septembrie 1944

Condiţiile de ieşire din război oferite de Aliaţi, global, pentru toate ţările din coaliţia Axei, ca şi textul proiectului cu principiile de bază şi condiţiile minimale de armistiţiu, au fost respinse de Ion Antonescu. Condiţia pusă în proiectul convenţiei de armistiţiu de a se da ordin armatei să capituleze în faţa armatelor sovietice şi apoi să fie reînarmată şi pusă la dispoziţia lui Antonescu şi Maniu constituie cel puţin o aberaţie, izvorîtă dintr-o gîndire strategică mediocră, care dezvăluie scopuri politice perfide. Pentru aceste considerente, mareşalul Ion Antonescu a respins atît propunerile din aprilie 1944 ale lui Molotov, cît şi sugestiile generalului Maitland Wilson.

În propunerile sovietice nu erau clarificate problemele de fond ale statului român după încheierea armistiţiului, cum ar fi problema frontierelor României, respectiv garantarea refacerii integrităţii teritoriului naţional, menţinerea administraţiei româneşti, repatrierea prizonierilor de război români şi oprirea ostilităţilor active pe un aliniament al armistiţiului. De aceea ,guvernul român a fost nevoit să acţioneze cu calm şi perseverenţă pentru

obținerea acestor condiții de maximă importanță pentru destinele poporului român.

Mareșalul obține condiții de armistițiu mai bune decît opoziția

Răspunsul României la proiectul condițiilor de armistițiu oferite de partea sovietică a venit abia la 29 mai 1944, din considerentele de mai sus și nu pentru că Ion Antonescu n-ar fi dorit încheierea armistițiului, așa cum s-a susținut la procesul acestuia din 1946, în actele de acuzare și în sentința de condamnare. El s-a materializat într-un „Aide-memoire", întocmit de ministrul Frederic Nanu, pe baza instrucțiunilor trimise de Mihai Antonescu, prin intermediul lui Camil Demetrescu, și predat însărcinatului cu afaceri al Uniunii Sovietice la Stockholm, Vladimir Semionov, ca document un termen de 15 zile pentru evacuarea Românîn problema armistițiului. În acest document s-a precizat : „1. Guvernul sovietic să fie de acord ca guvernul român să dea germanilor un termen de 15 zile pentru evacuarea României. În cazul că aceștia refuză, armata română se va alătura celei sovietice ; 2. Guvernul român era de acord cu condiția formulată la 12 aprilie de sovietici ca trupele aliate să se poată deplasa nestingherite pe teritoriul românesc, folosind căile de comunicații românești ; 3. Administrația civilă să rămînă românească, adică funcționarii români să-și păstreze atribuțiile, iar legile și regulamentele românești să rămînă în vigoare ; 4. Un district să fie rezervat ca sediu al guvernului român, în care nici o forță armată a Aliaților să nu pătrundă ; 5. Cuantumul datoriilor de război să fie discutate la Conferința de pace ; 6. Frontierele României să fie discutate la Conferința păcii".

La 31 mai 1944, Vladimir Semionov a comunicat răspunsul guvernului sovietic : punctele a, b și d din condițiile formulate de sovietici nu pot fi schimbate ; cuantumul reparațiilor va fi analizat în vederea reducerii ; nu are obiecții privind retragerea trupelor germane din România în termen de 15 zile; se poate discuta și ajunge la un compromis privind administrația civilă română ; se respinge cererea română de a stabili un district pentru guvernul român în care să nu pătrundă nici o forță armată aliată. La 2 iunie 1944, la o nouă întîlnire a lui F. Nanu cu V. Semionov, acesta din urmă a declarat că, dacă prin imposibil, germanii părăsesc România de bună voie, în termen de 15 zile, guvernul sovietic este de acord ca o delegație română să treacă linia frontului în Uniunea Sovietică pentru definitivarea și semnarea acordului.

Din analiza rezultatelor tratativelor de la Stockholm pînă la începutul lunii iunie rezultă că guvernul sovietic a convenit condiții mult mai avantajoase decît Aliații la Cairo, cele mai importante fiind renunțarea la clauza „capitulare fără condiții" și acceptarea „tratativelor de armistițiu" și, deci, implicit, oprirea acțiunilor de luptă active pe un aliniament al armistițiului, apoi acceptarea termenului de 15 zile pentru evacuarea teritoriului național de către trupele hitleriste.

Pînă la 22 august 1944, tratativele au continuat în ambele capitale, dar într-un mod mai constructiv în capitala Suediei, unde guvernul sovietic a acceptat aproape toate propunerile lui Ion Antonescu, astfel că, printr-o telegramă, i-au fost trimise acestuia documentele armistițiului pentru a fi semnate.

A refuzat Antonescu semnarea armistițiului ?

În aceste condiții, se naște firească întrebare dacă acuzația ce i s-a adus mareșalului și guvernului său că a refuzat semnarea armistițiului cu Uniunea Sovietică este întemeiată și, în consecință, dacă această acuzație putea constitui motivul demiterii și arestării, așa cum se susține în istoriografia românească, în declarațiile lui Mihai de Hohenzollern și a celor din anturajul lui ?

Regele României și mareșalul Antonescu în vizită la un spital militar românesc

Mai trebuie menționat că, în paralel cu eforturile diplomatice pentru încheierea armistițiului, mareșalul Antonescu n-a pierdut din vedere obiectivul major al guvernării sale — refacerea integrității teritoriale a țării — în care scop a întreprins măsuri pentru pregătirea armatei în vederea unor acțiuni de mare anvergură strategică, atît pentru acoperirea frontierei și a liniei de demarcație româno-ungară, cît și pentru ducerea unor operații de eliberare a Transilvaniei de Nord, Crișanei și Maramureșului.

Posibilitățile de rezistență în fața unei agresiuni horthyste au fost sporite prin păstrarea în țară a unor efective mari de militari instruiți, limitînd cît mai mult efectivele aflate pe front dincolo de Nistru. S-au creat depozite de armament secrete, în care au fost păstrate majoritatea artileriei grele, totalitatea artileriei diviziilor de dublură, jumătate din artileria diviziilor de munte și cîte un divizion de artilerie din diviziile operative aflate pe front.

Armata era pregătită să întoarcă armele...

În vederea respingerii unei probabile ofensive ungaro-germane, a fost elaborat planul operativ „Ipoteza U", plan care a stat la baza acțiunilor de după 23 august 1944. S-a prevăzut că, într-o primă etapă, trupele române să execute o defensivă activă pînă la aliniamentul final în bazinul hunedorean, după care să se treacă la ofensivă generalizată în vederea eliberării teritoriului național. De fapt, în situația politico-militară creată în primăvara anului 1944, spiritul de luptă și de rezistență pentru apărarea integrității teritoriale a țării a luat noi dimensiuni, atît în opinia publică, cît și în rîndul armatei. În cuvîntarea ținută de mareșalul Antonescu în luna martie 1944, la convocarea ofițerilor superiori din armată, ce a avut loc în Aula Școlii Superioare de Război, acesta a declarat : „Nu avem pămînt de cedat. Noi nu avem unde merge. Aici ne vom bate și pe acest pămînt vom muri. Eu voi fi ultimul care va rămîne să lupte pînă voi cădea pentru a apăra Țara".

Prin urmare ,datorită măsurilor luate de mareșalul Antonescu prin Marele Stat Major, în august 1944 armata română era pregătită să întoarcă armele, să intre rapid în dispoziție de apărare pe frontiera de Vest și linia de demarcație din Transilvania. Acțiunea armatei române la 23 august 1944, într-o totală unitate, potrivit măsurilor organizatorice elaborate din timp, a soluționat o problemă politică de mare dimensiune, care nu și-a găsit reflectarea în lucrările istoriografice românești.

...dar țara fusese vîndută

În elaborarea Marii Decizii politice pentru scoaterea țării din război, atît mareșalul Antonescu, cît și opoziția, s-au bazat pe buna credință a Aliaților, avînd informații incomplete asupra acordurilor acestora relativ la statutul internațional al României după război. În acest sens, sînt semnificative dezvăluirile lui Alexandru Cretzianu privind tratativele secrete ce au avut loc între Aliați la niveluri înalte, cum au fost cele din anul 1942, dintre Stalin și secretarul de stat al Foreign Office-ului, Sir Anthony Eden, privind chestiunile românești. „În decembrie următor (1942), cînd înaintarea germană fusese oprită — arată Cretzianu — Stalin nu mai menționa un al doilea front în Balcani, către Eden, care sosise la Moscova într-o misiune specială. În acea vreme, el cerea, de fapt, nu numai Basarabia, dar de fapt anexarea întregii Românii sub eufemismul «unor facilități speciale pentru baze». Churchill a respins cu indignare astfel de cerere în telegrama pe care a trimis-o (la Moscova) ministrului său de externe, scoțînd în evidență că astfel de cereri contrazic Pactul Atlanticului, pe care îl semnase Stalin".

Surse românești menționează faptul că, în timpul Conferinței de la Moscova, guvernul sovietic ar fi redus din pretențiile exprimate de Stalin, cerînd însă ocuparea militară, pînă la încheierea definitivă a păcii, „a Finlandei, Poloniei și Moldovei pînă la Carpați, a Dobrogei și stăpînirea definitivă a gurilor Dunării". Se puneau astfel bazele sferelor de interese care au fost clarificate la Conferințele de la Teheran și Ialta și precis determinate la Conferința de la Moscova (9—18 octombrie 1944), cînd s-a realizat faimosul acord dintre Churchill și Stalin privind sferele de interese.

Acum România a fost vîndută definitiv lui Stalin **(Va urma)**.

General-locotenent (r) Ion Șuța este licențiat în Drept și veteran de război. A participat la evenimentele din august 1944, fiind comandant de pluton în Regimentul 5 vînători de bănățeni pe frontul din Moldova. A fost profesor, comandant al Academiei Militare, autor al unor lucrări de știință militară, istorie militară și știința conducerii

Rețeaua Carlos

„Șacalul" și adăpostul ideal 4

Omul cu 127 de identități

Înainte de a relata cel mai spectaculos atac terorist al lui Carlos, să mai zăbovim o vreme asupra complicităților de care se bucura „teroristul nr. 1" al lumii din anii '70. Însăși fișa confidențială alcătuită pentru uzajul exclusiv al poliției și al justiției franceze are scrisă pe ea, în caractere mari, următoarea precizare: „Individ foarte periculos. Nu ezită să facă uz de armă". Citarea ei, aici, nu este întîmplătoare, întrucît se știe bine, de acum, că așa cum releva recent revista pariziană „Le Point", ani la rînd, simpla evocare a numelui lui Carlos crea mari emoții serviciilor de securitate occidentale. Căpătase faima de a fi numit unul dintre cei mai celebri teroriști ai lumii, care poseda un palmares pe cît de macabru, pe atît de impresionant : uciderea a doi polițiști francezi, în iunie 1975 ; atac împotriva reuniunii OPEC (decembrie 1975, episod asupra căruia vom reveni pe larg mai departe) ; serie de atentate în Franța (șase morți și 47 răniți, în total).

Dar, cu toate astea, Carlos nu era de găsit și abia în lunile din urmă s-a aflat de ce : „Teroristul beneficia de complicitatea activă a mai multor servicii secrete est-europene, îndeosebi cele ale Ungariei" — relevă „Le Point" și continuă : „Budapesta, septembrie 1979 : Miklos Redei, șeful contraspionajului ungar, consulta gînditor o telegramă provenind de la STASI, serviciile secrete est-germane. Berlinul estic îi semnala sosirea unui «oaspete» de marcă : este Carlos. El dispune de un pașaport diplomatic sud-yemenit pe numele Ahmed Adil Fawaz. Redei ordonă să fie căutat Carlos. În van. Serviciile vest-germane precizează, la rîndul lor, că acest Carlos locuiește la Hotelul Intercontinental. În final, ungurii îl găsesc pe Carlos la aeroportul Ferihegy, care, în tovărășia adjunctului său, Steeve, își aștepta prietena, pe Lily. Cu «mirosul» său de «lup» hăituit, Carlos își dă seama că este supravegheat. Crede că serviciile secrete vest-germane au venit să-l lichideze și descarcă încărcătorul unui pistolet asupra funcționarilor unguri, înainte de a merge să ceară protecția acelorași maghiari. Se face un tîrg : Carlos este autorizat să stea în Ungaria, cu o condiție : să nu organizeze acțiuni teroriste avînd ca punct de plecare Budapesta".

În fapt, Carlos este „acționat" de serviciile est-germane. El nu se mulțumește să presteze o muncă eficace în materie de terorism, ci animă și rețele în profitul celor ce l-au angajat. Se spune că ar fi recrutat ingineri și oameni de știință arabi, îndeosebi palestinieni. Oricum, nu iese fum fără foc.

La Budapesta, Carlos este supravegheat îndeaproape de unguri. Este mereu neliniștit, neîncrezător, întotdeauna înarmat. Detaliile aparțin lui Andras Petrevsecs, fostul lui ofiter de legătură. Teroristul traversează adesea stări depresive ; bea mult. Redei, patronul contraspionajului maghiar, afirmă azi, că, după cîteva luni, l-a rugat pe Carlos să părăsească Ungaria. Dar tot el recunoaște că teroristul a continuat să vină constant la Budapesta, utilizînd exact 127 identități.

În 1986, poliția ungară descoperă o ascunzătoare de arme : pistoale-mitralieră Beretta, lansatoare de rachete RPG, o sută de kg de exploziv de fabricație cehă. Firesc, Budapesta îl consideră pe Carlos din ce în ce mai deranjant. Pe caseta video de care am vorbit, în episodul prins, și difuzată la televiziunea ungară în iulie a.c., apare și ofițerul Andras Petrevsecs, care-i spune lui Carlos : „Trebuie să vă lichidați bazele de operații din țara noastră. Trebuie să încetați să utilizați Ungaria pentru a vă conduce grupul, întrucît există un pericol. Operațiunile dv. pot fi compromise. În plus, dacă trebuie să continuați, interesele Republicii Populare Ungare pot fi amenințate dacă sîntem asociați cu numele dv." Dar, arată revista „Le Point", teroristul are alte „corzi" la arcul său : Cehoslovacia, RDG și România. (Asupra acestui ultim episod, reamintim că purtătorul de cuvînt al Ministerului de Interne de la București a oferit detalii la emisiunea TV. „Actualități" din 2

CONFIDENTIEL

RAMIREZ-SANCHEZ

Fișa făcută de poliția franceză omului cu 127 de identități

august 1990, arătînd că teroristul Carlos a fost contactat de doi ofițeri din fosta securitate română. În perioada 1980, s-a permis șederea pe teritoriul României a unor membri ai grupului său, iar în 1981 chiar a lui Carlos. În intervalul 1981—iunie 1982 au avut loc mai multe întîlniri ale ofițerilor români de securitate cu Carlos „spre a-l determina să nu întreprindă actiuni teroriste împotriva țării noastre", dat fiind că, în 1967, ea nu rupsese legăturile diplomatice cu Israelul. În ce o privește, revista „Le Point" susținea că ofițerii de securitate români l-ar fi contactat pe Carlos la Tripoli și în Liban).

S-a stabilit cu exactitate că din Berlinul estic a plecat, în august acum șapte ani, unul dintre oamenii lui Carlos, desemnat să pună o bombă în fața consulatului Franței din Berlinul occidental. Tot în Berlinul estic un autoturism de tipul „Opel-Kadet" ar fi fost transformat în mașină infernală și apoi trimis spre Franța, unde a explodat la 22 aprilie 1982. Și tot din Berlinul estic, Carlos i-a adresat un mesaj ultimativ, ministrului vest-german de interne în care cerea amînarea procesului Gabriellei Kreocher-Tiedeman, o studentă în sociologie, membră a bandei Baader-Meinhof. Explicația demersului : Carlos se infiltrase în „inima" RAF — Fracțiunea Armata Roșie — pentru a recruta agenți, cît și în rîndurile mișcării extremiste italiene Prima Linea.

Punînd mîna pe „dosarul Carlos", la începutul lunii iulie a.c., 120 de funcționari ai ministerului est-german de interne, însărcinați să facă lumină asupra sumbrelor activități ale STASI, au reușit cea mai mare lovitură. De altfel, ministrul Peter Michael Diestel l-a pus direct în cauză pe Erich Honecker, fostul lider de partid și de stat, și pe generalul Erich Mielke, fost patron al STASI, ulterior arestat.

Documentele marcate cu sigla MIS (Ministerium für Staatssicherheit) a căror autenticitate este „irefutabilă" confirmă că acest Carlos a venit constant în RDG, începînd din anii 1970. „Este clar că STASI avea sub control total pe Carlos și pe alții", arăta Diestel.

Sînt revelații senzaționale care au permis să se ridice conul de umbră al personalității „teroristului nr. 1" al lumii. „S-au găsit nenumărate fișe asupra micilor lui obiceiuri". Astfel, s-a aflat că trăgea la hotelul „Metropol" de pe Friederichstrasse. Sînt notate cu grijă deplasările lui, cumpărăturile făcute, chiar și meniurile dejunurilor. Barul preferat : cel de la etajul al treilea al restaurantului „Haus Berlin", de pe Karl Marx Allee.

OPEC, Viena 1975

Revenind la serialul scriitorului ungar Mihaly Sükösd, acesta arată în continuare :

Viena — Conferința ministerială a OPEC (Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol). 21 decembrie 1975 a căzut într-o zi de vineri. Carlos și cei cinci tovarăși ai săi trec cu automobilul granița germano-austriacă. Firește, au pașapoarte cu date și fotografii abil falsificate, încît nu sînt depistați.

În clădirea conferinței OPEC sînt de serviciu doi ofițeri de poliție : inspectorii Tichler și Janda. Specialiști de vîrstă mijlocie, adevărați profesioniști. Dar, din păcate, nu sînt decît doi. Amîndoi vor fi împușcați. Grupul lui Carlos pătrunde în clădirea din strada dr. Karl Lenger Ring. Șase teroriști internaționali iau 64 de ostateci. Printre ei, miniștri ai petrolului din 11 țări. Apoi, Carlos comunică pretențiile sale guvernului austriac... Cere un autobuz cu care să îi ducă pe ostateci la aeroport, precum și un avion cu care să poată pleca din Viena, din Austria, din Europa.

Bruno Kreisky, cancelarul Austriei, convoacă un consiliu de criză, format din colaboratorii săi cei mai de încredere, precum și din experți și le cere sfatul. Ia legătura cu statele OPEC interesate și cere o părere clară. Acestea sugerează, aproape în unanimitate, ca guvernul austriac să satisfacă cererile teroriștilor. Kreisky decide să îndeplinească cererea teroriștilor.

În continuare, scriitorul maghiar Sükösd Mihaly face cîteva considerații și-și expune unele păreri despre contextul în care au acționat Carlos și alte grupuri teroriste.

După atentatul reușit de la Viena, Carlos dispare de pe scena internațională. Nu este prezent personal, nu i se vede fața sau masca, nu i se aude glasul, nu se citește nimic scris de el. Poate trăiește, poate a murit, poate a apărut în locul lui un al doilea sau al treilea alter ego al lui, cum am semnalat mai înainte. Oricum și oricum s-a întîmplat, esența activității sale a rămas prezentă.

Citățm două cazuri memorabile. 1976. Entebbe. Pe vest-germanul Wilfried Böse, unul din conducătorii atentatului relatat, Carlos îl convinsese de justețea principială a terorismului și tot el l-a atras în activitatea practică.

1977. Mogadiscio. Despre misteriosul căpitan Walter Mahmud, șeful acțiunii teroriste, s-a aflat, peste mulți ani, că a fost prieten apropiat și discipol al lui Carlos. Și așa mai departe.

Între Carlos și grupurile teroriste occidentale (Baader-Meinhof, Brigăzile roșii, Armata Roșie Japoneză) a existat o legătură intimă.

(Sfîrșit)

Ana Harth
Dumitru Constantin

Andrei Saharov

Memorii 7

Fragmente reproduse după revista americană „Time"

La 16 septembrie, fizicianul Iuri Orlov a scris o scrisoare deschisă lui Brejnev, sugerînd reforme economice şi politice şi luîndu-mi apărarea ; asemenea lui Turcin, curînd s-a pomenit fără slujbă. În 1976, el a contribuit la organizarea Grupului Helsinki de la Moscova, care făcea parte dintr-o organizaţie creată de disidenţii sovietici pentru a urmări încălcările drepturilor omului, dar peste doi ani a fost condamnat la şapte ani închisoare într-un lagăr de muncă şi cinci ani de exil intern pentru activităţi antisovietice. A îndurat un tratament extrem de dur. La sfîrşitul procesului lui Orlov, a izbucnit o încăierare, cînd prietenii săi au fost împiedicaţi să intre în sala tribunalului ca să audă verdictul. Eu l-am lovit pe un agent KGB ; Liusia, care fusese puternic lovită de un altul, l-a lovit şi ea, dar, în timp ce era urcată într-o maşină a poliţiei, l-a lovit din întîmplare pe şeful poliţiei locale. Ulterior ea a declarat : „Am avut justificare să-l lovesc pe agentul KGB şi nu regret lucrul acesta, dar pe şeful poliţiei locale l-am lovit din greşeală şi aş dori să-i cer scuze".

Saharov şi Soljeniţîn : divergenţe în chestiuni de principiu

Ne-am întîlnit pentru prima dată la 26 august 1968, în apartamentul unui prieten al meu. Cu ochii lui albaştri, vioi şi barba roşcovană, cu debitul lui verbal extrem de rapid şi tonul surprinzător de ridicat, cu gesturile lui precise, Soljeniţîn părea plin de însufleţire şi energie.

Şi-a manifestat dezacordul cu mine într-un mod incisiv. Orice fel de convergenţă este exclusă. Vestul este înrobit materialismului şi spiritului de permisivitate. Socialismul s-ar putea dovedi ruina sa definitivă. Liderii noştri sînt nişte roboţi lipsiţi de suflet, care s-au cramponat de putere şi nu-i vor da drumul din ghiare decît dacă vor fi obligaţi să o facă.

Soljeniţîn pretindea că subestimasem crimele lui Stalin. Potrivit unei estimări, 60 milioane de oameni pieriseră ca urmare a terorii, foametei şi maladiilor conexe. Cifra furnizată de mine — 10 milioane morţi în lagărele de muncă — era prea mică. Am greşit, de asemenea, făcînd distincţia între Stalin şi Lenin : corupţia şi distrugerea au început în ziua în care bolşevicii preluaseră puterea şi de atunci a continuat fără întrerupere. Este o greşeală să se urmărească un sistem multipartit : noi aveam nevoie de un sistem fără partide.

Am încercat un respect enorm faţă de el, respect întărit şi prin publicarea lucrării sale epice „Arhipelagul Gulag". Viaţa reală însă nu este niciodată simplă şi relaţiile noastre sînt acum dificile. Poate că era inevitabil, deoarece nu numai că nu ne asemănăm, dar avem divergenţe în chestiuni de principiu.

Imediat după Anul Nou 1974, fiul vitreg al lui Soljeniţîn, în vîrstă de 13 ani, a venit la noi în vizită, a dispărut în baie şi s-a întors cu o carte, pe care o ascunsese sub haine: „Arhipelagul Gulag". Cartea constituia o experienţă cutremurătoare, evocînd lumea sumbră a lagărelor, înconjurate de garduri de sîrmă ghimpată, birourile anchetatorilor şi camerele de tortură, minele de la Kolîma şi Norilsk.

La 12 februarie 1974, Soljeniţîn a fost ridicat de acasă şi arestat. Ziua următoare, în apartamentul nostru s-a întrunit un grup care a redactat „Apelul de la Moscova", cerînd punerea în libertate a lui Soljeniţîn şi o anchetă în legătură cu crimele descrise în „Arhipelagul Gulag". Dar Soljeniţîn a fost expulzat din ţară şi trimis în Germania occidentală.

Înainte de a discuta problemele care ne divizau, doresc să subliniez respectul meu profund faţă de el, faţă de talentul lui de scriitor şi faţă de realizarea lui istorică : demascarea crimelor statului. Sînt de acord cu multe din afirmaţiile lui. Dar chiar şi atunci cînd împărtăşesc un principiu general al lui Soljeniţîn sînt, adesea, tulburat de natura peremptorie a aprecierilor sale, de absenţa oricărei nuanţe şi de intoleranţa lui faţă de opiniile altora. Are o atitudine antioccidentală şi izolaţionistă marcată, care uneori cade într-un naţionalism rus exagerat.

După opinia lui Soljeniţîn, Vestul va pierde lupta contra totalitarismului, care pretutindeni se află în ofensivă. Inconsecvent, dezbinat, lipsit de principii religioase şi morale ferme, Occidentul se îneacă în plăcerile societăţii de consum şi ale permisivităţii. Se autodistruge fără să bage de seamă, în atmosfera poluată a oraşelor sale şi în zarva unei muzici isterizante.

Există, desigur, un adevăr plin de amărăciune în criticile lui Soljeniţîn. Şi eu am atras atenţia asupra lipsei de unitate de acţiune a Vestului, asupra iluziilor sale periculoase, asupra jocurilor de interese, asupra miopiei, egoismului şi laşităţii unora dintre politicienii săi. Cred însă că societatea occidentală este fundamental sănătoasă şi dinamică, capabilă să facă faţă sfidărilor aruncate încontinuu de viaţă.

Lipsa de unitate a Vestului este preţul pe care îl plăteşte pentru pluralism, libertate şi respectarea individului, care sînt surse de forţă şi flexibilitate pentru orice societate. Nu are sens să le sacrifici pentru o unitate mecanică, de cazarmă, ce ar putea avea oarecare utilitate, dacă scopul ar fi expansiunea agresivă, dar care altminteri s-a dovedit a fi un eşec. Neîncrederea lui Soljeniţîn în Occident, în progres în general, în ştiinţă şi democraţie îl determină să încline spre o idealizare a modului de viaţă patriarhal şi artizanal, să aştepte prea mult de la Biserica Ortodoxă Rusă.

Soljeniţîn sugerează că există deja semne clare de renaştere naţională şi religioasă, că ruşii au fost întotdeauna ostili sistemului socialist şi că au avut chiar sentimente defetiste în cursul celui de-al doilea război mondial. Aceste idei — pe care poate că le-am prezentat cam prea simplificat — sînt aproape nişte mituri. Dacă poporul nostru şi liderii noştri ar sucomba vreodată în faţa unor asemenea noţiuni, rezultatele ar putea fi tragice.

Spre deosebire de Soljeniţîn consider că şi sistemul socialist şi cel occidental au atît greşeli cît şi principii sănătoase. Cred că convergenţa lor este posibilă şi salut această perspectivă ca pe o şansă de a salva omenirea de la o confruntare ce o ameninţă cu distrugerea.

Nu împărtăşesc antipatia faţă de progres a lui Soljeniţîn. Dacă omenirea este acel organism sănătos, aşa cum consider eu, atunci progresul, ştiinţa şi aplicarea constructivă a inteligenţei ne vor da posibilitatea să facem faţă pericolelor care ne pîndesc. Pornind pe calea progresului în urmă cu cîteva milenii, omenirea nu se poate opri acum, şi nici nu trebuie să se oprească.

Cele mai mari divergenţe între mine şi Soljeniţîn se referă la apărarea drepturilor civile — libertatea de conştiinţă, libertatea de expresie, libertatea de a alege ţara în care locuieşti, caracterul deschis al societăţii. Nu am nici un fel de îndoială în legătură cu valoarea apărării în mod individual a unor persoane. El acordă doar o importanţă secundară drepturilor omului şi se teme că o concentrare asupra lor ar putea abate atenţia de la probleme mult mai importante.

În „Stejarul şi viţelul", Soljeniţîn face mare caz de presupusa mea naivitate, de spiritul meu nepractic şi, în special, de susceptibilitatea mea la influenţe „periculoase". Între aceia care, după opinia lui, s-au căţărat în „acest balon ciudat, uriaş şi vizibil, care se urcă în înălţimi fără motor sau benzină" (acesta sînt eu), Soljeniţîn se referă în termenii cei mai virulenţi, deşi indirect, la soţia mea. Influenţa ei „dăunătoare" — sugerează el — m-a determinat să insist asupra emigrării refuznicilor evrei — oameni „care nu simţeau că Rusia este patria lor".

Este ruşinos că Soljeniţîn nu prea a înţeles felul cum gîndeam despre emigrare, drepturile omului şi alte probleme, precum şi faptul că nu a înţeles-o pe Lusia şi adevăratul ei rol în viaţa mea. La sfîrşitul anului 1974, un corespondent german mi-a adus un dar de la Soljeniţîn — o copie după „Stejarul şi viţelul", cu un autograf cordial şi elogios din partea autorului. Ştiam ce era în carte şi cînd am văzut inscripţia, nu m-am putut opri să exclam : „Soljeniţîn realmente m-a ofensat în cartea aceasta".

Corespondentul a zîmbit şi a spus : „Da, desigur, dar nu-şi dă seama".

1975 — Premiul Nobel pentru pace

La 5 septembrie, Soljeniţîn a trimis în străinătate spre publicare articolul „Pace şi violenţă", avertizînd Occidentul despre natura şi amploarea violenţei de stat din U.R.S.S. Chiar înainte de publicare, el a adăugat propunerea de a mi se decerna Premiul Nobel pentru Pace pentru „opoziţia mea neobosită, devotată (şi periculoasă pentru persoana mea) împotriva violenţei de stat sistematice".

La 9 octombrie 1975, Lusia şi cu mine am aflat vestea că mi se decernase premiul. Lusia se afla în Italia, după ce dusese o luptă grea pentru a i se permite să plece în străinătate ca să-şi trateze glaucomul. Eu mă aflam la Moscova. Reacţia oficială în U.R.S.S. a fost de intensă iritare, îmbinată cu nervozitate. Mi s-a refuzat permisiunea de a pleca în Norvegia pentru a lua parte la ceremonia de decernare a premiilor Nobel, pe motiv că eram „în posesia unor secrete de stat". Lusia a acceptat premiul în numele meu la Oslo, în decembrie.

În anii 1970, Saharov a putut continua lupta sa cu autorităţi-

le sovietice, parțial datorită renumelui său mondial ca activist politic pentru drepturile omului și, parțial, pentru faptul că o eventuală arestare a sa ar fi tensionat relațiile sovieto-americane. Dar, după invadarea Afganistanului, în 1979, relațiile S.U.A. — U.R.S.S. s-au deteriorat în așa măsură, încît, curînd, s-au luat măsuri împotriva lui Saharov și a altor disidenți.

La începutul anului 1980, războiul din Afganistan devenise o realitate crudă. K.G.B.-ului i s-au acordat puteri sporite din cauza acestui război și probabil și ca o anticipare a Jocurilor Olimpice (de la Los Angeles), așa cum a reieșit dintr-o serie de arestări ce au avut loc.

La 17 ianuarie Charles Bierbauer, un corespodent al canalului de televiziune A.B.C., și echipa sa au sosit pentru un interviu. După interviu, i-am însoțit pînă la automobil. Am fost surprins de numărul mare al agenților K.G.B. în zonă și de ceva ciudat ce plutea în aer : un amestec de ostilitate și bucurie malițioasă.

„Deci, sînt aici", am exclamat.

„Da, sîntem aici!", a răspuns, ca un ecou, unul dintre agenți. Presupun că aflaseră deja decizia privind exilatul. Dar americanilor li s-a permis să plece.

Telefonul nostru a sunat la 22 ianuarie, la ora 1 a.m. Un prieten, foarte surescitat, mi-a spus că auzise că se luase hotărîrea de a mi se retrage titlurile și de a fi exilat din Moscova. În urmă cu o lună, nu aș fi luat în serios acest lucru dar acum, cu Afganistanul, este orice posibil", am remarcat.

Exilul la Gorki

22 ianuarie a căzut într-o marți ; seminarul de fizică teoretică s-a reunit la Institutul de Fizică al Academiei (unde Saharov încă mai lucra). Am urmat rutina obișnuită, comandînd un automobil de la garajul Academiei și plecînd de acasă la ora 1,30. La podul Krasnoholmski o mașină a poliției rutiere ne-a obligat să oprim. Eram pe bancheta din față și am văzut doi bărbați suindu-se în spate, după ce au arătat niște legitimații roșii, cu inițialele Ministerului de Interne. Erau de fapt de la K.G.B.

Au ordonat șoferului să urmărească mașina poliției rutiere pînă la biroul procurorului din strada Pușkin. Agenții K.G.B. m-au escortat la etajul al patrulea, unde în 1973 și 1977 avusesem niște „convorbiri" cu privire la activitățile mele. L-am întrebat pe Alexandr Rekunkov, adjunct al procurorului general: „De ce nu mi-ați trimis o convocare în loc să mă răpiți ?" Rekunkov a răspuns : „Am dat ordin să fiți adus aici dat fiind împrejurările extraordinare și urgența. Mi s-au dat instrucțiuni pentru a vă citi un decret adoptat de Prezidiu : «Avînd în vedere acțiunile sistematice ale lui A. D. Saharov, ce îl discreditează ca laureat al unor premii de stat, și ca răspuns la numeroasele sugestii făcute de opinia publică sovietică, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. a hotărît ca lui Andrei Dmitrievici Saharov să i se retragă titlul de Erou al Muncii Socialiste și toate premiile de stat. S-a hotărît exilarea lui A. D. Saharov din Moscova într-un loc în care să nu mai poată avea contacte cu străinii». Rekunkov și-a ridicat privirile și apoi a continuat să citească : «Locul ales este Gorki, situat dincolo de limita pînă unde au voie să călătorească străinii». Vă rog să semnați aici că ați fost informat de conținutul decretului".

Mi-a întins o hîrtie bătută la mașină. Am remarcat că purta numele dactilografiat al lui Brejnev, dar nu și semnătura sa. Decretul era nedatat și nu menționa nimic despre exil.

Pe cînd studiam hîrtia, Rekunkov a spus : „Regulamentul cere ca persoanele cărora li se retrag premiile și titlurile să le și predea". Eu am refuzat, dat fiind că aceste titluri îmi fuseseră acordate în semn de recunoaștere a unor servicii aduse.

Am întrebat de ce decretul nu era datat și de ce nu era semnat personal de Brejnev. Rekunkov a spus ceva în legătură cu „detalii tehnice". Nu am întrebat cine luase decizia de a mă exila și în ce calitate. Am considerat că întreaga procedură era ilegală și mi s-a părut inutil să mai invoc diverse subtilități juridice în fața unora care, în mod evident, nu aveau nici un respect pentru lege. Menținînd această atitudine tot timpul în primele săptămîni petrecute la Gorki, poate că am creat, fără să vreau, impresia că aș fi admis dreptul lor de a proceda în acest mod totalmente ilegal.

„Trebuie să plecați la Gorki imediat. Soția dv. vă poate însoți", a mai spus Rekunkov.

I-am telefonat Lusiei : „Telefonez din biroul procurorului. M-au culeș de pe stradă". „Cuuum?" „Poliția a oprit mașina noastră : agenți K.G.B. s-au urcat în mașină și ne-au ordonat să mergem aici. Mi s-au retras titlurile și sînt exilat la Gorki — dincolo de limita pînă unde au voie să circule străinii". „Vei trece pe acasă ?" „Nu, mi se spune că trebuie să plec direct de aici, dar am înțeles că mă poți însoți". Am închis telefonul și am murmurat încet : „Deci, asta este".

După ce am coborît, m-am urcat într-un microbuz cu perdele la geamuri, m-am așezat pe bancheta din spate, flancat de doi agenți K.G.B. Eram precedați de o mașină a poliției, cu girofar și sirenă, și urmați de o altă mașină. După ceva mai mult de două ore, Lusia a sosit pe aeroportul Domodedovo. Mi-a spus că imediat ce pusese jos receptorul, după convorbirea noastră, telefonul nostru fusese deconectat (legătura a fost restabilită abia în decembrie 1986). Imediat după aceea, poliția și K.G.B.-ul au instalat cordoane în jurul clădirii, împiedicîndu-i pe corespondenții străini și pe prieteni să intre. **(Va urma).**

Traducere și adaptare
Mihaela Oberschi

Arhipelagul Gulag 31

Aleksandr Soljenițîn

Arhipelagul dă metastaze

Nu prin sine însuși s-a dezvoltat Arhipelagul, ci mînă în mînă cu întreaga țară. Atît timp cît în țară era șomaj nu s-au vînat brațele de muncă ale deținuților și arestările se desfășurau nu ca o mobilizare pentru muncă, ci ca o măturare din cale. Atunci cînd însă a fost conceput planul de a se amesteca cu un malaxor uriaș toți cei 180 milioane de locuitori, cînd a fost respins planul de supraindustrializare și în locul lui s-a declanșat supra-supra-supraindustrializarea, cînd au și fost concepute atît deschiaburirea, cît și amplele munci obștești din primul cincinal — în ajunul Anului Marii Cotituri, s-a schimbat atît concepția despre Arhipelag, cît și totul în Arhipelag.

La 26 martie 1926, Consiliul Comisarilor Poporului (deci încă sub președinția lui Rikov) a examinat starea politicii represive în țară și starea locurilor de detențiune. În ceea ce privește politica represivă s-a constatat că ea este insuficientă. S-a hotărît : dușmanilor de clasă și elementelor străine de clasă să li se aplice măsuri aspre de represiune, să se înăsprească regimul din lagăre (iar în ceea ce îi privește pe cei socialmente instabili, acestora să nu li se fixeze deloc termene). Pe lîngă aceasta : să se organizeze muncile forțate în așa fel încît deținutul să nu cîștige nimic, în schimb ele să fie avantajoase din punct de vedere economic pentru stat. Și : „să se considere drept necesară în viitor o extindere a capacității coloniilor de muncă". Cu alte cuvinte, s-a cerut pur și simplu, să se pregătească mai multe lagăre în preajma abundentelor întemnițări proiectate. (Și Trotki a prevăzut aceeași necesitate economică, numai că el preconiza din nou armata sa, a muncii, cu o mobilizare obligatorie. Nu-i mai dulce hreanul decît ridichea. Dar fie din cauza spiritului de contradicție față de veșnicul său adversar, fie pentru a răpi oamenilor definitiv reclamațiile și speranțele într-o înapoiere, Stalin a hotărît să-i treacă pe reprezentanții armatei muncii prin aparatul de închisoare). În țară se desființa șomajul, s-a ivit un sens economic pentru extinderea lagărelor.

În timp ce, în 1923, la Solovki, erau deținute cel mult 3 000 de persoane, în 1930 această cifră a crescut la circa 50 000, cărora li s-au adăugat alte 30 000 de persoane la Kemi. Din 1928, cancerul de la Solovki a început să se extindă — mai întîi prin Karelia — pentru construirea drumurilor, pentru defrișarea pădurilor în vederea exportului de lemn. Cu tot atîta plăcere SLON-ul a început „să desfacă" ingineri : ei mergeau fără escortă să lucreze în orice regiune nordică, iar salariul lor era transferat în lagăr. În toate punctele Regionalei de la Murmansk, de la cîmpul Lodeini pînă la Taibola, în 1929 au și apărut puncte de lagăr ale SLON-ului. Apoi mișcarea s-a extins asupra liniei de la Vologda — această mișcare fiind atît de intensă, încît s-a dovedit necesar de a se deschide, la stația Zvanka, un serviciu de dispeceri al SLON-ului. Pînă în 1930, pe cîmpul Lodeini s-a întărit și a prins rădăcini SvirLag-ul, în Kotlaș a luat ființă KotLag-ul. Din 1931, avînd centrul la Medvejegorsk, a luat naștere BelBaltLag-ul, care în următorii doi ani trebuia să facă Arhipelagul celebru pe vecie și pe toate cele cinci continente.

Iar celulele maligne proliferau și proliferau.

Astfel, din viltorile din tundră și taiga se înălțau sute de noi insule mijlocii și mici. Din mers, pe linia de front a luat naștere și noua organizare a Arhipelagului : administrațiile de lagăr, secțiile de lagăr, punctele de lagăr.

Astfel, Solovki a generat întreaga parte nordică a Arhipelagului. Dar nu numai Solovki ! Urmînd marea chemare, lagărele și coloniile de muncă corecțională răsăreau pe întreg cuprinsul imensei noastre țări. În fiecare regiune apăreau propriile lagăre și colonii de muncă corecțională. Milioane de kilometri de sîrmă ghimpată înaintau și înaintau, întretăindu-se, împletindu-se, trecînd cu veselie în goană de-a lungul căilor ferate, de-a lungul șoselelor, de-a lungul periferiilor orașelor. Și vîrfurile hidoaselor turle de lagăre au devenit trăsătura cea mai caracteristică a peisajului nostru și numai datorită unui surprinzător concurs de împrejurări ele nu se reflectau nici pe pînzele pictorilor, nici în secvențele filmelor.

Așa cum e obiceiul încă din vremurile războiului civil, se mobilizau în mod intens pentru nevoile lagărelor clădirile mînăstirilor adaptate în mod ideal prin așezarea lor pentru izolare. Mînăstirea

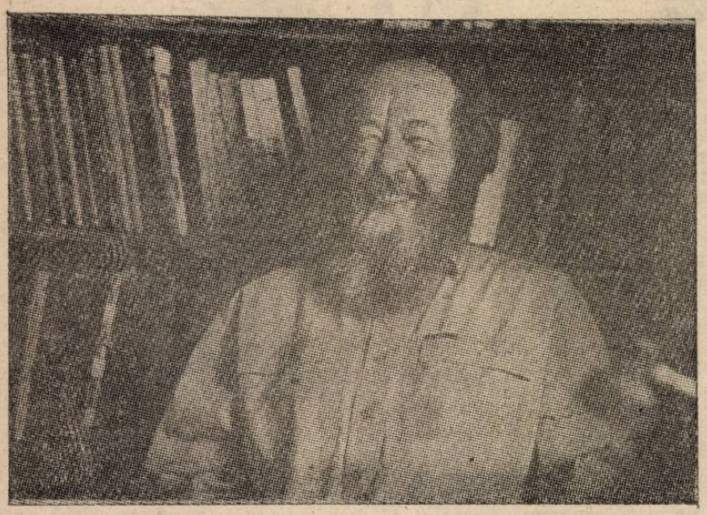

Borisoglebski din Torjok a fost transformată în punct de transbordare (care s-a menținut și pînă astăzi); mînăstirea Valdaiski (peste lac în dreptul viitoarei vile a lui Jdanov) a devenit o colonie pentru minori; la Nilova Pustîn, din Insula Stolbnoi, s-a amenajat un lagăr; pustiul Sarovskaia a devenit cuibul lagărelor de la Potmin. Am putea continua la nesfîrșit această enumerare. S-au organizat lagăre în Donbas, în regiunea cursului superior, mijlociu și inferior al Volgăi, în bazinul Uralului Central și de Sud, în Transcaucazia, în Kazahstanul Central, în Asia Centrală, în Siberia și în Extremul Orient. Se comunică în mod oficial că, în 1932, suprafața coloniilor agricole de muncă corecțională din R.S.F.S.R. a fost de 253 000 hectare, din R.S.S. Ucraineană — de 56 000. Socotind în medie cîte 1 000 de hectare pe colonie, aflăm că numai gospodăriile agricole, adică lagărele secundare și privilegiate, erau deja (fără periferiile țării) în număr de peste 300!

Repartiția deținuților din lagărele apropiate și îndepărtate a fost lesne stabilită printr-o hotărîre a Comitetului Executiv Central și Consiliului Comisarilor Poporului din 6.XI.1929. (Dăm mereu peste aniversări...) Se desființa „izolarea strictă" din trecut (care împiedica munca constructivă), se stabilea că în locurile comune (apropiate) de detențiune se trimit cei condamnați la termene mai scurte de trei ani, în timp ce condamnații la termene de 3—10 ani se trimit în regiuni îndepărtate. Întrucît cei condamnați în baza art. 58 nu primesc niciodată mai puțin de trei ani, ei au nimerit pe de-a întregul în Nord și în Siberia, pentru a valorifica și a pieri.

Or, în acea vreme noi defilam în bătaia tobelor!...

În Arhipelag dăinuie legenda îndărătnică că „lagărele au fost născocite de Frenkel".

Mi se pare că această născocire nepatriotică și chiar jignitoare pentru autorități a fost infirmată suficient de capitolele precedente. Deși cu mijloace modeste, sperăm că am reușit să înfățișăm nașterea lagărelor pentru represiune și pentru muncă încă în anul 1918. Nu a fost nevoie de un Frenkel pentru a se ajunge la concluzia că deținuții nu trebuie să-și piardă timpul în cugetări morale („obiectivul politicii sovietice în domeniul muncii corecționale nu constituie cîtuși de puțin îndreptarea individuală în înțelegerea ei tradițională"), ci ei trebuie să muncească, fiind necesar să li se fixeze norme mai drastice, care să le fie aproape peste puteri. Înaintea oricărui Frenkel se spunea: „îndreptarea prin muncă" (dar încă din timpul lui Eihmans această expresie era înțeleasă ca „exterminare prin muncă").

De altfel, nici nu a fost necesară gîndirea dialectică contemporană pentru a se ajunge la folosirea deținuților la muncile grele în regiuni puțin populate. Încă în 1890, la Ministerul Căilor de Comunicație a apărut ideea de a-i atrage pe ocnașii deportați din ținutul Amurului la construirea unei căi ferate. Ocnașii erau siliți, iar deportații strămutați și deportații administrativi erau autorizați să lucreze la construirea căii ferate și să beneficieze pentru aceasta de o comutare a pedepsei cu o treime sau o jumătate (dar ei preferau să evadeze, desființînd astfel dintr-o dată toate termenele).

În intervalul 1896—1900, în sectorul căii ferate de centură din ținutul Baikal lucrau peste 1 500 ocnași și 2 500 deportați strămutați. Așadar, propunerea nu era deloc nouă și nu se întemeia pe idei educative înaintate.

Și totuși Frenkel a devenit cu adevărat coloana vertebrală a Arhipelagului. El a fost unul din acei activiști norocoși pe care Istoria îi așteaptă și îi cheamă cu nesaț. Se pare că lagăre au existat și înainte de Frenkel, dar ele nu îmbrăcaseră încă acea formă definitivă și unitară cu iz de perfecțiune. Orice profet adevărat vine tocmai atunci cînd necesitatea lui se simte cel mai mult. Frenkel a apărut pe Arhipelag la începutul metastazelor.

Naftali Aronovici Frenkel, evreu turc, s-a născut la Constantinopol. A absolvit Institutul comercial și s-a îndeletnicit cu comerțul cu material lemnos. La Mariupol el a fondat o firmă și a devenit scurtă vreme după aceea milionar, „regele silvic al Mării Negre". Avea propriile sale vapoare, edita, chiar la Mariupol, propriul său ziar „Kopeika", propunîndu-și ca scop să-și defăimeze și să-și vexeze concurenții. În timpul primului război mondial, Frenkel s-a îndeletnicit cu contrabandă cu armament prin Gallipoli. În 1916 a presimțit furtuna în Rusia, și-a transferat, încă înainte de Revoluția din februarie, capitalurile în Turcia, după care a plecat el însuși la Constantinopol, în 1917.

Ar fi putut duce și pe mai departe aceeași viață dulceagă-zbuciumată de comerciant și nu ar fi cunoscut necazuri amare — și nu s-ar fi transformat în legendă. Dar o forță fatală îl atrăgea spre puterea roșie. Nu a fost verificat zvonul potrivit căruia în acei ani la Constantinopol el devine agent al serviciului sovietic de spionaj (poate doar din motive ideologice, altfel este greu să ne închipuim la ce bun avea el nevoie de aceasta). Este însă pe deplin stabilit că, în anii NEP-ului, el vine în U.R.S.S. și aici, din însărcinarea secretă a GPU-ului, creează, chipurile, din proprie inițiativă, o bursă neagră pentru achiziționarea obiectelor de preț și a aurului în schimbul bancnotelor sovietice (predecesorul „societății de aur" a GPU-ului și Torgsin-ului). Afaceriștii și samsarii îl țin bine minte după vremurile din trecut, au încredere în el și aurul se scurge spre GPU. Achiziția ia sfîrșit și, drept mulțumire, GPU-ul îl aruncă dincolo de gratii. Tot nașul își are naș.

Totuși, neobositul și nesusceptibilul Frenkel declară ceva celor sus-puși, încă la Lubianka sau pe drum spre Solovki. În mod vădit, văzîndu-se în capcană, el hotărăște să supună și această viață unui examen practic. El este adus la Solovki în 1927, dar imediat din această etapă el este izolat, instalat într-o căsuță de piatră, dincolo de raza mînăstirii, i se pune la dispoziție pentru servicii un planton și i se permite deplasarea liberă prin insulă. Noi am și menționat că el devine șeful secției economice (privilegiul unui om liber) și își formulează vestita tează cu privire la folosirea deținutului în primele trei luni. Din 1928, se află la Kemi. Acolo fondează o întreprindere auxiliară rentabilă. Transportă la Kemi pieile strînse de călugări decenii de-a rîndul și care zac zadarnic în depozitele mînăstirii, îi aduce acolo pe cojocarii și cizmarii deținuți, furnizînd încălțăminte de lux și articole de pielărie în magazinul firmei de pe Kuznețki Most (el este girat de GPU, care acaparează încasările, dar cuconițele care cumpără pantofi nu știu acest lucru — și nu-și vor aduce aminte de aceasta atunci cînd ele însele vor fi trimise în Arhipelag).

Într-o zi, în 1929, la Kemi aterizează un avion venit din Moscova, pentru a-l duce pe Frenkel în capitală la o întîlnire cu Stalin. Cel mai bun Prieten al deținuților (și cel mai bun Prieten al cekiștilor) conferă cu interes, timp de trei ore, cu Frenkel. Stenograma acestei convorbiri nu va fi niciodată cunoscută. Pur și simplu ea nu a existat, este însă limpede că Frenkel expune în fața Părintelui Popoarelor perspectivele strălucite ale construirii socialismului prin munca deținuților. El schițează prin trăsături îndrăznețe de penel pe harta Uniunii, în pufăitul lulelei interlocutorului său, multe aspecte din geografia Arhipelagului, pe care noi le descriem astăzi cu penelul ascultător. Tocmai Frenkel și în mod evident tocmai de data aceasta preconizează un sistem atotcuprinzător de evidență în lagăre. Tocmai Frenkel și tocmai în această convorbire propune să se renunțe la sistemul reacționar al egalității în hrănirea deținuților și schițează un sistem unitar pentru întregul Arhipelag de reîmpărțire a produsului sărăcăcios — etalonul pîinii și etalonul rației de hrană, sistem pe care, în treacăt fie zis, el l-a împrumutat de la eschimoși: a ține peștele pe o prăjină în fața cîinilor care aleargă. El preconizează, de asemenea, compensări și punerea în libertate înainte de termen ca recompensă pentru o muncă bună (este însă puțin probabil că și în aceasta el a fost original — Cehov a descoperit și una și alta, în 1890, la ocna de la Sahalin). Probabil și aici se amenajează primul cîmp experimental — marele șantier Belomorstroi, unde întreprinzătorul speculant de devize va fi numit în scurtă vreme nu șef al șantierului, și nu comandant de lagăr, ci în funcția născocită anume pentru el de „șef de lucrări" — supraveghetor-șef pe cîmpul de bătălie a muncii.

Dar iată-l chiar pe el. Chipul lui exprimă rea-voință și ură față de om. Curînd după aceea, într-o carte despre Belomorkanal, căutînd să-l ridice în slăvi pe Frenkel, un scriitor sovietic vorbește despre el în felul următor: „ochi de anchetator și de procuror, buze de sceptic și de satiric..., un om cu o mare sete de putere și multă mîndrie, pentru care principalul îl constituie puterea neîngrădită. Dacă este nevoie ca el să fie temut, atunci să fie temut. El vorbea cu asprime cu inginerii, căutînd să îi umilească".

Ultima frază mi se pare a fi fraza-cheie — atît pentru caracterul, cît și pentru biografia lui Frenkel.

La începutul organizării Belomorstroi-ului el a fost pus în libertate; pentru canalul Baltica — Marea Albă el este distins cu Ordinul Lenin și numit șef al șantierului de construcție a BAMLag-ului („Magistrala Baikal-Amur" — aceasta este o denumire luată din viitor; în anii '30 BAMLag-ul dublează Transsiberianul acolo unde el nu a fost încă dublat). Totuși, prin aceasta, cariera lui Naftali Frenkel nu s-a terminat încă cîtuși de puțin. (Va urma)

Traducere și adaptare
Mircea Podină

Cazul Rushdie

Dacă judecăm după fotografii, Salman Rushdie nu pare a fi un om blind. Dacă judecăm după cărțile sale, cu siguranță nu este.

Are 43 de ani. S-a născut în India, practic o dată cu proclamarea independenței acestei țări, a plecat cu familia în Pakistan, pentru ca, în final, să se stabilească la Londra, devenind cetățean britanic. Scrie proză. Și scrie foarte bine. Prima sa carte, Midnight Children (Copiii de la miezul nopții), obține, în 1981, Booker Prize, una din cele mai importante distincții literare din Anglia. A doua, Shame, (Rușinea) este încununată cu un premiu în Franța. Ultimul său roman, Satanic Verses (Versete satanice), publicat la sfîșitul anului 1988, a primit cel mai ciudat premiu din istoria contemporană : a fost cauza ruperii relațiilor diplomatice între Marea Britanie și Iran.

„Versetele satanice" pleacă de la unele inadvertențe și nepotriviri care există în Coran și sînt recunoscute ca atare de înșiși învățații musulmani. Ele sînt atribuite fie unor erori de transcriere din partea scribilor care consemnau spusele profetului Mahommed, fie intervenției diavolului, care ar fi strecurat „versete satanice" în mintea profetului. Salman Rushdie le-a interpretat în stilul său / inconfundabil, provocînd o reacție la care nu se aștepta nimeni și, în mod sigur, nici autorul : un val de violențe verbale și fizice în aproape toată lumea islamică.

Acest eveniment trebuie privit în contextul mai larg al unei recrudescențe a fundamentalismului islamic, semnalată încă de la începutul anilor '70.

Dacă fundamentalismul islamic este practicat într-o țară sau alta, este, firește, o problemă de opțiune a poporului respectiv.

Dacă această variantă dură a Islamului se manifestă într-o țară nemusulmană, cum a fost cazul tinerelor iraniene din Franța, care au recurs la demonstrații de stradă pentru a li se permite să poarte în școli „chador", acea îmbrăcăminte fără formă care acoperă femeia musulmană din cap pînă în picioare, reacția autorităților și a populației poate merge de la amuzament pînă la indignare, dar fără consecințe pentru „actorii" principali.

Dar dacă, în numele Islamului, un cetățean străin, locuind într-o țară în care nu Coranul este Cartea Sfîntă, este condamnat la moarte de un mare șef musulman aflat pe un alt meridian, aspectul benign dispare cu desăvîrșire. Este exact cazul cetățeanului britanic Salman Rushdie, condamnat la moarte, de ayatollahul Khomeiny, conducătorul spiritual al Iranului, pentru „vina" de a fi scris „Satanic Verses". Data sentinței : 14 februarie 1989. Ayatollahul promitea celui care-l va executa pe hulitor fericire eternă și... suma de un milion de dolari, sporită ulterior la cinci milioane.

Și Papa Ioan Paul al II-lea s-a „supărat", relativ recent, pe regizorul american Martin Scorsese, pentru filmul „Ultima tentație". S-a mai „supărat" și pe Umberto Eco, pentru romanul „Pendulul lui Foucault", dar nu i-a condamnat la moarte. Și nici n-a pus premii pe capetele lor.

Dar chiar și înainte de condamnarea autorului, cartea „Satanic Verses" n-a avut o viață ușoară, fiind interzisă în Egipt, India, Africa de Sud, Arabia Saudită, Iran și în alte țări musulmane, retrasă cu prudență din vitrinele librăriilor din Anglia, Franța, Italia, Canada și chiar... arsă într-o mică localitate din Anglia, cu o numeroasă populație musulmană. Au avut loc demonstrații anti-Rushdie, ciocniri violente, soldate cu morți și răniți, cota maximă a tensiunii fiind atinsă în Marea Britanie, unde trăiesc între 800 de mii și două milioane de musulmani (numărul lor exact este greu de stabilit, întrucît mulți sînt imigranți ilegali). Reprezentanții diverselor organizații islamice cereau tuturor țărilor musulmane să interzică romanul și să-i treacă pe „lista neagră" pe autor, pe editor, pe librari, pe traducători. Congresul Mondial Musulman i-a cerut procurorului general britanic să deschidă un dosar penal în „cazul Rushdie", în baza legii cu privire la blasfemie.

Toată această activitate frenetică a culminat cu pronunțarea condamnării la moarte, în ciuda eforturilor disperate ale „condamnatului" de a se explica.

Aici a intervenit primul ministru britanic, The Iron Lady (doamna de fier), ea însăși prezentată, în cartea incriminată, în culori nu tocmai plăcute. Fiind vorba de o amenințare cu moartea la adresa unui cetățean englez, doamna Thatcher a decis să rupă relațiile diplomatice cu Teheranul. Efectele acestui pas decisiv s-au făcut simțite imediat. Au încetat și protestele, și demonstrațiile. A rămas însă pericolul. De un an și jumătate, Salman Rushdie trăiește sub protecția poliției și deși ayatollahul Khomeiny a murit în vara lui '89, succesorul său, ayatollahul Khamenei, a reconfirmat, în februarie anul acesta, „condamnarea la moarte".

Iată însă că, în plin conflict irakiano-kuweitian, Teheranul contactează Londra, propunînd normalizarea relațiilor. Are, oare, Iranul nevoie de ajutor britanic, militar sau de altă natură ? Vrea Iranul să iasă din izolarea politică în care l-a plasat inflexibilitatea conducătorilor săi ? Să fie „afacerea Rushdie" incheiată din punctul de vedere al iranienilor ?

Cert este că Londra nu este dispusă, încă, să șteargă cu buretele un episod atît de dramatic. Guvernul britanic a răspuns, cu puțin timp în urmă, că apreciază demersul iranian ca pe un pas pozitiv, dar că așteaptă dovezi concrete ale dorinței de a restabili relațiile diplomatice, și anume: eliberarea unui om de afaceri englez, judecat și condamnat la închisoare, în Iran, precum și a ostaticilor deținuți, în Liban, de formațiuni de luptă proiraniene.

Salman Rushdie a devenit, deci, obiect de negocieri diplomatice. Pînă la următoarea sa „întrebuințare" în această calitate, el va continua să trăiască în diverse ascunzători.

M. Ș.

STOP CADRU

(din „Le Nouvel Observateur")

La sfîrșitul săptămînii trecute, la Hanovra (R.F.G.), s-au desfășurat lucrările primului forum liberal din perioada postbelică la care au participat membri ai partidelor având această coloratură politică din cele două state germane. A fost un congres al fuzionării celor trei formațiuni liberale din R.D.G. cu Partidul Liber-Democrat (F.D.P.) vest-german, denumirea noii formațiuni politice rezultate fiind „Partidul Liber-Democrat — Liberalii". În fruntea sa a fost ales Otto Lambsdorff (63 ani), liderul P.L.D. (în imagine). „Liberalii — a declarat el în fața celor 662 de delegați — vor veghea ca imaginea Germaniei belicoase să nu se mai ivească niciodată în lume".

Andorra

Pavel Marin, Rîmnicu Vîlcea. Despre Andorra, principatul situat în zona Pirineilor, între Spania şi Franţa, am mai scris în revista noastră. Cei 468 kmp ai micului stat (cu o populaţie de 40 000 locuitori), dar mai cu seamă relativa sa izolare politică şi geografică, fac ca despre Andorra să citim mai puţin în presă. Altitudinea variază de la 1 000 metri în Andorra La Vella (capitala), la 2 407 metri la Envalira, spre graniţa cu Franţa. Cît despre resurse, pînă în urmă cu cîţiva ani acestea erau tutunul şi lîna, care, acum, au un rol mai mult decorativ în faţa exploziei turismului. Case, hoteluri, pîrtii de schi, o întreagă infrastructură pentru turismul montan s-a dezvoltat în cîţiva ani. De asemenea, unele facilităţi fiscale au dus la dezvoltarea sectorului bancar. Dar istoria ? Întrucît în Andorra întîlneşti adesea numele de Carlemany pentru un bulevard sau hotel, înseamnă că marele împărat Carol cel Mare este legat de aceste meleaguri. Lucrul este confirmat de specialişti, care precizează că, în anul 839, aici se găsea un sediu episcopal. Aşa a şi luat naştere principatul care, asemeni altor seniorii medievale, a trecut dintr-o vasalitate în alta. În cazul Andorrei, lupta s-a dat, cu victorii succesive, între familiile Caboet, Castelbo, Foix, Urgell, pentru ca, în 1278, să se semneze actul constitutiv **Pareatge.** De aici a derivat statul constituţional monarhic Andorra care e un coprincipat ţinînd de episcopul de Urgell din Spania şi contele Foix din Franţa (de fapt de guvernul francez). Din 1419 Andorra e un stat liber cu guvern şi parlament proprii. Cîteva curiozităţi : acest stat nu are minister de interne, dar nici opoziţie în parlament, după cum nu există sindicate şi nici greve (întrucît contractul de muncă se face cu titlu personal). Cît despre şcoli, aici funcţionează două licee, unul spaniol şi unul francez, iar fiecare elev îl alege pe cel pe care-l preferă. La fel se întîmplă cu tribunalul. Delictele minore sînt judecate pe plan local, în timp ce acelea mai complicate pot fi judecate în Franţa sau Spania. Peisajul este relativ molcom, plăcut şi curat şi de aceea anual îşi petrec vacanţele aici 12 milioane de turişti, atraşi şi de un negoţ înfloritor, lipsit de taxe.

Japonia şi Europa de Est

Vasile Alexandru, Bistriţa. În legătură cu interesul firmelor japoneze faţă de Europa, vă recomandăm şi articolul apărut în numărul 30/1990 al revistei noastre. Revenim cu date comunicate de agenţia Reuter în această problemă. Firme ca Toyota, Panasonic, Mitsubishi au început să se pună în mişcare spre a-şi extinde operaţiunile în ţările fostului bloc comunist. Ridicarea bruscă a cortinei de fier le-a găsit, însă, nepregătite, iar concurenţii lor, mai ales cei din Germania occidentală, le-au luat-o înainte în întîmpinarea aşteptatei prosperităţi economice. Cu toate acestea, oamenii de afaceri japonezi din Germania occidentală se arată convinşi că deceniile de lipsuri provocate de planificarea comunistă centralizată au stopat cererea de televizoare, computere şi automobile. Pe de altă parte, multe companii neeuropene exprimă temeri că, atunci cînd piaţa unică a comunităţii europene va intra în funcţiune, în jurul ei se va înălţa un zid protecţionist. „Companiile japoneze îşi intensifică eforturile de lansare sau extindere a producţiei în Europa, deşi sînt foarte prudente şi ezitante în iniţierea de investiţii în Europa răsăriteană", a declarat Shunzo Arai, director adjunct al firmei JETRO la Düsseldorf (agenţie comercială japoneză semioficială). Cît de prudente sînt companiile japoneze ne indică cifrele de afaceri. În anul comercial încheiat la 31 martie, compania „Japan's trade Japan" a creat firme şi întreprinderi locale în Germania occidentală, transferînd aici procesul de luare a deciziilor. Matsushita Electric Industrial Co. Ltd., cel mai mare producător japonez de aparate casnice, a înfiinţat la Bracknell (în vestul Londrei) o filială a lui Panasonic Europe Ltd. La ora actuală, Matsushita are 14 firme producătoare în Europa occidentală şi întreprinderi mixte cu Siemens AG, Loewe Opta GmbH şi Robert Bosch GmbH din R.F.G. Matsushita intenţionează să-şi extindă centrele de cercetare şi dezvoltare în Marea Britanie şi Germania occidentală. Pînă nu demult, majoritatea investiţiilor japoneze directe s-au orientat spre Marea Britanie, ţară care prezenta înlesniri în privinţa limbii şi a concesiilor vamale. Dar investiţiile se deplasează acum spre continent, mai ales în Germania occidentală, care — potrivit unui sondaj efectuat de „Nikkei Shimbun", cel mai mare ziar al cercurilor financiare japoneze — pare a fi principalul lor obiectiv. „Atunci cînd companiile japoneze decid să meargă în Germania occidentală, interesul lor vizează categoric Europa răsăriteană", a precizat Akira Asikawa, şeful Camerei nipone de comerţ şi industrie din Düsseldorf. Toyota Deutschland GmbH, întreprindere vest-germană aparţinînd lui Toyota Motor Corporation — al doilea mare producător de automobile din lume — va cheltui, în următorii patru ani, zece milioane de mărci pentru a deschide o fabrică de piese de schimb în Berlinul occidental. „De fapt, am dori să deschidem un asemenea serviciu în Germania răsăriteană", a declarat preşedintele întreprinderii Foshio Miyaji, subliniind că a semnat deja 40 de protocoale de colaborare cu fabricanţii de automobile din Germania răsăriteană. Pînă acum, firmele japoneze i-au dezamăgit pe cei care aşteptau mari investiţii în ţările excomuniste spre a le ajuta să se restructureze după patru decenii de conducere stalinistă. Dar multe dintre ele lucrează peste program pentru a-i ajunge din urmă pe concurenţii lor vest-europeni, trimit misiuni şi măresc efectivul personalului în scopul de a culege informaţii şi a stabili contacte cu Europa răsăriteană. John Lawson, analist la Institutul de Cercetări Namura din Londra, este de părere că firmele japoneze luptă din răsputeri să pătrundă pe piaţa nouă a Europei răsăritene. Arai, de la JETRO, rămîne însă prudent : „Această euforie legată de Est s-ar putea spulbera după unificarea Germaniei. Ei s-ar putea orienta din nou cu precădere spre pieţele vest-europene. Există încă un mare semn de întrebare : cît de rapid poate avansa Europa răsăriteană pe calea reformelor ?".

profil

Jelio Jelev

preşedintele Bulgariei

Dr. Jelio Jelev s-a născut la 3 martie 1935 în satul Veselinovo, raionul Şumen (nord-estul Bulgariei). Este licenţiat în filozofie, absolvind facultatea de profil a Universităţii din Sofia în 1958. Nu reuşeşte să-şi susţină, însă, prima dizertaţie („Definirea filozofică a materiei şi ştiinţele naturale contemporane") pentru că, datorită criticilor aduse definiţiei date de Lenin materiei, intră în conflict cu autorităţile. Este exclus, în consecinţă, din rîndurile partidului comunist (1964) şi expulzat din capitală (1966). Cea de-a doua dizertaţie a sa se referea la categoriile modale şi a fost susţinută în 1974. Din 1975, funcţionează pe lîngă un institut de cultură. Este autorul mai multor articole ştiinţifice şi monografii. Volumul intitulat „Fascismul", apărut în 1982, a fost interzis şi retras din librării. Pentru activitatea sa politică a suferit represalii. În 1988 şi-a susţinut doctoratul cu dizertaţia „Teoria relaţională a personalităţii".

În decembrie anul trecut, a fost ales preşedinte al Consiliului de coordonare al principalei grupări de opoziţie din ţară — Uniunea Forţelor Democratice.

La 1 august a.c., Jelio Jelev a fost ales, de parlament, în înalta funcţie de preşedinte al Bulgariei, punîndu-se astfel capăt crizei constituţionale intervenite după demisia din acest post, la 5 iulie a.c., a lui Petăr Mladenov. Imediat după derularea scrutinului parlamentar ce a condus la alegerea sa ca şef al statului, a declarat că principala năzuinţă pe care o nutreşte este democratizarea ţării, adoptarea, în cel mai scurt timp, a unei constituţii democratice, realizarea reformei în domeniul politic şi economic.

În cuvîntarea programatică rostită la televiziune, Jelio Jelev a salutat, între altele, prefacerile democratice din U.R.S.S., afirmînd că schimbările ce se produc permit edificarea relaţiilor bulgaro-sovietice pe o bază nouă, a egalităţii şi avantajului reciproc. De asemenea, Jelio Jelev a exprimat disponibilitatea ţării sale de a dezvolta relaţii bune cu toate ţările balcanice. Referindu-se la raporturile Bulgariei cu statele occidentale dezvoltate, el a relevat că amplificarea acestor relaţii are o importanţă prioritară, fiind vorba despre posibilitatea de a dobîndi asistenţă tehnică, tehnologică şi pe planul investiţiilor, în vederea depăşirii crizei economice şi a soluţionării problemelor ridicate de datoria externă a ţării.

Abordînd problemele interne, preşedintele a subliniat că la criza economică se adaugă cea politică şi morală, fapt care amplifică încordarea dintre grupurile sociale, comunităţile etnice şi partidele politice. Prin efectele crizei generale, a arătat el, se explică faptul că, deşi Bulgaria s-a angajat pe calea democraţiei parlamentare, în actuala perioadă postelectorală nivelul încordării politice se reduce foarte lent. Ca un prim pas pe calea ieşirii din criză, Jelio Jelev a propus crearea, pe lîngă preşedinţia ţării, a unui consiliu consultativ al partidelor reprezentate în parlament.

C.V.

poşta redacţiei

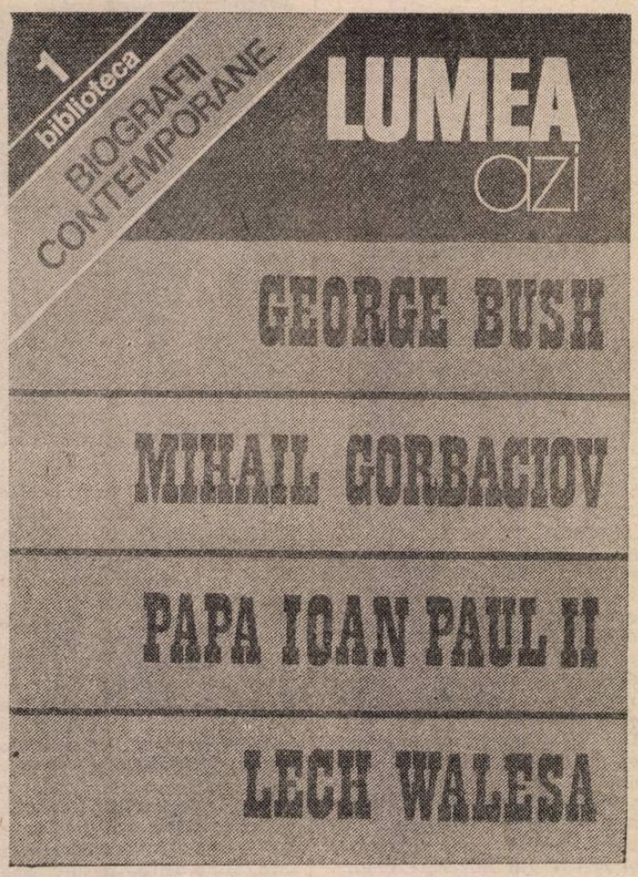

ANUNŢ IMPORTANT

Redacţia revistei noastre vă oferă o surpriză

Foarte curînd veţi găsi la centrele de difuzare a presei **primul număr** din **BIBLIOTECA „LUMEA AZI". Tema : biografii contemporane**

Ce ştiţi şi ce nu ştiţi despre :

- George Bush
- Mihail Gorbaciov
- Papa Ioan Paul II
- Lech Walesa

64 de pagini bogat ilustrate cu numai 10 lei !
Nu pierdeţi primul număr al Bibliotecii „LUMEA AZI"
În celelalte numere, alte surprize !

Armata americană şi mediul ambiant

Matei Alexe, Braşov. Senatorul american Sam Nunn, cea mai influentă voce a Congresului în probleme de apărare, şi-a exprimat dorinţa unei redefiniri a misiunii militare a SUA pentru a include cercetarea în probleme ecologice care, după cum afirmă el, reprezintă de-acum o nouă ameninţare pentru naţiune şi pentru lume. Astfel, submarinele forţelor navale, care nu vor mai fi ocupate cu „vînarea navelor sovietice", vor colecta date despre temperatura oceanului şi grosimea calotei de gheaţă polară. Supercomputere, odinioară destinate „războiului stelelor", ar putea elabora modele pentru prognozarea schimbărilor climatice provocate de poluare. Companiile implicate în domeniul apărării ar putea să-şi reorienteze o parte din cunoştinţele tehnologice spre curăţirea deşeurilor periculoase. Nunn doreşte să înfiinţeze un nou Consiliu al apărării vizînd cercetarea în domeniul mediului înconjurător, finanţat din bugetul pe anul viitor al Pentagonului. Acesta va elabora propuneri pentru transformarea Ministerului Apărării, a Ministerului Energiei şi a unor servicii de informaţii în organisme care să sprijine cercetările vizînd mediul ambiant. Unii analişti au apreciat că ideea lui Sam Nunn ar putea fi transformată într-un plan de „reconversiune verde", folosindu-se problema mediului drept mijloc retoric pentru a reînvia o industrie militară muribundă şi pentru a însărcina Pentagonul, aflat în dificultate, cu noi misiuni. Alţii sînt de părere că natura ascunsă a „culturii militare", cu tendinţa sa spre secret şi depăşiri de costuri, ar desemna-o drept un candidat nu tocmai ideal pentru administrarea mediului înconjurător. Ceea ce contribuie la creşterea îndoielilor sînt rezultatele necorespunzătoare ale Ministerelor Apărării şi Energiei în domeniul protecţiei mediului în cazul propriilor instalaţii. În pofida acestor rezerve, multe voci au apreciat iniţiativa senatorului Nunn, salutînd orice fel de contribuţie în personal sau materiale pe care le poate oferi armata. În sfîrşit, s-au făcut auzite şi propuneri potrivit cărora cele mai bune cunoştinţe tehnice ecologice ale armatei — în materie de inginerie şi fizică — ar putea fi exportate şi utilizate în Europa răsăriteană, unde există o nevoie acută de sisteme de control al poluării aerului şi apei, pentru a combate rezultatele deceniilor de neglijenţă.

Aurel Sasu, Tîrgovişte. Pe o insulă de la Polul Nord va fi înfiinţată într-adevăr o bancă mondială a plantelor. În anii '80 s-a constatat că multe organisme vegetale sînt ameninţate. Poluarea aerului şi a apei, ploile acide şi incendiile de pădure reprezintă pentru lumea vegetală o adevărată armată de „războinici-ucigaşi" gata să o extermine de pe faţa pămîntului. Dacă astăzi conservarea plantelor este foarte dificilă mai ales din cauza zonei unde se dezvoltă — ştiut fiind că peste trei pătrimi se află în regiunea tropicală şi subtropicală — problema poate fi rezolvată prin păstrarea intactă a seminţelor în condiţii speciale. Viaţa seminţelor — spun biologii — rămîne latentă la temperaturi scăzute pentru o perioadă de timp variabilă de la specie la specie, iar atunci cînd condiţiile de temperatură şi umiditate devin favorabile substanţele vitale renasc şi plantele încep să se dezvolte din nou. Iată cum s-a născut ideea unei bănci internaţionale care să adune seminţele tuturor plantelor de pe glob. Mai multe ţări s-au oferit să găzduiască o asemenea bancă, dar ideile au rămas în acest stadiu. De curînd guvernul norvegian a propus instalarea acestei bănci genetice într-o insulă de la Polul Nord, din arhipelagul Svalbard. Seminţele diverselor plante vor fi păstrate într-o stare de „hibernare", în acest uriaş congelator natural. Dar cît timp pot fi păstrate în acest fel seminţele ? Specialişti de la Comisia interguvernamentală pentru resurse genetice afirmă că unele specii pot rezista ani, ba chiar secole. Experienţele au dovedit deja că seminţele pot fi păstrate în hidrogen lichid peste 100 de ani fără alterarea metabolismului plantei. Se apreciază că în felul acesta unele specii ar putea fi salvate de la dispariţie în ideea că peste cîteva decenii condiţiile ecologice de pe Terra s-ar putea îmbunătăţi prin acţiunea comună a oamenilor planetei. Atunci această „germoplasmă" va fi reactivată şi specii poate dispărute vor fi resuscitate. Pentru materializarea acestui proiect va fi probabil nevoie de o acţiune concertată sub patronajul ONU, deşi guvernul norvegian s-a arătat dispus să-şi asume cea mai mare parte a cheltuielilor. Comisia interguvernamentală citată a trecut însă deja la redactarea unui document care să stabilească un soi de compromis internaţional în acest domeniu de interes general.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

Redactor şef : Ilie Şerbănescu

Colectivul redacţional : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Ştefan Nicolae, Ilie Olteanu — secretar general de redacţie, Radu Pascal, Doina Topor, Stelian Ţurlea — redactor şef adjunct, Anca Voican. Secretariat de redacţie şi tehnic : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana-Daniela Dinulescu, Mircea Dub, Eliza Iliescu, Ileana Iordache, Ion Matei, Marin Pieleanu, Marilena Szabo, Manuela Ştefănescu, Ana Maria Tatovici, Angelica Trancă, Florin Zamfiroiu ; Administrator : Brînduşa Anghel, Tipografi : Ion Aghescu, Gheorghe Matei, Nicolae Mihăilă, Aurel Stănescu. Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sector export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10 376 prsfir Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

C.P.B.

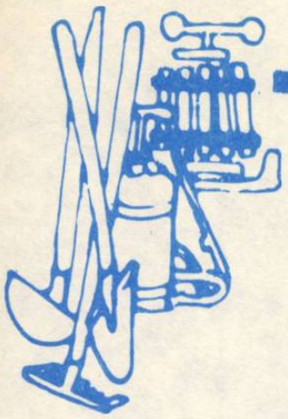

UNELTE ŞI UTILAJE DE UZ AGRICOL ŞI GOSPODĂRESC

Orice activitate în agricultură sau în gospodăria dumneavoastră devine mai rentabilă şi mult mai plăcută dacă veţi utiliza scule şi unelte potrivite.

Magazinele specializate în desfacerea sculelor, uneltelor şi utilajelor de uz agricol şi gospodăresc vă pun la dispoziţie un larg sortiment de articole destinate lucrărilor solului, semănatului, recoltatului, întreţinerii culturilor, zootehniei : pluguri, sape, grape, semănători pentru legume, prăşitoare, greble, tăvălug, aparate de muls, truse viti-pomicole, vermorel, rafie, sîrmă, insecticide etc.

REŢINEŢI !

Cu eforturi minime vă veţi desfăşura munca în gospodăria dumneavoastră, dacă vă veţi procura sculele şi uneltele necesare.

RECOM

UNELTE ŞI UTILAJE DE UZ AGRICOL ŞI GOSPODĂRESC

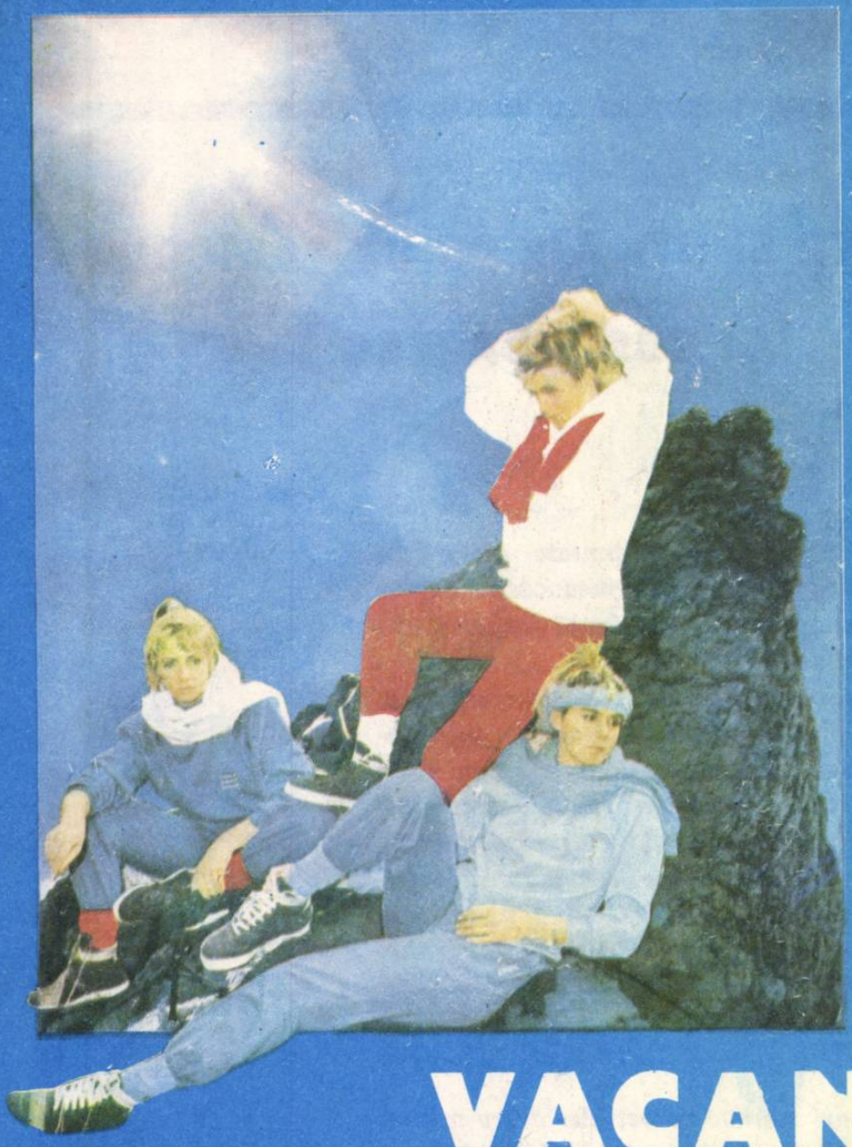

„DUMNEAVOASTRĂ FIXAȚI-VĂ DOAR TRASEELE! ÎMBRĂCĂMINTEA ADECVATĂ LOR, V-O SUGERĂM NOI!“

VACANȚA

Ne asigură comercianții magazinelor și raioanelor de specialitate ale comerțului de stat care, și în această perioadă, vă oferă piese și ansambluri vestimentare adecvate sezonului estival.

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
NR. D. 555

LUMEA azi

Nr. 34 23 august 1990

ADEVĂRUL despre 23 august

Printre evreii români din Israel

Înaltă calitate!

Prețuri avantajoase!

Întreprinderea de scule Rîșnov

2221, Rișnov — Brașov, str. Cîmpului nr. 1, tel. 921/16202, telex ISRV 061276 România

Burghie elicoidale, burghie speciale, alezoare, freze, scule speciale, broșe, truse de burghie, truse tarozi-filiere

LUMEA azi
săptămînal independent de politică externă

Anul II, serie nouă, nr. 34 (1397) 23 august 1990

Sumar

EDITORIAL. **Europa ne refuză sau ne așteaptă ?** Ștefan Nicolae 2

PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Oglindă, oglinjoara mea...** Ilie Șerbănescu 3

Declinul economic – element favorizant pentru trecerea la o economie de piață ? Mario Duma 4

Orientul Mijlociu. Conflictul din Golf – simple manevre ? Dan Radu Stănescu 6

Al 13-lea „trib" israelian – evreii veniți din România Liana Enescu 12

DOSARE IN ACTUALITATE. **Inițiativa „pentagonală"** Ștefan Nicolae 8

AFRICA. **210 zile de tulburări.** Mihaela Brumă 9

EUROPA RĂSĂRITEANĂ **Polonia. Prezidențialele – debut prematur.** Dan Radu Stănescu 10

Uniunea Sovietică. „Cina cea de taină" 11

REPORTAJ PE GLOB. **Algeria fără deșert (2)** Stelian Țurlea 14

1000 + 1 16

ADEVĂRUL DESPRE 23 AUGUST. **Pregătirea și executarea loviturii de stat.** General-locotenent (r) Ion Șuța 19

Ce spun arhivele ? Florin Constantiniu 22

ISTORIE. **Jurnalul unei discordii (4)** Mihai Pelin 24

SERIAL. **Andrei Saharov : Memorii (8)** 26

Arhipelagul Gulag (32) 28

POȘTA REDACȚIEI 30

PROFIL. **Andres Rodriguez, președintele Republicii Paraguay** 31

Închiderea ediției : marți, ora 12

Coperta I
Sorin Turculeț

Conflictul din Golf

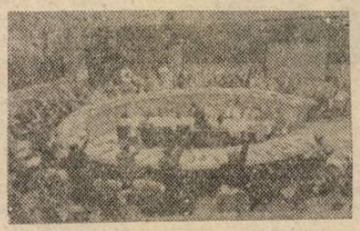

Consiliul de Securitate al ONU a hotărît în unanimitate să ceară secretarului general să-și exercite bunele oficii în găsirea unei soluții pentru situația cetățenilor străini din Irak și Kuweit. Irakul a anunțat că aceștia vor fi transportați în mai multe „locuri vitale", atît timp cît va dura amenințarea cu războiul împotriva sa. Pe de altă parte, forțele militare americane par să se angajeze „pe termen lung" în Arabia Saudită, potrivit declarațiilor ministrului apărării R. Cheney **(pag. 6).**

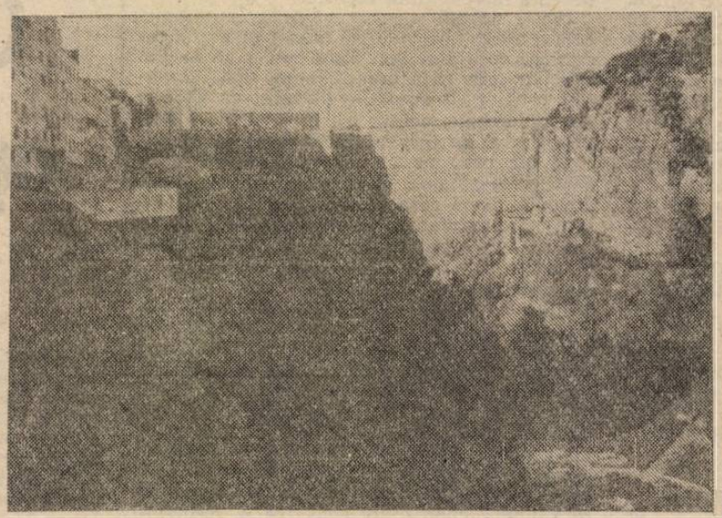

Algeria fără deșert

Constantine, oraș cățărat pe stîncă, semănînd cu Toledo, dar cu istorie diferită. Integriștii musulmani au cîștigat rapid adepți **(pag. 14)**

210 zile de tulburări

Liberia — trei sferturi de an de lupte pentru putere. Trei forțe armate, multe victime **(pag. 9).**

Dictatul de la Viena

Telegrame, scrisori, rapoarte secrete, informări diverse circulau între Roma, București, Budapesta, Berlin. Ungaria încearcă să transforme „chestiunea Transilvaniei" într-o problemă europeană. Diplomații români se străduie să mențină integritatea României **(pag. 24)**

Adevărul despre 23 august

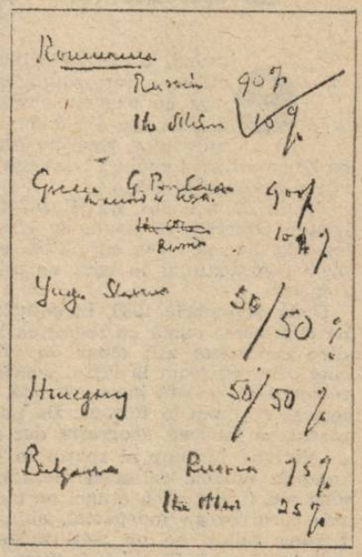

Arestarea mareșalului Antonescu nu putea avea loc decît la 23 august, mai tîrziu el urmînd să plece pe front. Lovitura de stat s-a bucurat de acordul tuturor partidelor. Armata era pregătită să întoarcă armele, dar nimeni nu știa că țara fusese vîndută **(pag. 19—24)**

Europa ne refuză sau ne așteaptă?

Europa, o tînără prințesă feniciană, a fost răpită, pe cînd se juca cu prietenele sale pe plaja din Tir sau din Sidon, de un taur miraculos, care nu era altul decît Zeus. Straniul cuplu a traversat astfel mările și a ajuns în Creta".

Textul de mai sus, din Enciclopedia Civilizației Grecești, ne spune în cîteva cuvinte legenda Europei, cea care avea să dea numele continentului în care ne aflăm și noi, românii.

După decembrie 1989, în entuziasmul care ne cuprinsese odată cu regăsirea libertății la care aspirasem atît amar de vreme și pe care o întrezăream la vîrful degetelor, ni s-a impus dintr-o dată ideea că, iată, acum, putem să revenim în Europa. De unde nu plecasem, se înțelege, geografic, dar suportasem o „derivă" în timp și spațiu în ce privește condiția umană, calitatea vieții etc. Ca și cînd am fi fost pînă atunci pe malurile cine știe cărui ocean îndepărtat, abia soseam în Europa călare pe un zeu travestit într-un animal viguros. Și chiar fusesem exilați undeva la marginea lumii, închiși în țarcul propriilor noastre suferințe, sătui de acest masochism al însingurării și al uitării dincolo de fruntariile continentului și ale lumii civilizate.

Și Europa chiar se pregătea să ne primească, uimită că ne-am învins condiția în care fusesem fixați de popor blînd și răbdător, împăcat cu soarta, oricare ar fi ea, imagine simplistă și univocă despre sufletul unui neam.

Dar interesul despre România a scăzut cu mare repeziciune și, din păcate, o redresare în ochii aceleiași Europe nu se mai poate realiza tot atît de spectaculos. De ce s-au întîmplat toate astea? Mai întîi, pentru că s-a acreditat ideea, pe care nimeni nu a dezmințit-o oficial, că revoluția noastră a fost o „minciună mare cît secolul". Apoi pentru că au urmat alte momente cel puțin confuze, de asemenea nelămurite oficial, pentru că alegerile n-au eliminat această buimăceală, iar jumătățile de măsură, precum și lipsa de transparență a informațiilor au pus laolaltă o notă sumbră peste culorile cu care încercam să ne schițăm portretul. Și cînd Europa părea să ne accepte și cu aceste păcate, chiar și cu acela al proliferării speculei, bișniței, furtișagurilor — explicabile pînă la un punct — am oferit, deodată, de la noi, imagini ale unor dezlănțuiri de violență greu de suportat.

Presa străină — pe care unii o acuză acum de lipsă de obiectivitate — nu a ratat momentul, poate îndemnată și de alte rațiuni, poate și dintr-un sentiment de revanșă pentru entuziasmul manifestat în timpul revoluției despre care atunci nu se spunea că ne-ar fi fost furată.

Iar rezultatul acestei atitudini a presei s-a văzut imediat și în dezinteresul turiștilor străini de a ne vizita, în lipsa de hotărîre a potențialilor investitori străini de a face propuneri serioase de colaborare pe termen lung. Reticența, ca să nu zicem refuzul unor parteneri occidentali de a se angaja ferm în acțiuni de cooperare cu noi se explică prin neîncrederea în stabilitatea politică din România și prin lipsa unor certitudini de ordin juridic privind problema proprietății și formele de instaurare a economiei de piață.

La nivel mai înalt circumspecția cu care sîntem priviți s-a văzut cu prilejul reuniunii celor „24" de la Bruxelles, cînd statele occidentale s-au declarat dispuse să contribuie efectiv la dezvoltarea statelor est-europene, cu excepția României. Cu specificarea că ni s-a oferit șansa de a produce dovezi concludente pînă în septembrie în legătură cu felul în care înțelegem să evoluăm în această nouă Europă în legătură cu pluripartitismul, democratizarea tuturor instituțiilor, respectarea drepturilor omului, transparența informațiilor etc.

Dar e nevoie oare să adoptăm o anumită cale a dezvoltării noastre numai pentru a îndupleca voința cuiva? Este nevoie să ne dereticăm prin casă numai ca să vadă musafirii? Nu trebuie să ne plîngem că Europa nu ne înțelege, pentru că, în fond, de-a lungul istoriei au fost multe momente cînd Europa (de vest) ne-a lăsat de izbeliște, să ne descurcăm singuri. Trebuie, mai întîi, să ne dovedim nouă ceea ce sîntem hotărîți să facem, să eliminăm minciuna (sau dacă preferați : ascunderea adevărului), să trecem peste ambițiile personale și de circumstanță și mai cu seamă să redevenim demni. Dar la noi ce se face în tot acest timp? Se clamează necesitatea stabilității („e nevoie de liniște!"), dar se amînă deciziile hotărîte, întîrziindu-se restructurările economice, juridice ; se preferă acea „valse-hésitation" între a fi fermi cu presupușii opozanți și a recunoaște franc adevărul despre evenimentele din iunie ; se favorizează pe termen scurt o veche/nouă birocrație condamnîndu-se pe termen lung o țară întreagă la rămînere în urmă ; se preferă unei generozități colective o rezolvare individuală a bunăstării ; se instituie o nouă demagogie a bunelor intenții care se izbesc de greutăți multiple dar dificil de definit.

Și mai mult decît atît, se așteaptă. Sîntem în vacanță, avem proiecte mari în studiu (care vor fi cîndva rezolvate), ne arătăm preocupați de aspecte nu neimportante, dar oricum, marginale.

Or, ceea ce vor țările occidentale de la noi pînă în septembrie este să probăm o angajare fermă spre înfăptuirea, bunăoară, a generosului program guvernamental. Și mai vor — așa cum s-a văzut din recenta vizită a Grupului comitetelor Helsinki pentru drepturile omului — să afle adevărul în legătură cu felul în care sînt respectate drepturile ființelor umane în România, ce progrese s-au înregistrat în democratizarea instituțiilor și relațiilor dintre oameni, precum și cine e vinovat de evenimentele din 13—15 iunie. Asupra acestui din urmă aspect grupul a constatat că s-au făcut foarte mici progrese în investigarea cauzelor evenimentelor.

Pentru eliminarea tuturor umbrelor și penumbrelor este de așteptat ca raportul comisiei parlamentare — special constituită și care nu se află în vacanță, după cîte am înțeles — să spună lucrurilor pe nume. În fond, ca să fim corecți, Europa ne-a ținut ușa deschisă, dacă noi înșine sîntem în stare să intrăm. Nu trebuie să sunăm acum, cu deznădejde, la această ușă, ci trebuie să fim siguri că prin ceea ce facem ea va continua să ne rămînă deschisă.

Ștefan Nicolae

Oglindă, oglinjoara mea...

Potrivit cifrelor oficiale, de la începutul anului prețurile au crescut cu peste 30% în Iugoslavia și cu 35% în Ungaria, iar în Bulgaria situația din ultimele două luni indică o rată anuală a inflației de 50%, etc.

În România să nu existe, oare, inflație? Așa s-ar spune după absența oricăror date statistice oficiale în această privință, deși creșteri oficiale de prețuri la o serie de produse au intervenit, antrenînd sporiri de prețuri la altele care le folosesc pe primele ca materii prime, și cu toate că prețurile de pe piața liberă de produse alimentare și, mai ales, de pe piața neagră — care tind să ocupe un loc mereu important în ansamblul desfacerilor către populație — sînt într-o masivă majorare. Inflația există desigur și rata ei este în mod clar, ridicată, dar date statistice nu sînt făcute cunoscute. De ce?

În conformitate cu aprecieri oficiale, în Polonia există deja 680 mii șomeri și numărul lor ar putea spori la 1,5 milioane pînă la sfîrșitul anului. Tot pînă atunci, în Cehoslovacia se estimează că 1,4 milioane persoane își vor pierde locul de muncă, iar în Bulgaria ar exista — potrivit unei oficialități — circa 58 000 șomeri. Etc.

În România să nu existe oare șomaj? Așa s-ar spune după absența oricăror date statistice oficiale în această privință, deși, judecînd după informațiile parțiale care ajung publice în urma unor anchete prin diferite județe, proporțiile de ansamblu ale fenomenului sînt deja îngrijorătoare. Pe plan oficial statistic domnește, însă, tăcerea totală. De ce?

Mai avem rezerve? Avem datorii?

Alte date statistice fundamentale pentru evidențierea situației reale a economiei românești nu sînt, în continuare, făcute publice. Masa monetară din economie este ținută secret. La fel, umflarea ei considerabilă în urma măsurilor populare adoptate de guvernul provizoriu — din bune intenții sau din motive electorale — în perioada pînă la alegeri (vezi **„Lumea azi"** nr. 32/90). Rata neacoperirii cu mărfuri și servicii a masei monetare — puternic deteriorată în ultimele luni datorită acestor măsuri — nu este, de asemenea, cunoscută publicului.

Nu se spune un cuvînt despre modalitățile în care este finanțat deficitul — de circa 1,5—2 miliarde dolari și de 1,5—2 miliarde ruble la nivel anual — din balanța comercială. Cum este acoperit acest deficit, apărut în condițiile descătușării importurilor fără o corelare a încasărilor din exporturi : din rezervele valutare sau prin credite externe? Apropo, care este situația rezervelor valutare ale țării? Și-a făcut deja apariția o nouă datorie externă?

Sînt, în continuare, subiecte tabu informațiile minime necesare conturării coordonatelor oricărei reforme economice : situația financiară pe sectoare și activități ; cuantumul subvențiilor pentru finanțarea întreprinderilor și chiar sectoarelor ce funcționează în pierdere ; contribuția reală a amortizărilor și respectiv acumulării la fondul de investiții, a ramurilor la formarea venitului național ; proporțiile autentice ale repartizării acestuia pentru consum și investiții ; apor-

În România să nu existe oare inflație și șomaj ? Așa s-ar spune după absența oricăror date oficiale ! De ce tac statisticile ?... De ce este necesar un nou sistem statistic ?

tul valutar al diferitelor produse de export, eficiența (sau ineficiența) acestora ; efortul valutar pentru diversele produse de import, justificarea economică a acestora ; scurgerile de substanță economică internă spre exterior prin actualele schimburi desfășurate cu alte țări etc.

Pentru F.M.I. — da, pentru noi — ba

Transparența statistică practic nu există. Nimic cu adevărat esențial nu s-a schimbat în acest domeniu față de trecut. Se vorbește despre dezastrul economic în care fostul regim a lăsat țara, dar nici o singură dată statistică fundamentală nu este făcută cunoscută pentru a-l cuantifica. Informațiile statistice se mențin tot în nota atît de incertă a „realizărilor curente față de cele din perioada corespunzătoare a anului trecut". Se poate consemna, astfel, una din tendințele în schimbarea situației, dar nimic nu aflăm despre situația însăși. Deși efectele ei oricum le resimțim. Inutil de subliniat că transparența statistică și economică în general este o condiție indispensabilă a reformei și o componentă principală a transparenței generale ce trebuie să existe într-o societate democratică.

Ridicarea vălului de pe situația reală a economiei românești, în care speram în decembrie 1989, nu s-a produs. Și nu există indicii că s-ar produce. Mai multe semne de întrebare ajung astfel să se pună.

Primul : Cum se poate explica faptul că informații esențiale asupra situației economiei românești continuă să fie ținute secrete cînd, oricum, acestea au fost comunicate Fondului Monetar Internațional ? Știe oricine că relațiile unei țări cu FMI presupun punerea la dispoziția acestuia a unor date economice fundamentale. Și orice specialist poate confirma că este vorba de a se completa o serie de formulare astfel concepute încît un neadevăr menționat într-un loc, chiar dacă nu apare ca atare acolo, se relevă într-un alt loc, printr-o necorelare, căci economia este un mecanism care nu admite necorelări. A fost inevitabil pentru România ca, în dorința reluării relațiilor cu FMI, întrerupte practic de cîțiva ani, să comunice aceste date, chiar de curînd, în iulie, cu prilejul reînnodării consultărilor anuale cu experți ai organizației.

Chiar e bine să nu știe populația ?

Mai ales în condițiile în care comunicarea către FMI a unor asemenea date nu a fost urmată de facerea lor publică se ridică al doilea semn de întrebare. De ce se procedează așa ? Din simpla inerție a trecutului sau în ideea — care este tot o meteahnă a comunismului — că ar fi bine ca populația să nu știe anumite lucruri, îndeosebi cele de interes nemijlocit pentru ea. Dacă acesta din urmă este motivul, socoteala guvernului nu este potrivită nici cu cerințele democrației economice, nici cu propriile sale interese. Pe de o parte, dezvăluirea grelei moșteniri a vechiului regim ar fi un atu pentru guvernul actual. Pe de altă parte, deși populația ar constata că situația economică, față de această moștenire, a continuat chiar să se deterioreze, trebuie ținut cont că vine reforma (cel puțin așa sperăm !), care va implica, în mod inevitabil, dureri economico-sociale. În cunoștință de cauză asupra situației economice reale, populația va manifesta oricum o mai mare disponibilitate, decît în necunoștință de cauză, față de reformele ce trebuie întreprinse, în ciuda durerilor economico-sociale pe care le comportă. Cum s-ar putea pretinde populației acceptarea moratoriului salarial pe șase luni, fără a se dezvălui rata probabil îngrijorătoare a neacoperirii cu mărfuri și servicii a masei monetare ?

Al treilea semn de întrebare : este oare absența transparenței economice determinată de o dorință a guvernului de a monopoliza procesul reformei, în măsura în care este cunoscut că nu pot fi formulate opțiuni reformatoare viabile dacă nu se pornește de la realitățile concrete ? Cum va putea fi mai bine concepută și înfăptuită reforma : prin contribuția doar a unor specialiști, acum cei din cercul guvernamental, sau prin contribuția tuturor celor abilitați în această privință (și care deci ar trebui să fie toți în posesia datelor economice de bază) ? Răspunsul este sugerat de însuși modul în care a fost formulată întrebarea.

Statistica nu are o contribuție la dezastru ?

Cînd, la opt luni de la evenimentele din decembrie și la două luni de la lansarea programului guvernamental, datele statistice fundamentale se lasă încă așteptate, poate, sau nu, părea întîmplătoare absența din acest program a oricărei referiri la transparența economică ? Indiferent care este răspunsul, rămîne, însă, faptul că programul guvernamental nu menționează, printre intențiile evidențiate, reconceperea întregului sistem statistic. Asupra importanței acestui lucru este aproape de prisos de insistat. Este clar că, în momentul de față, nu se poate obține — orice eforturi s-ar face — o imagine exactă asupra realităților din economia românească. Și aceasta nu numai din cauza sistemului actual de prețuri, care, prestabilite din birou, adesea fără nici o legătură cu situația pieței, au ajuns să reflecte deformat realitățile economice, contribuțiile efective ale diferitelor activități : ca urmare ,se produc mărfuri fără desfacere și nu se fabrică produse căutate : în mod paradoxal, sînt irosite resurse în timp ce nu sînt acoperite nevoi sociale primare ; nu se poate spune care activități sînt într-adevăr rentabile sau nu.

Există, însă, și o contribuție a sistemului statistic. Se poate spune chiar că acesta a constituit unul din factorii actualului dezastru economic în care se află România. Și nu doar prin minciuna statistică arhiutilizată decenii la rînd, ci și prin sistemul statistic însuși, pornind de la bazele sale conceptuale. Orice sistem statistic este nu doar un factor pasiv (de reflectare), ci și unul activ (de influențare) a economiei.

Nu este locul aici de a analiza în detaliu modul în care actualul sistem statistic din România nu are relevanța necesară în surprinderea realităților economice și reprezintă chiar o piedică în promovarea eficienței economice. Ne vom mărgini doar la menționarea cîtorva aspecte principale. Considerarea drept creatoare de valoare, de venit național, numai a activității din așa-numita „sferă a producției materiale" a dus la o gravă subminare a dezvoltării serviciilor, inclusiv a celor de creație. Însăși concepția care a ghidat evaluarea „producției" — în funcție de care, ca expresie a efortului depus, se aprecia „realizarea planului" și se făcea „plata retribuțiilor" — era un factor al ineficienței economice. „Producție " a însemnat mai întîi „producția globală" care, încorporînd cheltuielile cu materiile prime, a condus la depunerea unor eforturi cît mai mici, de vreme ce „producția" se putea realiza mai lesne pe seama umflării componentei materiale. Inutil de arătat ce irosiri de resurse materiale a generat această concepție „statistică". Cînd s-a trecut în extrema cealaltă, la așa-numita „producție netă" — care cuprindea doar retribuțiile și beneficiile prestabilite (rupte de condițiile pieței) — s-a ajuns în situația de a se plăti retribuțiile în ultimă analiză în funcție de realizarea retribuțiilor (!), cu consecința pierderii oricărei stimulări a creșterii productivității muncii. De prisos a menționa că neincluderea amortizărilor (recuperarea valorii echipamentelor cheltuite) în acest gen de „producție" descuraja orice interes în introducerea progresului tehnic. Ultimul gen de „producție" — cea „fizică" — pentru care s-a optat din cauza inconvenientelor celorlalte, a fost și cel mai tipic pentru concepția economică a centralismului excesiv. Pe potrivă au fost și consecințele economice ale folosirii acestui indicator statistic : răpirea oricărei autonomii a întreprinderilor și, deci, accentuarea irosirilor de resurse și neacoperirilor de nevoi sociale reale (rezultînd din neadaptarea deciziilor „centrului" la condițiile concrete din unitățile unde erau aplicate aceste decizii). Însăși existența mai multor feluri de „producție" — globală, netă, fizică, neterminată, marfă, vîndută și încasată etc. — arată confuzia din sistemul statistic trecut (și actual), a cărui caracteristică principală o constituie, în descrierea fenomenelor și proceselor economice, ruptura evaluărilor de realitățile și cerințele pieței. Ruptură, care face posibile, între altele, jonglerii (vorbind doar de cele permise) în raportările statistice.

Avem nevoie de o oglindă care să ne arate cum sîntem !

Fără a mai insista și asupra altor aspecte poate la fel de importante este evident că reforma economiei în sine — de la liberalizarea prețurilor la convertibilitatea leului — precum și transformările pe care aceasta urmează a le antrena în structurile și mecanismele economiei impun reconceperea întregului sistem statistic, astfel încît acesta să reflecte în mod relevant realitățile și evoluțiile economice, contribuțiile efective ale factorilor de producție în creșterea economică, ale diferitelor ramuri și sectoare la formarea produsului intern (sau național) brut, eficiența diverselor activități economice interne și a schimburilor externe, locul României în economia mondială.

Acest sistem nu poate fi altul decît acela pus la punct în cadrul O.N.U. (așa-numitul „sistem al contabilității naționale"), care se inspiră din cel practicat în țările dezvoltate cu economie de piață și este recomandat a fi aplicat unitar în țările membre ale Organizației mondiale.

Sistemul statistic respectiv s-a structurat pe parcursul unei îndelungate experiențe a economiei de piață și este conceput spre a pune în evidență, în mod cît mai expresiv și adecvat, realitățile economice, spre a descrie cît mai precis fenomenele și procesele micro și macroeconomice, spre a stimula rentabilitatea și eficiența. Nu trebuie uitat că, în baza informațiilor statistice, întreprinderile își formulează strategia, se derulează procesul complex al impunerii fiscale, iar organele împuternicite ale statului își stabilesc obiectivele și modalitățile în politica general-economică, bugetară, monetară, financiară, vamală, a cursului valutar.

Temelia conceptuală a sistemului statistic pentru o economie de piață o constituie evaluarea corectă a rezultatelor economice finale ale actului productiv, ca diferență între prețurile reale obținute pe piață și costurile reale de producție. Este simplu, nimic nu este mascat, iar calea de evidențiere este directă, fără întortochieturi inutile. Și jongleriile în raportările statistice sînt masiv combătute. Nu trebuie să ne speriem că aceste rezultate economice finale se numesc profituri. Dacă sînt obținute, înseamnă că activitatea economică desfășurată este utilă din punct de vedere social, fiind recunoscută, tocmai prin profituri, de către piață. Dacă nu, activitatea respectivă nu este necesară și, în consecință, va dispărea. Există și excepții : →

Ilie Șerbănescu

costurile superioare preturilor în cazul unor activități vitale sînt preluate de stat în contul obiectivelor sale economice și sociale. Dar atenție, asemenea cazuri trebuie să reprezinte cu adevărat excepții, și nu regula !

Pentru a evidenția corect rezultatele finale, sistemul statistic al economiei de piață este conceput a urmări, potrivit realităților existente, pe de o parte, realizările financiare pe piață și, pe de altă parte, costurile de producție. Folosind valorile de piață ale factorilor de producție, contribuțiile fiecăruia dintre aceștia sînt just cuantificate. Din aceleași motive, participarea fiecărei activități la „producția de ansamblu" este corect măsurată, rentabilitatea încetează de a fi o noțiune incertă, devenind ceva precis, palpabil, iar repartizarea spre consum și investiții a ceea ce anual s-a adăugat avuției naționale este scutită de deformări. Mai mult, un astfel de sistem statistic, prin punerea în evidență a distorsiunilor și disproporțiilor apărute, contribuie la deplasarea resurselor existente spre acoperirea nevoilor sociale actuale.

În realizarea menirii sale sistemul statistic al economiei de piață concepe „producția" ca eforturile efectiv depuse în fiecare verigă productivă, numindu-se, de aceea, „valoare adăugată" (iar, la nivel național, „produs intern brut" sau „produs național brut", dacă se ia în considerare și soldul operațiunilor cu străinătatea, PNB fiind deci mai mic sau mai mare decît PIB). „Valoarea adăugată" exclude statistic în cazul fiecărei verigi productive, valoarea bunurilor intermediare (materiile prime) folosite, căci ele nu reprezintă efort depus în respectiva verigă, și include salariile, profiturile realizate, precum și amortizările (cotele prin care se recuperează în costuri valoarea echipamentelor productive). Experiența a evidențiat importanța deosebită a luării în considerare a amortizărilor : acestea, ca recuperare a valorii echipamentelor utilizate, nu reprezintă propriu-zis un efort depus în faza productivă respectivă ,dar înseamnă, de fapt, constituirea unui fond de investiții ce oferă două mari avantaje : pe de o parte, degrevează efortul de investiții din acumulări (în favoarea consumului și nivelului de trai al populației), iar, pe de altă parte, permite nu numai reluarea producției, dar și înnoirea sa calitativă, avînd în vedere că se face la nivelul unor tehnologii mai moderne, cu alte cuvinte includerea amortizărilor în „valoarea adăugată" sau „produsul brut" este un imbold în promovarea progresului tehnic, care, în zilele noastre, are o majoră însemnătate.

De subliniat, de asemenea, că sistemul statistic al economiei de piață consideră că „valoarea adăugată" se realizează în toate sectoarele economice (și nu numai în cele ale „producției materiale"), ceea ce încurajează dezvoltarea deopotrivă a serviciilor comerciale, financiare, educaționale, sanitare, culturale etc. iar, la nivel național, „produsul brut" cumulează contribuțiile în „valoare adăugată" ale tuturor activităților economice.

Pentru cuantificarea cît mai exactă a unor fenomene și procese economice complexe, precum inflația la nivelul produsului brut, creșterea economică reală (dezbrăcată de creșterea prețului), evoluția costului vieții, masa monetară din economie etc. s-au pus la punct tehnici mereu mai rafinate, care fac evaluările tot mai relevante. Nu este de mirare, în aceste condiții, că furnizarea de informații statistice — în care se manifestă deplină încredere — este de natură, în economiile de piață, să influențeze, prin reacțiile agenților productivi, mersul economiei.

Este evidentă necesitatea introducerii unui asemenea nou sistem statistic, ca parte integrantă a reformei spre o economie de piață. Avem nevoie de o nouă oglindă, care să ne prezinte fidel, și nu deformat, imaginea, care să ne spună că arătăm bine, dacă arătăm bine, și rău, dacă arătăm rău. Mai mult ca sigur, într-o primă fază, ne vom speria cît de îngrozitor arătăm, dar acesta este pasul indispensabil spre a arăta mai bine.

Declinul economic - element favorizant pentru trecerea la o economie de piaţă?

Un paradox". „O afirmație care poate șoca : declinul economic din ultimele luni constituie un element favorizant pentru trecerea la economia de piață." („**Lumea azi**", nr. 33 — 9 august 1990, pag. 4—5). Ilie Șerbănescu, aflat mereu în actualitatea problemelor de cel mai mare interes, aduce în atenție o tează, cu cert caracter de surpriză în contextul multitudinii de puncte de vedere și controverse referitoare la problematica trecerii României la economia de piață. Afirmația este într-adevăr șocantă, și șocul este cu atît mai puternic, cu cît tematica problemelor economice stringente ale României de azi, a tranziției la economia de piață, constituie un domeniu în care autorul și în general revista „Lumea azi" s-au înscris printre deschizătorii de drumuri ai publicisticii românești. De altfel, putem afirma fără a greși că studiile și luările de poziție pe care autorul și revista le-au tipărit depășesc, ca fond, sfera strictă a publicisticii, intrînd în dezbaterea de specialitate asupra problemelor economice și politice de interes național !

Dar dezbatere înseamnă argumente pro și contra...

Prezentînd multiplele laturi negative ale gravei moșteniri economice, autorul arată, pe bună dreptate, că aceasta este „intactă". Și în plus, pe lîngă faptul că s-au menținut tarele moștenite, față de decembrie a scăzut producția, ceea ce, în condițiile actualelor structuri, este bine, afirmă autorul, pentru că redresarea producției „în întreprinderile industriale producătoare de pierderi" nu ar duce „la nimic altceva decît la o accentuare a pierderilor". Față de decembrie, „au fost pierdute : echilibrul bugetar intern și echilibrul din conturile externe". „Tot numai reforma spre o economie de piață este unica soluție". Față de decembrie, „se muncește mai puțin, datorită reducerii săptămînii de lucru, reorganizărilor sindicale, acțiunilor revendicative, dar și consecințelor tuturor acestora în lanțul aprovizionării tehnico-materiale". Și „nu există nici o modalitate de a ieși din cercul vicios... decît introducerea urgentă, fermă și pe o scară de ansamblu a regulilor economiei de piață în relațiile de muncă și salariale, adică atît a **stimulentelor materiale**, cît și a **coercițiilor economice**, în funcție de rezultatele financiare" (sublinierea — în originalul citat). „O întoarcere înapoi la vechile metode de salarizare... și la fostele reglementări ale relațiilor de muncă... nu mai este nicicum posibilă".

Din textul dens de adevăruri de primă importanță al articolului la care ne referim, am extras numai pe cele prin care autorul justifică în mod definitoriu existența paradoxului pe care îl supune atenției cititorului. Toate aceste adevăruri în sine sînt judicioase, pertinente, incontestabile. Și totuși...

Dictatura comunistă a susținut timp de decenii lozinca incompetentă și antieconomică a „utilizării complete a capacităților de producție". Gradul de utilizare a oricăror capacități de producție are o valoare de optim economic, așa cum o are viteza unui automobil sau sarcina unui motor, optim dincolo de care pierderile cresc excesiv și eficiența scade. Pentru a fi eficient utilizate în ansamblul lor, pentru a face față fluctuațiilor pieței și neprevăzutului intern și exterior, o parte din fiecare capacitate trebuie să fie în rezervă ; trebuie să existe stocuri intermediare optime pe fluxul de fabricație etc. Nu există utilizare „completă" a unor capacități, tot așa cum pe o șosea ocupată „complet" cu autovehicule, bară în bară, practic nu se mai poate circula. Traficul este maxim atunci cînd există o anumită distanță între vehicule, deci — o anumită încărcare **incompletă** a capacității de transport „șosea".

Oare, încărcarea din 1989 a capacităților de producție a fost „completă", maximă, iar acum sîntem la încărcarea optimă, inferioară celei „complete" ? Nu (în cazul general), pentru că și în trecut „încărcarea completă" era numai o lozincă, pretext pentru planurile nerealiste a căror neîndeplinire să conducă la amputarea veniturilor salariaților, dar încărcarea reală era, cu rare excepții, sub valoarea de optim economic, datorită pompierismelor dezorganizatoare, aprovizionării tehnico-materiale birocratice, necorelărilor de indicatori, deficiențelor de calitate ș.a.m.d.

Este adevărat că, după decembrie, în mod deliberat a fost redusă alimentarea cu energie (și cu alte resurse) a marilor consumatori industriali, pentru a asigura aprovizionarea cu prioritate a populației ; au fost oprite unele instalații depășite ce funcționau cu randamente inadmisibil de scăzute ; au încetat în mod deliberat activitățile productive sau, după caz, de investiții la unele obiective absurde, fără justificare economică. Este bine că s-au limitat acele producții pentru export, al căror aport valutar net (ținînd seama și de importurile de materii prime și de resurse energetice necesare pentru realizarea exporturilor) era redus sau chiar, uneori, negativ, adică din anumite exporturi rezultau, net, cheltuieli de valută !

Dar **toată** industria noastră lucra numai cu pierderi ? Nu existau și ramuri sau procese sau produse rentabile, utile, necesare ? Oare, la limită, optimul economic al etapei constă în închiderea tuturor întreprinderilor, încetarea întregii activități economice, pentru că este „cu pierderi" și necompetitivă ? Din ce vom trăi ?

Pe măsură ce anumite procese mari consumatoare de resurse și ineficiente s-au restrîns, era normal ca altele, **comparativ** mai eficiente, chiar dacă aflate sub nivelurile de eficiență realizate pe plan mondial, descătușate însă de efectul paralizant al „indicațiilor", al unei planificări incoerente, al asalturilor ș.a.m.d., avînd acces și la resurse disponibilizate de la prima categorie de procese, să se fi dezvoltat. Numai prin aceasta, fără nici un alt element de progres, tehnic și economic, și tot s-ar fi obținut o creștere față de trecut a eficienței medii pe economie. N-a fost să fie așa și nu

Ne bucură că articolele din cadrul acestei rubrici nou introduse în revistă trezesc interes. Chiar dacă — și poate cu atît mai mult — stîrnesc abordări în replică. Iată una la articolul apărut în urmă cu două numere de revistă

este în folosul nimănui, inclusiv al reformei, că n-a fost așa.

Tranziția de la o economie planificată centralizat în mod rigid la o economie de piață presupune o creștere a operativității și a flexibilității în economie, între altele, prin stocuri, prin disponibilități de toate tipurile — de capacități de producție, de produse finite, de capital, de valută, de forță de muncă. Se știe că una dintre condițiile trecerii la convertibilitatea monedei naționale constă în existența unor rezerve de mărfuri și de valută la nivelul necesarului pentru 6—8—10 luni. Șansa de a obține credite este direct proporțională cu gradul nostru de solvabilitate. Volatilizarea stocurilor de produse (golirea magazinelor, inclusiv a magaziilor întreprinderilor și a așa-zișelor foste sau actuale baze de aprovizionare), ca și încordarea la extrem a balanțelor materiale, financiare și valutare, nu ne-au apropiat, deci, de reforma economică, ci ne-au depărtat.

Același lucru se poate spune în legătură cu faptul că, încasîndu-se mai mult, se muncește mai puțin. În primul rînd, se slăbește moneda națională, sîntem împinși spre inflație. Deși istoria — inclusiv cea recentă — cunoaște țări prospere în condițiile unei inflații substanțiale... să fie la ei ! Au ei alte suporturi economice și tehnologice ale prosperității, ale competitivității, pe care noi nu le avem. Inflația este în fond o instabilitate financiară, care nu numai că volatilizează micile economii adunate prin muncă, dar îndepărtează pe parteneri — nu de aceasta avem nevoie, inclusiv în economia de piață, unde contăm pe atragerea de capital străin. În al doilea rînd, orice investitor își îndreaptă atenția spre unități eficiente, care să-i aducă profit, pe a căror seriozitate să se poată bizui ; starea generală de iresponsabilitate și delăsare nu este tentantă pentru nimeni. În al treilea rînd eram și așa necompetitivi prin costurile pe unitatea de produs și prin calitate — nu ne-am apropiat, ci ne-am depărtat, deci, de economia de piață, dacă acești parametri s-au înrăutățit în continuare, pentru că economia de piață fără competitivitate, care să permită la rîndul ei convertibilitate, nu înseamnă altceva decît inflație și șomaj în masă. În al patrulea rînd, cum ar afecta acestea din urmă stabilitatea politică în țară, ținînd seama de dispozitivul de forțe sociale și de starea lor de spirit, așa cum s-au manifestat din decembrie încoace ? Pentru credibilitatea noastră față de organizațiile internaționale, față de guverne și față de investitori și parteneri comerciali, numai de o sursă suplimentară de instabilitate politică nu aveam nevoie. Sînt probleme cu care consider că trebuie umblat ca printre bibelouri de porțelan, dar către care unii se (și ne) îndreaptă cu pași de elefant... (în aceeași direcție acționînd, de altfel, toți promotorii chiulului, delăsării și neglijării calității în întreprinderi).

Și, în fond, este oare important să apreciem dacă ne-am apropiat sau nu de economia de piață, dacă este bine sau este rău că evoluțiile au fost cele atît de clar prezentate în articolul la care ne referim ? Ne ocupăm de un simplu exercițiu axiologic, cu iz moralizator ? Sîntem, poate, dintre mulții înțelepți care se arată după război ?

Din ianuarie încoace, și dl Ilie Șerbănescu, și subsemnatul, și alții — fiecare, cu accente și nuanțe proprii — am scris mereu, am insistat, am clamat — și în presă, și nu numai în presă, că economia nu trebuie lăsată să se rostogolească în prăpastie, că este nevoie de acțiuni responsabile spre economia de piață nu numai în sine, ci ca factor, ca instrument imediat, urgent, imperativ, al redresării și dezvoltării economice, ca singurul factor și instrument apt să blocheze pulverizarea economiei în haos, să redreseze, să relanseze și să eficientizeze economia, în condiții de democrație.

Din păcate, preocuparea generală a fost și încă mai este economia de piață de poimîine și de mîine, lăsîndu-se azi-ul în bătaia valurilor — fie ale vechilor concepte și metode administrativ-birocratice-planificatoriste (vopsite), fie ale unor măsuri izolate, disparate, insuficient corelate și, prin aceasta, disfuncționale, fie pur și simplu ale stihiei economice. Se mizează pe o singură carte : privatizarea. Importantă, esențială, dar, inevitabil, cu bătaie lungă. Cît de adînc se va mai prăbuși în prăpastie economia noastră pînă în perioada cînd privatizarea va deveni eficientă la scara economiei naționale ?

Nu există cale (neexplozivă) de trecere la economia de piață fără un mecanism de piață coerent, consecvent și operant (conceput și aplicat imediat pentru actuala etapă — dacă nu este deja prea tîrziu, ca un sistem funcțional sub toate aspectele sale) și fără lichidarea sechelelor birocratocrației. Altminteri, handicapul crește la dimensiuni irecuperabile.

Este, poate, ceasul al treisprezecelea pentru a se trece, în sfîrșit, la acțiune. Concluzie identică, de altfel, cu mesajul articolului la care ne-am referit.

Mario Duma

Autorul, doctor-inginer, este cercetător științific, șef al laboratorului de prognoză a dezvoltării și sinteză din Institutul de Cercetări și Modernizări Energetice din București. A publicat numeroase studii în domeniul energeticii și al strategiilor de dezvoltare economică.

Cînd eroii nu erau muncitori sau intelectuali...

Uneori, ne aducem aminte de vremurile de altădată, cînd se întîmpla ca Tovarășul să se supere pe cineva, pe vreun scriitor, regizor, om de știință, ziarist sau politician, din țară ori din străinătate, cine știe ce nesăbuit pe care-l luase gura pe dinainte și lansase un atac direct sau indirect la adresa sacrosanctei sale persoane. Ce se întîmpla atunci ? Indignat peste măsură de acțiunile trădătorilor de patrie și agenturilor străine, Tovarășul lua la mușt

truluială „propaganda", pe care o făcea vinovată că numele României fusese tîrît în mocirlă (pentru Ceaușescu orice afront personal însemna dacă nu un amestec în treburile din lăuntru, atunci sigur o jignire adusă țării). Și articole-replică apăreau spre a-l îndruma pe cititorul inocent în aflarea adevăratului adevăr.

Parcă la amintirea acestor vremuri îndeamnă sintagma „Pietate dar și exactitate", care titrează articolul publicat la loc de cinste în „Adevărul" din 10 august, anul unu.

Pe scurt, autoarea acestui editorial ne oferă o imagine inedită a revoluției, văzută prin prisma Serviciului de evidență a populației. Cei 1 030 morți — cifră definitivă — sînt împărțiți pe localități, sex, vîrstă, ocupație și cetățenie. Concluziile principale : revoluția nu a fost revoluție, ci doar niște „evenimente din decembrie-ianuarie". „Cei 1 030 morți prin împușcare au fost eroi ?!", se întreabă în continuare semnatara articolului și tot dînsa răspunde cu certitudine : „Foarte sigur, nu ! Pentru că numai o parte au slujit sub arme, și numai o parte au mers cu exaltare «să ajute la revoluție». Restul au murit absolut întîmplător, de gloanțe rătăcite în casele lor sau în timp ce erau trecători pe stradă, sau în timp ce se ocupau cu devalizarea instituțiilor și magazinelor, profitînd de starea de haos". Citatul e cam lung dar să recunoaștem că merita cu prisosință să fie reluat !

Lăsînd-o la o parte pe Anca Păduraru, semnatara afirmațiilor de mai sus, ne întrebăm ce obscure comandamente politice au determinat oare tentativa de punere în circuit a unei asemenea interpretări ? Și cît de mare a fost miza aruncată în joc dacă pentru ea s-a pus sub semnul întrebării sfînta și curata înflăcărare a tinerilor, care ne-a redat, fie și numai pentru o clipă, mîndria de a fi români ? Ce vrea să demonstreze articolul ? Că la „evenimente" nu au participat nici studenți și nici măcar tineri ? Să revedem ziarele — inclusiv pe cel care acum ne îndeamnă la exactitate — de la începutul anului „unu", arborat pe frontispiciul lor, care slăveau jertfa de sînge a copiilor noștri ! Să ne amintim de procesiunile din ziua de 22 a fiecărei luni, cînd țara întreagă își plîngea eroii. Și eroii nu erau fete sau băieți, și nu erau muncitori sau intelectuali, și nu erau tineri sau bătrîni. Ei erau bucuria și durerea noastră, risul și lacrimile noastre, regretul și speranța noastră.

Și dacă despre „evenimentele din decembrie-ianuarie" nu știm nici pînă azi ce au fost, lovitură de stat sau revoluție populară, știm în schimb cu siguranță că tinerii au ieșit în stradă cu bună-credință și au murit convinși că o fac pentru țara lor. Și nimănui nu îi este îngăduit să le pîngărească memoria.

Doamnă Anca Păduraru, vei putea oare privi în ochi o mamă al cărei fiu sau fiică a căzut sub gloanțe în Piața Universității? Poate pentru dumneata este vorba doar de niște cifre, dar din inimile acestor „cifre" a izbucnit strigătul care ne-a devenit călăuză : „Libertate te iubim, ori învingem ori murim !"

Marina Șerbănescu

Conflictul din Golf — simple manevre?

Hotărîrea unilaterală a Irakului de a accepta condițiile de pace solicitate de Iran a suscitat reacții dintre cele mai diverse, dar, potrivit majorității observatorilor occidentali, ea este departe de a prefigura vreo modificare de atitudine din partea președintelui irakian, Saddam Hussein, în criza pe care singur a creat-o în Golf. Departamentul de Stat al S.U.A. a calificat această neașteptată propunere de pace irakiană drept o încercare de deturnare a atenției opiniei internaționale — și a celei iraniene, în primul rînd — de la invadarea Kuweitului și transformarea acestuia într-o provincie irakiană. Mai multe țări, între care Turcia și U.R.S.S., au primit cu satisfacție inițiativa irakiană, exprimînd speranța că această nouă abordare, mai realistă, din partea Irakului ar putea să se extindă și asupra crizei din Golf, atît de amenințătoare pentru pacea și securitatea internațională.

Ministrul de externe iranian, Ali Akbar Velayati, a arătat că propunerile irakiene constituie „cea mai mare victorie a Republicii Islamice (iraniene)". Mai prudent, președintele Iranului, Ali Akbar Hashemi Rafsanjani, a afirmat că „problema păcii între Teheran și Bagdad este cu totul independentă de ocuparea Kuweitului de către Irak". De fapt, Teheranul, care încearcă în ultima vreme o apropiere de Comunitatea Economică Europeană în vederea redresării economice a țării, secătuită și ea — ca și cea a Irakului — de cei opt ani de război, nu are nici un interes să dezamăgească Occidentul printr-o evaluare exagerată a ofertei irakiene. Deci „avansurile" lui Saddam Hussein au fost primite cu „optimism" și „satisfacție", dar nimic mai mult. Cercurile diplomatice de la Teheran sînt de părere că președintele Rafsanjani va „încasa" pacea, fără a se angaja în vreo formă de alianță cu Irakul care i-ar anihila răbdătoarea deschidere către ajutorul economic occidental.

Gianni de Michelis, ministrul de externe al Italiei, țară care asigură în prezent președinția C.E.E., a avertizat: „În alte vremuri am fi salutat un acord ce pune capăt unui război, dar în actualul context, este vorba în mod evident de o manevră".

Departe însă de a fi o simplă manevră, inițiativa de pace a lui Saddam Hussein are o bătaie mai lungă. Pe lîngă faptul că ea urmărește să consolideze profilul său de „apărător al musulmanilor" în fața dușmanilor comuni, sionismul și imperialismul, mai are și menirea, deloc lipsită de importanță, de a-i asigura liderului irakian liniștea la granița de est a țării, permițîndu-i deplasarea deviziilor blocate în acea zonă spre frontierele cu Arabia Saudită și în „Kuweitul eliberat".

Adoptarea de către șeful statului irakian a unor teme khomeiniste în apelul lansat arabilor și musulmanilor fusese percepută, încă de acum două săptămîni, la Teheran, ca un „summum de abilitate" și o încercare de neutralizare a Iranului în condițiile desfășurării evenimentelor din Golf. Deci, după ce a reușit să sensibilizeze lumea arabă — la nivel popular — împotriva celor ce profanează locurile sfinte Mecca și Medina și în favoarea eliberării tuturor teritoriilor ocupate din Orientul Mijlociu, Saddam face încă o tentativă de a coaliza sentimentele și eforturile întregii lumi islamice în direcția unei cauze comune. Cum va reuși invadatorul și ocupantul unei țări arabe să-și apere imaginea de salvator al Islamismului rămîne de văzut.

O ARMATĂ FRUSTRATĂ? Dar decizia spectaculoasă a lui Saddam de a ceda în fața Iranului și de a consfinți practic victoria tardivă a acestuia în război nu este lipsită de riscuri. Ea are și o valoare de test în ceea ce privește loialitatea forțelor armate irakiene după marile sacrificii făcute în decursul celor opt ani și care se vede deposedată în mod brutal de succesele atît de proslăvite în august 1988, la semnarea acordului de încetare a focului. Acestei armate i se propune, în compensație, repatrierea celor 70 000 militari aflați în prizonierat în Iran — schimbul de prizonieri aflîndu-se în curs de desfășurare —, precum și accesul la porturile și terminalele petroliere din Kuweit, fără a se mai teme de amenințarea din răsărit a artileriei iraniene.

Nu sînt excluse, însă, unele reacții din partea unor ofițeri care au crezut în misiunea încredințată de regim și care și-au aruncat în foc mii de soldați, într-un conflict care se dovedește pînă la urmă a nu fi servit la nimic. Această armată — cea mai puternică și cea mai războinică din lumea arabă — este în întregime controlată în prezent de colaboratori apropiați ai președintelui irakian și în special de generalul Adwan Khairallah, însărcinat, printre altele, cu asigurarea preeminenței partidului Baas în rîndurile forțelor armate.

Dar, potrivit unor mărturii ale unor kuweitieni care au reușit să fugă din țară, numeroși soldați irakieni încearcă să dezerteze, cerînd populației civile haine, spre a-și abandona uniformele și a se ascunde.

O dovadă că în sînul armatei irakiene spiritele sînt destul de agitate o constituie și stirea, dezmințită în mare grabă cu nervozitate de oficialități, potrivit căreia președintele Irakului ar fi constituit ținta unei tentative de asasinat organizată de persoane din apropierea sa. Potrivit agenției egiptene „Mena", care citează cetățeni venind din Irak, la Bagdad a fost instituită starea excepțională, noi contingente militare fiind trimise de urgență spre capitala irakiană. O vastă campanie de arestări în rîndurile armatei și a populației civile a fost declanșată; ar fi arestați zeci de ofițeri, în special grade inferioare, străzile capitalei sînt străbătute

Consecințe asupra țărilor din Est

Criza din Golf a venit în momentul cel mai prost pentru economiile țărilor din Europa de Est, destabilizate deja de dificila trecere de la economia planificată la economia de piață și de scăderea livrărilor de petrol sovietic.

„Efectul negativ este dublu", explică Todor Balanov de la Institutul din Viena pentru studii economice comparative, specialist în problemele țărilor din Est. Este vorba, pe de o parte, de schimburile comerciale cu Irakul — în primul rînd importantele livrări de arme — și, pe de altă parte, de factura petrolieră care riscă să devină imposibil de plătit pentru unele dintre țările est-europene.

„Embargoul creează o situație comercială dificilă pentru țările din Europa răsăriteană", apreciază dl. Balanov, „întrucît serviciile și livrările de bunuri erau destul de ridicate". Nivelul datoriilor Bagdadului față de fostele state comuniste ilustrează activitatea comercială a celor din urmă în Irak.

În prezent, Irakul datorează circa 2,5 miliarde ruble Uniunii Sovietice. Mica Bulgarie a împrumutat Irakul cu circa 1,2 miliarde dolari. Datoria irakiană față de Polonia este de aproximativ o jumătate miliard dolari, iar Ungariei, Bagdadul îi datorează 145 milioane dolari, potrivit cifrelor publicate în ultimele zile de presa din aceste țări.

Rambursarea ar fi trebuit să se efectueze prin livrări de petrol irakian. Embargoul hotărît de Consiliul de Securitate al O.N.U. și aplicat de Cehoslovacia, Polonia

de tancuri și blindate, în timp ce principalele edificii publice importante sînt păzite de trupe.

NICI O SCHIMBARE DE TON. În ceea ce privește atitudinea față de embargoul economic și militar hotărît împotriva sa și față de masiva desfășurare de forțe occidentale — americane și britanice în primul rînd — în Arabia Saudită și regiunea Golfului Persic, tonul belicos al Bagdadului nu s-a modificat cu nimic ; am putea spune chiar dimpotrivă. Într-un mesaj radio-televizat adresat președintelui George Bush, șeful statului irakian și-a făcut răspicat cunoscută intenția de a-și permanentiza prezența în Kuweit. „Sîntem pe teritoriul nostru — a spus el — iar kuweitienii sînt de mii de ani irakieni". Saddam a amenințat că, în cazul în care ar avea loc o confruntare militară între Statele Unite și Irak, va trimite „mii de americani în sicrie în țara lor" și l-a acuzat pe președintele Bush că a „mințit" opinia publică internațională în legătură cu situația din Golf.

Nu este lipsit de interes faptul că amenințătorul discurs al liderului irakian a intervenit exact în momentul în care regele Hussein al Iordaniei sosea în Statele Unite pentru consultări cu șeful Executivului american, ceea ce nu făcea decît să sporească tensiunea, constituind în același timp un avertisment indirect la adresa Iordaniei.

Deși, în urma convorbirilor, George Bush s-a arătat lipsit de orice speranță în vreo modificare a poziției irakiene, el a arătat că a fost asigurat de suveranul hașemit că Iordania va aplica sancțiunile economice stabilite de O.N.U. împotriva Bagdadului și că portul iordanian Akaba, ultima arteră comercială pentru Irak, nu va forma o breșă în embargou.

Iordania, care întreține relații foarte bune cu Bagdadul, își manifestase inițial rezerve față de necesitatea adoptării de sancțiuni economice, dar evoluția ulterioară a evenimentelor pare să-l fi convins pe regele Hussein. De fapt, experții israelieni și-au exprimat temeri serioase că, în condițiile în care comunitatea internațională permite Irakului să se instaleze definitiv în Kuweit, ocupantul s-ar putea extinde spre vest, în direcția altui „mic" vecin : Iordania. Deși se apreciază că o astfel de acțiune nu va avea loc într-o perspectivă imediată, obiectivul strategic pe termen lung al lui Saddam Hussein ar fi de a reface, sub conducerea sa, un front militar împotriva statului evreu, iar etapa medie riscă foarte mult să fie o acțiune irakiană îndreptată spre Iordania, care ar putea deveni viitorul cîmp de luptă între Irak și Israel.

O NOUĂ „AFACERE A OSTATICILOR" ? Criza din Golful Persic a provocat o vie emoție în multe țări ale globului și din cauza prezenței în Kuweit și Irak a cîtorva mii de cetățeni străini veniți din aceste țări, fie în cadrul unor acorduri de cooperare, fie ca turiști și a căror situație nu era foarte clară în primele zile ale conflictului. Ulterior a început să fie organizată transferarea cetățenilor străini la Bagdad, iar Saddam Hussein a lăsat să se înțeleagă că le va asigura acestora un tratament diferențiat în funcție de comportamentul statelor respective față de Irak. Apoi a început evacuarea treptată a străinilor din Irak. Sute de cetățeni sovietici, polonezi, români, bulgari, indieni etc. au început să fie evacuați prin capitala Iordaniei către țările lor, în limitele capacităților de transport existente.

Situația cea mai dramatică o au însă cetățenii din țările occidentale, mai ales cei americani și britanici, ale căror țări sînt puternic angajate în cadrul forței multinaționale de descurajare din Golf. După ce au fost convocați să se adune în diverse hoteluri din Bagdad, „pentru a preveni diferite incidente neprevăzute care le-ar periclita situația", americanii și britanicii au fost plasați în zone strategice irakiene, ceea ce, după părerea oficialităților occidentale, ar fi sinonim cu o internare forțată a cetățenilor țărilor inamice în timp de război. Autoritățile irakiene au explicat această măsură ca pe o precauție, în cazul în care Statele Unite sau aliații lor ar încerca să lovească puncte strategice din Irak. Consiliul de Securitate al O.N.U. a dezaprobat categoric folosirea unor persoane civile drept mijloc de presiune și a hotărît în unanimitate să ceară secretarului general Javier Perez de Cuellar să-și exercite bunele oficii în găsirea unei soluții pentru situația cetățenilor străini aflați în Kuweit și Irak.

Într-o luare de poziție deosebit de energică, șeful statului sovietic Mihail Gorbaciov a calificat invadarea Kuweitului de către Irak drept un act de perfidie. „Am asistat la un act de violare flagrantă a legilor internaționale și a Cartei O.N.U., ca și a principalului deziderat actual al comunității internaționale — dezvoltarea pe o cale pașnică. Contăm pe rațiunea și responsabilitatea statelor arabe și a organizațiilor regionale", a relevat el, subliniind că „este necesar nu numai să se pună capăt acțiunilor militare, ci și să se împiedice extinderea lor asupra altor state".

La rîndul său, ministrul american al apărării, Robert Cheney, a arătat că angajarea forțelor militare americane în Arabia Saudită va fi pe „termen lung", lăsînd să se înțeleagă că aceasta ar putea dura chiar mai mulți ani.

Dar Saddam Hussein vrea să declanșeze o nouă „afacere a ostaticilor", de data aceasta de mari proporții — sînt implicați peste 2 500 de americani și 4 000 de britanici. Insensibil, cum s-a dovedit, la argumentele internaționale, conducătorul de la Bagdad a condiționat eliberarea cetățenilor occidentali de retragerea forțelor americane și aliate din Golf. Deși se feresc să cedeze pesimismului sau alarmismului, experții israelieni afirmă că Saddam „face și va face ceea ce spune", fapt ce — pînă acum — s-a arătat a nu fi tocmai de bun augur.

„SOCIALISM ISLAMIC". Dacă unele opinii merg în direcția neîncrederii în eficiența embargoului instituit împotriva Irakului pentru a-l determina să se retragă din Kuweit — sugerînd în subtext necesitatea unei intervenții militare rapide a forțelor multinaționale —, altele consideră că există în continuare o șansă de a se ajunge la o soluție politică a conflictului, cu condiția retragerii forțelor străine din regiune.

Cert este că lumea arabă se află divizată între două opțiuni majore, fenomen speculat încă o dată cu abilitate de Saddam Hussein prin incitarea la revoltă a „dezmoștenților". Populația săracă din țările arabe nu are cum să nu reacționeze pozitiv la această îmbinare a chemării la luptă pentru apărarea locurilor sfinte și eliberarea teritoriilor arabe ocupate, pe de o parte, și răzvrătirea împotriva celor bogați, a „emirilor debili ai petrolului" — surse ale vieții pline de lipsuri a imensei majorități, pe de alta. Șeful statului irakian joacă această carte a „socialismului islamic" cu atît mai mult cu cît sentimentele antiamericane și antisioniste pot fi folosite atît pe plan religios și național, cît și social, acoperind cu o logoree propagandistică toate pierderile umane și materiale cauzate de războiul trecut, dar și escamotînd lipsurile viitoare sub faldurile stindardului „războiului sfînt". O probă a succesului acestei politici o constituie și zecile de manifestații pro-irakiene care au loc în Yemen, Iordania, Liban.

Situația își păstrează un caracter greu previzibil și nimeni nu poate oferi garanții privind evitarea unei explozii în regiune.

Dan Radu Stănescu

și Bulgaria — în timp ce Ungaria urmează „de asemenea, să se alăture acestor sancțiuni — a dus la închiderea robinetelor de petrol irakian.

Vînzările de arme către Irak au constituit principala resursă a țărilor din Est în comerțul lor cu statele din Golf. Cehoslovacia era al șaselea furnizor mondial de arme grele al Irakului în 1989. De asemenea, Bagdadul a fost un excelent client pentru bulgari, care, potrivit televiziunii de la Sofia, și-a încetat vînzările...

Din ianuarie 1990 aceste exporturi însumau 100 milioane dolari. Polonia urma, de asemenea, să primească, în contrapartidă, un milion de tone de petrol.

Țările din Est contribuie, pe de altă parte, la dezvoltarea industriei petrochimice și participă la lucrări publice. Circa 3 000 polonezi și 350 cehoslovaci lucrează în Irak. În ce privește Kuweitul, circa 340 bulgari lucrează acolo în birouri comerciale sau ca antrenori sportivi. Schimburile comerciale cu Irakul au însumat 53 milioane dolari pentru Cehoslovacia în 1988. Exporturile ungare către țările din Golf au fost de 26 milioane dolari în 1989, dar erau de 300 milioane dolari la începutul anilor '80.

A găsi noi piețe printre fostele „țări frățești", state în curs de dezvoltare sau industrializate pentru a reduce pierderea pieței irakiene, pare o acțiune puțin „realistă" în ochii experților institutului vienez.

Șocul este cel puțin la fel de important în domeniul aprovizionării cu petrol, pentru țările din Est. După ce U.R.S.S. — principalul lor furnizor — le-a cerut să plătească în dolari sau alte devize occidentale „aurul negru" pe care aceasta îl livra, noile democrații est-europene trebuie să-și cumpere o parte din petrol de pe piața mondială cu prețuri mult mai ridicate decît înainte.

Rezervele valutare ale celei mai mari părți dintre aceste țări, în primul rînd ale Bulgariei și Cehoslovaciei, se vor epuiza repede. Barilul de petrol plătit cu 20 de dolari va însemna absorbirea a 80 la sută din devizele Bulgariei, iar un preț de 30 de dolari absorbirea tuturor rezervelor. Cehoslovacia ar pierde 60 la sută din rezervele sale de devize dacă barilul va fi plătit cu 20 de dolari și 90 la sută din rezerve la 30 dolari barilul ; Ungaria (14 și 21 la sută) și Polonia (22 și 33 la sută), ar fi mai puțin afectate.

Viitorul se anunță întunecat, cu atît mai mult cu cît anumite țări din Est riscă să piardă contracte însemnate. Polonia ar putea pierde un miliard de dolari reprezentînd participarea sa la proiectul de construire a unei linii de cale ferată în jurul Bagdadului și către frontiera cu Kuweitul. Și în asemenea situații se găsesc și alte state din Est.

(După „France Presse")

Agenția D.P.A. adaugă : **Criza din Golf prejudiciază economiile României și Ungariei. Pînă în prezent, Irakul se situa pe locul al optulea între partenerii externi ai României. Datoria Irakului față de România este de 1,7 miliarde dolari ; datoria irakiană față de Ungaria este mult mai redusă — de numai 145 milioane dolari.**

Pînă în prezent, Irakul era cel mai important furnizor de petrol al României, s-a precizat într-o conferință de presă la București. Nu au fost date cifre, dar s-a arătat că Irakul a livrat României petrol la prețuri „avantajoase". După cum a declarat ministrul român de externe, 192 cetățeni români aflați în Irak au putut părăsi țara prin Iordania.

Inițiativa „pentagonală“

DECOR : Insula San Giorgio din Veneția, la sediul Fundației „Cini“, în sala Arazzi, numită astfel datorită superbelor tapiserii care ornează pereții. La masa în formă pentagonală — firește ! — au luat loc — la 1 și 2 august, șefii de guvern și miniștrii de externe din Austria, Cehoslovacia, Italia, Iugoslavia și Ungaria. Un document de lucru, pus de acord anterior de miniștrii de externe (care avea să fie adoptat ca document final al reuniunii), îi aștepta pe cei prezenți, conținînd domeniile și posibilitățile viitoarei cooperări regionale.

Dar ce este această „pentagonalie“ ? Deși are un nume de planetă necunoscută, este vorba de o nouă organizație de cooperare cu caracter regional într-o Europă aflată în plin proces de transformare. Constituirea grupării a fost pusă, de inițiatori, în legătură cu necesitatea unei mai strînse conlucrări între statele din această regiune.

Prima reuniune la nivel înalt, care avea să-i legitimeze existența, s-a desfășurat la 10—11 noiembrie 1989 la Budapesta, la vremea aceea fiind „quandrangulară“. Ulterior, mai precis la 20 mai, anul acesta, avea să fie admisă și Cehoslovacia. Să însemne aceasta că „pentagonalia“ are o geometrie variabilă ? Greu de spus, deși, ca orice organizație, probabil că și aceasta are un caracter deschis, dar în practică se pare că s-a dovedit reticentă la o lărgire imediată a acestui cadru. Oricum, după opinia ministrului de externe italian, Gianni de Michelis, unul din animatorii transpunerii în viață a acestui proiect, „pentagonalia“ ar fi o prelungire a structurilor care existau deja de mai bine de zece ani în așa-numita „Alpi-Adria“, o asociație interregională cuprinzînd numai anumite zone din Iugoslavia, Italia, Austria, Germania unde erau de rezolvat probleme de interes comun. Obiectivele asociației vizau, prin urmare, înfăptuirea anumitor proiecte economice, facilități de comunicații, schimburi de mărfuri și transportul de persoane, cît și aspecte de ordin cultural.

Conturarea organizației, afirmă observatorii politici, s-a accelerat însă în condițiile schimbărilor din Estul Europei. Numai așa se explică posibilitatea reunirii în cadrul unei singure organizații a reprezentanților a două țări din Tratatul de la Varșovia (Ungaria și Cehoslovacia), una din N.A.T.O. (Italia), o alta neutră (Austria) și cea de-a cincea nealiniată (Iugoslavia). De altfel, în legătură cu acest lucru, agenția Taniug sublinia că, în ultimele decenii, „Iugoslavia a reușit să nu se alinieze nici unei grupări din Europa“, sugerînd că, tocmai datorită mutațiilor de pe continentul european, este posibilă integrarea ei într-o asemenea organizație, care, de altfel, nu dorește să se contrapună celor existente.

Unii observatori sînt înclinați să creadă, după cum afirmă AFP, că această organizație ar putea fi o alternativă interesantă și viabilă în condițiile rolului preponderent pe care-l va avea pe continent Germania unificată. Un purtător de cuvînt al Ministerului de Externe italian a afirmat recent că unul din țelurile „pentagonaliei“ este „de a ajuta și consolida democrațiile din Iugoslavia, Ungaria și Cehoslovacia, în perspectiva eventuală a unei viitoare aderări la Piața comună“. Iar cancelarul Vranitzky al Austriei, vrînd să sublinieze caracterul necoercitiv al organizației afirma că nu vede nici o contradicție între apartenența țării sale la „pentagonalia“ și dorința ei de a deveni membră a C.E.E. Optimiștii afirmă, așadar, că inițiativa pentagonală ar fi o nouă etapă „a procesului de elaborare a arhitecturii noii Europe“ (ANSA), furnizîndu-se, ca argument suplimentar, că ar mai exista și alte asemenea inițiative în ce privește țările baltice și cele din bazinul Mării Negre. Pe de altă parte, nu a trecut neobservat faptul că reuniunea de la San Giorgio avea loc în momentul în care se împlineau 15 ani de la semnarea Actului final de la Helsinki, care a creat, între altele, premisele juridice ale depășirii „războiului rece“.

Principial, așadar, „pentagonalii“ ar acționa în aceeași direcție și — anticipînd puțin — la reuniunea de la San Giorgio chiar s-a propus ca „cei cinci“ să se angajeze în comun în prezentarea unei carte cu privire la strategia păcii, securității și colaborării în Europa.

Revenind, pentru a finaliza această incursiune diacronic — sincronică în evoluția „pentagonaliei“, să reamintim că pragmatismul și pluripartitismul sînt două dintre principiile care animă această organizație. Cît despre obiectivele pe care ea și le-a propus, ele au fost sintetizate astfel de agenția Taniug : transporturi rutiere, fluviale, maritime și feroviare (unul dintre proiecte ar fi o axă rutieră și feroviară Trieste-Ljubliana-Zagreb-Budapesta) ; telecomunicații și informatică ; cooperare între întreprinderi medii și mici ; protecția mediului și cultura.

În legătură cu acest din urmă aspect este de amintit că lucrările „summit“-ului din Veneția au fost prefațate de un forum centrat pe ideea „rădăcinilor comune istorice și socio-culturale ale zonei central-europene“, fiind animat de 25 de intelectuali din țările membre.

Mai trebuie precizat că agențiile de presă (ANSA, AFP, Reuter) au reamintit că România și Bulgaria sînt interesate să facă parte din această organizație, dar un purtător de cuvînt de la Farnesina (sediul MAE italian) a precizat că problema nu s-a aflat pe ordinea de zi a reuniunii de la San Giorgio.

Care au fost **rezultatele concrete** ale „pentagonalei“ venețiene ? Ele au fost materializate, cum spuneam, în documentul final. Încă din preambul, textul adoptat de premierii Franz Vranitzky (Austria), Marian Calfa (Cehoslovacia), vicepremierul Claudio Martelli (Italia) — care l-a înlocuit pe premierul Giulio Andreotti, reținut în legătură cu o dezbatere parlamentară importantă — Ante Markovici (Iugoslavia), Jozef Antal (Ungaria), se subliniază caracterul „pozitiv al marilor schimbări intervenite în 1989 în raporturile Est-Vest“. În acest spirit, cei cinci au cerut statelor din C.S.C.E. să „reafirme solemn“ la viitoarea întîlnire la nivel înalt de la Paris, din luna noiembrie, principiile adoptate în urmă cu 15 ani, la Helsinki, în ce privește respectarea legii, democrația parlamentară și pluripartită, economia de piață liberală și progresul social, „principii care constituie bazele Europei viitoare“.

Din acest comunicat, ca și din declarațiile ulterioare ale premierilor, a reieșit că Austria e preocupată cu prioritate de protecția mediului ambiant, Cehoslovacia și Ungaria ar vrea să pună accentul pe dezvoltarea mijloacelor de comunicare, Iugoslavia dorește o cooperare mixtă în toate domeniile de interes comun.

Alte aspecte din declarațiile premierilor sînt și ele demne de relevat, accentele puse de fiecare însemnînd o ordine a priorităților din unghiul propriu de vedere și nu neapărat pozitii divergente.

Astfel, premierul Markovici a spus că opțiunea Iugoslaviei pentru cooperarea pentagonală decurge din poziția ei geopolitică și din necesitățile actuale ale dezvoltării. Programul de lucru pe trei ani ar urma să materializeze traiectul acestei cooperări. Vicepremierul italian a salutat ideea unei confederații europene și, în acest sens, agențiile de presă relevă că este de bun augur faptul că Italia deține concomitent președinția „pentagonaliei“ și a C.E.E.

Mai elaborat, ministrul de externe italian, Gianni de Michelis a identificat principalele domenii ale colaborării pentagonale și anume relațiile cu alte structuri de integrare europeană, activitatea „celor cinci“ în C.S.C.E., apropierea treptată de C.E.E. a tuturor statelor din organizație, raporturile cu alte grupări de colaborare regională din Europa.

Cum lesne se poate bănui — deși acest element nu s-a materializat explicit în documentul adoptat — înfăptuirea acestor proiecte presupune acceptarea dialogului și cooperării cu țări sau părți terțe și menținerea caracterului deschis al organizației. Altfel, ea ar fi condamnată la închistare și conservatorism.

Contextul european actual îndeamnă, oricum, spre o abordare deschisă. Noi demarcații „geografice“ — ca, de pildă, între Europa Centrală și Europa Răsăriteană — nu-și găsesc locul într-un moment în care chiar și vechea dirijare Est-Vest tinde să dispară.

Ștefan Nicolae

Traian Chebeleu

ambasador,
purtătorul de cuvînt al M.A.E.

România a exprimat, cu cîtva timp în urmă, oficial, interesul de a participa ca observator la reuniunile acestei grupări pentagonale, de fapt încă de la întîlnirea miniștrilor de externe care a avut loc în mai la Viena.

Răspunsurile primite la această cerere au fost nuanțate, în esență unii dintre participanți considerînd că formula pentagonală este în prezent optimă, pentru ceea ce și-a propus această grupare, și că, pentru anumite proiecte concrete pe care ei le au în vedere ca domenii de colaborare în viitor, vor putea avea în vedere și participarea altor țări, cum este România. Noi continuăm să urmărim activitatea „pentagonalilor“ și, în măsura în care acțiunile pe care ei le promovează vor prezenta interes și pentru noi, vom face uz de ceea ce ni s-a spus și anume că la acțiunile care prezintă interes vom participa și noi. La reuniunea de la Veneția noi nu am participat.

Liberia

210 zile de tulburări

Comunitatea Economică a Statelor din Africa de vest (CEDEAO) a anunțat, la 16 august, că în capitala gambiană, Banjul, va avea loc, la 27 august, o conferință a tuturor părților în conflictul din Liberia pentru crearea unui guvern de tranziție. Președintele Dawda Jawara a precizat că la reuniune au fost invitate toate forțele politice liberiene : Frontul Național Patriotic condus de Charles Taylor, grupul președintelui Samuel Doe, grupul disidentului Prince Johnson, partidele politice din Liberia și din exterior și grupuri de interes.

Decizia intervine într-o perioadă cînd, în Liberia, luptele continuă și intervenția forțelor de menținere a păcii ale CEDEAO este întîrziată de problemele logistice. Menționăm, în context, că, la 8 august, la reuniunea la nivel înalt, statele CEDEAO au hotărît să medieze în soluționarea situației din Liberia.

Referindu-se la preconizata conferință de la Banjul, Charles Taylor a declarat că nu se pune problema de a i se permite președintelui Doe să părăsească țara și că mișcarea sa intenționează să se debaraseze de Prince Johnson.

Referitor la precizările sale, observatorii sînt de părere că Charles Taylor dorește să obțină victoria în țară pentru a evita constituirea unui guvern de tranziție care, potrivit CEDEAO, nu trebuie să fie condus de nici unul din șefii părților aflate în conflict.

30 decembrie 1989 : **președintele Samuel Doe, aflat la putere din aprilie 1980, anunță că a dejucat, la 24 decembrie, un complot pus la cale de opozanți înarmați sosiți din Côte d'Ivoire ;**

3 ianuarie 1990 : **Abidjanul respinge acuzațiile Monroviei ;**

6 ianuarie : **potrivit unor surse autorizate, rebelii au făcut un masacru la Butuo (nord-estul țării) în rîndul a 500 de persoane ;**

24 martie : **doi misionari, unul american și unul britanic, sînt primele victime de altă naționalitate din Liberia ;**

25 martie : **ultimatum (prelungit la 9 mai) al președintelui Doe, care ordonă rebelilor să depună armele în următoarele două săptămîni ;**

30 martie : **peste jumătate din cei 500 de americani aflați în Liberia părăsesc țara ;**

14 mai : **rebelii se află la mai puțin de 100 km de Monrovia. Peste 3 000 de combatanți ai Frontului Național Patriotic al Liberiei (N.P.F.L.) sînt angajați, potrivit liderului său, Charles Taylor, în această ofensivă asupra capitalei ;**

20 mai : **rebelii controlează două treimi ale părții orientale a țării, cu excepția coastelor atlantice ;**

30 mai : **atacul asupra birourilor O.N.U. de la Monrovia ;**

31 mai : **la apelul parlamentului, președintele Samuel Doe acceptă să negocieze cu rebelii, însă refuză să demisioneze :**

1 iunie : **președintele Doe renunță să se prezinte la alegerile prevăzute pentru octombrie 1991 ;**

4 iunie : **patru unități ale marinei americane ancorează în largul coastelor liberiene „în eventualitatea evacuării cetățenilor americani" ;**

— Robertsfield (55 km de Monrovia), singurul aeroport internațional al Liberiei, este complet înconjurat și izolat ;

5 iunie — **execuția, în portul Buchanan, a cîtorva sute de khran (etnia președintelui Doe) și de mandingos ;**

6 iunie — **rebelii anunță moartea, la 3 iunie a strategului lor, Elmer Johnson. Primul recrut al N.P.F.L. odată cu recucerirea, de către armată, a Plantation Firestone (40 km de Monrovia) ;**

10 iunie — **evacuarea a 360 de americani și a 200 de europeni din mina Bong, controlată de rebeli ;**

12—16 iunie — **eșecul negocierilor NPFL — guvern, de la Freetown (Sierra Leone), în prezența unei delegații religioase ce mediază în conflict ;**

18 iunie — **amnistie generală în favoarea unor membri al NPFL, care „ar putea să constituie de acum un partid politic și să se prezinte la alegerile generale" ;**

25 iunie — **reluarea luptelor. NPFL cere demisia președintelui Doe și refuză să continue negocierile. În pofida presiunilor crescinde ale Washingtonului și ale aliaților săi, Samuel Doe refuză să cedeze puterea ;**

3 iulie — **începutul luptei de la Monrovia, care, lipsită de apă și de electricitate, este complet izolată ;**

mijlocul lunii iulie : **activitate intensă a lui Prince Johnson (disident al NPFL din luna mai) ;**

12—13 iulie : **noi negocieri, la Freetown, sub egida Comunității Economice a Statelor din Africa de Vst (C.E.D.E.A.O.), susținută de Washington. Rebelii solicită demisia, fără condiții, a președintelui Samuel Doe și refuză propunerile guvernamentale (încetarea imediată a focului, forță internațională de supraveghere, guvern provizoriu). Suspendarea convorbirilor pînă la 19 iulie ;**

Situația continuă să fie critică în Liberia. Iată o imagine impresionantă din tabăra de refugiați din nordul Monroviei, unde o mamă, disperată, caută asistență medicală pentru copilul său muribund

20 iulie : **eșecul negocierilor. Luptele se intensifică în apropierea Monroviei ;**

22 iulie : **rebelii conduși de Prince Johnson atacă Monrovia și iau cu asalt Bushroad, la nord de capitală ;**

30 iulie : **200 de civili (600, potrivit altor informații) sînt masacrați de forțele guvernamentale într-o biserică luterană din Monrovia ;**

31 iulie: **combatanții lui Prince Johnson controlează Mamba Point, cartierul ambasadelor. Rebelii conduși de Charles Taylor avansează cu dificultate către centrul orașului. Statele Unite se pronunță pentru recurgerea la Națiunile Unite pentru a se pune capăt confruntărilor ;**

— 1 august : **N.P.F.L. iar cu asalt Mano River, situat la frontiera cu Sierra Leone. Apel al Statelor Unite pentru încetarea oricărui ajutor către beligeranți. Secretarul general al O.N.U., Javier Perez de Cuellar, și ambasadorul liberian William Bull discută despre posibilitatea de acțiune a O.N.U. în cadrul conflictului ;**

2 august : **C.E.D.E.A.O. anunță organizarea, la 6 august, la Banjul (Gambia), a unei mini-reuniuni la nivel înalt asupra situației din Liberia ;**

3 august : **intensificarea luptelor între fracțiunile rebele rivale (NPFL — condus de Charles Taylor și INPLF — fracțiune disidentă al NPFL, condusă de Prince Johnson) ;**

4 august : **o nouă înfruntare, la intrarea în capitală, între rebeli și forțele guvernamentale. NPFL așteaptă evacuarea civililor pentru a lua cu asalt capitala, potrivit declarațiilor lui Charles Taylor ;**

5 august : **apel la mobilizarea generală al lui Charles Taylor „pentru a face față oricărei intervenții străine". Debarcarea marinei americane, care evacuează aproximativ 300 de conaționali americani.**

(după agenția **„France Presse"**)

Polonia

Prezidențialele — debut prematur

Pe fondul deteriorării situației sociale și economice, în Polonia climatul politic sugerează aceeași instabilitate, datorată, în principal, regrupării unor forțe și reorientării anumitor lideri politici.

Din datele publicate de Direcția Generală de Statistică pe primul semestru al acestui an rezultă că, în cinci ramuri ale economiei, salariul mediu a crescut cu 728,1 la sută față de prima jumătate a anului trecut. Ritmurile de creștere a prețurilor cu amănuntul s-au redus, începînd cu luna martie, menținîndu-se însă la o medie lunară de 4,9 la sută. În sfera alimentară, cea mai înaltă creștere au înregistrat-o produsele de panificație — de aproape 4 ori, în comparație cu luna decembrie a anului trecut. Prețurile la carne și produse industriale prelucrătoare au crescut cu 164 la sută. Tarifele pentru încălzirea centrală și apă au crescut de cinci ori, iar cele pentru energie și gaze — de 4,6 ori. Producția industrială realizată (în sectoarele de stat și particular) a fost cu 28 la sută mai redusă decît în aceeași perioadă a anului trecut. La sfîrșitul primului semestru al lui 1990, numărul șomerilor a fost de 568 200 persoane, dar se presupune că, pînă la sfîrșitul anului, numărul celor ce vor căuta de lucru va crește de două sau trei ori, după cum a precizat un adjunct al ministrului muncii și politicii sociale.

În aceste condiții, se fac simțite ascuțite contradicții în cercurile conducătoare în legătură cu căile și metodele de dezvoltare în viitor a țării. Principala scindare s-a produs în cadrul „Solidarității" între adepții lui Lech Walesa, pe de o parte, și cei ai premierului Tadeusz Mazowiecki, de cealaltă parte. Într-o scrisoare adresată liderului „Solidarității", la sfîrșitul lunii iunie, a fost condamnat autoritarismul președintelui acestui sindicat, considerîndu-se că nu mai există motive pentru continuarea existenței „Comitetului cetățenesc". Printre semnatarii scrisorii se află Zbigniew Bujak, fost șef al grupărilor ilegale din Polonia, Bronislaw Geremek, președintele grupării parlamentare a „Solidarității", Adam Michnik, redactor șef al publicației „Gazeta", Jacek Kuron, ministrul muncii și fondator al fostului Comitet pentru apărarea muncitorilor, Wladislaw Frasyniuk, președintele Comitetului regional „Solidaritatea" de la Wroclaw.

Acesta din urmă l-a criticat aspru pe Walesa, căruia i-a reproșat că a transformat „Comitetul cetățenesc" într-o „curte pentru un despot". De altfel, această disidență a „Solidarității" s-a constituit, în a doua parte a lunii iulie, într-o nouă grupare — Mișcarea cetățenească-acțiunea democratică, adoptînd o Declarație program și un regulament de funcționare. Liderii noii grupări au fost aleși Z. Bujak și W. Frasyniuk. Potrivit declarațiilor făcute de Z. Bujak, Mișcarea intenționează să concureze „centrul", care pînă în prezent a fost singura forță a grupării formate pe baza „Solidarității". „Vom avea discuții serioase cu cei care proclamă deviza accelerării, pe care noi o considerăm periculoasă pentru țară", a spus el.

Congresul de constituire al noii formațiuni politice se prevede ca să aibă loc cel mai devreme peste două luni. Ca semn sigur al „despărțirii de matcă", mișcarea apreciază că Lech Walesa a încetat să mai fie o personalitate ce se situează deasupra dezbinărilor. „În prezent, el este legat de înțelegerea forțelor de centru și nu considerăm că poate fi candidatul nostru la funcția de președinte", s-a declarat la ședința de constituire, potrivit agenției PAP.

La rîndul său, Walesa a făcut cunoscut — în cadrul unei conferințe de presă — că cei care au pus bazele noii formațiuni merită respect, sînt oameni călîți în lupte, recunoscînd, în același timp, că aceștia își propun, între altele, să-l împiedice de a ocupa funcția de președinte. Cu cîteva zile înainte însă, același Walesa criticase cu fermitate — într-un interviu acordat ziarului italian „Avenire" — intențiile politice ale foștilor săi colaboratori Mazowiecki, Geremek și Michnik, acuzîndu-i că ar crea o „nouă stîngă" în cadrul „Solidarității", vizînd să acapareze puterea în Polonia. Walesa consideră că trebuie să devină președinte nu de dragul puterii, ci pentru că acest lucru e necesar și că în această calitate nu se va opune cu orice preț guvernului condus de Tadeusz Mazowiecki, dar va recurge la decrete prezidențiale pentru „a pune ordine în problemele țării".

În sfîrșit, Conferința națională a Creștin-Democrației Poloneze, inclusă în gruparea de formațiuni politice „Centru", a adoptat o declarație în care sprijină candidatura lui Walesa la președinția țării, exprimînd aprecieri pozitive față de activitatea sa politică, menită să edifice în Polonia noi baze trainice ale democrației.

Grupul parlamentar al Acordului formațiunilor de centru a început să strîngă semnături pe apelul adresat lui Wojciech Jaruzelski, prin care i se cere acestuia „să dovedească înțelegere față de chemarea istorică a noilor timpuri și să ia hotărîrea de a renunța la funcție". Jaruzelski, care a fost ales președinte la 19 iulie 1989 pentru un mandat ce urmează să expire în 1995, nu s-a pronunțat în legătură cu tot mai desele presiuni de a se organiza alegeri prezidențiale anticipate. „Rolul meu este să slujesc poporul și statul. Și momentul cînd se va aprecia că este potrivită o schimbare în postul de președinte, eu îl voi accepta cu înțelegere", a declarat el într-un interviu acordat televiziunii poloneze la împlinirea unui an de cînd Adunarea Națională l-a ales în fruntea statului. Dar, într-un alt interviu, mai recent, Jaruzelski și-a exprimat părerea că viitorul președinte ar trebui să aibă o „anume formație intelectuală și culturală" și să dea dovadă de stăpînire de sine, ceea ce pare a fi o aluzie transparentă la „revoluționarul de profesie" Walesa.

Ruptura care s-a produs între conducătorii „Solidarității" a marcat — după părerea observatorilor politici — începutul campaniei electorale prezidențiale, un debut cam prematur, dat fiind faptul că data alegerilor nu este încă definitiv stabilită. B. Geremek ar dori ca ele să se desfășoare pînă la 3 mai 1991, iar Lech Walesa — în această toamnă. În opinia publică, spre palatul prezidențial de la Belvedere își croiesc drum trei nume: Walesa, Geremek și Mazowiecki — pe care unii îl consideră „cel mai bun candidat". Dar „cursa prezidențială" nu e decît la început.

Dincolo însă de o cursă prezidențială de tip clasic, care s-ar reduce la o competiție între personalități, disocierile din sînul „Solidarității" pun în evidență un fenomen curios: liderul mișcării muncitorești poloneze a devenit aproape conservator și contestă vehement „noua stîngă" ce a luat naștere fără participarea sa. Alergic la politic, ca orice sindicalist care se respectă, Lech Walesa încearcă o eschivă de circumscriere în domeniul strict economic al unei explozii care începe să-i scape.

Dan Radu Stănescu

STOP CADRU

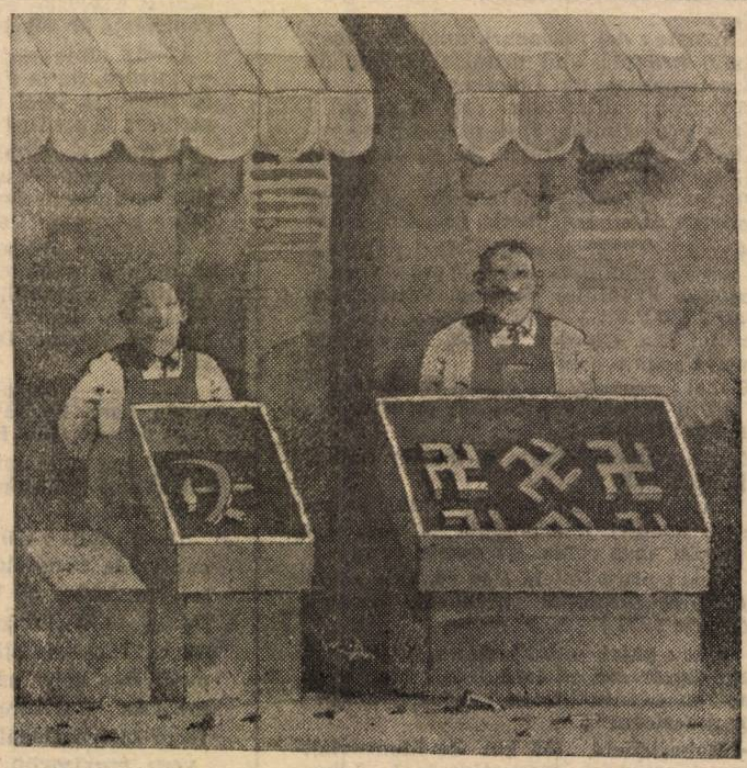

Cerere și ofertă. Caricatura, publicată în „Zeitmagazin", aparține lui Borislav Sajtinac

Uniunea Sovietică

„Cina cea de taină"

Sub acest titlu, săptămînalul sovietic ARGUMENTÎ I FACTÎ a publicat o convorbire cu primul secretar al Comitetului Central raional al P.C.U.S. din orașul TVER, V. Braghin, delegat la cel de-al XXVIII-lea Congres al P.C.U.S., deputat al poporului din R.S.F.S.R. „După scurtele informații din ziarul «Pravda» despre întîlnirea secretarului general al C.C. al P.C.U.S., M. S. Gorbaciov, cu primii secretari ai comitetelor raionale și orășenești ale partidului — arată, în introducerea la această convorbire, revista menționată —, este imposibil să-ți imaginezi esența a ceea ce s-a petrecut în sala Marelui Palat al Kremlinului. Exact acolo, unde nu demult deputații poporului ai R.S.F.S.R. au aplaudat adoptarea Declarației privind suveranitatea Rusiei și Decretul despre putere". În continuare, „Argumenti i facti" insereză impresiile ce i-au fost împărtășite de V. Braghin despre această întîlnire, pe care le redăm în cele ce urmează.

În aceleași rînduri, dar cu cine ?

După cum presupun eu, M.S. Gorbaciov a mizat mult pe această întîlnire. Atmosfera la Congresul al XXVIII-lea nu a fost în favoarea sa. Cei de dreapta au simțit, cum se spune, pe propria piele că a venit timpul să-l îndepărteze pe Gorbaciov din postul de secretar general al C.C. al P.C.U.S. și să instaleze pe principalul tron de partid pe omul „lor".

Perseverent și metodic au început să crească criticile la adresa secretarului general, tot mai furioase și mai jignitoare au fost loviturile aduse lui personal. S-a încercat anularea, discreditarea creației sale — restructurarea, a ideii însești. Multe învinuiri au fost juste, dar a devenit tot mai clar că cineva regizează și impune congresului concluzia sa : Gorbaciov și partizanii lui din Biroul Politic sînt principalii vinovați de toate nenorocirile. Ei au adus țara și partidul la eșec.

Discuție sinceră

De aici i-a venit lui M.S. Gorbaciov ideea chinuitoare și importantă pentru el a unei „probleme puse în mod franc", pe care el, după o scurtă introducere, a aruncat-o sălii :

— În aplauze s-a făcut propunerea de a considera activitatea C.C. drept nesatisfăcătoare. Ce se întîmplă : politica noastră este incorectă ?...

Iar aici s-a petrecut ceea ce, evident, secretarul general al C.C. al P.C.U.S. totuși nu se aștepta. Din imensa sală a răsunat afirmativ:

— Da !... Da !... Da !...

Lupta a fost declarată și Gorbaciov s-a angajat în ea cu curaj.

— S-a întîmplat lucrul cel mai primejdios ce putea să se întîmple la un congres !... Tovarăși !... Gîndiți cu capul și bine. Dacă ați venit ca să faceți o judecată rapidă, atunci congresul nu-și va îndeplini sarcina. Aceasta va constitui funeraliile partidului. Noi vom fi numiți gropari. Dacă ați venit în acest scop... Atunci faceți acest lucru, dar va trebui să răspundeți în fața poporului.

Era o învinuire aspră și necontrolată, iar sala a început să vuiască de indignare.

Mai departe s-a întîmplat ceea ce, fără îndoială, va rămîne o rușine în istoria celui de al XXVIII-lea Congres al P.C.U.S. și o rușine pentru secretarul general. Cineva dintre conducătorii comitetelor raionale a cerut :

— Goniți televiziunea ! Altfel nu vom discuta !...

Iar Gorbaciov a cedat. În speranța deșartă că va îmbuna într-o oarecare măsură sala, va restabili contactul care se pierdea, a pus acest ultimatum la vot, ale cărui rezultate erau evidente.

Cred că în întreaga lui carieră politică nu s-a mai vorbit astfel cu Gorbaciov. A fost un atac deschis și masiv. Scopul : dacă nu poate fi dat jos cu totul, atunci să fie împins la maximum de la centru spre dreapta.

Un interogatoriu cu părtinire

Gorbaciov la tribună. Față în față cu sala. Următoarea întrebare :

— În urma politicii C.C. a fost distrus și ceea ce a fost rău, dar a fost. Oamenii n-au ciorapi, n-au mîncare... Sînteți implicat în aceasta. Restructurarea nu este vitală. Ea nu este legată de lucruri practice. Înțelegeți dv. aceasta sau nu ?

— Cu o asemenea poziție, că în acești cinci ani noi nu am făcut nimic, că totul este prost, nu sînt de acord... Eu nu vă impun dv., iar dv. nu-mi impuneți mie... Dar dv. va trebui să reflectați foarte adînc. Dacă n-ar fi fost restructurarea, atunci după scurt timp ar fi urmat o explozie în toată Rusia. Dv. aveți altă părere, eu o am pe a mea. Și o voi apăra..

Dar acum el era pentru cei din sală doar un om, pe care poți să-ți arunci, ca pe singurul vinovat ,toată răutatea pentru situația disperată, pentru distrugerea idealurilor, cărora mulți le-au consacrat cei mai buni ani din viață.

— Plecînd de la cuvîntul dv. introductiv, am înțeles că noi sîntem mai aproape de capitalism decît de socialism...

Și încă :

— Se creează impresia că dv. sînteți indiferent față de cadre. Ați declarat că țara și sala congresului nu sînt deloc adecvate. În țară, mă rog, se dorește mai mult a merge înainte decît a se sprijini cînd pe un picior, cînd pe altul...

Secretarul general încearcă să atenueze încordarea, dar uneori își pierde el însuși răbdarea :

— Ascultați-mă pînă la capăt ! Nu vă comportați ca la mitinguri !... Nu vă grăbiți ! Eu tot voi termina ce am de spus ! Ce v-ați înfierbîntat așa ?

Și deodată, în această încăierare, un strigăt nervos al unuia dintre participanții la întîlnire :

— Tovarăși secretari ! Îmi este rușine pentru voi !...

În semn de protest, el a părăsit sala, dar nici asta n-a avut efect...

Gorbaciov iar respinge atacurile...

— Hai să vă alegem pe dv. secretar general ! Foarte bine. Eu mă așez, și vorbiți dv. !

În acest moment, iritat, se așază într-adevăr, dar întrebările nu încetează, și el din nou trece la tribună :

— De ce acelora care apără partidul li se pune eticheta de conservatori ?

Și o nouă întrebare — sentință !..

— Raportul dv. la congres a fost slab. Dacă eu la plenară aș fi prezentat un asemenea raport, aș fi fost făcut praf și pulbere. Încetați a vă mai referi la înaintași. Adoptați o politică de întărire a disciplinei. Hai să vorbim mai puțin. Dv. ați fost pentru noi un slab ajutor la alegeri...

Gorbaciov :

— Nu am să vă reții cu dovezi inutile ca răspuns la afirmația că în anii cincinalului totul a fost distrus. Spuneți că raportul meu a fost slab, chiar sub nivelul unuia raional... trimiteți-mi-l pe al dv., îl voi multiplica și îl voi prezenta congresului pentru comparare... Ați fi vrut ca la congres să agit sabia ?...

Poate că eu greșesc, și aș fi vrut să greșesc, dar într-un anumit moment mi s-a părut că Gorbaciov și-a pierdut prezența de spirit, că aproape a capitulat. Dar temerea n-a durat, deși încordarea creștea :

— De ce în raportul dv. nu ați spus adevărul ? Practic au fost distruse trei detașamente ale P.C.U.S. în regiunea Balticii. Ce se va întîmpla cu republicile, cu acei oameni care nu vor să rămînă într-un regim capitalist ?...

— C.C. a aruncat la voia soartei comitetele raionale și orășenești...

Numai peste două ore și ceva întîlnirea a luat sfîrșit.

Cine este alături și ce ne așteaptă

Situația se dramatizează cu fiecare zi. Ce ne așteaptă ? Un președinte al Uniunii cu o Rusie suverană independentă, fără republici baltice sau poate fără încă altceva ? Atunci președintele cui ? A cărei puteri ?...

Iar alături generalii. De jur împrejur — KGB. Doar să-i chemi și într-o secundă sînt gata să sară în apărarea valorilor „socialiste", împotriva „limburților" și „denigratorilor"...

Nu numai participanții la întîlnirea din Palatul Kremlinului, dar întreaga noastră societate așteaptă de la Gorbaciov depășirea jumătăților de măsură. Dar Congresul al XXVIII-lea și, înainte de el, Congresul de constituire a P.C. al R.S.F.S.R. arată că, deocamdată, el nu poate să facă acest lucru, nu poate îndeplini acest rol pînă la capăt, să răspundă deschis la toate întrebările.

Al 13-lea „trib" israelian — evreii veniți din România

— de la trimisul nostru Liana Enescu —

- Știți că primul oraș din Israel a fost înălțat de evreii români ?
- „Am reușit aproape în toate domeniile".
- „Au existat umbre, dureri, dar cînd vedem ce au suferit cei sosiți din alte țări..."
- „Avem o tradiție care trebuie transmisă urmașilor".
- O „invazie" în România ?

M-am aflat timp de nouă zile în Israel. Am fost în multe locuri: am călătorit de-a lungul malurilor vestice ale fluviului Iordan, spre Înălțimile Golan, am străbătut regiunile Iudeea, Samaria și Galileea, pînă la cel mai de nord punct, la granița cu Libanul ; am coborît apoi, spre Haifa și Tel Aviv, de-a lungul litoralului mediteranean ; în sfîrșit, am urmărit conturul vestic al Mării Moarte, pînă la vestita Masada.

Pe întreg acest traseu, nu a fost loc în care să nu întîlnesc un vorbitor de limbă română sau pe cineva care să nu ne spună că are părinți sau alte rude, apropiate sau mai depărtate, originare din România. Fie că era vorba de un funcționar guvernamental de rang înalt sau de recepționerul de la hotel, de o tînără întîlnită, întîmplător, pe șosea sau de un ofiter, de un bătrîn vînzător de suveniruri sau un influent lider sindical, pretutindeni în Israel se poate spune că există persoane pentru care, într-un fel sau altul, România înseamnă mult mai mult decît un semn undeva, pe harta lumii.

Israelul are o populație formînd un mozaic de religii, culturi, obiceiuri, tradiții. Dintre aceștia, majoritatea sînt evrei, veniți din toate părțile lumii. Potrivit cifrelor oficiale, de la crearea statului Israel, în anul 1948, și pînă azi, populația evreiască a crescut de la 650 000 de persoane la 3 500 000. Un prim mare val de imigranți a sosit din Europa și diferite state arabe în anii imediat următori anului 1948. Au urmat alte valuri, Israelul primind, în decursul anilor, evrei din peste 130 de state, de pe întreg globul. În mod firesc, în afara religiei lor comune, ei oferă o mare varietate, de la aspectul fizic la modul de viață și gîndire, fiind depozitarii unor tradiții dezvoltate în sînul diferitelor comunități cărora le-au aparținut în cei 2000 de ani de dispersare prin lume, ai obiceiurilor cîștigate în țările în care au trăit. Chiar dacă astăzi jumătate din populația evreiască din Israel s-a născut în această țară, există, încă, cel puțin în rîndurile generației venite — cum se spune — „din exil", puternice legături sentimentale și de tradiție cu locurile de origine, iar printre urmași, un anume interes pentru „rădăcinile" familiei.

Ca o trimitere la cele 12 străvechi triburi israeliene, se vorbește acum, în Israel, despre „triburile" (populațiile evreiești), sosite din mai mult de 100 de state. Unul dintre acestea — potrivit unor estimări, cel mai puternic — îl constituie evreii originari din România. „Noi, românii" — cum se definesc ei, în discuțiile purtate — sîntem o componentă esențială a mozaicului israelian". Atît din punct de vedere numeric, fiindcă este vorba de peste o jumătate de milion de persoane, adică mai mult de o septime din totalul populației evreiești, cît, mai ales, datorită contribuției la viața politică, economică, socială, culturală israeliană.

Cei veniți din România au reușit în aproape toate domeniile. Muncitori, tenaci, răzbătători, ei au fost purtătorii unor deprinderi și obiceiuri, ai unei anumite mentalități despre muncă și viață, care, transferate în aridul peisaj israelian, i-au ajutat să depășească dificultățile, să capete rădăcini, să dăinuiască, în pofida tuturor greutăților. Despre ce a însemnat existența în Israel a primilor evrei din România, despre cum s-a desfășurat viața lor și a generațiilor următoare, despre scopurile și idealurile lor, locul lor distinct în cadrul societății israeliene ne-au vorbit, cu pasiune, trei reprezentanți de seamă ai acestei comunități, domnii **Moshe Nagor**, vicepreședinte al Ligii de prietenie Israel-România, **Ury Eliav**, președintele Asociației evreilor originari din România (H.O.R.), **Iaacov Michaeli**, președintele generației tinere din cadrul H.O.R. Propriile lor destine sînt mărturii grăitoare despre capacitatea deosebită de adaptare și reușită a evreilor-români.

Plecați de 20, 30, 40 de ani din România, își amintesc cu minuțiozitate fiecare etapă a drumului parcurs. Domnul Nagor povestește, de pildă : „Am plecat miercuri, 25 ianuarie 1950, și am ajuns la Haifa duminică, 29 ianuarie 1950, după mai multe peripeții, între care o escală de 24 de ore la Istanbul". Au urmat, pentru el, cei patru ani și jumătate de armată, studenția, cînd, pentru a se întreține, a lucrat în zilele de sfîrșit de săptămînă, ca funcționar portuar, apoi, ca șofer. A fost, zece ani, inginer constructor, a contribuit la clădirea a peste 40 de școli și diferite instituții culturale, în peste 20 de orașe, apoi a fost chemat să-și asume funcții de coordonare în influenta mișcare a sindicatelor israeliene.

Domnul Ury Eliav a venit în Israel din Moinești, în anul 1946. A plecat pe jos pînă în Iugoslavia, apoi, mai departe, cu vaporul, într-o veritabilă odisee. A făcut armata, toate cele patru războaie, a trăit în „kibbutz". E în conducerea unei importante societăți de construcții și secretar al consiliului muncitoresc din orașul Ashkelon, unde — ne spune — „jumătate sînt români. De altfel, în fiecare oraș, 10—15 la sută sînt din România".

Cel mai tînăr, Iaacov Michaeli, este originar din localitatea Mihăileni, dintre Siret și Dorohoi. S-a numit Iancu Ciubotaru ; actualul său nume — Michaeli vine de la numele orășelului natal, ca și al străzii pe care a locuit — „Strada lui Mihai". A venit în Israel în urmă cu 26 de ani ; de pe vapor, a mers direct în „kibbutz", apoi, în armată și la studiile de economie. În urmă cu cîțiva ani, întîlnirea cu Artur Israelovici — influentă personalitate a vieții publice israeliene, „nr. 2" în puternica Federație sindicală Histadrut, el însuși originar din România — a produs o cotitură în existența sa. A fost atras în mișcarea sindicală, și apoi politică, în special în coordonarea activității dedicate tinerei generații.

Toți trei sînt membrii ai Partidului Muncii, unde dețin funcții însemnate. Pătrunderea în activitatea politică s-a produs mai tîr-

„Nimeni nu e profet în țara sa"

Întîlnirea cu domnul YITZHAK RABIN a avut loc la Tel Aviv. Domnul Rabin este o cunoscută personalitate a vieții politice israeliene, membru al parlamentului de 16 ani, deținător, în trecutul nu prea îndepărtat, al unor importante funcții, printre care cea de prim-ministru, în anii 1974—1977, de ministru al muncii, al apărării, ambasador în S.U.A.

În mod firesc, o bună parte a convorbirii cu domnia sa s-a desfășurat în jurul situației create în regiune de invazia irakiană în Kuweit și implicațiile ei pe plan internațional. Am reținut, între altele, opinia exprimată în legătură cu o întrebare pe care i-am adresat-o despre existența unei eventuale relații între evenimentele din Europa răsăriteană și actualele evoluții din Golf :

„Nu există îndoială — a răspuns domnul Rabin — că libertatea de acțiune manifestată la ora actuală de Statele Unite se datorează, în parte, slăbirii Uniunii Sovietice. Mai întîi această stare de lucruri a permis statelor din Europa răsăriteană să se emancipeze ,fără a vorbi de cazul particular al României. Actuala situație economică dificilă a U.R.S.S. a implicat o anume slăbiciune. Astfel că S.U.A. consideră, acum, a fi într-o poziție superioară. Țările din Estul Europei sînt în prezent mai dependente, economic, de Occident. Astfel încît — **a apreciat domnul Rabin** —

ziu decît în cea economică sau socială. Cei sosiți în primele valuri au întîmpinat serioase greutăți, la început. Majoritatea erau negustori, doctori, ingineri. Și-au părăsit profesiile și s-au apucat să lucreze pămîntul. Au activat în toate domeniile — în agricultură, armată, medicină, științe, pretutindeni. „Știți — sîntem întrebați — că primul oraș înălțat, Rosh Pinna, a fost clădit de originari din România ?"

Au urmat alte orașe, alte construcții, s-au edificat sute și mii de noi așezări și destine, în același timp.

„Oamenii veniți în primii ani au avut mari dificultăți, au fost prea ocupați să-și facă un rost — povestește dl. M. Nagor. Au primat aspectele economice ale existenței". La care evreii-români s-au adaptat poate mai ușor decît cei sosiți din alte țări. Aportul lor este recunoscut. A rămas celebră o metaforă a binecunoscutului om politic israelian, Shimon Peres, potrivit căruia cei veniți din România s-au mișcat ușor, ca și cum ar fi avut niște tenisi în picioare, au intrat cu discreție și au început să clădească.

După un timp au constatat, însă, că participarea lor la viața politică a rămas mai prejos de cea din viața economică, socială, culturală. Așa încît s-a încercat să se asigure un echilibru. Explicabil pentru interlocutorii noștri, opțiunile politice s-au îndreptat, în genere spre partidul laburist, care li s-a părut mai apropiat vederilor lor, eforturilor de a rezolva, în continuare, problemele care persistă. Fiindcă mai sînt greutăți, pe care interlocutorii noștri nu le-au trecut cu vederea — de pildă, probleme legate de adaptarea noilor veniți, de soarta bătrînilor, a persoanelor bolnave etc.

Dincolo de reușita în plan profesional sau al muncii obștești, de preocupările de zi cu zi, mai există, însă, ceva — ceva ce nu poate fi ignorat, nici măcar estompat. Cei mai mulți o numesc „tradiție". Discutînd, înțelegi că e vorba despre o anume nostalgie, o dorință — firească, de altfel, chiar și la un popor pragmatic — de a nu-ți uita trecutul, de a transmite experiența ta urmașilor. „Românii (evrei) au o tradiție care trebuie transmisă — consideră Iaacov Michaeli. Peste 20 de ani nu va exista cine să relateze copiilor noștri care a fost contribuția originarilor din România. Și apoi, copiii noștri, chiar dacă unii nu vorbesc românește, vor să știe de unde le vin părinții, ce-au făcut ei".

„Nu știu dacă ne veți înțelege că noi, cei născuți în România sîntem azi mîndri de țara noastră, Israel, dar nu uităm că, în genere, România s-a purtat bine cu evreii — ne spune dl. Ury Eliav. Au fost umbre, am suferit, dar cînd vedem ce s-a întîmplat cu cei veniți din alte țări nu putem să nu avem respect pentru România". Vrem să adunăm într-o enciclopedie tot ceea ce am trăit și făcut și — cum se spune — «bogdaproste» avem ce scrie... Apoi, vrem să facem «o invazie» în România, să venim să vizităm locurile natale. Nu vrem să uităm nici lucrurile bune, nici cele rele. N-avem nevoie nici unii să ascundem nimic". Cu atît mai mult cu cît — mi-au spus interlocutorii — în comparație cu alte state europene, mai ales est-europene, legăturile Israelului cu România, chiar în ultimul sfert de secol, au fost dintre cele mai bune : spre deosebire de celelalte țări din fostul bloc comunist, România nu a rupt relațiile diplomatice cu Israelul, după războiul arabo-israelian din 1967, și, pe baza raporturilor întreținute cu toate părțile în conflict, și-a adus o contribuție însemnată la încercările de instaurare a păcii în Orientul Mijlociu. În plus, mi s-a amintit că, în cadrul unor înțelegeri și prin intermediul unor sume plătite de Israel, fostul dictator a „permis" (de asemenea, spre deosebire de alte state comuniste) plecarea din țară a zeci de mii de cetățeni români, evrei de origine. Am întîlnit la o serie dintre interlocutori, inclusiv din rîndurile diplomatice, ideea că, în ceea ce îi privește pe israelieni, dialogul cu fostul dictator s-a desfășurat sub cele mai bune auspicii. „Pentru noi, Ceaușescu a fost bun" — se declară cu dezinvoltură și ușor regret, parcă. Suferințele poporului român erau, evident, cunoscute, dar, mai presus de orice, a fost pus obiectivul aducerii unui număr cît mai mare de evrei români în Israel. Ceea ce s-a și reușit. În rest — era treaba românilor să-și rezolve situația din țară.

O țară în care se mai află, încă, circa 20 000 de evrei (din cîteva sute de mii), deci, o serie de rude, ca și mulți prieteni, cunoscuți. De aceea, evenimentele din decembrie au avut un ecou deosebit în Israel : ni s-a relatat că desfășurarea lor a fost urmărită, cu sufletul la gură, 24 de ore din 24, pe ecranele televizoarelor ; mulți israelieni s-au repezit spre aeroporturi pentru a veni în România; s-au organizat demonstrații etc.

Interesul israelienilor — originari sau nu din România — pentru ceea ce se întîmplă la noi în țară rămîne viu în continuare. Chiar dacă ei exprimă numeroase nedumeriri, semne de întrebare, îndoieli în legătură cu unele din evoluțiile postrevoluționare. „Totuși, de ce nu începeți să munciți?" — eram întrebați cu insistență, aducîndu-se, drept argument, propria lor experiență.

Românii sînt cunoscuți ca oameni de încredere, muncitori, care fac tot ce pot pentru a le fi bine, lor și copiilor lor, de aceea — potrivit unor afirmații ale interlocutorilor — actuala situație, de stagnare stîrnește stupefacție.

În măsura în care ea va putea fi depășită și România va găsi soluții adecvate pentru o serie de probleme, colaborarea româno-israeliană va cunoaște un nou avînt. Pentru dl. Michaeli, de pildă, ar fi vorba, în primul rînd, de două probleme : de organizare și de bani. Se pot face afaceri cu România pe bază de schimb, prin sistemul cunoscut pe plan internațional sub numele de „barter" — spune el, arătînd că raporturile comerciale trebuie stabilite de către indivizi, de firmele particulare. Statul să se dea de o parte și să-i lase pe proprietarii de firme să-și alcătuiască rețeaua de relații. România dispune de resurse însemnate, ca și de o serie de atù-uri. Nu neapărat de atù-ul de a fi singura țară din lume fără datorii externe — este de părere interlocutorul nostru, pentru care, în mod paradoxal, dar nu lipsit de un dram de adevăr, creditorul ar trebui să fie mai îngrijorat decît creditatul, de înapoierea datoriei. Ne spune chiar o anecdotă, revelatoare pentru simțul practic evreiesc : „Într-o noapte, Rașela se trezește și vede că Itic nu doarme. Îl întreabă ce are și acesta îi spune că, la gîndul de a avea o datorie pe care, a doua zi, la scadență, nu o va putea achita vecinului, nu poate să închidă ochii. Atunci, Rașela se repede la fereastră, o deschide și strigă : «Vecine, știi că Itic are o datorie la tine. Ei bine, află că nu poate să ți-o dea mîine». Apoi, închide fereastra, și se adresează soțului : «Acum, poți să te culci, fiindcă prostul celălalt nu va mai dormi toată noaptea de supărare»".

Este un punct de vedere cu care poți sau nu să fii de acord, dar nu poți să nu-i recunoști pragmatismul, istețimea, care, pe lîngă alte trăsături de caracter, precum marea capacitate de asimilare și adaptare, latura intelectuală, simțul artistic și, de ce nu, al afacerilor, al banilor, i-au ajutat pe evrei — inclusiv pe cei din România — să răzbească în viață.

În numărul viitor — cîteva exemple de destine împlinite ale unor evrei plecați din România.

---

libertatea de acțiune a S.U.A., o libertate relativă, vine tocmai din această slăbire a U.R.S.S. și a statelor est-europene".

În contextul considerațiilor despre preocupările, pe plan intern în Israel, domnul Yitzhak Rabin a fost de părere că o altă problemă este cea a securității, privite din punct de vedere politic. „În Israel nu se poate face deosebire între securitate și pace — **a spus el.** Fără o forță militară, Israelul nu poate supraviețui și, dacă el e slab militar, nimeni nu va dori să negocieze cu el. Vedem în regiunea noastră un stat ca Irakul ,care se simte puternic militar, și care se decide, într-o zi, să cucerească o altă țară, Kuweitul. Țări ca Irakul ,dacă ar simți că Israelul e slab militar, ar încerca să facă același lucru împotriva noastră. Dacă lucrurile nu se petrec astfel, e datorită puterii noastre militare. În primul rînd, repet, să fim puternici în acest domeniu, militar.

Am crezut întotdeauna și cred în continuare că trebuie, totodată, să găsim o soluție cu țările arabe pe calea negocierilor".

„Firește, azi, lumea e preocupată în ce privește Orientul Mijlociu de alte probleme" — **a remarcat domnul Rabin, în altă ordine de idei, arătînd apoi că** „dacă S.U.A. vor reuși să slăbească poziția irakiană, sînt șanse să se revină la procesul în desfășurare înainte în această regiune. Acum, lumea e mult prea concentrată asupra a ceea ce se petrece datorită Irakului, în special de consecințele economice, sociale ale unei posibile lipse a petrolului".

Solicitîndu-i-se să formuleze o părere personală privind posibila evoluție a evenimentelor din zonă, domnul Rabin a răspuns zîmbind : „Nimeni nu poate fi profet" **(în țara sa — am adăuga noi).** „Cred **a spus el** — că acum **(convorbirea a avut loc la 9 august — nota red.),** americanii folosesc două tactici : embargoul asupra Irakului și întărirea Arabiei Saudite și a Emiratelor Arabe Unite, printr-o prezență militară americană în regiune, pentru ca să descurajeze astfel Irakul de a trece la măsuri militare împotriva acestor state. La ora actuală — **a afirmat domnul Rabin** — în ce privește perioada următoare, nu văd o opțiune militară americană în afara celei destinate să determine forțele irakiene să părăsească Kuweitul. Americanii au, în continuare, posibilitatea de a opta pentru bombardarea centrelor vitale nevralgice irakiene, dar asta nu înseamnă că Irakul își va retrage forțele din Kuweit. Pentru moment, văd mai curînd S.U.A. încercînd să mobilizeze opinia publică mondială în favoarea embargoului contra Irakului și întărindu-și prezența — terestră, aeriană și navală — din Arabia Saudită și Golf. În funcție de evenimente, vor decide".

Referitor la atitudinea adoptată în vremea din urmă de unele state occidentale față de România, domnul Rabin a precizat : „Nu ne plac sancțiunile în genere. Cred că n-avem autoritatea de a decide dacă România a devenit un stat mai mult sau mai puțin democratic ; este o problemă internă a României".

Cît privește relațiile dintre Israel și România, părerea sa a fost că : „Există numeroși israelieni care manifestă simpatie pentru România, pentru că România este singura țară din blocul comunist care, după războiul din 1967, n-a rupt relațiile diplomatice cu Israelul și care a încercat mereu să încurajeze procesul de pace în Orientul Mijlociu. În ce ne privește, cred că vom face totul pentru a stabili bune relații între România și Israel".

Algeria fără deșert 2

Stelian Țurlea

Alger

Încep să deslușesc Algerul, după cîteva zile. N-aș avea curajul să spun că m-aș descurca singur, în afara unui perimetru restrîns și relativ central. Succesiunea și suprapunerea de coline și terase îmi apar ca un labirint în care e de preferat să nu mă aventurez fără firul Ariadnei — în cazul acesta sugestiile colegului Larab, de la revista algeriană. Dar cîteva locuri mi se imprimă statornic. Piața Martirilor, un vast dreptunghi în care se prăbușește, pe o latură, o stradă mai largă coborînd din Casbah ; latura opusă este deschisă spre golf, iar spațiul rămas al laturilor e ocupat cu case cu arcade, vizibil comerciale, zidite la mijlocul veacului trecut. Animația, ziua și noaptea, nu mă surprinde : totul e în apropiere — portul, hala de pește, cartierul vechi, marile moschei, piețele, stațiile terminus ale unor linii de autobuze. Culori șterse ori țipătoare, strigăte, claxoane, muzică arabă, amestec de mirosuri grele, mărfuri etalate pe jos, mulțime. Singurul meu reper cultural, la care recurg cu sadism, pare să fie revenirea lui Camus, la Alger, într-un decembrie, indispus, ca și mine, de o ploaie caldă pe care n-o dorea. Brusc dezlănțuită, părînd să nu mai înceteze, la fel de brusc stînd, lăsînd în urmă un cer spălat și proaspăt pe care se mai fugăresc cîteva urzeli de nori, aprinși de o lună indiferentă la altceva decît propriu-i chip oglindit în Mediterana.

Cum Algerul e și un șirag de bulevarde către mare sau lîngă mare, aleg bulevardul paralel cu golful și mă îndrept spre est, pe sub arcadele unor clădiri somptuoase (bănci, sedii de partide, sedii administrative, hoteluri) către o altă stradă ce coboară dintr-un centru comercial diferit — Larbi Ben M'hidi —, artera cea mai animată a Algerului, cu mari magazine și cinematografe, interzisă automobilelor (dar cine respectă regula ?), cu clădiri mari, de genul celor întîlnite pretutindeni în așezările cheie ale țărmurilor Mediteranei, arbuști și arbori de ambele părți, un fel de Lipscani mai grandios, mai modern, dar la fel de încărcat de lume pestriță. Într-o piațetă, statuia ecvestră a emirului Abdelkader (din 1987), eroicul opozant al pătrunderii franceze în Algeria, în veacul trecut.

Și mai departe, spre est, se înalță pe una din coline un complex ultramodern, Riad El Fet'h, pe o suprafață de 146 hectare. Sanctuarul Martirilor, un edificiu-simbol format din trei enorme frunze de palmier, din beton care se înalță ca niște aripi pînă la 92 metri ; sub acest edificiu ridicat în memoria milioanelor de martiri ai rezistenței față de ocupantul străin se găsește muzeul Djihad (al războiului sfînt). În apropiere — un sat de artizanat : 26 de ateliere, o rotondă pentru spectacole, un teatru în aer liber, mici restaurante. Și un Centru al Artelor, șapte nivele săpate în pămînt, trei adăpostind spații culturale — teatre, biblioteci, săli de cinema, galerii, cluburi de muzică. Orice capitală occidentală ar fi mîndră să aibă acest complex care continuă să mă uimească și să mă intrige. Revenind sub frunzele de beton, unde arde veșnic o flacără, nimic nu mă mai surprinde : țara aceasta care a luptat cu încăpățînare să fie liberă își cinstește martirii, din orice epocă vor fi fost, cu orice efort. Femei și bărbați.

Și iarăși încep să-mi pun întrebări și să fiu nedumerit de schimbările timpului din urmă. Lumea în care am pătruns e diferită de cea din care am plecat. Străzile sînt înțesate de oameni, foarte multe femei, dar majoritatea poartă vălul (numit aici „ajar"), haine lungi care ascund trupul și feminitatea, par retrase, se strecoară, parcă s-ar ascunde. Știu că mai multe versete ale cărții sfinte numite Coran proclamă egalitatea femeii cu bărbatul în fața lui Dumnezeu ; dar moravurile feudale și tribale i-au impus un statut pe care l-aș numi cu îngăduință secundar, femeia în serviciul celulei familiale, cu rolul de mamă și soție. Istoria, mai ales istoria oficială — spunea cu amărăciune o scriitoare algeriană — e făcută de jumătatea unui popor : bărbații. Poate că în Algeria mai mult decît oriunde în lumea arabă sentimentul de frustrare e mai acut, pentru că aici emanciparea părea mai clară și mai categorică. În 1957, femeile algeriene s-au angajat activ în războiul de eliberare, după exemplul, anterior cu doi ani, al infirmierei Myriem ben Mohamed, prima **moudjahida** (luptătoare). Tinere gata să-și dea viața s-au alăturat rezistenței : femei **chouf** (care supravegheau și semnalau deplasările inamicului), care transportau și puneau bombe, agenți de legătură, bucătărese și infirmiere. Alături de bărbați, ele învață să arunce grenade, să mitralieze patrulele militare, să lupte. Cad martire. Numele lor vor fi date unor străzi, licee și școli generale. Printre aceste eroine, Djamila Bouhired și Djamila Boupacha, au fost prinse și torturate, iar isprăvile lor au depășit frontierele algeriene, inspirînd filme celebre în lumea arabă. Mase de femei au participat la mișcările de stradă din 1956 și din 1960. Au fost atît de active, încît constituția din 1976 recunoaște greul tribut plătit de femei „pentru a fi cetățene cu drepturi egale într-o țară pe deplin liberă".

Dar timpul a trecut, vremurile se schimbă. **Nici una** din **moudjahidate** n-a avut șansa (ori dreptul ?) la un destin național. Dacă, de la venirea la putere a președintelui Chadli, se excepteză numirea dnei Zouhom Wanissy în fruntea Ministerului Educației naționale, se constată că femeile s-au retras în căminele lor, s-au închis în tăcere (ori au fost silite să o facă ?). Protestele lor sînt din ce în ce mai firave, pe măsură ce Frontul Islamic Integrist cîștigă teren. S-a răspîndit și în Algeria, ca pretutindeni în lumea arabă, islamismul militant, ramura lui intolerantă, agresivă și conservatoare ce solicită înlocuirea legii de tip occidental cu cea islamică și revenirea la o seamă de tradiții semănînd prea izbitor cu cutumele feudale. Bărbații bărboși, cu anterie, abundă pe străzile orașelor ; femeilor li se impune vălul ; învățămîntul se separă pe sexe etc. etc. Intelectualii și populația marilor așezări de pe coastă, aflate mai mult sub influența Occidentului, se împotrivesc, dar integriștii cîștigă teren în lumea nemulțumită și mai ușor de ademenit a satelor. Adepții mișcării ajung curînd trei milioane, depășesc repede acest plafon, devin un pericol perceput ca atare de chiar forța de guvernămînt. Bulgărele care a început să se rostogolească nu mai poate fi oprit. La primele alegeri pluripartite, desfășurate în iunie a.c., Frontul Islamic al Salvării, prima formațiune religioasă legalizată în Algeria, a obținut majoritatea voturilor. Ce va urma ?

Fotografiile aparțin autorului

Constantine. Pe lîngă palatul lui Ahmed Bey, în reconstrucție, tineri fără lucru și invazie de djelaba

În Kabylia

Nu mai există deșerturi pe lumea asta !

Primul meu gînd mărturisit îndată după sosirea la Alger a fost să văd Sahara. Mă și închipuiam călărind cămila, printre dune, în căutarea acelor minunate flori ale deșertului, din piatră, numite **rose de sable** și cărora Henri de Montherlant le închinase un imn. Nu voi vedea **rose de sable**, de toate mărimile, decît în dughenele cu artizanat pentru turiști. În Sahara e greu să ajungi, îmi spune amabilul redactor șef al revistei „Révolution africaine". Trebuia să anunț dorința aceasta din timp, precizează prietenul Larab. În schimbul Sa-

Constantine

Primul lucru ce mă izbește este culoarea : albă. De fapt, blocurile sînt colorate, pe zone, în roșu, bleu, gri, crem, dar albul strălucește de la distanță. Al doilea lucru ce mă izbește e așezarea : impresia de fortăreață naturală. Rîul Rhummel a săpat pînă la o sută de metri în stîncă, orașul s-a clădit de o parte și de cealaltă, legate între ele prin poduri, două suspendate între malurile verticale, unul la o asemenea înălțime, încît atunci cînd bate vîntul, se închide circulației.

Constantine e metropola Orientului algerian, mîndru de vechimea sa (Cirta, de pe vremea romanilor), de istoria sa zbuciumată (în 1836—37, francezii au fost nevoiți să organizeze două expediții să-l înfrîngă pe Ahmed Bey, care nu se va supune decît 11 ani mai tîrziu), de poziția sa. Orașul e construit pe coline, are o Casbah la fel de înghesuită, cățărată pe stînci, deasupra prăpastiei. Dacă deschizi fereastra unora din case, vezi hăul, nu știu cum se poate trăi cu senzația asta ? Poate n-o au, pentru că nu se uită spre hăul Rhummel. Cartierul vechi e pitoresc și mizer : străduțe ale meseriilor ; străduțe colesite de piața neagră, se vinde orice, de la aparate hi-fi la burtă de miel ; trepte de piatră tocite, ziduri coșcovite, mirosuri grețoase, strigăte, muzică și vacarm, pisoare mizere și prostituate bolnave, dușuri comune la care se stă la coadă și cerșetori îndrăzneți, faianță tradițională cu verde, roșu, galben și motive florale, peste toate răsunînd, la intervale implacabile, glasul de stentor al muezzinului.

Nu știu cîte moschei sînt la Constantine, dar nicăieri în Algeria nu m-am simțit atît de înconjurat, copleșit de chemarea la rugăciune, glasurile baritonale se îndemnau și se urmau scuturînd orașul din letargie. Într-o singură frază am reușit să vîr două caracteristici. Orașul are o viață domoală, molcomă, ca și cum ar fi obosit de vîrsta sa ; ori căldura și apropierea mai mare de Orient îi insuflă o toropeală, o lîncezeală ce dospește. Nimic nu-l va scoate din ale lui pe constantinez. Apoi, aici influența grupurilor religioase s-a făcut simțită rapid și masiv. Adunările religioase se succed în ritm obositor (pentru mine, desigur). Integriștii islamici abundă. Femeile în haine europene sînt rare. Chiar și tinerele studente își acoperă trupul și fața, se îmbracă în cenușiu, în cafeniu, în negru. Presiunile religioase au cîștigat. E interzis alcoolul, chiar și vinul, în orice restaurant, chiar și la hotelurile cu străini (dar pe tăcute, ți se trimite o sticlă în cameră, la insistențe).

Simt o influență turcă — în magazine, în portul celor în vîrstă ; o recunosc și ei. Bătrînii își trec serile în casă; tineri — pe străzi. Singuri ori în grup, ore întregi. Uneori nu-și vorbesc deloc. Pentrů că orașul e mai mic decît Algerul, spectacolul de aici e șocant, cu nuanțe terifiante.

Bogat în trecut, orașul păstrează mult din aroganța prosperității sale. Bulevardul de lîngă Statuia Independenței e apăsat de vile cu care s-ar mîndri Algerul. Orașul în terase e construit, în partea sa „burgheză", solid și să dăinuie. Două universități se întrec în a chema studenți din întreg Maghrebul. Cea laică e construită după proiectul celebrului brazilian Nyemer. Cea islamică e o bijuterie din punct de vedere arhitectonic : marmură, ceramică, pereți traforați, instalații moderne. Dar sînt uluit de „regulile" pe care nu le pot accepta : intrări separate pentru fete și băieți, săli de lectură și biblioteci separate ; primele rînduri ocupate doar de băieți. Și dacă, totuși, ele au mintea mai limpede și țara pierde ? Prietenul Larab ridică din umeri. Îmi împărtășește nemulțumirea, dar el înțelege, spre deosebire de mine. Corespondentul din Constantine al revistei este însă uimit de uimirea mea. Nimic nu i se pare mai firesc decît ca femeia să stea la locul ei ; care-i locul ei ? Nu răspunde. E molcom, nu se grăbește, tot timpul mă invită la o cafea, sau la masă, soarele îl toropește, e vizibil sîcîit de dorința mea de a vedea, a vedea, a înțelege, mă lasă să umblu de capul meu și pleacă să-și facă siesta.

Va trăi, cu certitudine, o sută de ani, la fel ca oricare reprezentant al Orientului autentic.

---

harței, voi umbla, spre Răsărit și spre Apus, prin Algeria de Nord, o fîșie lată cu mult mai fascinantă decît în toate închipuirile mele.

Algeria e împărțită în 47 de vilayate, ceva în genul județelor noastre. Dar există și o împărțire în cîteva zone mari, care nu țin cont de efemerele democrații administrative. Una din aceste regiuni este Kabylia — „țara berberilor" —, la est de Alger, pînă spre Constantine. Sînt patru regiuni cu acest nume : Kabylia mică, Kabylia orientală, Kabylia de la Colle ; dar mai ales Marea Kabylie, regiune celebră, una din cele mai atrăgătoare ale Algeriei, întinsă peste un șir de munți cu creste înzăpezite, platouri și văi adînci ce cad spre nord, spre Mediterana. E poate regiunea cea mai tradițională, unde ai să găsești sate agățate pe flancul unui munte, fiecare cu autonomia sa, și oameni de o varietate uluitoare, blonzi și bruneți, înalți și scunzi, dar aparținînd aceleiași mari familii. Locuitorii, berberi, sînt reprezentanții unei vechi rase, anterioare tuturor cuceririlor (cartagineze, romane, vandale ori musulmane), cu o limbă profund distinctă de limbile semitice, chiar dacă semănîndu-le. Buni agricultori, știu să cultive pămîntul puțin și dur, plantează vii și arbori. Casa lor tradițională, pe care încă o mai poți întîlni, e o singură încăpere, fără ferestre, fără coș, din care fumul iese pe ușă ori prin crăpăturile acoperișului. Enorme ulcioare, cu decorațiuni arse de soare, sînt încastrate în colțurile zidurilor și servesc pentru păstrarea proviziilor, a grăunțelor, a fructelor uscate.

Plecăm spre Kabylia în zori, pe o autostradă nouă, încă netrecută pe harta cu care am venit de acasă. Drumul urcă și coboară zeci de coline, șerpuiește într-un relief agitat, văile și terasele încă verzi se întrevăd între oaze filtrate prin nori alunecînd peste munți înălbiți, ca în tablourile lui Turner. Turner ? ce să caute englezul acela aici ? Plantații de chiparoși fixează solul. Lanțuri de munți se succed unor lanțuri de munți spre care mașina urcă în pantă lină. La cîțiva zeci de kilometri de capitală relieful se modifică, apar munți pleșuvi. Satele au case rare. La Ammal, țărănci coboară pante purtînd costume tradiționale. Defileul Beni Amrane, cu pereții drepți, e urmat de serpentine peste **oued**-ul Isser — cuvînt pe care trebuie să-l învăț neapărat : albia unui rîu, cel mai adesea secat. Apoi valea se lărgește, colinele se împletesc pînă departe cu muntele, terasele, încă amenajate, amestecă nuanțe de la verde crud la verde obosit și negru. Nimic care să-mi dea vreun semn că înaintez, totuși, în Africa ! Doar ici-colo cîte un palmier izolat, și livezi de mandarini în apropierea unor oueduri. Viile sînt străjuite de cactuși. La mare distanță, pe un delușor, cîte un copil cu gluga pe cap se ghemuiește lîngă un foc palid.

După atîtea coline și văi nu mai știu cît am urcat. Dar peisajul devine mai muntos, măslinilor li se alătură eucalipți înalți, fremătînd ca plopii noștri. La Aomar, știu sigur că am pătruns în Marea Kabylie. Colinele aride sînt, de fapt, pășuni între care drumul continuă să urce. Siluete îndepărtate de ciobani proptiți în bîte. Învăț cuvîntul **cheche** — turban. Pe aici e patria unui artizanat aparte — oale, ulcele, vase din lut se adună grămezi pe marginea drumului, dar cumpărătorii lipsesc. Să fie doar anotimpul de vină ? Vinde fiecare ce are : oale, dovleci, ulei de măsline în bidoane uriașe. Natura oferă pe rînd cam tot ce am dori : serpentine, măslini noduroși, creste de munți, cactuși, eucalipți, tufe înflorite și apeducte. Pe platou, viile reputate de la Ain Bessem, dincolo de care colinele cafenii sînt pestrițe de arbori. Lîngă drum răsare arar cîte o casă joasă, cu rufe întinse la uscat. Trecem pe lîngă sau peste **oued**-uri, unele dau numele așezărilor mărunte, uitate de Allah pe acest platou, între mameloane uriașe de stîncă. La El-Adjiba și Ighrem, mari livezi de măslini. Taourirt, arid, doar piatră și cărămidă, e întins și straniu ; cesele sînt înconjurate de ziduri de piatră, moscheea e vopsită în același galben țipător. După Tizi-Kabouchene — munții, de parcă pînă acum peisajul n-ar fi fost decît o joacă de pregătire : totul e straniu, amestec ocru și cenușiu, stînci stratificate oblic, roase pînă în baza defileului — Hamam El Biban, băi vestite, dar nu m-aș încumeta să mă vindec de reumatism în lumea asta lunară ! Răsuflu ușurat cînd lăsăm în urmă serpentinele cu tufe prăfuite...

După atîta drum, o cafea la El M'hir, sătuc plat și murdar. Tineri și bătrîni grămadă pe stradă, în aceeași așteptare aparent fără rost, cu priviri iscoditoare, îmbrăcați în anteriul negru, cenușiu, cafeniu, lung pînă la călcîie, numit **djelaba**. O haină ce vine din istorie, doar cu aparența caraghioasă.

La Ain Defla, o moschee zidită între bolovani enormi cît casa. Drumul urcă din nou, pare că sîntem la nivelul crestelor din stînga, aerul s-a rarefiat, vîntul ne îngheață. Bordj-Bou-Arreridj, oraș mare, aici a început insurecția infructuoasă împotriva francezilor, din 1871, puțini o mai amintesc, poate învățătorii care încearcă să adune copiii risipiți printre blocurile albe. Mai departe se înstăpînesc din nou aridul, urîțenia, mizeria. Piatră și sărăcie la Sidi-Embarek, chiar și pe stadion. Păstori răzleți mînă pe platoul arid turme de oi uimitor de grase, mari cît un vițel. Peisajul e din nou selenar, mă înfioară. Semnele Africii, ale deșertului pe care îl caut ? Poate doar eu, sosit dintr-un alt continent, percep lucrurile altfel : între Ain Taghrout și Ain Zaola, pe pămîntul roșcat și arid, cu arbori uscați și case de piatră răsărite arar, copii dezinvolți merg la școală, cu ghiozdanele în spate. Aceeași **djelaba**, de mici. Am sentimentul acut că sînt primul român ajuns pe acest tărîm în care se încăpățînează să viețuiască, de milenii, oameni. Greșesc, desigur.

Rîul Rhummel a săpat în stîncă și orașul s-a clădit de o parte și de cealaltă

Setif e deja un oraș mare, prosper, centru al unui vilayat, cu istorie străveche, blocuri uriașe, ca în marile așezări, universitate, case cu balcoane asemănătoare Algerului, în sfîrșit un amestec de culori după monotonia platoului muntos. Plutește peste toate însă un iz provincial.

Mai departe, reapar satele risipite lîngă pășuni sărace, ici-colo minarete filiforme, uscăciune și tractoare cu grape, stranietate și semne ale civilizației, șoseaua, stîlpii de înaltă tensiune, conductele pentru gaze. Nu trebuie să uit : nu voi vedea nici o sondă, dar țara aceasta teribil de bogată în petrol și gaze, extrase din deșertul pe care n-am să-l văd, își poate permite să toarne asfalt pretutindeni pe drumurile din munți, să împînzească toate regiunile cu conducte cu gaze, să electrifice pînă și prăpăditele de cătune unde nimeni nu citește nimic și nu privește un televizor...

Am obosit să tot notez nume și iar nume, schimbări de peisaj, tipuri de oameni, ticuri și cutume. Foate bine. După șapte ore de drum întins, dincolo de Ain Smara răsare la orizont silueta orașului

1000+1

Est - europeni în legiunea străină

În anii '20 au fost „rușii albi". În 1936, republicanii spanioli, care sperau că, într-o zi, Franța va lupta împotriva Spaniei franchiste. Apoi, din 1945 pînă la sfîrșitul războiului din Algeria ,germanii au reprezentat mai mult de jumătate din recruți, ca după 1956 să vină un puternic contingent, dar pentru scurt timp, de unguri. Într-un viitor nu prea îndepărtat, nu ar fi de mirare să vină rîndul sovieticilor, scrie agenția „France Presse", relevînd că Legiunea străină franceză își recrutează, în prezent, o mare parte a efectivelor sale din rîndul est-europenilor.

„Unguri, polonezi, cehoslovaci, români și bulgari constituie, de mai multe luni, peste un sfert din recruți, în timp ce în urmă cu un an nu exista aproape nici unul", declară comandantul adjunct al legiunii, care are baza la Aubagne, lîngă Marsilia.

În fiecare lună, din cei 120 de bărbați care intră, pentru o perioadă de cinci ani, în această unitate de elită, circa 30 provin din Europa răsăriteană. Ei au între 20 și 25 de ani, și-au efectuat stagiul militar în țara lor înainte de a fugi de criza economică, fascinați de „opulența Occidentului", scrie „France Presse". În general, ei au parcurs mai multe etape fugind din țările lor, fiind respinși peste tot. „Pentru cei care se prezintă la birourile noastre, Legiunea reprezintă ultima șansă. În caz de eșec, ei vor trebui să se întoarcă acasă", afirmă comandantul adjunct al acesteia.

Decizie

Președintele Statelor Unite, George Bush, a anulat toate restricțiile asupra relațiilor comerciale și economice dintre S.U.A. și R.D.G. prevăzute de așa-numitul amendament Jackson-Vanik. După cum a anunțat Casa Albă, hotărîrea lui Bush va acorda R.D.G. dreptul de a primi împrumuturi de la Banca de export-import a S.U.A., precum și credite particulare a căror rambursare este garantată de guvernul american. Anularea valabilității amendamentului Jackson-Vanik cu privire la R.D.G. îi permite președintelui american să acorde acestei țări și clauza națiunii celei mai favorizate. Potrivit unor oficialități din administrație, președintele Bush nu a adoptat o hotărîre și în această privință, avînd în vedere că pînă la reunificarea Germaniei au mai rămas doar cîteva luni.

Poziție

Ciadul va accepta verdictul Curții de la Haga dacă acesta va fi în conformitate cu dreptul internațional, a declarat ministrul de externe al țării, Acheikh Ibn Oumar. La încheierea celei de-a șasea runde de convorbiri a comisiei mixte Ciad-Libia, care în opinia lui Ibn Oumar. a reprezentat „un eșec total", autoritățile ciadiene au apreciat că singura modalitate rămasă pentru soluționarea acestui conflict privind suveranitatea asupra fișiei Aouzou, din nordul Ciadului, ocupată de armata libiană în anul 1973, o constituie recurgerea la Curtea de la Haga.

Aderare

Albania a hotărît să adere la tratatul de neproliferare a armelor nucleare — transmite „AFP". Hotărîrea a fost luată de Prezidiul Adunării Poporului. S-a precizat că Albania va remite „în curînd" instrumentele de aderiune guvernelor S.U.A., U.R.S.S. și Marii Britanii. Pînă în prezent, 44 de țări au aderat la acest pact potrivit căruia statele care nu posedă armament nuclear nu trebuie nici în viitor să-l achiziționeze sau să-l fabrice.

Idee

Prim vice-prim ministrul sovietic, Lev Voronin, aflat în vizită în Turcia, a declarat că susține ideea unei „uniuni economice" a țărilor din bazinul Mării Negre, subliniind totodată că o apropiere între U.R.S.S. și Turcia reprezintă un „lucru pozitiv" prin prisma creării unei astfel de uniuni. Lev Voronin, care a avut convorbiri cu președintele turc, Turgut Ozal, și cu premierul Yildirim Akbulut, a precizat că obiectivul primorial al țării sale îl reprezintă „acordarea unui conținut profund acestei propuneri politice". Ideea privind o uniune economică a statelor de la țărmul Mării Negre a fost prezentată de șeful statului turc în cadrul unui interviu acordat agenției „France Presse" în luna ianuarie, iar proiectul ar avea avantajul să fie complementar la Piața comună.

Renunțare

Cu prilejul unei ceremonii consacrate împlinirii a 45 de ani de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, primul ministru al Japoniei, Toshiki Kaifu, a declarat că țara sa a renunțat la militarism și nu va mai declanșa niciodată un război. „Nu vom repeta vreodată catastrofele unui război, și fiecăruia dintre noi îi revine importanta îndatorire de a contribui la instaurarea unei păci durabile", a afirmat premierul nipon.

Criză

La o conferință de presă din capitala chiliană, secretarul general al partidului comunist, Volodia Teitelboim, a declarat că partidul său, în rîndurile căruia se constată o agravare a situației în urma schimbărilor intervenite în „sistemul mondial al socialismului", caută drumuri de ieșire din criza pe care o încearcă. Aceste schimbări au dus la o „revizuire a valorilor comuniste" unanim acceptate mai înainte, la dispute în cadrul partidului, a mai declarat liderul comunist chilian, potrivit agenției „TASS".

Secte

Răspîndirea sectelor religioase constituie un motiv de îngrijorare pentru Sfîntul Scaun. În acest sens, Papa Ioan Paul al II-lea a adresat episcopilor lumii o scrisoare pentru a le reaminti de Ziua mondială a emigrantului, care va fi marcată la sfîrșitul anului, atrăgînd atenția asupra modului aproape agresiv cu care sectele își caută noi adepți din rîndul emigrației. Emigranții — afirmă suveranul pontif — cad pradă ușoară pentru aceste secte și pentru noile mișcări religioase, datorită faptului că sînt rupți de contextul lor social și cultural, ei ducînd o viață precară.

Primarii Berlinului de est, Tino Schwierzin (în dreapta imaginii), și de vest, Walter Momper, au cerut, într-o conferință comună de presă, la Bonn, ca Berlinul să fie capitala Germaniei unificate și sediu al guvernului. În legătură cu costurile pe care le-ar necesita transferarea funcțiilor Bonnului la Berlin, ei au apreciat că acestea au fost „supraapreciate în mod grotesc" și au estimat că ele s-ar ridica la 5 miliarde mărci, pe o perioadă de șapte ani. Aceleași costuri ar fi înregistrate și dacă Bonn-ul va rămîne capitală, au precizat cei doi primari

În fața Palatului de Justiție din Lima un grup de copii manifestează, într-un mod original, în favoarea restituirii locurilor de muncă ale părinților lor. Angajați ai municipalității, cei concediați lucrau în serviciile de salubritate

Extrem de popular în Cehoslovacia după anii '60, dar aflat „sub supraveghere" în urma înfrîngerii „primăverii pragheze", rockul a triumfat printr-un concert susținut de formația Rolling Stones pe cel mai mare stadion din Praga, în fața a 110 000 de entuziaști admiratori. Mare amator de muzică rock, președintele republicii, Vaclav Havel, a fost prezent în imensa arenă, care adăpostea în timpul fostului regim „Spartachiada", manifestație atletică de masă. Sumele încasate de la concert vor fi alocate fondului de ajutorare a copiilor invalizi. În fotografie : șeful statului cehoslovac urînd bun venit conducătorului reputatei formații, Mick Jagger

Proiect

Potrivit unor informații din Cotonou, Consiliul Suprem al Republicii Benin a adoptat un proiect de Constituție, care se așteaptă să fie supus unui referendum la jumătatea lunii septembrie. În baza acestui document, președintele țării va fi ales pentru un mandat de cinci ani, care poate fi reînnoit o singură dată, în cadrul unui sistem pe deplin pluripartit — precizează agenția „Taniug".

Monumente

La Moscova a avut loc o ședință a Secretariatului C.C. al P.C.U.S. consacrată conservării patrimoniului spiritual al țării — anunță agenția „TASS". Referindu-se la numeroasele acțiuni de demolare a statuilor lui Lenin din unele republici, sprijinite, în unele cazuri, chiar de organele locale, Secretariatul a chemat comitetele de partid, pe comuniști, pe toți cetățenii țării „să condamne asemenea atitudini față de operele de artă care glorifică paginile eroice ale cronicii revoluției, luptei și muncii". În ce privește acte similare petrecute în unele țări din Europa de est, Secretariatul a cerut ministerului afacerilor externe și ministerului culturii al U.R.S.S. să inițieze convorbiri cu instituții similare din aceste state pentru a primi garanții privind păstrarea monumentelor, plăcilor memoriale, muzeelor legate de istoria sovietică ,adaugă „TASS".

Rezoluție

La încheierea reuniunii Comitetului Central al FRELIMO, consacrată proiectului de revizuire a Constituției Mozambicului, s-a adoptat o rezoluție în favoarea instaurării multipartitismului. Rezoluția preconizează, de asemenea, renunțarea la termenul de „Republică populară" în favoarea celui de „Republică". Parlamentul mozambican se va numi Adunarea Republicii. Totodată, Comitetul Central și-a exprimat dorința ca în Constituție să figureze o referire explicită la „libertatea presei" și la „drepturile cetățenilor la informare".

Acuzație

După cum transmite agenția „France Presse", Senatul peruan a ratificat instituirea unei comisii parlamentare pentru ancheta-rea activității fostului președinte al Perului, Alan Garcia, care este acuzat de a se fi îmbogățit în mod ilicit, în special prin fraude în achiziționare de imobile. În același timp, el mai este acuzat și de moartea a 300 deținuți în timpul reprimării, în 1986, a unei revolte a celor întemnițați pentru terorism în trei închisori din Lima.

de MATTY

— Nu-s mai proaspete decît cele de ieri, dar sînt mai ieftine decît cele de mîine !

Apel

În cadrul unei întîlniri cu un grup de intelectuali la Palatul Congreselor de la Tirana, șeful statului albanez, Ramiz Alia, a lansat un apel intelectualilor să contribuie la procesul angajat de Partidul Muncii în direcția democratizării țării. El le-a cerut, totodată, „să ilumineze masele, în mod convingător și civilizat, asupra soluțiilor la problemele care se ivesc în țară, în momentul în care situația internațională este complicată" — informează agenția „ATA". Intelectualii — subliniază agenția — au răspuns la apelul președintelui printr-o serie de „sugestii constructive", în vederea facilitării transpunerii în fapte a deciziilor ultimelor trei plenare ale C.C. al Partidului Muncii, care ar trebui să angajeze Albania pe calea restructurării.

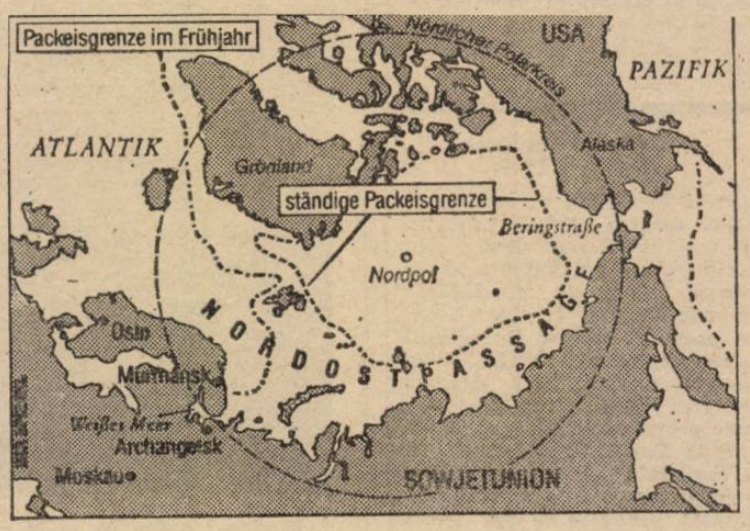

Cu sprijinul experților norvegieni, englezi și americani, Uniunea Sovietică intenționează deschiderea celei mai dificile rute de transport maritim din lume — între Arhanghelsk, port la Marea Albă, și Pacific (5 500 kilometri). Pînă în prezent, pe această cale maritimă (harta alăturată este reprodusă din „Der Spiegel"), circulau, exclusiv în timpul verii, doar convoaie sovietice, precedate de spărgătoare de gheață. U.R.S.S. dorește ca acest pasaj să devină accesibil traficului maritim internațional, pe tot parcursul anului

Contras

În ciuda anunțului oficial de demobilizare a rebelilor antisandiniști, făcut în urma semnării unui acord între aceștia și guvernul nicaraguan, un grup de aproximativ 2 000 de rebeli își continuă antrenamentul într-o tabără din Honduras, situată în apropierea granței cu Nicaragua, au anunțat mijloacele de informare din Honduras. Potrivit informațiilor apărute în presă, aceștia au în dotare mortiere și arme de diferite calibre, trei elicoptere și un lansator de rachete.

Contrabandă

În primul semestru al anului, valoarea mărfurilor de contrabandă din sudul Vietnamului a însumat circa 100 milioane dolari și 24 tone aur, a anunțat ziarul oficial „Nhan Dan". De altfel, scrie ziarul, traficul se face în ambele sensuri, în provinciile din sud fiind demontate și apoi expediate în străinătate tractoare și tancuri nou-nouțe. Importurile frauduloase constau în țigări, băuturi alcoolice, aparatură electrică și electronică, îmbrăcăminte etc.

1000+1

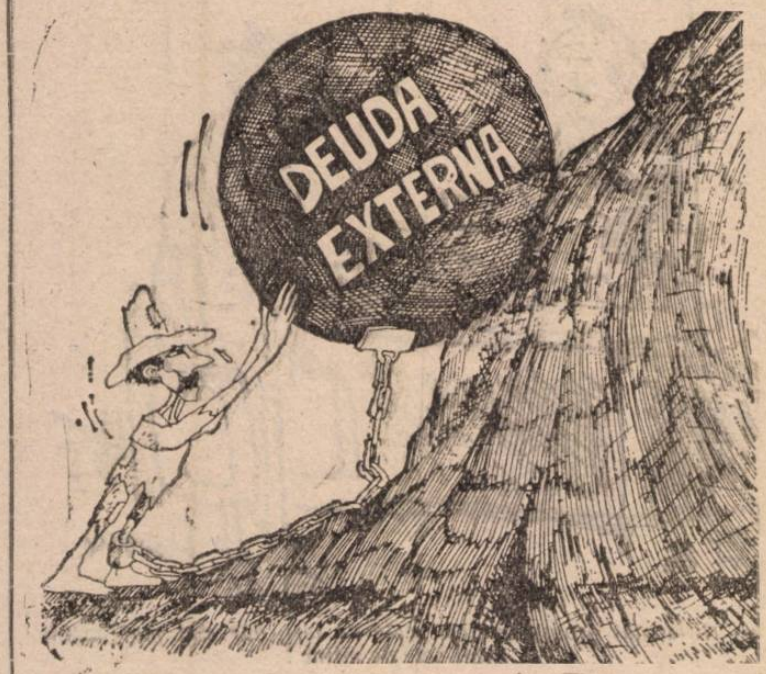

Așa vede caricaturistul cubanez René de la Nuez Robaina problematica datoriei externe (deuda externa) a Americii Latine

Normalizare

Primul ministru gabonez, Casimir Oye Mba, a anunțat ridicarea stării de urgență din provincia Ougoue, cu capitala la Port Gentil. Starea de urgență a fost instituită în urma tulburărilor ce au urmat morții liderului opozitic a consulului general al Franței. După debarcarea unui contingent francez, armata gaboneză a preluat controlul asupra orașului Port Gentil și situația a revenit la normal în toată țara.

Aur

Lingouri de aur în valoare de jumătate de miliard de dolari, aflate în Banca Centrală a Kuweitului, s-ar putea scufunda în apele Golfului, dacă Irakul va utiliza explozibil pentru deschiderea depozitului — a declarat, la Cairo, ministrul kuweitian de externe, șeicul Sabh Al Ahmed Al-Sabah. El a adăugat că, dacă nu se folosește cifrul necesar deschiderii tezaurului și se recurge la explozibil, banca este astfel construită pe malul Golfului, încît clădirea se va distruge și se va prăbuși în apă. Șeicul nu a dezvăluit însă și numele persoanei care deține secretul cifrului.

Baze

Într-un interviu acordat agenției „TASS", liderul comuniștilor gruzini, Ghivi Gumbaridze, a declarat că instaurarea suveranității de stat a Gruziei nu constituie un act excepțional, ci se înscrie într-un proces cuprinzînd domeniile politic, social, economic, interetnic etc. Din inițiativa P.C. din Gruzia, a adăugat el, parlamentul acestei republici a aprobat acte normative care pun bazele unei rupturi de modelul stalinist de uniune administrativ-teritorială, ale obținerii unei autodeterminări reale a republicii și elaborării mecanismului de restabilire eșalonată a stabilității Gruziei. Gumbaridze a subliniat că P.C. din Gruzia a renunțat la monopolul puterii, iar relațiile cu celelalte mișcări social-politice se bazează pe democrație și egalitate.

Sprijin

China și Thailanda au hotărît să sprijine cererea kmerilor roșii de a fi mai bine reprezentați în Consiliul Național Suprem care urmează să preia conducerea Cambodgiei pînă la alegeri, așa cum prevede planul Consiliului de Securitate al O.N.U. — au anunțat surse oficiale. Această decizie a fost luată la întîlnirea dintre premierul chinez, aflat în vizită la Bangkok, și omologul său thailandez, care s-au declarat în favoarea susținerii documentului adoptat de cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate al O.N.U., în iulie, anul acesta, la Paris. Documentul prevede instituirea unui Consiliu Național Suprem format din personalități cambodgiene reprezentative, acceptate de toate părțile implicate, și care să conducă țara pînă la alegeri. De asemenea, China și Thailanda susțin propunerea Indoneziei de a invita reprezentanții celor patru fracțiuni cambodgiene la Jakarta, pentru a se pune de acord asupra structurii C.N.S.

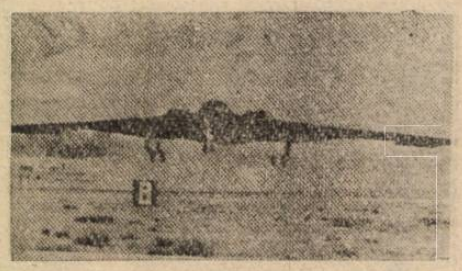

Se pare — potrivit unor mijloace de informare — că actuala criză produsă de invazia Irakului în Kuweit și anexarea acestui stat va face ca finanțarea programului de construire a superbombardierului atomic B-2, nedetectabil de radar (în fotografie) să fie reconsiderată, în sensul suplimentării ei. Datorită destinderii intervenite în planul relațiilor americano-sovietice, mijloacele bănești destinate acestui program fuseseră drastic reduse

Opțiune

Nouă partide politice slovace au dat publicității o declarație comună în care solicită înființarea unui stat slovac total independent de Cehoslovacia, informează ziarul „Obcansky Denik", citat de agenția „Associated Press". „Noi vedem viitorul Slovaciei în crearea unei republici slovace suverane și independente", se arată în declarație. Documentul a fost adoptat în urma unei reuniuni a reprezentanților acestor partide, inițiată de Partidul Național Slovac și Partidul Independent al Slovacilor.

Tulburare

Consilierul comercial al Ungariei la Berlin s-a referit la „tulburarea" relațiilor comerciale cu R.D. Germană, declarînd cotidianului „Berliner Zeitung" că anularea contractelor de către partenerii din R.D.G. afectează ramuri întregi ale industriei ungare, cum ar fi construcția de aparatură medicală. Deficitul Ungariei în comerțul cu R.D.G. este deja de 100 milioane ruble și va fi, apreciază experții, pînă la sfîrșitul anului, de 200 milioane ruble. În viitor, se scontează pe o scădere cu 50 la sută a volumului schimburilor comerciale dintre cele două țări. Drept cauză principală a reducerii importurilor R.D.G., consilierul comercial a citat raportul de schimb dintre rubla transferabilă și marca, după unificarea monetară a celor două Germanii. Experții R.D.G. consideră, însă, drept cauză principală a acestei evoluții modificările intervenite în structura cererii în R.D.G.

Telefon

În scopul prevenirii actelor de violență și intimidare, conform înțelegerii de la Groote Schuur între guvernul R.S.A. și Congresul Național African, poliția sud-africană a stabilit linii telefonice directe cu această organizație — au anunțat surse ale poliției din Pretoria.

Legendarul avion cu elice aparținînd unor prime „generații" ale companiei Lufthansa și denumit „Mătușa Ju", a fost, recent, încărcat, la Hamburg, într-o navă aeriană de transport, cu destinația S.U.A. Unde va efectua zboruri demonstrative, pentru a convinge asupra deosebitei fiabilități pe care, în mod tradițional, constructorii germani de avioane o conferă produselor lor

Rubrică realizată de Vasile Crișu

23 august 1944 — o dată care nu poate fi scoasă din istoria României!
Falsificările nu-şi găsesc locul! Istoriografia ne este datoare!

Adevărul despre 23 august 1944

Pregătirea şi executarea loviturii de stat (2)

general-locotenent (r) Ion Şuţa

În luna august 1944 era constituită, încă de la 12 iunie 1944, coaliţia partidelor PNŢ, PNL, PSD şi PCR sub denumirea Blocul Naţional Democrat, BND, care acţiona pentru înlăturarea de la putere a mareşalului Ion Antonescu prin forţă, adică printr-o „lovitură de stat" considerînd că prin aceasta implicit se soluţionează şi ieşirea României din război. Concepţia executării „loviturii de stat" şi înlăturarea prin forţă de la putere a guvernului antonescian aparţine conducerii din interior, a Partidului Comunist din România, prevăzută în planul elaborat în luna mai 1944 de Lucreţiu Pătrăşcanu şi generalul Constantin Sănătescu, conspirativ în casa lui Berger Safianu.

Dejucarea unor planuri comuniste

Ea a fost mult discutată în cîteva şedinţe ale BND-ului, majoritatea reprezentanţilor coaliţiei fiind împotriva forţei pentru înlăturarea mareşalului de la conducere (acest procedeu nu numai că nu era cu nimic justificat, dar nici nu era conform cu interesele ţării în acele momente deosebit de grele). Comuniştii insistau să se folosească forţa pornind de la considerentul că Ion Antonescu nu ar părăsi fotoliul guvernamental de bună voie, ceea ce era total fals şi nu a corespuns cu declaraţiile repetate ale acestuia şi nici cu nenumăratele propuneri ale lui Iuliu Maniu ca mareşalul să rămînă la putere şi să semneze el armistiţiul cu Aliaţii. Obiectivul politic urmărit de liderii comunişti a fost ca, participînd la coaliţia BND, să participe şi la guvernarea ţării post-Antonescu. Fiind un partid mic, cu o foarte slabă bază de masă şi o foarte mică simpatie în rîndul maselor — numărul membrilor săi abia ajungea la 1 000 de persoane —, PCR a simţit nevoia de a fi sprijinit de partidele mari. În URSS îşi desfăşura activitatea grupul condus de Ana Pauker şi Vasile Luca, care se pregătea să preia puterea în cazul în care mareşalul Antonescu ar fi acceptat să dea ordin armatei de pe frontul din Moldova, şi Basarabia să capituleze în faţa trupelor sovietice. Pe măsura înaintării acestora pe teritoriul României, grupul Pauker-Luca urma să instaleze structurile statale şi de partid pregătite din timp pe teritoriul sovietic, în special la şcoala antifascistă de la Krasnogorsk.

Opoziţia lui Antonescu faţă de propunerile din proiectul convenţiei de armistiţiu avansate de Molotov, în aprilie 1944, executarea loviturii de stat şi constituirea guvernului prezidat de generalul Constantin Sănătescu au dejucat planurile Kremlinului şi ale grupului Pauker-Luca de a instala de la început un guvern comunist în România.

Coalizarea PNŢ şi PNL în cadrul BND cu comuniştii a fost motivată de faptul că cele două mari partide au avut credinţa că Partidul Comunist din România va manifesta răspundere patriotică şi va interveni pe lîngă conducerea Partidului Comunist sovietic ca să accepte includerea Basarabiei şi Bucovinei în componenţa României, ca teritorii româneşti, ceea ce Partidul Comunist din România n-a făcut-o.

Acceptînd concepţia comuniştilor de a-l înlătura de la putere pe Ion Antonescu prin forţă, Maniu şi Brătianu au considerat că este momentul să atragă în orbita politicii lor şi Palatul, folosind în acest scop divergenţele dintre conducătorul statului şi regele Mihai, care s-au accentuat mai ales după mesajul de anul nou 1943 al acestuia, ţinut la posturile de radio. În acest mesaj, printre altele, regele Mihai a spus: „(...) Urarea ce fac cu acest prilej poporului meu, căruia istoria i-a hărăzit pînă acum atîtea suferinţe, întretăiate doar de rare luminişuri de dreptate, este că la sfîrşitul frămîntărilor sîngeroase care sfîrşie omenirea să-i aducă consfinţirea definitivă a drepturilor sale nepieritoare (...)". Acest discurs a creat multă nervozitate la cancelariile germane, care nu puteau să nu se repercuteze şi la cabinetul lui Ion Antonescu.

Atragerea Palatului în complot

În vara anului 1944, regele şi anturajul său se distanţaseră mult de mareşalul Antonescu şi guvernul său, în primul rînd din motive personale, mareşalul continuînd să-şi menţină prerogativele de conducător al statului cu depline puteri, iar regele să îndeplinească, în sistemul de conducere, un rol secundar. Relaţiile cu familia regală s-au deteriorat în momentul în care acesta s-a amestecat brutal în problemele intime ale regelui şi reginei mame. Aşa de exemplu, fără acordul regelui, Antonescu a dispus mutarea pe front a adjutantului acestuia, locotenentul de jandarmi Jak Vergoti, pentru motivul că şi-a arogat o poziţie importantă la palat; de asemenea, a soluţionat într-un mod necorespunzător incidentul dintre colonelul Ion Codreanu, şeful casei militare regale, şi Mocsony Stîrcea, pe atunci (1943) mareşal al Curţii.

Disensiunile dintre rege şi mareşal au fost folosite de Partidul Comunist din România pentru atragerea casei regale de partea forţelor potrivnice regimului antonescian. Principalul motiv, însă, care i-a determinat pe rege şi anturajul său să colaboreze cu comuniştii, încă din 1943, alăturîndu-se forţelor de opoziţie, a fost teama că, rămînînd inactiv, în afara acţiunilor desfăşurate pentru scoaterea României din război, monarhia nu va putea supravieţui prăbuşirii regimului antonescian. Atîta vreme cît, alături de Antonescu, monarhia şi-a manifestat solidaritatea cu cauza germană, apărea evident că ea va fi repudiată de popor, după înlăturarea lui Antonescu şi părăsirea alianţei cu Axa.

După destituirea de către rege a colonelului Ion Codreanu, în funcţia de şef al Casei militare a fost numit generalul Constantin Sănătescu, un bun prieten al mareşalului. Pe timpul rebeliunii legionare, fratele mai mic al acestuia, maior de cavalerie, a intrat în mişcarea legionară, a sustras arme şi muniţii din unitate şi le-a predat rebelilor, fapt pentru care a fost arestat şi trimis în judecată. Din această cauză, generalul Sănătescu a demisionat, dar Antonescu nu i-a aprobat demisia, apreciind că generalul este un ofiţer valoros şi l-a menţinut în cadrele active, numindu-l la comanda Corpului 4 armată.

Generalul Sănătescu, după ce, din însărcinarea regelui, luase legătura cu Lucreţiu Pătrăşcanu, s-a angajat plenar în realizarea măsurilor organizatorice pentru reuşita loviturii de stat. Organele de siguranţă au descoperit acţiunile complotiste ce se urzeau la palatul regal şi l-au informat pe mareşal, încă de la începutul lunii mai 1944. Cînd i s-a relatat că în frunte se află generalul Sănătescu, Antonescu a replicat că „ăsta nu e în stare de ceva serios".

Potrivit celor convenite cu reprezentanţii Partidului Comunist, Sănătescu a acţionat ferm pentru atragerea unui număr cît mai mare de comandanţi de mari unităţi de pe front şi din interior, de partea forţelor angajate în executarea loviturii de stat, bazîndu-se pe starea de spirit nefavorabilă din armată şi ostilitatea cadrelor militare faţă de armata germană. În luna august 1944, pe timpul cît Antonescu s-a găsit la tratament la Olăneşti, generalul Sănătescu şi Victor Dombrovschi s-au deplasat pe front. Au fost atraşi în această acţiune generalul Mihail Racoviţă, comandantul Armatei 4, aflat în concediu la Bucureşti, generalul Constantin Niculescu, comandantul Corpului 5 armată, Gheorghe Avramescu, aflat la comanda Armatei 4, Nicolae Stoenescu, comandantul Corpului 4 armată, Ilie Creţulescu, comandant de divizie, Constantin Eftimiu, comandantul trupelor de transmisiuni şi mulţi alţii.

Atragerea unor comandanți de partea Palatului era necesară cel puțin din două motive și anume că, odată cu înlăturarea lui Antonescu de la conducerea statului, armata trebuia să acționeze pentru consolidarea puterii politice a noului guvern, pentru eliberarea teritoriului național de prezența germană ; al doilea motiv : să aplice cu hotărîre una din variantele planului loviturii de stat — arestarea lui Antonescu pe front la una din marile unități unde condițiile vor fi favorabile.

Ipoteza de bază a constituit-o însă arestarea lui Antonescu în palatul regal, unde colonelul Emilian Ionescu, unul din adjutanții regali de încredere, care avusese un conflict cu Antonescu (acesta admonestîndu-l pentru modul necorespunzător cum a condus regimentul de tancuri în luptele din Basarabia), a fost însărcinat cu toate pregătirile necesare. În acest scop, căpitanul Gheorghe Teodorescu, comandantul gărzii palatului din Calea Victoriei, trebuia, printr-un șiretlic, să aresteze garda personală a mareșalului, iar un grup de subofițeri de încredere, la comanda colonelului Ionescu, urma să execute arestarea propriu-zisă, cunoscînd că mareșalul era neînarmat, deoarece, potrivit regulilor stabilite, nimeni nu ajungea la rege înarmat, iar Antonescu respecta riguros această cerință de protocol.

Aliații erau de acord ca mareșalul să semneze armistițiul

Tratativele de armistițiu din capitala Suediei au cunoscut o evoluție mai rapidă, pentru că Aliații au căzut le acord ca mareșalul Antonescu să semneze armistițiul și, în al doilea rînd, pentru că sovieticii au acordat condiții mult îmbunătățite față de cele de la Cairo. De aceea, din ambele puncte de vedere, se impunea ca mareșalul Antonescu să nu fie înlăturat de la putere, ci lăsat să ducă pînă la capăt acțiunea proiectată și desfășurată cu succes în interesul poporului român și nu în interes personal.

Lovitura de stat a fost executată în după-amiaza zilei de 23 august 1944, odată cu demiterea și arestarea guvernului antonescian, iar actul care consfințea juridic această situație, difuzat la posturile de radio, l-a constituit „Proclamația către țară" a regelui Mihai. În temeiul acestui act, România ieșea din coaliția Axei și se alătura Națiunilor Unite. Proclamația constituind și o declarație de război adresată Germaniei și Ungariei, pe baza ei trupele române din întreaga țară trecînd la ofensivă. Starea de beligeranță cu Germania a fost notificată în ziua următoare de noul guvern, astfel că, potrivit dreptului internațional, lovitura de stat a marcat și începutul participării armatei române la războiul antihitlerist.

România a declarat război Germaniei și Ungariei fără ca să ceară asentimentul vreunei puteri din coaliția Națiunilor Unite și fără să fi avut vreo înțelegere scrisă sau verbală prealabilă cu Puterile Aliate. Tratativele de armistițiu purtate cu acestea nu au schimbat caracterul de drept al actului săvîrșit de România, la care Națiunile Unite nu au contribuit cu nimic, el fiind conceput, executat și condus în exclusivitate de către forțele naționale românești.

Prin urmare, lovitura de stat de la 23 august 1944 a fost un act suveran prin care a fost restabilit statutul internațional al României ca țară independentă și suverană dar care, după semnarea Convenției de armistițiu, s-a schimbat fundamental. Totuși, datorită modalităților eronate în care a fost înfăptuită lovitura de stat, neluîndu-se ca bază de drept tratativele desfășurate de mareșalul Ion Antonescu, încetarea stării de război cu Puterile Aliate nefiind acceptată și nici validată printr-un instrument de drept internațional, **de facto** starea de beligeranță a României cu țările Națiunilor Unite s-a menținut pînă la 12 septembrie 1944, deși prin actele de guvernămînt emise **de jure** s-a găsit în coaliția Națiunilor Unite.

Drama trupelor române dezarmate de sovietici

Această situație s-a datorat faptului că organizatorii loviturii de stat au considerat că, după înlăturarea lui Antonescu, cele convenite la tratativele de armistițiu cu acesta, se vor respecta cu bună credință de Puterile Aliate, în primul rînd încetarea imediată a ostilităților active ale trupelor beligerante și oprirea lor pe un aliniament al armistițiului, așa cum este statornicit în dreptul internațional. Aliniamentul convenit și indicat de mareșal comandanților celor două armate române a fost linia fortificată din Poarta Focșanilor și Dunărea Maritimă. Dacă s-ar fi ținut seama de acest element de fond, al unui armistițiu sub aspect militar, armata română nu ar fi suferit umilințele, privațiunile și grelele pierderi din perioada care a urmat lui 23 august 1944. Din acest punct de vedere, analizînd astăzi Proclamația regelui redactată de Lucrețiu Pătrășcanu, cît și Directiva operativă dată de Marele Stat Major, privind modul de acțiune al armatei de pe front, constatăm cu amărăciune că au fost profund eronate, pentru că nu au ținut seama de reglementările din dreptul internațional. Armistițiul, fără a pune capăt stării de război, este o convenție care comportă întreruperea temporară sau definitivă a ostilităților și nu capitularea armatei, cum s-a prescris în cele două documente. În articolul 36 al Regulamentului anexă la Convenția a IV-a de la Haga din 18 iunie 1907 s-a prevăzut că „armistițiul suspendă operațiunile de război printr-un acord între părțile beligerante". Fiind un acord, armistițiul reprezintă produsul unor negocieri pe care, în cazul României, Antonescu le-a desfășurat cu succes.

Prin Proclamația regelui și Directiva Marelui Stat Major s-a prescris trupelor române de pe front să înceteze lupta alături de armata germană, și să se alăture trupelor sovietice fără ca, în prealabil, să se fi convenit, la nivel guvernamental, cu partea sovietică, asupra modalităților concrete de realizare ale acestei operațiuni deosebit de

Mihai Antonescu a inițiat acțiuni diplomatice în mai multe capitale pentru ieșirea României din Axă. I.C. Brătianu și Iuliu Maniu au insistat ca mareșalul Antonescu să semneze armistițiul. Gheorghe Brătianu era deținătorul secretului complotului de la Palatul regal, Barbu Stirbey a discutat la Cairo o înțelegere cu aliații

Întîlnire secretă la Snagov

Cum, însă, în această perioadă, mareșalul era mai mult pe front, exercitînd personal conducerea acțiunilor de luptă, se impunea găsirea momentului cînd acesta, aflat în capitală, să fie determinat să vină la palat. Pentru aceasta, Mocsony Stîrcea a reușit să aibă o întîlnire secretă pe lacul Snagov în ziua de 22 august dis-de-dimineață, cu colonelul Radu Davidescu, care în mod cert i-a divulgat lui Stîrcea multe date, printre care și aceea că, în ziua de 23 august, mareșalul pleacă pe front, informație care, pentru complotiștii de la palat, avea o mare importanță.

În această situație s-a hotărît să se facă tot ce este posibil ca, în ziua de 23 august, Antonescu să fie adus la Palat și să se treacă la acțiune imediat și nu în ziua de 26 august, cum se stabilise în ședințele conspirative ale reprezentanților B.N.D. și Palatului.

Urgentarea arestării lui Antonescu de către rege a fost determinată de faptul că tratativele de armistițiu dintre Antonescu și guvernul sovietic prin ambasadoarea Alexandra Kollontay, ajunseseră în faza finală, textul convenției fiindu-i comunicat mareșalului prin telegrama trimisă în seara zilei de 22 august, sustrasă de șeful cifrului Niculescu Buzești și predată lui Maniu. Prin aceasta, mareșalul Antonescu rămînea în continuare personalitatea centrală politică a României.

Regele Mihai, Ion și Mihai Antonescu la o paradă militară

complexe. Faptul că nu s-au convenit aceste modalități, înainte de a se da dispoziții marilor unități privind încetarea acțiunilor de luptă împotriva trupelor sovietice, a dus la decimarea unităților românești, refuzîndu-se orice dialog cu parlamentarii români.

La 25 august 1944 se găseau regrupate, gata de luptă, pe Valea Tazlăului, unitățile a șapte divizii române, respectiv diviziile 1, 4, 6, 13, 20 infanterie, 1 gardă, 1 blindată și Comandamentul 104 munte. Comandanții acestor mari unități au făcut eforturi să-i convingă pe cei sovietici să accepte cooperarea în luptă și să renunțe la a considera trupele române trupe inamice. Pentru toate marile unități s-a angajat în tratative generalul de corp de armată Radu Gherghe cu comandantul Armatei 7 de gardă sovietică, generalul colonel M.S. Sumilov, care a acceptat reorganizarea celor șapte mari unități românești în vederea participării lor la luptă alături de cele sovietice. Activitatea s-a desfășurat în zona exclusiv Bacău, exclusiv Roman, Buhuși. La 2 septembrie 1944 s-a hotărît dezarmarea și internarea lor la Iași, apoi în lagărele din U.R.S.S. În aceeași perioadă a început și dezarmarea și internarea marinei române, astfel că peste 130 000 de ostași români au luat drumul dramatic al captivității. În decurs de numai 10 zile, în operația din Moldova și Basarabia, prin acțiunea regelui Mihai și generalului Mihail Gheorghe, șeful Marelui Stat Major, sovieticii au dezarmat și trecut în captivitate aproape tot atîția militari români, cîți au capturat în trei ani de război, începînd de la 22 iunie 1941.

Această dramă a armatei române aflate pe front, este consecința exclusivă a modului cum a fost conceput și executat armistițiul, din punct de vedere militar. Experiența istorică cît și desfășurarea evenimentelor de pe frontul din Moldova și Basarabia în august 1944 au dovedit cu prisosință că reușita unei acțiuni atît de complexe cum este armistițiul este determinată riguros de respectarea normelor de drept internațional.

Nu există motivație pentru demiterea lui Antonescu

Demiterea mareșalului Ion Antonescu din funcția de președinte al Consiliului de Miniștri și, implicit, a întregului guvern, s-a făcut de către rege, factorul constituțional învestit prin lege cu o asemenea competență și nu de către persoane opoziționiste. Temeiul juridic l-a constituit Decretul-lege nr. 3072 din 7 septembrie 1940.

Prin urmare, demiterea a avut un caracter legal, dar fără o acoperire faptică, motivele invocate de Mihai și anturajul său fiind neîntemeiate și false. Demiterea a fost urmată imediat de arestarea mareșalului și a lui Mihai Antonescu, din dispoziția regelui, de către o echipă de subofițeri din garda palatului, în chiar incinta palatului regal, fără a se respecta procedura prevăzută în Codul justiției militare de la acea dată, fără un mandat de arestare emis de procuratură. Menționăm și faptul că în prerogativele regale nu era prevăzut dreptul monarhului de a aresta un mareșal al României, președinte de guvern. Regele avea dreptul să-l demită pe șeful guvernului, dacă aceasta era în interesul țării. Atîta timp însă cît Antonescu a condus cu competență țara într-o situație deosebită și a întreprins măsuri ample pentru scoaterea ei din război în condițiuni cît mai avantajoase, declarînd, totodată, că este gata de a ceda puterea oricînd, nu a existat nici un fel de motivație nici pentru arestare, nici pentru demitere.

Înapoiat în capitală în după-amiaza zilei de 22 august, Ion Antonescu a convocat pentru dimineața zilei de 23 august, la Snagov, Consiliul de Miniștri restrîns pentru a discuta situația de pe front și măsurile privind dislocarea instituțiilor de stat în Transilvania. În seara zilei de 22 august, asistat de Mihai Antonescu și generalul Constantin Pantazi, l-a primit pe reprezentantul german Carl Clodius declarîndu-i că, dacă frontul din Moldova se va prăbuși, se vede silit să pretindă „libertatea politică de acțiune". Tot în aceeași seară mareșalul s-a întîlnit cu Ion Mihalache, cu care a căzut de acord să semneze el armistițiul, așa cum au propus și insistat Iuliu Maniu și I.C. Brătianu. La procesul lui Ion Antonescu, fostul șef al Serviciului Secret de Informații, Eugen Cristescu, a declarat că, la începutul lunii august 1944, Maniu i-a spus : „Dragule, acest act trebuie făcut de un militar. Numai el poate să-l facă. Spune și dumneata, domnule Cristescu, care ai trecere la d-l mareșal ; stăruie ca d-l mareșal să fie acela care să facă armistițiul. Noi toți îl secondăm și îl ajutăm".

În dimineața de 23 august, la Snagov, mareșalul l-a primit în audiență pe Gheorghe Brătianu, care venea cu aceeași propunere ca și Mihalache, tot din însărcinarea celor doi lideri Maniu și Brătianu.

Deși mareșalul luase deja decizia de a semna el armistițiul, lucru mărturisit fără rezerve în dimineața de 23 august persoanelor din anturajul său, totuși, în discuțiile cu Gheorghe Brătianu, a cerut solidarizarea lui Maniu și Brătianu cu această importantă decizie a sa, dîndu-i o scrisoare de „garanție". El a avut în vedere faptul că, la punctul 2 al Convenției de armistițiu propusă de sovietici, era prevăzută o clauză grea pentru țară și nejustă, respectiv restabilirea frontierei româno-sovietice așa cum fusese ea trasată în iunie 1940. Gheorghe Brătianu, care era deținătorul secretului complotului de la Palatul regal, i-a sugerat ideea să discute problema armistițiului cu regele, în vederea adoptării unei hotărîri definitive.

Trebuie relevat faptul că în acțiunile sale de scoatere a țării din războiul germano-sovietic, mareșalul Ion Antonescu a fost călăuzit de o mare răspundere patriotică și a întreprins numeroase măsuri pentru ca, în final, să obțină unele condiții avantajoase pentru țară și poporul român. În acest sens, el a decis să fie contactați — încă din aprilie 1944, cînd se primiseră condițiile de armistițiu de la sovietici — conducătorii comuniști români și, în primul rînd Lucrețiu Pătrășcanu, pentru ca și aceștia să se angajeze în realizarea acestei grele decizii politice cînd țara se găsea la cumpăna istoriei. În acest sens, Mihai Antonescu, prin intermediul lui Mihail Ralea, a propus conducerii Partidului Comunist din România, să desemneze o delegație care să meargă la Moscova și să trateze cu guvernul sovietic problema armistițiului cu scopul de a obține condiții mai bune. Cum era de așteptat, comuniștii români în frunte cu Lucrețiu Pătrășcanu nu s-au angajat la o asemenea acțiune patriotică, mergînd strict pe linia stabilită de la Moscova.

Pentru finalizarea acțiunilor sale de mare răspundere pentru soarta țării, în august 1944 a apelat și la sprijinul organizației evreiești, ținînd seama de ce a făcut el pentru salvarea a sute de mii de evrei români de la masacrarea lor în lagărele de exterminare naziste. În acest scop, a avut mai multe întrevederi cu dr. V. Fielderman, președintele Asociației evreilor din România, căruia i-a cerut să-și folosească toată influența sa pe lîngă anglo-americani „în vederea trimiterii de misiuni militare în România, în eventualitatea unei ocupații sovietice".

„Ziua de 23 august eu am fixat-o în istorie!"

În dimineața de 23 august 1944, a plecat spre Stockholm, Neagu Djuvara, funcționar superior în Ministerul Afacerilor Externe, ca să ducă, fără știrea nemților, mesajul lui Ion Antonescu prin care acesta accepta condițiile de armistitiu așa cum au fost convenite. Neagu Djuvara a plecat cu un avion românesc pînă la Viena, apoi cu un avion german pînă la Berlin, de unde și-a continuat drumul spre Suedia în dimineața de 24 august 1944. A ajuns la Stockholm prea tîrziu.

În ceea ce privește armata de pe front, mareșalul a dat dispoziții clare privind retragerea pe aliniamentul fortificat Focșani, Nămoloasa, Dunărea Maritimă, întărirea acestui aliniament cu trupe proaspete — aproximativ 10 divizii — pentru a opri definitiv ofensiva sovietică și a crea cadrul politico-strategic necesar tratativelor de armistițiu în condiții favorabile.

Un element care dovedește cu claritate hotărîrea fermă a mareșalului Ion Antonescu de a încheia armistițiul în ziua de 23 august 1944 îl constituie deciziile adoptate în ședința Consiliului de Miniștri din dimineața zilei, cînd a dispus mutarea guvernului din București, mutarea Cartierului General al armatei la Dumbrăveni, precum și ordinul ca trupele din capitală să fie imediat alarmate și să intre în dispozitivul prevăzut în planul aprobat de el, potrivit indicativului „Pajura" și, respectiv, „Stejar extremă urgență".

Prin urmare, întoarcerea armelor de către întregul efectiv al armatei și, în primul rînd trecerea la acțiuni de luptă energice în capitală, a fost concepută și organizată din timp de către Ion Antonescu, el fiind acela care a decis intrarea în acțiune a armatei în după-amiaza zilei de 23 august 1944, împotriva Wehrmachtului hitlerist. Istoriografia românească de pînă la revoluția populară din decembrie 1989 a nesocotit constant acest adevăr istoric, atribuind această importantă decizie politico-militară unor factori de conjunctură. Adevărul l-a declarat, însă, cu claritate mareșalul Ion Antonescu la procesul său din 1946 spunînd : „Se va ști odată precum că ziua de 23 August 1944, eu am fixat-o în istorie !"

Mareșalul a cerut regelui audiență pentru orele 16,00 (în unele lucrări se susține că ar fi fost chemat cu insistență la Palat de către generalul Constantin Sănătescu și colonelul Emilian Ionescu). Cu puțin timp înainte, solicitase audiență la rege, tot cu bună credință, și Mihai Antonescu, care a fost reținut să participe la discuțiile cu mareșalul. Din unele documente de arhivă rezultă că regele ar fi solicitat șefilor partidelor politice din BND să participe și el la această audiență, dar nu au răspuns pozitiv decît Lucrețiu Pătrășcanu și Titel Petrescu, încă și ei solicitînd să vină la lăsarea întunericului, din motive „de securitate". Maniu și Brătianu s-au eschivat și nu au dat curs invitației regelui — primul s-a ascuns în București, iar al doilea a plecat la moșia sa de la Florica.

Audiența mareșalului și a lui Mihai Antonescu la rege, s-a desfășurat numai în prezența generalului Sănătescu și fără să se fi consemnat într-o stenogramă. De aceea, în toate studiile și lucrările elaborate, despre desfășurarea acestei audiențe istorice, s-a luat de bază varianta prezentată de rege și de Sănătescu și anume că Antonescu a refuzat semnarea armistițiului cu încăpățînare, obligîndu-l pe suveran să-l demită și să ordone arestarea, ceea ce este fundamental eronat. Din mărturisirile mareșalului, rezultă că el a fost acela care a propus semnarea armistițiului și nu că i s-a cerut de rege, dar, avînd în vedere că nu primise telegrama de la Stockholm, trimisă de F. Nanu, dar sustrasă de Gr. Niculescu Buzești, a solicitat „24 de ore de răgaz", considerînd că, pînă în ziua următoare, va primi răspunsul sovieticilor.

În fața analizei politice prezentate de mareșalul Antonescu, a argumentației sale solide și de mare ținută politică și militară, Mihai a rămas descumpănit și a avut un moment de ezitare. De aceea, a părăsit încăperea unde se desfășura audiența, deplasîndu-se într-alta alăturată, unde s-a consultat cu colaboratorii săi apropiați, Mocsony Stîrcea, Mircea Ioanițiu și Emilian Ionescu, care l-au determinat să treacă la arestarea celor doi Antonești fără întîrziere. Cînd subofițerii intrați în camera de audiență s-au postat în spatele mareșalului și Sănătescu i-a declarat că este arestat, acesta i-a replicat : „Să-ți fie rușine ; acestea sînt acte care dezonorează un general". **(Va urma)**

Ce spun arhivele?

Florin Constantiniu

În volumul de memorii **Operation „Autonomous"** de captivantă lectură, fostul agent secret britanic Ivor Porter scrie despre actul de la 23 august 1944 : „a deschis drumul pentru Armata Roșie prin îngustul spațiu dintre Munții Carpați și Marea Neagră, una dintre cele mai bune poziții defensive din Europa. În răstimp de cîteva săptămîni, Germania a pierdut Balcanii și războiul s-a terminat nouă luni mai tîrziu (Puțin mai înainte, Ivor Porter citase un memoriu al lui A. Speer, ministrul armamentului, care scrisese lui Hitler că războiul se va termina zece luni după pierderea Balcanilor — n.n.). Multe vieți ale americanilor, englezilor, germanilor și rușilor au fost astfel salvate, însă nici unul dintr-un milion nu a auzit de acest eveniment".

E datoria noastră, a fiecărui român, să reamintim această contribuție de preț a României la victoria Aliaților în cel de al doilea război mondial.

Izvoarele și grila istoricului

Eliberată de cadrul rigid și sterilizant al tezelor apriorice, pe care era doar chemată să le confirme și ilustreze, cercetarea istorică poate trece acum la investigația riguros științifică a actului de la 23 august 1944, un eveniment de răscruce în istoria poporului român. Important în acest moment este să evităm instaurarea unor noi hagiografii și noi demonologii, adică să nu înfățișăm istoria, și, mai ales, acest moment, ca o confruntare între îngeri și demoni, o imagine maniheică, potrivit căreia de o parte s-au aflat oameni politici încarnînd la superlativ marile virtuți de patriotism și curaj, de alta trădători și simple unelte ale străinătății. Au existat, desigur, și din aceștia, dar diviziunea simplistă în „buni" și „răi" alterează realitatea istorică și face imposibilă înțelegerea ei.

Ca problemă de istorie, 23 august 1944 trebuie cercetat pe temeiul bazei documentare (documentul fiind înțeles în accepția sa cea mai largă) și al analizei critice a surselor. S-a spus în repetate rînduri că istoria nu este repovestirea surselor, dar, din păcate, este necesar ca acest principiu să fie repetat. Dacă ar fi numai repovestirea izvoarelor și încă nu ar fi atît de grav ca acceptarea necritică a cuprinsului lor. Grija critică a istoricului trebuie să funcționeze de fiecare dată. Ușor de spus, greu de realizat.

Iată un exemplu : cum să reconstituim exact dialogul de la ultima întrevedere Hitler-Antonescu (Rastenburg, 5—6 august 1944) ? Între notele de conversație — cea germană, întocmită de interpretul lui Hitler, Paul Schmidt, cea română, dictată de mareșal șefului său de cabinet, colonelul Radu Davidescu — există deosebiri notabile. Într-o anumită fază a discuțiilor au fost prezenți doar Hitler, Antonescu și interpretul. Acesta, interogat după război, a relatat succint despre întîlnirile Hitler-Antonescu, dar a omis-o pe aceasta. Cărei versiuni să i se acorde încredere pentru a fixa poziția mareșalului față de colaborarea cu Germania, în ajunul înlăturării lui : celei germane sau celei române ? Discuția este, desigur, de purtat în paginile unei reviste de specialitate, dar marele public trebuie să știe care sînt dificultățile reconstituirii unui eveniment istoric. Cazul este departe de a fi singular : la 25 iulie 1943, cînd regele Italiei, Victor Emanuel al III-lea l-a primit în audiență (ultima !) pe Mussolini pentru a-i cere să renunțe la putere, suveranul l-a rugat pe generalul Paolo Puntoni, să asculte la ușă, pentru a interveni dacă Mussolini ar fi avut o reacție de mînie și s-ar fi năpustit asupra pirpiriului rege. Așa se face că după discuția dintre rege și „duce" avem trei versiuni : Victor Emanuel, Mussolini și Puntoni. Istoria nu se scrie ușor...

Înainte de a înfățișa cîteva date noi sau oprite în trecut de a fi publicate, este necesar să precizăm că istoricii nu dispun încă de toate documentele în măsură să le promită reconstituirea deplină a desfășurărilor din vara anului 1944. Arhiva diplomatului Alexandru Cretzianu, care, în calitate de ministru la Ankara, a jucat un rol important în contactul cu anglo-americanii, se află acum la **Hoover Institution on War, Revolution and Peace** din S.U.A. și ea nu va fi accesibilă cercetătorilor decît din anul 2020. Iată un element de certitudine că istoricii — cel puțin, acei preocupați de 23 august 1944 — au încă asigurată „materia primă".

Regele și comuniștii

Apropierea Armatei Roșii de frontierele României genera o stare de alarmă și, în același timp, dădea pondere minusculului partid comunist. Ponderea politică a acestuia fusese cu totul redusă, dar pe măsură ce Wehrmacht-ul se retrăgea, sub loviturile forțelor sovietice, comuniștii deveneau un factor politic ce nu putea fi ignorat. În toamna anului 1944, între Ana Pauker și Rică Georgescu, om de afaceri în industria petrolieră și colaborator activ al serviciului secret britanic, a avut loc următorul dialog : Ana Pauker și-a exprimat regretul că Rică Georgescu era alături de Maniu și de englezi, în timp ce puterea va reveni comuniștilor ; Rică Georgescu și-a exprimat mirarea : „Cu un partid de numai 800 de membri ?" „Da, — a răspuns Ana Pauker — cu un partid de 800 de membri care, în timpul «convalescenței» Armatei Roșii în România, va crește cu mii și zeci de mii de membri".

Desigur, înainte de 23 august 1944, cei care pregăteau ieșirea României din războiul dus alături de Germania nu credeau — nu voiau să creadă — că Armata Roșie își va face „convalescența" și pe teritoriul României. Înțelegeau — dar nu toți — că Uniunea Sovietică va avea un cuvînt de spus și că așa cum în primul război mondial, un Marghiloman sau un Carp putuseră deveni interlocutorii Puterilor Centrale, ale căror armate ocupaseră Capitala, tot astfel comuniștii puteau să găsească mai lesne limbajul potrivit cu sovieticii. Nimic de mirare, deci, că regele Mihai s-a hotărît să colaboreze cu comuniștii în vederea înlăturării regimului Antonescu și a scoaterii României din orbita Reichului hitlerist.

În jurnalul diplomatului român Raoul Bossy se găsesc date interesante despre aceste prime contacte între suveran și comuniști, ele fiind oferite de Constantin Argetoianu. O primă întîlnire în Elveția între Bossy și Argetoianu este consemnată la 5 mai 1944. Cel din urmă, după propria-i mărturisire, plecase din România de frica legionarilor („dacă îi aduc nemții ?") și a comuniștilor cu care se purtase aspru ca ministru de interne. Fără a-i fi cerut, pretindea el, Mihai Antonescu îi făcuse un pașaport cu toate vizele necesare. În cursul discuțiilor din lunile ce au urmat, Argetoianu a povestit că M. Ralea îi făcuse legătura cu L. Pătrășcanu, socotit de el „un om potolit și cumpătat", în vederea stabilirii unei relații între rege și comuniști. Pătrășcanu i-a spus că de la Moscova se „recomandase" partidului „să nu încerce constituirea unui guvern pur comunist, partidul nefiind încă destul de puternic, ci să colaboreze cu partidele democratice, pentru a alcătui cu dînsele un regim de stînga". Înainte de a se angaja în discuție cu comuniștii, regele i-a cerut lui Argetoianu să clarifice cu ei atitudinea Uniunii Sovietice în următoarele probleme : monarhia în România ; persoana regelui Mihai ; redobîndirea Transilvaniei de Nord, smulsă prin dictatul de la Viena ; refacerea economică a țării. După șase săptămîni de așteptare, a venit răspunsul de la Moscova : era un „da" categoric la primele trei întrebări și vag la ultima. Regele, a spus Argetoianu, s-a întîlnit cu comuniștii în casa unei terțe persoane, după ce fostul prim-ministru îi avusese la dejun în vila sa.

Fără a putea intra aici într-o discuție amănunțită asupra rațiunilor care dictau atitudinea moderată a Moscovei, este necesar însă să se arate că Stalin rămînea preocupat de posibilitatea ca, în fața victoriilor de proporție ale Armatei Roșii, Aliații occidentali să nu fie tentați la o înțelegere cu Germania, acum slăbită și deci neprimejdioasă. Era esențial, deci, pentru el să le dea imaginea unui partener moderat, rațional, eliberat de prejudecata doctrinară a răspîndirii comunismului în lumea întreagă. România era prima țară, pe al cărei teritoriu pășea Armata Roșie, și atitudinea U.R.S.S. era un test pentru Londra și Washington. Cu cît Stalin se arăta mai moderat, cu atît îi era mai lesne să-și înșele cei doi parteneri. Nu era Roosevelt de părere că față de „Uncle Joe" (Stalin) occidentalii trebuiau să se poarte ca gentlemeni, adică să-i facă concesii pentru ca, la rîndul său „gentlemanul" de la Moscova să se poarte la fel, făcînd și el concesii ?

Cine este de preferat: Hitler sau Stalin?

Nu toți românii credeau că despinderea de Germania servește interesul național. Fără a fi agenți hitleriști, ei se temeau mai mult de sovietici și între două rele — Hitler și Stalin — credeau că Reichul e răul mai mic. Așa se explică de ce au exis-

tat români — oameni de cultură, militari etc. — care au comunicat germanilor că împotriva lor se pregătește o lovitură. Despre acest aspect al lui 23 august 1944 în istoriografia noastră nu s-a spus, firește, nimic.

După întoarcerea armelor de către România împotriva Reichului, Hitler, iritat de surprindere, prin care au fost luate autoritățile germane, a ordonat o anchetă pentru a se stabili ce informații existaseră despre schimbarea de poziție a României. Documentele acestei anchete, care își așteaptă editorul, dezvăluie fapte interesante. Aflăm astfel că între cei care l-au avertizat pe germani despre pregătirea a ceea ce avea să fie 23 august s-a aflat profesorul N.I. Herescu, latinist și poet, profesor universitar și președinte al Societății Scriitorilor Români, el avea „foarte strînse relații personale la curtea regală" — spune un document german, care continuă arătînd că „puțin timp înainte de puciul din România, el l-a vizitat pe profesorul Gamillschegg (filolog și el, directorul Institutului german de la București — n.n.) și l-a informat amănunțit despre trădarea ce se plănuia. Profesorul Gamillschegg a dactilografiat personal și imediat acest raport și a înmînat neîntîrziat acest text adjunctului ministrului plenipotențiar Killinger".

Același raport semnalează un caz similar: „Cîteva zile înaintea puciului, profesorul Gamillschegg a primit de la un ofițer superior român informația că, printr-o directivă a Statului Major Român, au fost luate deja măsuri pentru a se bloca căile de retragere diviziilor germane. Profesorul Gamillschegg l-a informat fără întîrziere pe conducătorul S.D. (Serviciul de Siguranță) de pe lîngă Legația germană din București. Raportul lui a fost ironizat".

Reacția „securistului" (am spune azi) legației se afla în total acord cu însuși ministrul Germaniei în România, Manfred von Killinger. Cerîndu-i-se să raporteze ce este adevărat în legătură cu zvonurile și informațiile despre o schimbare de politică a României, el le-a caracterizat în jurul lui 15 august drept... „Latriengerüchte" (zvonuri de W.C.!). Se înțelege de ce, la cîteva zile după ce zvonurile s-au dovedit adevărate, el s-a sinucis.

Tragedia mareșalului

În finalul notei de conversație dictată colonelului Davidescu (mareșalul era atît de tulburat încît a datat greșit întîlnirea cu Hitler: a pus 4 august), Antonescu spune: „Eram să-i spun — dar m-am reținut — în legătură cu ruptura dintre România și Germania: un popor nu poate niciodată să se angajeze orbește alături de un alt popor, cînd acesta duce o acțiune politică și militară greșită. Cine poate spune că Germania nu va repeta aceleași greșeli? Nu pot să-mi sacrific poporul dacă greșeli asemănătoare sînt comise". (Originalul român fiindu-ne inaccesibil, traducem din franceză textul publicat în „La Nation Roumaine" 1953, publicație a emigrației române).

Mareșalul Ion Antonescu s-a întors răvășit — acesta e cuvîntul — sufletește de la ultima sa întîlnire cu Hitler. Toate mărturiile de care dispunem concordă în acest sens. Conștiința sa, atît cît putem să i-o pătrundem, pe baza izvoarelor, era deșirată de un conflict vrednic a fi ilustrat de un Corneille sau Racine. Concepția sa cavalerească — în sens medieval, am spune — despre onoarea militară făcea să-i repugne o acțiune militară împotriva aliatului german (deși încă la 9 decembrie 1942 îi scrisese feldmareșalului von Manstein în legătură cu participarea României la războiul din Est: „Această jertfă generoasă nu trebuie deci privită ca o obligațiune fără restricțiuni. Nimeni nu ne poate cere altceva decît ceea ce noi consimțim a da, între Germania și România neexistînd pînă la această dată nici o convenție politică, nici militară"), dar rațiunea de stat îi spunea că despărțirea de Germania nu trebuie zăbovită. A crezut că găsește soluția, convingîndu-se — așa cum avea să-i spună puțin timp după întoarcerea de la Rastenburg, reprezentantului Turciei la București — că ruptura cu Reichul nu este nici posibilă — în țară erau importante efective germane — nici în interesul României.

La 19 august „într-o stare de extremă agitație" (îl descrise o sursă germană) mareșalul i-a spus lui Carl Clodius, ministrul **de facto** al Germaniei la București (Killinger rămăsese un simplu figurant) că „dacă cel puțin o divizie germană, pe cît posibil o divizie blindată, nu era readusă neîntîrziat, el va trebui, avînd în vedere marea ofensivă sovietică, iminentă după părerea lui, să-și rezerve libertatea de acțiune. Aceasta era, deci, o amenințare nevoalată cu desprindere de Germania", scrie generalul Erik Hansen, șeful misiunii armatei terestre germane în România, căruia Clodius îi relatase discuția cu Antonescu.

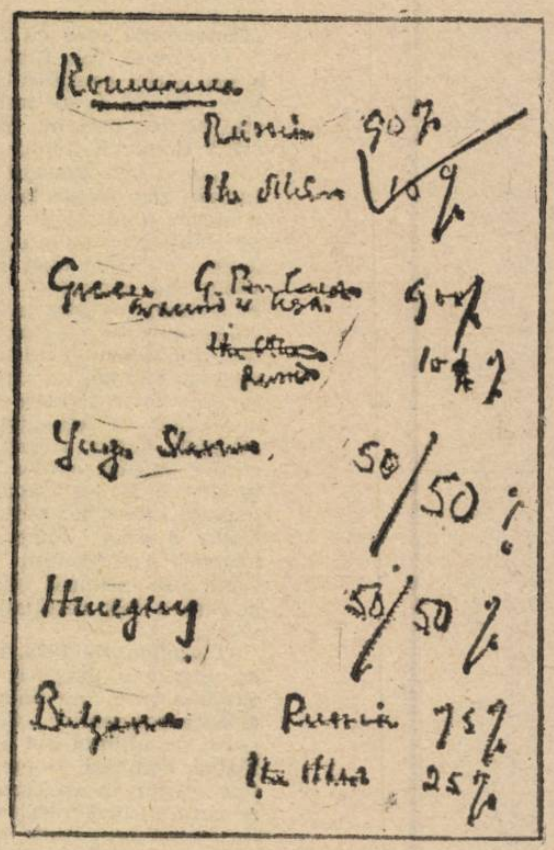

Acordul secret, din octombrie 1944 (Moscova), privind împărțirea sferelor de influență în Estul Europei, între aliații occidentali și ruși; scrisul aparține lui Churchill, iar în dreapta sus este „bifa" lui Stalin

Dialogul s-a repetat în termeni similari în după-amiaza zilei de 22 august, cînd ofensiva la care se referise mareșalul se declansase de la 20 august, ducînd la spargerea frontului. Antonescu a evocat din nou „libertatea politică de acțiune": își dădea și el seama că armistițiul trebuie încheiat.

De ce a fost arestat Antonescu?

De ce a fost atunci necesară arestarea mareșalului? În discuția de la Palat, mareșalul s-a declarat, în principiu, de acord cu încheierea armistițiului, dar numai după ce va fi discutat cu germanii. Generalul Constantin Nicolescu, care avea să devină șeful Casei militare a regelui, rezumă astfel discuția din Salonul galben: „Pe această temă s-a născut o destul de aprinsă discuție între regele Mihai, care încerca să-l facă să înțeleagă (pe Antonescu — n.n.) că Hitler nu își va da asentimentul și Antonescu, care arăta că el, ca militar, nu poate călca principiile de onoare și camaraderia în care trăise, Ică (Mihai — n.n.) Antonescu înclina spre părerea regelui, susținînd că, dacă condițiunile armistițiului ar fi favorabile și în avantajul țării, un asemenea armistițiu ar trebui realizat".

Pentru a se putea sfătui cu anturajul său, regele a dat un răgaz de zece minute celor doi. Antonescu și a trecut în camera alăturată, unde se aflau generalul Aldea, Grigore Niculescu-Buzești, Mocsony-Stîrcea, Mircea Ioanițiu. Aldea i-a arătat regelui că, dacă Antonescu comunica germanilor intenția sa de a încheia armistițiu precum și cele discutate la Palat, atunci „mîine, nici regele nu va mai fi pe tron, nici cei prezenți în viață și nici Antonescu nu va mai fi la cîrma țării, ci Sima". Raționament a cărui corectitudine avea să fie dovedită de reacția lui Hitler la 15 octombrie 1944, cînd Horthy a încercat ruptura de Germania: înlăturarea imediată a amiralului-regent și instalarea unui guvern al „Crucilor cu săgeți" (echivalentul legionarilor de la noi), condus de Ferenc Szálasy.

Arestarea mareșalului a fost relatată de regele Mihai lui Raoul Bossy, care a consemnat-o în jurnalul său. „După celebra scenă cu Antonescu, a ieșit din odaie spre a spune adjutanților că trebuie procedat cu forța, căci mareșalul nu înțelege cu vorba că trebuie să se demită spre a permite cererea de armistițiu. Atunci a intrat din nou în odaie cu garda și apoi a ieșit, lăsînd-o să execute consemnul ce-i dăduse. Ofițerul care comanda garda a apucat brațul mareșalului, dar Sănătescu a dat la o parte mîna ofițerului («din slăbiciune», zice regele). Colonelul Emilian Ionescu, aghiotantul de serviciu, a șoptit soldaților — dar destul de tare spre a fi auzit de cei de față — «executarea» (ordinului!). Antonescu, crezînd că este vorba de «execuție» (de «execuția» lui), s-a supus arestării, dar, trecînd în fața ofițerului care comanda garda, l-a scuipat în față. Dacă ar fi căutat să fugă — precizează suveranul — soldații aveau ordin să tragă în el".

Ni se pare însă puțin probabil ca mareșalul, după peste patru decenii de viață militară, să nu fi făcut distincție între „executarea" — comanda atît de obișnuită în armată — și „execuție".

Actul ilegal al preluării de către sovietici a mareșalului Ion Antonescu și a celorlalți colaboratori ai săi, arestați la Palatul regal în după amiaza zilei de 23 august 1944 și al ducerii lor în U.R.S.S. (ca și a generalilor germani capturați de armata română), au făcut obiectul a două note de protest ale guvernului român, care a considerat acțiunile sovietice drept încălcări ale suveranității naționale; aceste note au rămas fără nici un rezultat.

Falimentul Reichului

Dacă la comunicarea telefonică parvenită de la legația germană că mareșalului i s-a întîmplat ceva la Palat, Killinger (care se găsea la Snagov), a răspuns cu „Aiureli", Hitler, cînd i s-a transmis știrea arestării mareșalului, a exclamat: „De ce naiba nu m-a ascultat? Știam că o să se întîmple asta". Aceste cuvinte sînt continuarea sfatului dat de el lui Antonescu, la ultima lor întîlnire, de a nu se duce la Palatul regal. Exista precedentul arestării lui Mussolini, după ce ieșise din cabinetul regelui Italiei, și Hitler care îl știa pe suveranul României ostil Germaniei (i-a spus-o lui Antonescu în întîlnirea lor din 12—13 aprilie

Autorul, doctor în istorie, cercetător științific la Institutul de istorie „Nicolae Iorga" din București, s-a făcut cunoscut prin contribuțiile la studierea celui de-al doilea război mondial

1943 : „Regele e un copil, dar și copiii pot deveni periculoși, dacă ajung pe mîini rele") se temea pentru soarta mareșalului.

Führerul, care pierduse simțul posibilului (la 22 august, în plină ofensivă sovietică, el ordonase să se studieze posibilitatea construirii unui canal Dunăre-Marea Neagră în perspectiva blocării gurilor fluviului de către Armata Roșie !), a crezut că „puciul" din România poate fi rapid lichidat. Despre propria-i vină în surpriza produsă de acțiunea României nu a spus nimic. Atașatul militar german al aerului la Budapesta raportase că o lovitură de stat este iminentă în România. Hitler, informat, i-a spus iritat generalului Werner Kreipe, șeful statului major al Luftwaffei : „Atașații Dvs. nu trebuie să-și bage nasul în ce nu-i privește. S.S. mi-a raportat contrariul". Acum fulgerele lui se îndreptau asupra serviciului de informații al S.S.

Ordinul transmis de Hitler în noaptea de 23—24 august 1944 privind arestarea regelui, a guvernului și, dacă mareșalul Antonescu nu mai este disponibil, constituirea unui guvern

Mareșalul Antonescu inspectînd trupele române pe front

prezidat de un general filogerman nu a putut fi adus la îndeplinire. Solidară cu noua orientare politică a țării, armata și corpul de generali a răspuns cu promptitudine și devotament chemării de a respinge încercările forțelor militare germane de a menține tara sub controlul Reichului.

Acțiunile curajoase ale armatei române au făcut să eșueze încercările germane de a organiza rezistența pe Carpații Răsăriteni — Focșani — Nămoloasa — Galați — Dunăre (Poarta Focșanilor era una din cele mai puternice poziții de apărare strategică din Europa), apoi pe lanțul Carpaților.

Reichul a pierdut astfel două aliniamente de excepțională însemnătate strategică. Economia de război germană a fost privată de perimetrul petrolifer românesc, ale cărui livrări erau — așa cum a arătat Albert Speer, ministrul armamentului — de însemnătate vitală. Bulgaria și Finlanda s-au grăbit să imite gestul României, Ungaria și Croația au încercat, fără a reuși.

Sub șocul provocat de acțiunea României și de consecințele ei, ministrul de externe al Reichului, J. von Ribbentrop, a prezentat la 30 august un memoriu prin care solicita autorizația de a întreprinde sondaje de pace. Hitler a respins propunerea : „este copilăresc și naiv să cauți o inițiativă politică favorabilă într-un moment de grave înfrîngeri militare".

Actul de la 23 august 1944 s-a numărat printre marile evenimente ale marii conflagrații din anii 1939—1945. Cu bună dreptate un specialist de reputație internațională, ca profesorul britanic John Erickson, a scris : „23 august 1944 s-a dovedit a fi una din zilele decisive ale întregului război".

Jurnalul unei discordii 4

9 septembrie 1939. Interesant este faptul că voiajul ministrului de externe ungar în Germania trebuia să rămînă secret. Telegrama primită de Erdmannsdorf nu prezenta nici un dubiu : **„Conversația mea cu Csáky** — îl avertizase von Ribbentrop — **a fost strict confidențială. Despre călătoria sa nu trebuie să se știe nimic ; deci nu vorbiți nimic".** România trebuia menținută mereu sub șantajul incertitudinii. Dar socoteala de acasă, conform unui vechi proverb de pe Dîmbovița, nu s-a potrivit cu aceea din tîrgul unei Europe răvășite de convulsii devastatoare. Preluînd o știre transmisă de corespondentul agenției Rador din Budapesta, cotidianul bucureștean **Timpul**, al cărui director era chiar Grigore Gafencu, a anunțat cu seninătate și sec : „Contele Csáky, ministrul afacerilor străine, care a plecat joi în Germania, s-a înapoiat la Budapesta vineri noaptea. Contele Csáky a avut întrevederi cu membrii guvernului german". Cum s-au terminat întrevederile și care a fost rezultatul lor am văzut.

11 septembrie 1939. Luni, presa ungară a persistat într-o atitudine care nu putea să facă plăcere germanilor. „Suntem departe de ultimul act al acestui război. Polonezii — apreciau ziarele — pun în aplicare o tactică pe care au mai folosit-o". Cît de lipsită de seriozitate era previziunea s-a văzut în mai puțin de o săptămînă. Față de diplomații din terțe țări, factorii responsabili ungari nu își ascundeau resentimentele, dar nici nu dezvăluiau în totalitate motivele lor. **„Viceministrul afacerilor externe** — telegrafia ambasadorul italian de la Budapesta — **a dezmințit azi din nou diversele zvonuri recente cu privire la o presupusă presiune germană asupra guvernului ungar : cît despre o acțiune spre România, mi-a confirmat că și guvernul german ar fi consiliat Ungaria să nu creeze complicații... S-a lamentat totuși, în general, de un anume gest recent, din partea Germaniei, considerat puțin amical...".** Șarada era străvezie. O altă telegramă a aceluiași diplomat, expediată spre Roma după o discuție cu ministrul bulgar de la Budapesta, atesta că Ungaria continua să se legene în iluzii războinice : **„Șeful statului major bulgar** — preciza depeșa lui Luigi Vinci Gigliucci —, **în discuțiile avute recent aici, a avut impresia că guvernul ungar ar fi avut încredere în faptul că Iugoslavia, în caz de atac împotriva României, nu ar interveni în ajutorul ei : dar, întrebînd care erau elementele care determinau o astfel de opinie, i s-a răspuns numai că Iugoslavia știa că, dacă s-ar fi mișcat, Italia și Germania ar fi împiedicat-o...".**

Revenirea la calm pe frontiera nord-vestică a îngăduit Marelui Stat Major de la București să reorganizeze dispozitivul armatei în funcție de evoluția periculoasă a evenimentelor militare din spațiul conflictului germano-polon. Corpul de cavalerie, înființat cu numai cîteva zile în urmă, în eventualitatea unor ostilități cu Ungaria, a fost dezmembrat în unitățile lui componente, iar în Moldova s-a constituit Armata a 4-a, destinată să pareze un atac dinspre nord și est. Nu mai avea o justificare nici constituirea Grupului de armate „Vest", sub comanda generalului Motaș, impusă de o posibilă invazie germană în România, prin traversul Ungariei.

Îndeobște, istoriografia română dinainte de revoluția din decembrie 1989, prevalîndu-se de o notație din jurnalul lui Ciano, care ar fi fost confirmată și de Percy Loraine, ministrul Marii Britanii la Roma, susținea că Armata a 4-a avea menirea să dubleze aliniamentele defensive românești în cazul cînd Wehrmachtul, în fulgerătoarea lui ofensivă, nu s-ar fi oprit la frontierele sudice ale Poloniei. Atunci, cum se explică faptul că sub jurisdicția acestei mari unități a fost plasat aproape întreg teritoriul basarabean, pînă la Reni și Cetatea Albă, în timp ce Armata a 3-a se regrupa în Bucovina și județul Hotin ? Ministrul de externe al Italiei nu era chiar unul dintre cei mai informați demnitari din Europa acelui timp. Adevărul, cu certitudine, este altul : serviciul secret de la București era la curent cu viitoarea intrare a rușilor în acțiune, destinată să schimbe fundamental logica și prioritățile sistemului defensiv românesc. Cînd primele valuri de refugiați polonezi au început să treacă hotarele țării, cînd la Cernăuți se făceau pregătiri pentru tranzitarea tezaurului polonez spre Marsilia, într-adevăr, preocupările privind amenințarea ungară își pierduseră considerabil acuitatea. Iar o agresiune germană spre România nu se mai putea săvîrși decît trecîndu-se peste ruși. Ceea ce nu se putea concepe...

12 septembrie 1939. Intrigile ungurești, destinate să compromită România în ochii Germaniei, nu conteneau. Minciuna continua a fi socotită la Budapesta cel mai potrivit instrument. Iată o telegramă revelatoare adresată de Vinci lui Ciano :

Telegramă prin curier 209 Budapesta, 12 septembrie 1939.

Contele Csáky mi-a confirmat, după informațiile sale, prezența la București a generalului Weygand, în drum spre Polonia ;

s-ar afla în România şi ofiţeri de stat major englezi şi polonezi. El reţine, cu toate acestea, că România nu ar viola neutralitatea şi nu ar consimţi deci ca armatele poloneze să se retragă sub arme şi să se reconstituie pe teritoriul ei.

Ministrul României a dezminţit, totuşi, că generalul Weygand este la Bucureşti ; mi-a repetat că România are tot interesul să rămînă neutră ; că pactul cu Polonia este valabil numai în funcţie de Rusia (de-altfel Polonia declarase deja în martie că, dacă Ungaria ar fi atacat România, nu ar mai fi fost vorba despre „casus foederis").

El reţine că guvernul român ar fi dispus în mod cert dezarmarea şi internarea eventualilor contingente poloneze care s-ar fi refugiat pe teritoriul român.

Cît despre chestiunea Transilvaniei, el reţine că, chiar dacă Germania, într-o blestemată ipoteză, ar voi într-o zi să atace România, nu ar mai fi concedat Transilvania Ungariei, dată fiind prezenţa a şapte sute de mii de saşi în regiune ; asta i-a fost deseori declarat, chiar recent, de ziarişti germani de obicei perfect informaţi asupra opiniei guvernului.

● I documenti diplomatici italieni, I, doc. 168.

Alte două telegrame ale aceluiaşi diplomat italian, expediate în aceeaşi zi la Roma, ne dezvăluie şi alte aspecte ale perplexităţii ungare, dar şi alte încercări de a afecta imaginea României prin lansarea de zvonuri.

Raport secret 4820/1722 Budapesta, 12 septembrie 1939.

Informaţia despre plecarea contelui Csáky în Germania şi despre cererile germane, transpirate imediat în anumite cercuri, mi-a fost semnalată de un informator al meu, îndeobşte foarte bine informat.

Acesta mi-a precizat că, duminică seară, a avut loc la regent o şedinţă de trei ore, la care au participat preşedintele de Consiliu, ministrul afacerilor externe, ministrul apărării naţionale şi şeful statului major al armatei.

După aceasta, noaptea fiind înaintată, regentul ar fi primit o comisie compusă din înalţi ofiţeri ai armatei.

Conform aceleiaşi surse, se pare că regentul s-a declarat net împotriva cererilor germane, în timp ce Czáky ar fi vrut să găsească o formulă pentru a concilia interesele ungureşti cu cele germane, aflîndu-se totuşi înaintea fermei poziţii a regentului de a nu compromite în nici un mod neutralitatea Ungariei.

În unele cercuri politice, s-ar vrea ca Csáky să fie acuzat de excesive concesii către Germania.

În ciuda secretului sub care a fost ţinută ştirea despre călătorie şi despre cererile germane, ea totuşi a transpirat şi se constată, în consecinţă, de două zile, o creştere a perplexităţii şi a nervozităţii opiniei publice.

● I documenti diplomatici italieni, I, doc. 174.

Raportul lui Vinci a fost prezentat şi lui Mussolini, care i-a notat cu o apostilă. În sfîrşit, iată şi primele două fraze din ultima telegramă expediată de ministrul Italiei la Budapesta, în ziua aceea, superiorilor săi de la Roma : **„....contele Csáky mi-a confirmat, chestiunea rezultînd din informaţiile sale, că Anglia ar fi pregătit un corp expediţionar destinat să debarce eventual la Constanţa şi ale cărui principale contingente s-ar concentra deja în Franţa. După părerea sa, totuşi, în ciuda eforturilor Angliei, România nu ar consimţi la reînarmarea şi refugiul forţelor poloneze".**

De data aceasta, minciuna nu mai era nudă. Era împănată cu o vagă urmă de adevăr.

14 septembrie 1939. Înseninarea relativă a atmosferei din orizontul nord-vestic a permis chiar semnarea la Budapesta a unui nou acord de plăţi între Ungaria şi România, care l-a înlocuit pe cel din 18 mai 1938.

15 septembrie 1939. În comisia pentru afaceri străine a parlamentului de la Budapesta, Csáky Istvan a declarat : „Ungaria urmăreşte cu simpatie lupta eroică a Poloniei". Era sincer ?

Între timp, de la Bucureşti, Pellegrino Ghigi îi telegrafia ministrului său de externe :

Tel. prin curier aerian 127
Bucureşti, 15 septembrie 1939.

Ministrul de aici al Ungariei mi-a spus că Gafencu l-a convocat la minister pentru a-i comunica un proiect de contrapropuneri româneşti la propunerea ungară... Ministrul afacerilor externe român l-a informat pe Bárdossy că aceste contrapropuneri erau cunoscute şi acceptate şi de guvernul iugoslav.

Bárdossy mi-a spus că el consideră textul românesc prea vag şi anodin şi, din cauza aceasta dificil acceptabil de Budapesta, unde totuşi el s-a grăbit să-l transmită.

● I documenti diplomatici italieni, I, doc. 221.

16 septembrie 1939. A doua zi, Grigore Gafencu l-a invitat la Ministerul Afacerilor Străine şi pe Pellegrino Ghigi. Ministrul Italiei la Bucureşti a raportat întrevederea sa lui Ciano :

Tel. prin curier aerian 128
Bucureşti, 16 septembrie 1939

Şi ministrul afacerilor externe de aici m-a informat despre contrapropunerea făcută, şi în numele guvernului de la Belgrad, celui de la Budapesta.

Gafencu chiar mi-a citit textul remis de el ministrului Ungariei, în care, după un preambul care afirmă intenţiile paşnice ale părţilor contractante, se manifestă dorinţa guvernelor de a veghea la conviefuirea optimă a diverselor naţionalităţi în cadrul statului şi se declară că fiecare guvern va lua la nevoie măsurile necesare pentru a promova bunele relaţii cu celelalte state contractante.

Citindu-mi documentul în chestiune, Gafencu mi-a relevat că guvernele român şi iugoslav au mers mai departe de cît consimţiseră la Bled, întrucît admit să pună oficial chestiunea minorităţilor în raport cu relaţiile cu Ungaria.

Printre altele, ministrul afacerilor externe mi s-a plîns, între patru ochi, cu privire la declaraţiile oarecum ameninţătoare făcute în zilele acestea la adresa României de contele Csáky, înaintea comisiei parlamentare pentru afaceri externe, şi de tentativa sa reînnoită de a crea disensiuni între România şi Iugoslavia, tentativă destinată să eşueze, după opinia lui Gafencu, dată fiind solidaritatea acestor două ţări cu privire la problema în discuţie.

● I documenti diplomatici italiani, I, doc. 254.

Departe, la München, conducătorii serviciilor militare de informaţii ale Germaniei şi Italiei discutau proiecte comune. În raportul final, Wilhelm Canaris a apreciat că Ungaria nu va invada Transilvania fără acordul Berlinului. Cu toate acestea, situaţia României nu era de invidiat : **„....înconjurată de trei puteri cu aspiraţii teritoriale** — nota şeful temut al Abwehrului — **şi în lipsa unui ajutor imediat realizabil din partea Angliei şi Franţei, este foarte interesată în menţinerea neutralităţii".**

17 septembrie 1939. Intrigile ungureşti continuau să se lanseze spre toate orizonturile posibile. Ministrul italian la Sofia, Giuseppe Adenolfi Talamo, îi telegrafia lui Galeazzo Ciano :

Tel 215
Sofia, 17 septembrie 1939

În cursul discuţiei de astăzi, incidental, preşedintele Consiliului mi-a făcut o aluzie la asigurările de sprijin pe care Bulgaria le-ar fi obţinut de la Ungaria în caz de atac românesc.

Neoferindu-mi-se posibilitatea de a obţine precizări suplimentare, mă rezerv pentru prima ocazie spre a reveni asupra chestiunii.

● I documenti diplomatici italiani, I. doc. 268.

Galeazzo Ciano a revenit asupra aprecierilor lui anterioare. Ducele „nu mai crede că Germania vrea să invadeze România", ceea ce, implicit, s-ar fi realizat cu colaborarea Ungariei. Cu toate acestea, era momentul cînd România, în ciuda protestelor lui Wilhelm Fabricius, îşi deschidea larg graniţele, nu numai înaintea civililor şi militarilor polonezi hăituiţi de armatele germane şi ruse, ci şi înaintea guvernului unei ţări învinse, ai cărei soldaţi intraseră în faza disperată a rezistenţei lor. De fapt, România traversa numai un răgaz conjunctural şi himeric înaintea marilor furtuni care vor încerca să-i submineze independenţa, să-i dezmembreze teritoriul, să-i anuleze structurile civilizaţiei specifice şi chiar s-o şteargă de pe harta Europei ca stat.

În acest context, era deosebit de semnificativă o telegramă transmisă de Bárdosy László guvernului său, avînd drept subiect **Situaţia României după mobilizarea armatei.** Textul ei dovedeşte pregnant că elita ungară a timpului, orbită de patima aceea parării unor teritorii străine, nu izbutea să vadă în perspectivă şi nu întrezărea spre ce prăpastie se îndrepta partea aceasta de lume, cu iluzoriul Imperiu al Sfîntului Ştefan, cu tot. **„Pregătirile de război ale României** — aprecia ministrul ungar de la Bucureşti — **sunt adresate fără îndoială Germaniei, mai precis, alături de Germania, Bulgariei şi Ungariei, şi înseamnă, desigur, că guvernul român se pregăteşte pentru a se apăra, în caz de nevoie, mai precis împotriva Reichului şi a prietenilor lui".** Pericolul reprezentat de atacul sovietic împotriva Poloniei, nu numai pentru România, ci şi pentru Ungaria, nici măcar nu era distins, iar telurile reale ale măsurilor militare ordonate la Bucureşti scăpau Legaţiei ungare Credinţa conform căreia românii ar fi fost ferm convinşi că Germania va pierde războiul cu polonezii apare cel puţin stranie, mai ales atunci cînd cel ce a nutrit-o era destinat să devină prim-ministru la Budapesta. Din zelul de a-i compromite pe români în ochii Berlinului, Bárdossy nu vedea mai departe de lungul nasului, decît atunci cînd imagina momente propice realizării pretenţiilor teritoriale ale Ungariei : **„Dacă Berlinul (eventual Moscova)** — menţiona în continuare telegrama acestuia — **va avea o asemenea atitudine faţă de România, care n-ar permite discuţii şi subterfugii şi va pretinde garanţii multiple, de natură să subordoneze complet forţele economice ale Ţării Germaniei şi să facă imposibilă pe viitor apărarea română, atunci guvernul român va ajunge în acea situaţie de a trage consecinţele conjuncturii create în parte de el".** Sub fraza numai aparent încîlcită, logica din motorul politicii ungare nu era deloc alterată. De vreme ce **„românul nu este acela care să-şi supraaprecieze propria forţă"** şi **„mai bine evită pericolul"**, bineînţeles, în împrejurările imaginate de Bárdossy László, Ungaria ar fi putut să înhaţe prada rîvnită fără riscuri prea mari. Doar în finalul mesajului său, optimist în ansamblu, ministrul ungar a avut bunul simţ să insinueze şi un accent pesimist şi de rău augur : **„Ar fi totuşi riscant să se susţină că România va ceda şi atunci cînd se va afla în faţa unor pretenţii care ar ameninţa interesele ei vitale. Întrebarea este, desigur, din care parte s-ar pune României aceste pretenţii, dar dacă ar veni dintro dată, din toate părţile, şi ar fi expusă atacului, este de presupus că s-ar apăra cel mai vehement în faţa pericolului care ameninţă Transilvania".** Totul nefiind decît un soi de antrenament psihologic în vederea momentului cînd pentru Budapesta urma să survină marea ocazie. Numai în această direcţie era Bárdossy cu adevărat vizionar : cînd socotea că România, mai devreme sau mai tîrziu, s-ar putea confrunta cu pericole care vor veni „dintr-o dată, din toate părţile". **(Va urma)**

Mihai Pelin

Andrei Saharov

Memorii 8

Fragmente reproduse după revista americană „Time"

După cinci minute de la sosirea Lusiei, un funcționar a anunțat că avionul nostru, TU-154, era gata de a decola. Vreo 12 agenți K.G.B. ne-au însoțit în zborul nostru special. Eram prea mulțumiți că sîntem iarăși împreună ca să ne mai întrebăm încotro ne întreptam. Nu ne-ar fi păsat nici chiar dacă ar fi fost la capătul pămîntului. La Gorki am fost urcați într-un alt microbuz. „Încotro mergem?" — a întrebat Lusia pe însoțitorii noștri anonimi. „Acasă" — a răspuns unul dintre ei, cu un zîmbet forțat.

După un drum lung, am coborît în fața unei clădiri cu 12 etaje de pe Bulevardul Gagarin, după cum am aflat mai tîrziu, și conduși într-un apartament de la etajul întîi. Într-o cameră spațioasă, un bărbat care ședea în fața unui birou, ne-a spus: „Sînt Perelîghin, procuror adjunct al districtului Gorki. Mi s-au dat instrucțiuni să vă informez despre regimul dv.: nu aveți voie să părăsiți orașul Gorki. Veți fi supravegheați și vi se interzice să vă întîlniți sau să aveți contacte cu străinii sau cu elemente criminale. Ministerul de Interne vă va comunica cînd trebuie să vă prezentați la ei. Dacă aveți vreo întrebare, telefonați la K.G.B., fie maiorului Iuri Ciuprov, fie căpitanului Nikolai Șuvalov". Perelîghin a plecat.

Între timp, Lusia discutase cu proprietăreasa noastră și făcuse o vizită prin apartament, care avea patru camere (una fiind rezervată proprietăresei), plus bucătărie și baie. Proprietăreasa i-a spus Lusiei că este văduva unui ofițer K.G.B. (Ne-au trebit șase luni ca să ne dăm seama care erau rosturile ei reale: de a lăsa deschis geamul din camera ei pentru ca agenții K.G.B. să aibă acces în apartament direct din stradă, evitîndu-i pe polițiștii de la postul de pază).

În sfîrșit, eu și Lusia eram singuri, împreună. Ea avusese previziunea de a împacheta radioul pentru tranzistori și seara la buletinul de știri exilarea mea era, împreună cu războiul din Afganistan, în fruntea agendei. În săptămîna următoare, posturile de radio străine au transmis proteste ale unor scriitori, personalități publice și — ceea ce avea o deosebită pondere — ale unor oameni de știință, inclusiv ale americanilor Sidney Drell și Jeremy Stone. Intervenția președintelui Academiei Naționale de Științe a S.U.A., Philip Handler, și a altor proeminenți oameni de știință ar fi putut dejuca luarea de noi măsuri împotriva mea. Din păcate, colegii mei sovietici au păstrat tăcere.

Relatînd despre condițiile de adevărată „detenție" și strictă supraveghere de la Gorki, Saharov povestește despre felul în care a fost nevoit ca, împreună cu soția sa, să declare de mai multe ori greva foamei (pentru a obține, de exemplu, viza de plecare definitivă în S.U.A. pentru logodnica fiului Elenei Bonner). Nu ocolește nici mult discutata dilemă Raoul Wallenberg — diplomatul suedez dispărut fără urmă în „gulagul" sovietic. Saharov ajunge, în sfîrșit, la momentul memorabil al venirii la putere a lui Mihail Gorbaciov: martie 1985. Urmează etapele premergătoare eliberării: instalarea de azi pe mîine a unui telefon la locuința din Gorki, convorbirea telefonică cu Gorbaciov și întoarcerea la Moscova.

Un furt la Gorki

KGB-ul nu lasă niciodată lucrurile să se stabilizeze: din cînd în cînd are loc o nouă intervenție.

Ori de cîte ori părăseam clădirea, kaghebiștii porneau pe urmele mele. Ajunsesem să-i cunosc pe mulți din vedere. Cînd mă duceam să mă plimb în pădure, de multe ori zăream cîte un urmăritor ascunzîndu-se printre copaci. Nu puteam avea convorbiri telefonice la distanță; ori de cîte ori ne duceam la un oficiu poștal ca să telefonăm, aparatele erau „defecte" — „umbrele" noastre ne precedaseră. Odată am reușit să dau un telefon prefăcîndu-mă că mă duc să arunc gunoiul; am lăsat gunoiul nearuncat afară și m-am dus la oficiul poștal. De atunci, un polițist mă însoțea și cînd mă duceam să arunc gunoiul.

KGB-ul făcea mai mult decît să-mi supravegheze carantina. Încă din primele zile, am detectat semne că persoane străine au pătruns și în apartamentul nostru. Am găsit magnetofonul, radioul și mașina de scris defectate și a trebuit să le reparăm și aceasta s-a întîmplat de mai multe ori. Inițial, am presupus că polițiștii permiteau agenților KGB să intre în apartament; apoi, ne-am dat seama că era proprietăreasa. Ori de cîte ori ieșeam, luam cu mine note, documente și cărți prețioase.

KGB-ul nu a renunțat niciodată să vizeze geanta mea cu documente. În martie 1981, am vizitat o clinică de stomatologie unde mi se executa o lucrare dentară. Tehnicianul a insistat că, dat fiind că era vorba de un cabinet chirurgical, să las geanta afară. Cînd m-am dus să o recuperez, dispăruse. KGB-ul mi-a dat o puternică lovitură: am pierdut note referitoare la probleme științifice și la evenimente curente, documente personale, jurnalul meu personal pe ultimele 14 luni și trei carnete de note groase cuprinzînd manuscrisul acestor memorii.

Am reînceput să reconstitui cartea din amintire. O dată sau de două ori pe lună, Lusia lua ce scrisesem și ducea la Moscova pentru a trimite totul lui Efrem și Taniei, în SUA. Cum anume a procedat, este o poveste ce încă nu poate fi dezvăluită. În aprilie 1982, terminasem un al doilea caiet. Dar la 11 octombrie 1982, întregul manuscris a fost din nou furat, de data aceasta prin metode pe care le-aș putea aprecia drept gangsterești...

Începînd din martie 1980, un polițist păzea în permanență ușa de la intrarea apartamentului nostru. Unii dintre cei ce au încercat să mă viziteze au petrecut apoi cîteva luni în spitale de psihiatrie.

Misterul Wallenberg

Unul dintre documentele furate la clinica de stomatologie din Gorki era o scrisoare despre Raoul Wallenberg, diplomatul suedez care, în timpul celui de-al doilea război mondial, salvase mii de evrei unguri și apoi, după ce sovieticii au ocupat Budapesta, dispăruse fără urmă. Autoritățile sovietice au susținut că Wallenberg a murit în închisoare în 1947 și că dosarul cu cazul său fusese distrus. Această ultimă afirmație este fără îndoială falsă: dosarele cu cazurile anchetate de NKVD și KGB poartă ștampila: „Nu se distruge niciodată"; din ele pot fi scoase unele file, la ordine primite de sus, dar un dosar nu este niciodată complet distrus.

La Instalație aflasem cum se petrec lucrurile acestea de la un ofițer KGB: în toate cazurile, era reținută prima filă din dosar; dacă o persoană fusese executată, trebuia inclusă în dosar o adeverință privind execuția, împreună cu seria și numărul pistolului folosit.

Cît privește dosarele străinilor, este aproape sigur că erau păstrate. Diplomații ar trebui să continue să exercite presiuni asupra autorităților sovietice ca să elucideze misterul Wallenberg.

Viză pentru Liza

În 1981, familia Saharov a început prima grevă a foamei la Gorki, în semn de protest împotriva refuzării vizei de plecare în S.U.A. pentru Liza, logodnica fiului Elenei Bonner, Alexei. Greva a început pe 22 noiembrie.

În 4 decembrie era aniversarea Taniei și a lui Efrem și intenționam să ciocnim un pahar cu Mark Kovner, cînd a trecut pe la noi: noi aveam în pahare apă minerală, el — vodcă. Pe cînd ne făceam plimbarea pe terasă, am zărit pe cineva în apartament — era un agent KGB, a cărui față ne era familiară. Ne-am grăbit să revenim înăuntru pentru a constata că în casă pătrunseseră opt persoane. Cel puțin unii dintre ei erau agenți KGB. Majoritatea purtau halate albe. „Au venit să ne omoare", a afirmat Lusia.

Lanțul de la ușă fusese rupt — nu pentru prima dată — și cheia se afla pe masă. Unul dintre intruși m-a înștiințat că este de la Departamentul Municipal al Sănătății. „Trebuie să vă internăm în spital. Am primit

foarte multe scrisori de la cetăteni, de la copiii dv.".

Ne-am dat seama că era inutil să ne opunem şi, în orice caz, nu mai aveam puterea să o facem. Agenţii KGB au ieşit afară. Ne-am sărutat. Mi-au dat lacrimile şi Lusia a spus cu amărăciune : „Tocmai de ziua Taniei..."

Afară, în stradă, au început să ne împingă în ambulanţe diferite. Eu am fost dus la Spitalul Semaşko, centru medical al regiunii Gorki, iar Lusia a fost dusă la Spitalul nr. 10, situat pe malul stîng al rîului Oka. Pînă cînd m-am văzut din nou cu Lusia, am avut tot timpul impresia că ne aflăm în acelaşi spital. Am fost instalat într-un salon semiprivat. Colegul meu de salon s-a prezentat ca secretar al comitetului de partid raional. Un al treilea pacient era instalat în antecamera salonului nostru. Aceştia doi erau într-adevăr oameni bolnavi.

După cîteva minute de la instalarea în salon, medicul de serviciu, dr. Rulev, şi-a făcut apariţia şi i-am permis să-mi ia pulsul. Am refuzat orice altă procedură şi am cerut să fiu reunit cu Lusia. Despărţirea era greu de suportat. KGB-ul conta probabil pe aceasta ca să ne îngenuncheze. Mai sperau totodată ca vestea că familia Saharov se afla în spital, unde li se dădeau îngrijiri medicale, i-ar fi liniştit pe prietenii noştri din toată lumea.

Am petrecut o parte din prima noapte citind „Speak, memory", de Nabokov. Dimineaţa, am scris o declaraţie către medicul de serviciu, în care anunţam că voi refuza să mă supun oricăror proceduri medicale pînă cînd nu voi fi reunit cu soţia mea şi voi refuza să mă hrănesc pînă cînd nu voi avea siguranţa că Lizei i se va da permisiunea să emigreze.

Surorile îmi aduceau mîncarea, deşi le cerusem să nu o aducă. Lăsam totul neatins, pe coridor. Ceilalţi pacienţi erau atît de amabili încît mîncau în antreu, închizînd uşa salonului. Un medic bine cunoscut, dr. Vagralik, m-a vizitat de 2—3 ori pe zi, însoţit de dr. Rulev şi uneori de un alt medic, care îmi fusese prezentat drept neurolog, dar eu bănuiam că este psihiatru. Vagralik m-a avertizat că nu mai eram tînăr, că puteam oricînd să ajung într-o stare iremediabilă şi că observase deja unele modificări ireversibile al căror progres se va accelera. Neurologul (sau psihiatrul) a sugerat că devenisem confuz şi că îmi pierdeam facultăţile. După cum s-a exprimat el, eram deja „cu un picior în groapă" şi că trebuia să le permit medicilor să respecte jurămîntul lui Hipocrat şi să mă ajute.

La 8 decembrie am fost vizitat şi de un ofiţer al KGB. „Numele meu este Riabinin — mi-a spus. Sînt autorizat să vă informez că cererea dumneavoastră poate fi acum reconsiderată într-o lumină pozitivă, dar mai întîi trebuie să încetaţi greva foamei". Am răspuns că iau în serios promisiunile KGB, dar că soţia mea şi cu mine am putea decide încetarea grevei foamei numai cînd vom fi împreună. „Vă voi mai vizita", mi-a spus el.

În aceeaşi dimineaţă, în salonul Lusiei a fost introdus un aparat pentru hrănire forţată. Ea i-a avertizat pe medici că va rezista cu toată puterea, chiar dacă ar fi să moară. După cîteva ore de la această ultimă încercare de a-i înfrînge voinţa, Lusia a fost transportată la spitalul Semaşko. În biroul medicului-şef ne-am îmbrăţişat. Greva foamei durase 17 zile, dar Liza era acum liberă să plece în S.U.A., la Alexei.

În aprilie 1983, la Gorki, Lusia a avut, se pare, al doilea infarct. S-au ivit şi nişte complicaţii. I s-a oferit să fie internată în spitalul Academiei de Ştiinţe, dar a refuzat să se interneze fără mine. Curînd, Academia a trimis o echipă de medici ca să mă examineze. Deşi mi s-au diagnosticat o serie de disfuncţii, starea mea nu era nici pe departe atît de gravă ca a Lusiei.

În cursul verii anului 1983, Iuri Andropov, pe atunci lider al Uniunii Sovietice, a spus unui grup de senatori americani, care s-au interesat de situaţia mea, că sînt „instabil mental". Indicau oare aceste remarci o nouă strategie a KGB în „problema Saharov" ? Era clar că autorităţile fie nu doreau, fie nu puteau să mă izgonească din ţară. Ezitau, de asemenea, să aresteze pe vreunul din noi. Este evident că KGB-ul intenţiona să prezinte activităţile mele publice ca fiind influenţate de Lusia — prezentată, la rîndul ei, ca o persoană coruptă, egoistă, boemă, chiar depravată moral — o evreică imorală şi agentă a sionismului internaţional. Eu urmam să fiu retransformat într-un distins om de ştiinţă sovietic (rus, evident), care adusese contribuţii nepreţuite patriei şi ştiinţei mondiale. KGB-ul îşi concentra toate eforturile asupra ei iar ea era grav bolnavă.

Lusia fusese reţinută la 2 mai 1984, pe aeroportul din Gorki, aceasta punînd capăt vizitelor ei la Moscova şi deci singurele noastre contacte cu lumea exterioară. Fusese dată în judecată şi condamnată în august, pentru „defăimarea sistemului sovietic", la cinci ani „exil intern" la Gorki.

În aprilie 1985, împotriva voinţei Lusiei, am declarat o grevă a foamei prin care ceream să i se permită să plece în străinătate să-şi viziteze mama, copiii şi nepoţii şi să-şi îngrijească sănătatea. Am fost internat forţat în spitalul Semaşko din Gorki, începînd din 25 aprilie, şi am fost supus procedurii dureroase a hrănirii forţate, pînă la 11 iulie, cînd am hotărît să încetez greva foamei. Dar peste două săptămîni am reluat-o şi, la 27 iulie, am fost din nou internat cu forţa la Semaşko. Slăbisem mult : au început să îmi facă injecţii subcutanate şi intravenoase, pentru a suplimenta hrănirea forţată.

Întoarcerea la Moscova

În martie 1985 a venit la putere Mihail Gorbaciov care, curînd, a decis că menţinerea sa în exil era incompatibilă cu imaginea pe care dorea să ofere despre Uniunea Sovietică, angajată acum în glasnost şi perestroika. După scrisoarea pe care Saharov i-o trimite lui Gorbaciov, în februarie 1986, în legătură cu situaţia deţinuţilor politici din U.R.S.S., şi după cea din 23 octombrie, în legătură cu detenţia sa ilegală la Gorki, intervine moartea în detenţie a disidentului Anatoli Marcenko.

La 15 decembrie 1986, la uşă sună cineva. O percheziţie ? Doi electricieni şi un agent KGB au intrat în apartament: aveau ordin să ne instaleze un telefon. KGB-istul mi-a spus : „Mîine, în jurul orei 10 veţi primi un telefon".

La 16 decembrie am aşteptat telefonul pînă la ora 3 p.m. ; am răspuns. O voce de femeie a spus : „Vorbiţi cu Mihail Sergheevici". „Ascult" — am răspuns. Îi spun Lusiei : este Gorbaciov. Ea a deschis uşa în hol, unde se desfăşura discuţia obişnuită cu poliţistul de serviciu, şi a strigat : „Linişte, este Gorbaciov la telefon". S-a făcut imediat linişte.

„Alo, Gorbaciov la aparat". „Alo, vă ascult". „Am primit scrisoarea dumneavoastră. Am reanalizat-o şi am discutat-o. Vă puteţi întoarce la Moscova. Decretul Sovietului Suprem va fi anulat. S-a luat o hotărîre şi în legătură cu Elena Bonner". Am exultat de bucurie. Apoi, Gorbaciov a continuat : „Vă puteţi întoarce la Moscova împreună. Aveţi aici un apartament. Întoarceţi-vă la activitatea dumneavoastră patriotică".

Am spus : „Vă mulţumesc. Dar trebuie să vă spun că, în urmă cu cîteva zile, prietenul meu, Marcenko, a fost asasinat în închisoare. A fost prima persoană la care m-am referit în scrisoarea pe care v-am trimis-o, cerîndu-vă punerea în libertate a deţinuţilor de conştiinţă — oameni judecaţi pentru convingerile lor".

Gorbaciov : „Da, am primit scrisoarea dumneavoastră la începutul acestui an. I-am pus pe mulţi în libertate şi am ameliorat situaţia altora. Dar pe lista dumneavoastră se află tot soiul de oameni".

Eu am răspuns : „Toţi cei ce au fost condamnaţi în virtutea acelor articole au fost condamnaţi în mod ilegal, în mod nejust. Trebuie să fie puşi în libertate !"

Gorbaciov : „Nu sînt de acord cu dumneavoastră".

Am spus : „Vă implor să mai cercetaţi încă o dată problema eliberării celor care au fost condamnaţi pentru convingerile lor. Este o problemă de dreptate. Este de importanţă vitală pentru ţara noastră, pentru încrederea internaţională, pentru pace, pentru dumneavoastră şi succesul programului dumneavoastră".

Gorbaciov a dat un răspuns neangajant. Am spus : „Mulţumesc, din nou. La revedere". (Contrar uzanţelor protocolare, eu am fost cel ce a pus capăt conversaţiei, nu Gorbaciov. Probabil că eram stresat şi poate că, în subconştient, m-am temut că aş putea spune prea mult). Gorbaciov nu a avut altă alegere şi a trebuit să spună şi el „la revedere".

În dimineaţa de 23 decembrie am coborît din tren în staţia Iaroslavl din Moscova. Era plin de reporteri. Mi-au trebuit 40 minute ca să îmi croiesc drum prin mulţime. Sute de blitzuri mă orbeau şi numeroase microfoane mi se întindeau, în timp ce încercam să răspund barajului de întrebări. Întreaga scenă îmi oferea o mostră din viaţa tumultuoasă care ne aştepta.

În primele luni ale şederii noastre la Moscova am fost practic asaltaţi. Am pierdut mult timp redactînd răspunsurile la aproape toate interviurile importante pe care le-am dat. Casa noastră era în permanenţă plină de lume : unii veneau, alţii plecau. Lusia pregătea veşnic ceva de mîncare. Amîndoi munceam pînă seara tîrziu, după miezul nopţii.

Gorbaciov : un strigăt de ajutor

O temă ce revenea frecvent în fiecare interviu era atitudinea mea faţă de Gorbaciov. În 1985, pe cînd eram internat la spitalul Semaşko, urmărisem la televizor una din primele apariţii ale lui Gorbaciov şi îi spusesem vecinului meu de salon : „Se pare că ţara noastră are noroc. Avem un lider inteligent". Reacţia mea iniţială pozitivă a rămas neschimbată. Gorbaciov, la fel ca şi Hruşciov, este o personalitate extraordinară, care a reuşit să se elibereze de limitele respectate în mod obişnuit de birocraţia de partid. Cum se explică inconsecvenţele şi jumătăţile de măsură ale noii linii ? Principalul obstacol este inerţia unui sistem gigantic, rezistenţa, pasivă şi activă, a uriaşei birocraţii şi a demagogilor ideologici. Majoritatea acestora vor rămîne fără slujbă dacă va avea loc o perestroika reală. Gorbaciov vorbise despre toată această rezistenţă birocratică, în unele din cuvîntările sale, şi totul suna ca un strigăt de ajutor.

Dar la mijloc este ceva mai mult. Vechiul sistem, cu toate rămînerile în urmă, a funcţionat. Iar oamenii s-au obişnuit cu vechiul sistem care garanta cel puţin un standard minim de viaţă. Cine ştie ce va aduce cel nou ? Şi, în definitiv, poate că Gorbaciov şi colaboratorii săi apropiaţi nu s-au eliberat complet de prejudecăţile şi de dogmele sistemului pe care doresc să-l reformeze.

Restructurarea sistemului economic de comandă din ţara noastră este o problemă extrem de complexă. Fără relaţii de piaţă şi fără elemente de concurenţă, sîntem sortiţi să ne lovim de lipsuri serioase, inflaţie şi alte fenomene negative. Ţara noastră cunoaşte deja unele greutăţi economice : lipsă de alimente şi alte obiecte de primă necesitate. Un alt lucru mă nelinişteşte foarte mult : zig-zagurile pe drumul spre democraţie. Gorbaciov încearcă să obţină controlul asupra situaţiei politice şi să-şi întărească puterea personală acceptînd compromisuri cu forţele opuse perestroikăi, în loc să se bizuie pe reforme democratice. Este extrem de periculos. Numai manifestarea din plin a democraţiei pe plan naţional poate conferi substanţă democraţiei şi „şefii" noştri au demonstrat că nu sînt pregătiţi pentru aceasta.

Înlocuirea treptată a persoanelor din funcţii-cheie, necesitatea obiectivă a ţării de a efectua perestroika şi faptul că „noul întotdeauna învinge vechiul" (ca să cităm o faimoasă expresie a lui Stalin), toate ar trebui să lucreze în favoarea lui Gorbaciov. El dispune de patru pîrghii pe

care le poate folosi pentru a duce țara înainte : glasnost (care se desfășoară din propriul ei impuls) ; numirea de oameni noi ; noua politică internațională avînd ca scop încetinirea cursei înarmărilor ; și democratizarea.

Atitudinea mea pozitivă față de perestroika nu este acceptată de toată lumea : ea îi deranjează în special pe unii disidenți din U.R.S.S. și pe unii emigranți din Vest. Un ziar de limbă rusă din New York a tipărit un articol avînd ca titlu : „Sclavul iertat își ajută stăpînul" sau cam așa ceva.

La 5 februarie 1987 a venit să mă vadă o delegație organizată de Consiliul pentru Relații Externe din S.U.A. Am scos în evidență interesul vital al Vestului ca U.R.S.S. să devină o societate deschisă, democratică. Henry Kissinger a pus o întrebare fără menajamente : „Există pericolul ca U.R.S.S. să efectueze mai întîi transformarea democratică, accelerînd progresul tehnico-științific și ameliorîndu-și economia, și apoi să revină la politica expansionistă și să prezinte o și mai mare amenințare la adresa păcii ?"

Am răspuns că trebuie să ne temem nu de dezvoltarea unei societăți deschise, stabile cu o economie pașnică, puternică în U.R.S.S., ci de o destrămare a echilibrului mondial și de întărirea militară unilaterală a unei societăți închise pe plan intern și expansioniste pe plan extern. Cred că Vestul ar trebui să sprijine activ procesul perestroikăi, să coopereze cu U.R.S.S. în domeniul dezarmării și în problemele economice, științifice și culturale. Dar acest sprijin trebuie dat cu ochii bine deschiși și nu în mod necondiționat. Adversarii perestroikăi trebuie să înțeleagă că o dare înapoi de la reformă ar însemna încetarea imediată a asistenței occidentale.

În articolul viitorist pe care l-am scris în 1974 și intitulat „Lumea după 50 de ani" concludeam : „Sper că omenirea va fi capabilă să pună capăt pericolelor ce ne amenință și să-și continue progresul, păstrînd tot ceea ce face din noi oameni". Aș dori să închei această carte tot cu aceste cuvinte. Acum, cînd mă apropii de al optulea deceniu al vieții mele, aspirațiile mele personale și toată existența mea se concentrează în jurul iubitei mele soții, a copiilor și nepoților mei, precum și a tuturor celor care îmi sînt dragi.

Acest volum de memorii este dedicat iubitei mele Lusia. Ceea ce este cel mai important este să fim împreună.

(N.T. Saharov a decedat la 14 decembrie 1989, infarctul surprinzîndu-l în somn. Avea 68 de ani).

Cernobîl : omenirea nu se poate descurca fără energie nucleară

După catastrofa reactorului nuclear de la Cernobîl, de la 26 aprilie 1986, informațiile presei sovietice m-au determinat să văd lucrurile cu mai mult optimism. Un element care ar fi trebuit să mă alerteze asupra unei posibile ascunderi a adevărului a fost o informație de pe la mijlocul lunii mai, potrivit căreia pieriseră cîțiva pompieri ; dacă nivelurile radiației în vecinătatea uzinei de la Cernobîl nu depășiseră 10—15 miliroentgeni pe oră, ce le-ar fi putut provoca moartea ?

În realitate, nivelurile radiației publicate în presa sovietică erau de la 1 la sută sau chiar mai puțin din cifrele reale. Dar mai erau și alte motive subiective ale autolinistirii mele : preconcepțiile, inerția mea mentală și, pur și simplu, faptul că mi-am luat dorințele drept realități.

Cînd Lusia s-a întors din vizita în Vest, informațiile ei despre Cernobîl m-au șocat. Cehoslovacia, Suedia, Polonia și Ungaria ceruseră o explicație de la autoritățile sovietice pentru nivelurile înalte de radiații din toată Europa. Polonezilor li se administraseră tablete de iodură de potasiu pentru a grăbi eliminarea iodului radioactiv din corp — ceea ce a ridicat întrebarea : ce se face în U.R.S.S., unde nivelul radioactivității era mult mai mare. În Ucraina și Bielorusia femeilor gravide li se recomanda să avorteze. Optimismul meu inițial s-a risipit complet.

La 15 februarie 1987, adresîndu-mă „Forumului de la Moscova pentru o lume nenucleară pentru supraviețuirea omenirii", am afirmat următoarele, cu privire la folosirea energiei atomice în scopuri pașnice : „Armele nucleare divizează și amenință omenirea. Există însă utilizări pașnice ale energiei nucleare care trebuie să promoveze unitatea omenirii. Cernobîlul a fost un exemplu al interacțiunii tragice între proasta funcționare a echipamentului și eroarea umană. Cu toate acestea, aversiunea pe care oamenii o simt pe drept cuvînt față de aplicațiile militare nu trebuie să se extindă asupra utilizării pașnice a energiei nucleare. Trebuie să găsim o soluție la problema siguranței care să excludă un alt Cernobîl, rezultînd dintr-o eroare umană, o nerespectare a instrucțiunilor, defecte de proiectare sau proastă funcționare tehnică".

Apoi am încheiat : „Cei preocupați de consecințele potențial nocive ale utilizării pașnice a energiei nucleare își concentrează eforturile nu asupra interzicerii energiei nucleare, ci asupra cererilor de a garanta siguranța ei deplină". **(Sfîrșit)**

Traducere și adaptare
Mihaela Oberschi

Arhipelagul Gulag 32

Aleksandr Soljenițîn

Arhipelagul se întărește

Și ceasul istoriei bătea.

În 1934, la plenara din ianuarie a C.C. și a Comisiei Centrale de Control (probabil socotind deja pe cîți va trebui în curînd să-i omoare), Marele Conducător a declarat că dispariția statului (prevăzută de Lenin) se va realiza nu prin slăbirea treptată a puterii de stat, ci prin întărirea ei la maximum necesară, pentru zdrobirea definitivă a claselor sociale muribunde.

Era ceva atît de surprinzător, de genial, încît nu orice minte îngustă putea să priceapă pe dată, dar Vișinski, de la postul lui de slugă, a prins-o imediat din zbor : „și, înseamnă prin întărirea la maxim a instituțiilor de muncă corecțională !"

Intrarea în socialism prin întărirea la maxim a sistemului penitenciar, această invenție nu aparține vreunei reviste umoristice, ci procurorului general al Uniunii Sovietice ! Așa că „mănușile ejoviste" se pregăteau și fără Ejov.

Cine își amintește (dar la noi nimeni nu-și amintește nimic ! cu memoria, îndeosebi cu memoria lucrurilor rele, rușii stau cel mai prost), cel de-al doilea cincinal a avut, printre sarcinile sale strălucite (neîndeplinite nici pînă acum), și următoarea sarcină : „extirpa-

rea rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor". Înseamnă că și această extirpare trebuia terminată în 1938. Judecați și dv. cum se putea extirpa așa de repede ?

„În pragul celui de-al doilea cincinal, centrele sovietice de privare de libertate nu numai că nu-și pierd, dar chiar își sporesc importanța" (nici nu trecuse un an de cînd Kogan prezisese că în curînd nu vor mai exista lagăre. Dar el n-a știut de plenara din ianuarie !). „În epoca intrării în socialism, rolul instituțiilor de muncă corecțională, ca instrument al dictaturii proletariatului, ca organism de represiune, ca mijloc de constrîngere și educare (constrîngerea e deja pe primul loc !) trebuie să crească și mai mult și să se întărească". (Altminteri N.K.V.D. ce să facă în socialism, să piară ?)

Cine va reproșa Teoriei noastre Înaintate că a rămas în urma practicii ? Toate acestea s-au tipărit negru pe alb, dar noi nu știam încă să citim. În 1937 acest lucru a fost prezis public și fundamentat.

O mînă păroasă a măturat toate zorzoanele și fundulițele. Colective de muncă ? Să fie interzise ! Și ce au mai inventat — autoconducerea în lagăr ! Ceva mai bun ca brigada nu s-a inventat încă ! Convorbiri politice ? Să fie interzise ! Deținuții sînt trimiși să muncească, dar nu sînt obligați să înțeleagă de ce. La Uhta s-a anunțat „lichidarea ultimei scînduri" ? Greșeală politică ! Ce, o să-i culcăm pe paturi cu arcuri ? Compensările ? Compensările trebuie să fie în primul rînd anulate ! Ce, judecătorii să muncească în gol ? Și de ce să se mai calculeze compensările ? Să fie anulate (1937). În unele lagăre se mai permit întîlnirile ? Să fie interzise pretutindeni ! În cîte un lagăr cadavrul unui preot este predat celor liberi pentru ca să fie îngropat ? Ați căpiat, dați ocazii pentru demonstrații antisovietice. Să se aplice pedepse exemplare ! Să se explice : cadavrele aparțin GULAG-ului, iar mormintele sînt secret de stat. Cursuri tehnice sindicale pentru deținuți ? Să fie desființate ! Să fi învățat cînd au fost liberi. Ce V.T.I.K., care V.T.I.K.? a semnat Kalinin?... La noi nu este G.P.U., la noi este N.K.V.D. Să învețe cînd or fi liberi. Grafice, diagrame ? Să fie smulse de pe pereți, pereții să fie spoiți. Dacă nu vreți, nu spoiți. Salariul pentru deținuți ? Circulara Direcției generale a locurilor de detențiune din 25.XI.26 — 25 la sută din salariul unui muncitor cu calificare corespunzătoare din industria de stat ? Gura ! Să se desființeze ! Vouă o să vă tăiem salariul ! Deținut și încă să fie plătit ! Să spună mersi că nu-l împușcăm. Codul muncii corecțională din 1933 ? Să fie uitat pentru totdeauna, să fie scos din seifurile lagărelor ! „Orice încălcare a codurilor unionale ale muncii... numai

cu consimțămîntul Consiliului Central al Sindicatelor"? Doar n-o să ne ducem toată ziua, bună ziua la C.C.S. Cine o fi C.C.S. ? — ne doare în cot de el ! Articolul 75 „la muncă mai grea să se mărească rația" ? Asta-i bună ! Atunci la muncă mai ușoară să se micșoreze. În felul acesta fondurile rămîn întregi.

Codul muncii corecționale, cu sutele sale de articole, a fost înghițit parcă de rechini și pe urmă nu numai că 25 de ani nu l-a mai văzut nimeni, dar nici măcar nu s-a presupus că ar fi existat vreodată.

Au zgîlțiit Arhipelagul și s-au convins că, încă începînd de la Solovki, și cu atît mai mult în timpul canalelor, întreaga mașină a lagărelor a slăbit inadmisibil de mult. Acum se proceda la îndepărtarea acestui punct slab.

În primul rînd, paza nu era bună de nimic, nici măcar nu puteai spune că e pază de lagăr : în turnuri, numai noaptea erau santinele ; de gardă era un singur paznic neînarmat, pe care puteai să-l convingi și te lăsa să ieși pentru un timp ; în zonă erau folosite felinare cu petrol ; cîteva zeci de deținuți erau însoțiți la muncă de un singur pușcaș. Acum, de-a lungul zonei a fost instalată lumina electrică (electricienii și mașiniștii erau persoane sigure din punct de vedere politic). Pușcașii din pază au căpătat statut și pregătire militară. În statele obligatorii de servicii au fost incluși cîini de pază, cu crescători de cîini, antrenori și statut special. Lagărele au căpătat, în sfîrșit, un aspect modern, aspectul care ne este cunoscut.

O cortină de fier a înconjurat Arhipelagul. Nimeni, în afară de ofițeri și sergenți din N.K.V.D., nu a mai putut să intre și să iasă pe porțile lagărelor.

Atunci au început să se ascută dinții de lup ! Atunci a început să se lumineze bezna Arhipelagului !

Atunci, după ce au fost transportați prin Siberia în trenuri de marfă, care la fiecare al treilea turn de pază aveau instalată o mitralieră, 58-iștii au fost alungați în gropi de fundație pentru ca să fie păziți mai bine. Atunci, încă înainte de a se fi tras primul foc în cel de-al doilea război mondial, cînd încă întreaga Europă dansa foxtrot, la punctul de expediere din lagărele din Mariinsk deținuții nu mai pridideau să strivească păduchii și încercau să-i mănînce de pe îmbrăcăminte cu mături din pelin. A izbucnit tifosul și, în scurt timp, 15 000 (cincisprezece mii) de morți au fost aruncați în șanțuri — chirciți, goi, căci pentru economii li se luau și izmenele de pe ei. (Despre tifosul de la punctul de tranzit din Vladivostok am amintit deja).

De o singură achiziție din anii trecuți GULAG-ul nu s-a despărțit : de stimularea șnapanilor și borfașilor. Borfașii erau asmuțiți mai dihai ca înainte împotriva 58-iștilor, își permiteau să-i jefuiască fără jenă, să-i bată și să-i oprime. Borfașii au devenit un fel de poliție internă a lagărului, un fel de detașament de asalt al lagărului. (În anii războiului, în multe lagăre serviciul de supraveghere a fost desființat complet, încredințîndu-se această activitate comandaturii — hoților „înveterați", cățelelor și cățelele acționau chiar mai bine decît serviciul de supraveghere, deoarece lor nu li se interzicea să bată).

Se spune că, în februarie-martie 1938, din partea N.K.V.D. a fost emisă o instrucțiune secretă : să se reducă numărul de deținuți ! (firește nu prin eliberarea lor). Nu văd aici nimic imposibil : era o instrucțiune logică, deoarece nu erau destule locuințe, nici îmbrăcăminte, și nici destulă hrană. GULAG-ul ajunsese la capătul puterilor.

Tocmai atunci bolnavii de pelagră au început să putrezească de-a valma. Tocmai atunci șefii escortelor au început să verifice precizia de tragere a mitralierelor, luînd drept țintă pe deținuții care se împleticeau.

Asupra Kolîmei, acest Pol al frigului și cruzimii din Arhipelag, această cotitură s-a abătut cu o violență specifică Polului.

După cum își amintește Ivan Semenovici Karpunici-Braven (fost comandant al diviziei 40 și al corpului 12, care a încetat nu demult din viață, lăsîndu-și însemnările neterminate și împrăștiate), în Kolima a fost instaurat cel mai crunt regim alimentar, de muncă și de pedeapsă. Deținuții erau așa de înfometați, încît la izvorul Zarossi au mîncat un cal care murise în iulie, cu două săptămîni înainte, duhnea și era acoperit de muște și gîndaci. La mina Utin, deținuții au mîncat jumătate de borcan de solidon, care fusese adus pentru ungerea osiilor. La Mîlga se hrăneau cu licheni, ca renii. Atunci cînd trecătorile erau înzăpezite, celor de la minele situate la mari depărtări li se dădeau cîte 100 de grame de pîine pe zi, fără ca vreodată să se dea rație dublă în contul vreunei zile cînd rația nu fusese împărțită. Numeroși deținuți care nu se mai puteau ține în picioare erau cărați la muncă pe sănii de alți neputincioși, cărora nu li se scurseseră chiar toate puterile. Cei care rămîneau în urmă erau biciuiți și mușcați de cîini. Cînd lucrau pe un ger de 45 de grade, li se interzicea să facă foc și nu li se dădea voie să se încălzească (borfașilor li se permitea). Însuși Karpunici a cunoscut și „forarea manuală rece" cu un sfredel de oțel, lung de doi metri și transportul „turbei" (pămînt amestecat cu piatră spartă și cu bolovani) pe un ger de 50 de grade sub zero, cu sănii la care erau înhămați cîte patru deținuți (săniile erau din lemn brut, iar lada de pe deasupra — din lăturoaie neprelucrate) ; cei patru erau mînați din urmă de un al cincilea — de borfașul „responsabil cu îndeplinirea planului", care îi biciuia. Pe cei care nu îndeplineau normele (și ce înseamnă nu îndeplineau ? Producția 58-iștilor era întotdeauna atribuită hoțește borfașilor) șeful punctului de lagăr Zeldin îi pedepsea astfel : iarna erau scoși goi pușcă în abataj, se turna apă peste ei și apoi erau goniți prin lagăr ; vara — de asemenea erau lăsați goi, țintuiți cu mîinile la spate de o prăjină comună, și lăsați pradă roiurilor de țînțari). În sfîrșit, erau pur și simplu, loviți cu patul armei și aruncați în carcere.

Se va obiecta că aici nimic nu este nou și că nu există nici un fel de dezvoltare : că aceasta este o revenire primitivă de la Canalele țipător-educative la Solovki. Sau poate este o triadă hegeliană : Solovki — Belomor — Kolîma ? Teză — antiteză — sinteză ? Negarea negației, dar îmbogățită ?

În sfîrșit, iată echipajele morții care nu existaseră la Solovki. Aceasta, după cum își amintește Karpunici, s-a întîmplat la izvorul Marisn (km 66 pe traseul Srednekan). Șeful tolera 9 zile ca normele să nu fie îndeplinite. Abia, în a 10-a zi, erau încarcerați, li se dădea o rație de pedeapsă și mai erau scoși și la muncă. Pentru cine nu își îndeplinea norma nici în aceste condiții, exista echipajul : o construcție de 5×3×1,8 m din grinzi grosolane, fixate cu scoabe, montată pe sanie trasă de un tractor. O ușiță, nici o fereastră și înăuntru nimic, nici o laviță. Seara, cei vinovați, abrutizați și deja nepăsători, erau scoși din carceră, înghesuiți în caretă, ușița era închisă cu un lacăt enorm și erau transportați cu tractorul la 3—4 km de lagăr. Înăuntru unii țipau, dar tractorul era desprins și cei dinăuntru erau lăsați acolo 24 de ore. După o zi și o noapte se deschidea lăcașul și cadavrele erau aruncate. Viscolele le vor acoperi.

La Mîlga, cînd șef era Gavrik, pentru femeile care nu îndeplineau norma, aceste pedepse erau mai ușoare ; pur și simplu un cort neîncălzit iarna (dar puteau să fugă împrejur), iar la cositul fînului erau lăsate la discreția țînțarilor în niște corturi de nuiele care nu le puteau apăra (își amintește Sliozberg).

Se părea, totuși, că toate acestea sînt insuficiente, deoarece numărul deținuților nu se micșora într-un ritm destul de rapid. Atunci au început asasinatele. Uneori, în huruitul tractorului, alteori fără. Multe puncte de lagăr sînt cunoscute prin execuții și gropi comune : și Orotukan, și izvorul Polearnii, și Svistoplias, și Annuska, și chiar gospodăria agricolă Ducika, dar cele mai vestite din acest punct de vedere sînt mina Zolotistii (șeful punctului era Petrov, împuterniciții operativi — Zelenkov și Anisimov, șeful minei — Barkalov, șeful secției raionale a N.K.V.D. — Burov) și Serpantinka. La Zolotistii brigăzile erau scoase ziua din abataj și oamenii erau împușcați pe rînd. (Asta nu înlocuia execuțiile din timpul nopții). Șeful lagului, Nikolae Andreevici Aglano, îi plăcea să scoată la întîmplare o brigadă, care se făcuse vinovată de ceva, ordona ca oamenii să fie duși mai la o parte și în acești oameni înspăimîntați și plictisiți trăgea el însuși cu pistolul, scoțînd totdeauna țipete de plăcere. Cadavrele nu erau îngropate, se descompuneau și atunci cei rămași teferi erau chemați să le îngroape, aceasta pentru o rație sporită, la care se adăuga chiar și spirt. La Serpantinka, în fiecare zi erau împușcați 30—50 de oameni lîngă șopronul din apropierea izolatorului. Apoi cadavrele erau trase cu săniile în mină. Tractoriștii, încărcătorii și cei care transportau cadavrele trăiau într-o baracă separată. După executarea lui Garanin au fost împușcați și toți aceștia. Acolo se mai practica și o altă tehnică : deținuții legați la ochi erau mînați într-un puț de explorare adînc și acolo erau împușcați în ureche sau în ceafă (nu există nici o relatare că s-ar fi manifestat vreo împotrivire). Serpantinka a fost închisă, iar izolatorul și tot ceea ce era legat de execuție au fost făcute una cu pămîntul, puțurile de exploatare au fost înfundate. La minele unde nu se făceau execuții se dădea citire sau se atîrnau afișe unde numele de familie scrise cu litere înflorite erau urmate de motivări succinte : „pentru agitație contrarevoluționară", „pentru jigniri aduse însoțitorului", „pentru neîndeplinirea normei".

Din cînd în cînd execuțiile erau oprite, pentru că planul de extracție a aurului era dat peste cap, iar pe marea înghețată Ohotsk nu puteau aduce noi detașamente de deținuți. (M.I. Kononenko a așteptat la Serpantinka mai bine de un an și jumătate să fie împușcat — și a rămas în viață).

În afară de aceasta, au devenit mai severi cu adăugarea de noi termene de detențiune. La Milga, Gavrik a organizat-o plastic : în față mergeau niște călăreți cu făclii (era noapte polară), iar în urmă deținuții erau trași cu frînghii pe pămînt pînă la N.K.V.D. raional (30 km), unde li se întocmea un nou dosar. La alte puncte de lagăr, o practică cotidiană : celor cărora li se apropia sfîrșitul termenelor, intolerabil de scurte, erau chemați în loturi de 80—100 de oameni și fiecăruia i se suplimenta pedeapsa cu alți noi 10 ani. (R.V. Retz).

Eu aproape că exclud Kolîma din cuprinsul acestei cărți. În cadrul Arhipelagului, Kolîma reprezintă un continent aparte, ea merită relatări proprii, speciale. Dar în Kolîma, unii au avut și „baftă" : acolo a rămas în viață Varlam Salamov, care a scris deja multe ; acolo au rezistat Evgheni Ghinzburg, O. Sliozberg, N. Surovțeva, N. Grankina și alții — și toți aceștia au scris memorii. Îmi permit să citez aici cîteva rînduri scrise de V. Salamov :

„Luni de-a rîndul, zi și noapte, la apelurile de dimineață și de seară se citeau nenumărate ordine de execuție. Pe un ger de 50 de grade, muzicanții din rîndurile deținuților însoțeau cu acorduri muzicale începutul și sfîrșitul citirii fiecărui ordin. Făclii care scoteau mult fum străpungeau întunericul... Hîrtia de țigară pe care era scris ordinul se acoperea cu promoroacă și șeful care citea ordinul ștergea cu manșeta fulgii de zăpadă de pe hîrtie, să poată citi, și răcnea numele următorului deținut condamnat la împușcare".

Astfel, Arhipelagul a încheiat cel de-al doilea cincinal și a intrat în socialism. (Va urma)

Traducere și adaptare
Mircea Podină

poșta redacției

Angela Șerban, București. Senatul american a adoptat un proiect de lege care asigură o gamă largă de drepturi handicapaților fizici sau psihici (fiind exceptați cei ce suferă de maladii mentale ce pot duce la crimă). Astfel, cele aproape 43 milioane de handicapați americani vor beneficia de facilități de acces la magazine, cabine telefonice, restaurante, în transporturile publice etc. Proiectul a fost adoptat la sugestia președintelui George Bush, care a calificat acest act normativ drept cel mai important document în domeniul drepturilor cetățenești după legea din 1964 care garanta drepturi populației negre și altor minorități rasiale. În imagine : ceremonia desfășurată la Casa Albă, în cadrul căreia președintele Bush a înmînat stiloul cu care a semnat legea, lui Harold Wilke, din California. Lipsit de mîini, acesta se folosește de picioare. În stînga — Evan Kemp, președintele Comisiei pentru priorități egale acordate persoanelor handicapate.

Valerian Ioan, Vaslui. Marele premiu al ediției 1990 a concursului „Ochiul fotografului" organizat de Crucea Roșie și Semiluna Roșie a fost decernat lui Romualdas Pozerskis pentru fotografia sa „Ultimul domiciliu" **(în imagine).** „Fotografia d-lui Pozerskis reamintește într-o manieră cutremurătoare că Mișcarea Crucii Roșii și Semilunei Roșii este direct interesată de toate problemele omenești, inclusiv suferințele ce însoțesc ultima vîrstă a vieții", a declarat Mario Villarroel Lander, președintele Ligii Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie. Concursul respectiv acordă premii pentru noi fotografi, amatori sau profesioniști, ale căror lucrări ilustrează în mod deosebit activitatea umanitară a acestor societăți.

Camarena

Viorel Gheorghiu, Timișoara. Enrique Camarena Salazar, fost agent al DEA (Agenția de luptă împotriva drogurilor) din SUA, se afla, în urmă cu cinci ani în Mexic în cadrul unei operațiuni numite Padrino (Nașul), însărcinat cu urmărirea rețelelor ilegale de droguri. Mulțumită lui, DEA reușise capturarea a 3 600 funzi de cocaină și 20 milioane dolari. Traficanții se răzbună. La 7 februarie 1985, Camarena Salazar este oprit, pe o stradă din Guadalajara, de patru indivizi cu care dispare. Nu s-a împotrivit, pentru că — avea să se afle mai tîrziu — pe doi dintre indivizi, care erau polițiști, îi cunoștea. Alertată, poliția din Guadalajara a început să acționeze cu o încetineală revoltătoare, afirmînd că are nevoie de o „notificare oficială". Ministrul american al justiției și Departamentul de Stat intervin și cei doi președinți au o convorbire telefonică pentru a limita scandalul diplomatic. Ceva mai apoi, într-o descindere la ranchul unui presupus traficant, este găsit trupul lui Camarena, care fusese îngropat de viu. Sînt arestați, între alții, Rafael Caro Quintero și Ernesto Fonseca, doi din „nașii" traficului mexican de droguri. Se află încet o versiune asupra morții agentului american. La sfîrșitul anului următor, Jesus Felix-Gutierrez, șeful unei rețele din SUA, avînd legături cu Caro Quintero a fost arestat pentru răpirea lui Camarena și apoi condamnat. Cazul, însă, este departe de a fi elucidat. Anchetatorii americani continuă să-i considere drept principali răspunzători pe cei doi „nași" mexicani — care au fost găsiți vinovați în ianuarie a.c. Dar, relata „Time", chiar și aceștia n-au fost decît pioni într-un complot în care au fost implicate înalte oficialități mexicane. Potrivit anchetatorilor americani, printre aceștia s-ar număra fostul șef al directoratului securității federale, fostul șef al poliției federale și chiar fostul șef al programului de luptă împotriva drogurilor din Mexic. Toți neagă, acum, vreun amestec. Reamintim însă, că, în urmă cu cîțiva ani, chiar presa mexicană scria despre corupția care a cuprins aparatul ei polițienesc...

Gheorghe Ionescu, București. Partidul Comunist din Republica Sud Africană (SACP), marginalizat, a revenit după 40 de ani pe scena politică cu un miting în masă pregătit în culise și cu dorința de împrospătare care îi animă pe oamenii de culoare de a avea cota lor parte din bogățiile deținute de albi. Mitingul, de la 29 iulie, în orașul Soweto, a testat popularitatea unei mișcări obscure — mult timp considerată de minoritatea albă drept agent sovietic — care controlează Congresul Național African (ANC), condus de Nelson Mandela. „Timp de 40 de ani am fost disprețuiți, atacați, calomniați și defăimați", a declarat secretarul general al partidului, Joe Slovo, avocat din Johannesburg reîntors în țară în luna aprilie, după ce a condus 27 de ani activitatea partidului în exil. Pe stadionul Soccer din Soweto, care numără 70 000 de locuri, oficialități din cadrul partidului au distribuit cereri de aderare mulțimii, atrăgîndu-și simpatizanții cu orientări socialiste din rîndul populației de culoare fără drept de vot, care acuză companiile ai căror proprietari sînt albi că au profitat de pe urma politicii de apartheid și forței de muncă ieftine a negrilor. Din punct de vedere material, partidul nu are acces la fondurile occidentale puse la dispoziția aliaților săi din ANC ; el este aproape falimentar și se va baza pe cotizațiile membrilor. Din momentul legalizării sale, partidul a beneficiat doar de o singură donație străină, în valoare de 5 000 dolari, din partea Partidului Comunist din Austria, declară Slovo. În pofida efectivului redus (estimat la cîteva sute de persoane, dar cu membri și în eșaloanele superioare ale mișcării sindicale tot mai ample a oamenilor de culoare și în ANC) și a săraciei sale, acest partid se bucură de o mare influență. „Cea mai mare parte a fondurilor pentru ANC provin acum din surse scandinave și nord-americane. Fără îndoială că politica promovată în trecut de ANC tindea să ia exemplu de la sovietici și părerea mea este că în prezent vor avea loc numeroase schimbări", a declarat David Wels, profesor de științe politice la Universitatea din Capetown. „Partidul Comunist este perfect conștient de acest lucru și acționează în așa fel încît să-și demonstreze propria independență, și nu în maniera dorită de Moscova. El se îndreaptă mai degrabă spre o linie social-democratică neclară". În anul 1928, partidul a devenit prima grupare politică din RSA care se pronunța pentru „o persoană — un vot", dar decenii la rînd a propagat ideologia dogmatică marxistă recomandată de principala sa sursă de sprijin diplomatic — Uniunea Sovietică. Partidul și-a schimbat însă poziția odată cu căderea guvernelor comuniste din Europa de Est, anul trecut, pronunțîndu-se acum în favoarea multipartitismului în condiții de democrație, precum și a unei economii de orientare mixtă. Slovo sugerează că în Africa de Sud comunismul se va deosebi de variantele care au sucombat în întreaga lume. Ideolgia partidului a fost greșit folosită în alte țări, afirmă Slovo, subliniind că „dacă o unealtă este folosită greșit, de vină este meseriașul și nicidecum unealta".

Din nou despre agentul Orange

Dumitru Marcu, Bacău. „Agent Orange“ (agentul portocaliu) este unul din mulţii „descendenţi“ ai dioxinei, cel mai temut subprodus chimic rezultat din fabricarea materialelor plastice, erbicidelor şi substanţelor pentru conservarea lemnului. Rezidurile conţinînd dioxină sînt extrem de nocive, putînd provoca boli de piele potenţial fatale, malformaţii ale fătului, boli ale nervilor, ficatului, rinichilor sau cancer. Chiar dacă unii oameni de ştiinţă nu împărătăşesc această părere, „dosarul“ dioxinei există şi el cuprinde, între altele, numele unor mici localităţi din S.U.A. (Times Beach, Love Canal) şi Italia (Meda, Seveso), care pur şi simplu au dispărut de pe harta aşezărilor umane, din cauza deversării acestei otrăvi în mediul ambiant. La sfîrşitul anilor '60, armata Statelor Unite ale Americii a folosit masiv în Vietnam „Agent Orange“, o substanţă defoliantă pe bază de dioxină, cu scopul de a rări hăţişul junglei în care se ascundeau trupele vietnameze şi de unde se declanşau atacuri devastatoare asupra forţelor americane. Numai că, prin efectul bumerangului, „Agent Orange“ a lovit şi în soldaţii americani. Foarte mulţi din cei care au inhalat această substanţă, care nu are nimic comun cu parfumata şi gustoasa portocală (în engleză „orange“), s-au plîns de dureri de cap, vomă, diaree, urmate de o deteriorare constantă a stării sănătăţii. În 1984, un prim proces intentat de un grup de veterani ai războiului din Vietnam s-a... terminat înainte de a începe, căci şapte firme chimice americane implicate s-au oferit să plătească despăgubiri în valoare de 180 milioane dolari. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Centers for Disease Control (Centrele pentru controlul bolilor) — CDC — cu sediul în Atlanta (S.U.A.), sînt o organizaţie cu o reputaţie excelentă pentru perseverenţa dovedită de membrii săi, un fel de medici-detectivi, în descoperirea cauzelor unor maladii misterioase. Numai că această reputaţie este în pericol de a-şi pierde din strălucire din cauza controversei iscate de „Agent Orange“, căci organizaţia şi mai ales unul dintre conducătorii ei — dr. Vernon Houk — au contribuit la îngroparea unui studiu, pentru care s-a prevăzut un buget de 63 milioane dolari, şi care ar fi putut să stabilească, odată pentru totdeauna, dacă soldaţii americani contaminaţi cu această otravă au fost sau nu serios afectaţi. Defoliantul devenise suspect cu mulţi ani în urmă, pe cînd unii veterani ai războiului din Vietnam s-au îmbolnăvit de cancer sau au procreat copii handicapaţi. Dar din cauza incapacităţii de a dovedi existenţa unei legături clare între aceste manifestări şi „Agent Orange“, administraţiile Reagan şi Bush au refuzat să acorde compensaţii, cu excepţia cîtorva cazuri. Criticii sînt însă de părere că legătura nu a putut fi stabilită numai întrucît nu s-a întreprins un studiu serios, pe scară largă, asupra veteranilor afectaţi. În urma miilor de plîngeri înregistrate, Congresul american a solicitat CDC, în anul 1982, să întocmească un astfel de studiu, iar dr. Houk a fost desemnat să conducă acţiunea. Cercetările s-au împotmolit curînd, deoarece, în vederea identificării soldaţilor contaminaţi (comisia CDC consideră drept potenţial contaminată o companie de 200 de oameni care ar fi trecut, pe o rază de pînă la 2,1 km, printr-o zonă în care se împrăştiase recent defoliantul), era nevoie de documente şi rapoarte militare ultraprecise cu privire la deplasările de trupe. Pentagonul a sugerat de mai multe ori comisiei CDC să recurgă şi la alte documente care ar fi putut umple golurile lăsate de rapoartele oficiale. Dar dr. Houk a refuzat: Şi astfel, comisia CDC a ajuns la concluzia, întărită de experţii de la Casa Albă, că un astfel de studiu complect şi detaliat nu poate fi întocmit din lipsă de date sau, mai bine zis, din cauza imposibilităţii Pentagonului de a furniza toate datele cerute. Dat fiind că existau şi păreri contrarii, Casa Albă a acceptat propunerea lui Vernon Houk de a efectua analiza sîngelui pe un grup de 646 de veterani, care ar fi putut fi contaminaţi. Analiza nu a arătat nimic deosebit în compoziţia sîngelui, ceea ce era de aşteptat întrucît eventuala expunere la contaminare avusese loc cu 20 de ani în urmă şi nici unul din cei testaţi nu mînuise defoliantul direct. Mulţi oameni de ştiinţă au considerat experimentul ridicol, dar Houk l-a folosit pentru a afirma din nou că evidenţele Pentagonului, nu puteau fi folosite pentru stabilirea persoanelor expuse la „Agent Orange“. Toate acestea se întîmplau după ce se cheltuiseră deja 45 milioane dolari din bugetul iniţial. Dr. Vernon Houk insistă asupra faptului că opoziţia sa faţă de continuarea anchetei se bazează doar pe principii riguros ştiinţifice. Scepticii sînt de părere că dr. Houk şi comisia CDC nu au vrut să... supere Administraţia Reagan, foarte îngrijorată de despăgubirile enorme pe care ar fi trebuit să le plătească dacă se dovedea că „Agent Orange“ era cauza îmbolnăvirilor.

Romeo Marinescu, Rîmnicu Vilcea. După cel de-al doilea război mondial nu au avut loc modificări de frontieră între Cehoslovacia şi R.F. Germania. Cehoslovacia a revenit, în urma celei de-a doua conflagraţii mondiale, la graniţele fixate în urma creării acestui stat, prin Tratatul de la Trianon.

Ion Bucur, 30 Decembrie, sectorul agricol Ilfov. Vă mulţumim pentru aprecieri şi vă asigurăm că vom depune toate eforturile pentru a da răspunsurile necesare, pe măsura posibilităţilor noastre, „problemelor cu care se confruntă ţara“, aşa cum ne sugeraţi dv.

profil

Andres Rodriguez

Preşedintele Republicii Paraguay

Andrés Rodriguez s-a născut la 19 iunie 1923 la Borga, în sud-vestul Paraguayului, ca fiu al unui muncitor la căile ferate. După terminarea liceului, a îmbrăţişat cariera militară, ştiut fiind că, în America Latină, aceasta oferea şansa unei ascensiuni rapide pe scara socială. În 1942, s-a înscris la colegiul militar „Mariscal Francisco Solano López“, pe care l-a absolvit în 1946 cu gradul de sublocotenent de cavalerie.

În războiul civil din anii 1947—48, Andrés Rodriguez s-a aliat forţelor care au condus spre victoria partidului Colorado. Legăturile acestui partid cu militarii au facilitat, de altfel, venirea, în 1954, la putere a regimului generalului Stroessner. În acest timp, cariera militară a lui Andrés Rodriguez s-a desfăşurat la trupă sau la Statul Major. A urmat cursuri de specializare atit în ţară, cît şi în străinătate (Brazilia şi S.U.A.), în 1964 fiind avansat colonel, iar în 1967 general de brigadă. În 1968, a devenit profesor la Şcoala de război, apoi în 1969, comandantul acesteia. Un an mai tîrziu, a fost avansat general de divizie.

Andrés Rodriguez a făcut parte dintre susţinătorii regimului militar al lui Alfredo Stroessner (1954—1989), care a procedat mai puţin brutal decît alţii, cu adversarii săi, dar care, asemenea altor dictatori sud-americani, nu a permis opoziţiei să se organizeze şi a rămas impasibil la îmbogăţirea echipei conducătoare şi a militarilor. Inclusiv Andrés Rodriguez s-a îmbogăţit, dar nimeni nu a izbutit să prezinte nici o probă acuzatoare împotriva sa, deşi presa l-a acuzat de trafic de influenţă şi afaceri semilegale. Este proprietarul unei companii de aviaţie, al întreprinderii de cablu din cupru „Impacto“, al berăriei „München“ şi al imperiului „Cambio Guaraní“ (ghişee de schimb al căror capital îl depăşeşte pe cel al multor bănci). Fiica sa cea mai mică a fost căsătorită cu fiul fostului dictator Stroessner. Locuieşte în zona rezidenţială din Asunción, în cartierul Villa Mora.

„Cavaleristul“, cum îi place să i se spună, şi-a cîştigat, în timp, popularitate: este simplu, direct, are un pronunţat spirit de familie şi este un bun catolic. În anii '80, Andrés Rodriguez a început să aibă divergenţe pe plan politic cu Alfredo Stroessner. Cercul său, al „tradiţionaliştilor“ din cadrul Partidului Colorado, a cerut predarea mandatului prezidenţial în mîinile civililor şi respectarea drepturilor cetăţeneşti. În august 1988, „tradiţionaliştii“ au fost, însă, împiedicaţi să participe la alegeri.

În noaptea de 3 februarie 1989, Andrés Rodriguez a organizat pe neaşteptate un puci împotriva lui Alfredo Stroessner, înlăturarea sa soldindu-se cu multe victime. Rodriguez a devenit, astfel, preşedinte interimar. În această calitate, şi-a respectat promisiunile făcute: democratizare lentă, existenţa unor partide de opoziţie, presă liberă, revenirea în ţară a exilaţilor, numirea în fruntea ministerelor a unor oameni capabili.

A candidat apoi cu succes la alegerile prezidenţiale de la 1 mai 1989, iar, spre deosebire de predecesorul său, a declarat că nu mai doreşte un al doilea mandat. Observatorii văd în noul şef al statului paraguayan doar posibilitatea unei democratizări prudente, deoarece legăturile partidului Colorado cu militarii au rămas la fel de strînse.

Andrés Rodriguez este căsătorit cu Nelida Reig Castellano şi are trei fiice: Dolly, Mirtha şi Martha (aceasta din urmă, divorţată, între timp, de fiul lui Stroessner).

M.C.

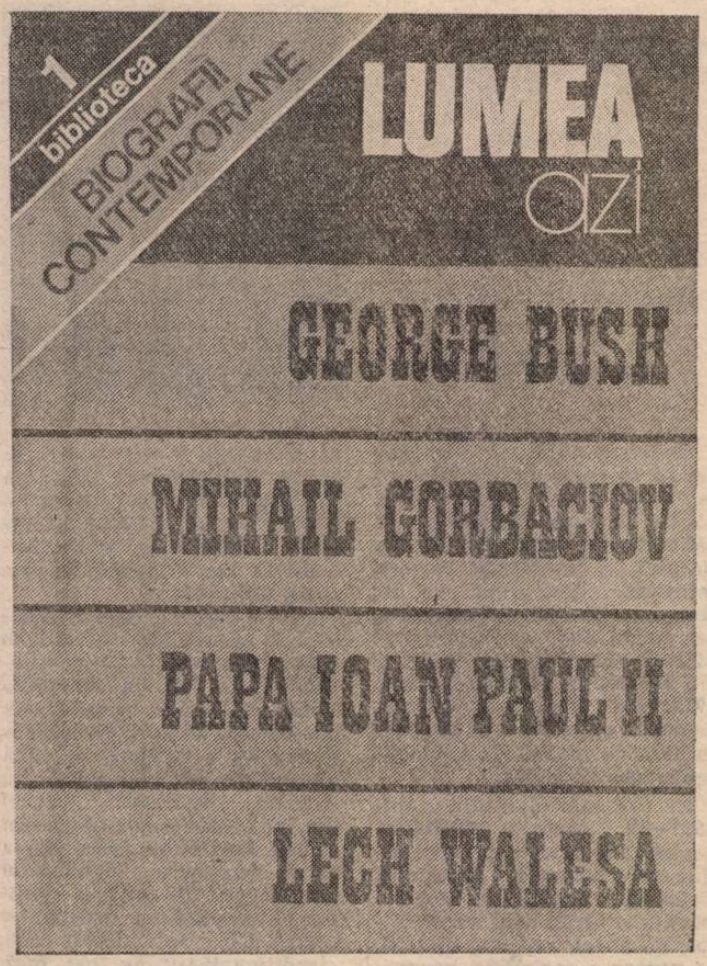

ANUNŢ IMPORTANT

Redacţia revistei noastre vă oferă o surpriză
La centrele de difuzare a presei puteţi găsi :
primul număr din BIBLIOTECA „LUMEA AZI". Tema : biografii contemporane
Ce ştiţi şi ce nu ştiţi despre :

- George Bush
- Mihail Gorbaciov
- Papa Ioan Paul II
- Lech Walesa

64 de pagini bogat ilustrate cu numai 10 lei !
Nu pierdeţi primul număr al Bibliotecii „LUMEA AZI"
În celelalte numere, alte surprize !

ANUNŢ

Revista „Lumea azi"

organizează un concurs pentru ocuparea unor posturi de redactori, la data de 19 septembrie a.c., la sediul redacţiei din Piaţa Presei Libere nr. 1.

Condiţii de participare :

- **tineri absolvenţi ai unor institute de învăţămînt superior, cu domiciliul stabil în Bucureşti**
- **cunoaşterea a două limbi străine de circulaţie (din care una foarte bine)**

Cererile se depun la secretariatul redacţiei pînă la data de 14 septembrie a.c. Relaţii suplimentare la tel. 18 50 81.

Industria carboniferă

Sanda Horia, Baia Mare. Situaţia actuală din minele ţărilor din Europa răsăriteană poate fi comparată cu cea existentă la începutul anilor '70 în industria carboniferă din statele dezvoltate occidentale, apreciază — potrivit agenţiei T.A.S.S. — experţii Organizaţiei Internaţionale a Muncii (OIM), cu prilejul conferinţei generale a organizaţiei, care are loc la Geneva. Pe atunci, concurenţa cărbunelui mai ieftin din ţările în curs de dezvoltare a determinat conducerea minelor din ţările dezvoltate să recurgă la o serioasă reorganizare a întregii ramuri. Ea a constat în reducerea subvenţiilor de stat, închiderea unor exploatări puţin rentabile, limitarea creşterii veniturilor minerilor, înnoirea parcului de maşini. Au început greve de durată. În Marea Britanie, Franţa, Australia şi S.U.A., aceste acţiuni au fost deosebit de îndîrjite. La un moment dat, minerii deţineau chiar în mîinile lor soarta unor guverne.

Dar în nici una din aceste ţări, nici unul din marile sindicate, care insistau asupra menţinerii subvenţiilor de stat şi cereau majorarea retribuţiilor, nu a avut cîştig de cauză. Acest fapt s-a datorat, mai ales, exigenţelor economiei, determinate de competitivitatea mărfurilor, reclamînd înnoirea rapidă a ramurii, imposibilă fără concesii reciproce şi dorinţă de colaborare — opinează experţii OIM.

Ca urmare, locul sindicatelor inflexibile, a fost luat de altele, gata să accepte compromisul pentru salvarea ramurii, în general, şi a unei părţi din locurile de muncă. Ele au fost cele care au contribuit la obţinerea anumitor garanţii pentru mineri din partea patronilor şi guvernelor, la reorganizarea necesară, spre binele producţiei, a întregii ramuri. Deşi multe mine au fost închise, toţi muncitorii concediaţi au putut fie să iasă la pensie, fie să urmeze cursuri gratuite de recalificare, dobîndind o altă profesie, care le-a garantat locul de muncă.

Importanţa extrem de mare a minerilor, unul din principalii furnizori de combustibili pentru energetică, reclamă controlul nemijlocit din partea guvernului asupra bazinelor de extracţie. Chiar şi în ţările occidentale, unde minele nu fac parte din sectorul de stat, guvernul exercită controlul asupra activităţii lor, cu ajutorul diferiţilor regulatori financiar-economici.

În prezent, industria extractivă din Europa occidentală este, raportat la numărul de mine şi locurile de muncă, mult mai mică decît acum 25 de ani, însă competitivitatea ei a sporit considerabil. Acest lucru s-a realizat, mai ales, pe seama raţionalizării producţiei, închiderii minelor nerentabile, mecanizării largi — conchid experţii OIM.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

Redactor şef : Ilie Şerbănescu

Colectivul redacţional : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Ştefan Nicolae, Ilie Olteanu — secretar general de redacţie, Radu Pascal, Doina Topor, Stelian Ţurlea — redactor şef adjunct, Anca Voican. Secretariat de redacţie şi tehnic : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana-Daniela Dinulescu, Mircea Dub, Eliza Iliescu, Ileana Iordache, Ion Matei, Marin Pieleanu, Mariiena Szabo, Manuela Ştefănescu, Ana Maria Tatovici, Angelica Trancă, Florin Zamfiroiu ; Administrator : Brînduşa Anghel, Tipografi : Ion Aghescu, Gheorghe Matei, Nicolae Mihăilă, Aurel Stănescu. Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii. Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sector export-import presă. P.O. BOX 12—201, telex 10 376 prsfir Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

C.P.B. 1